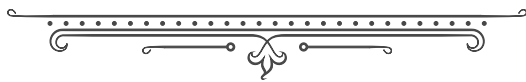

**КАФЕДРА ІСТОРІОГРАФІЇ,
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА АРХЕОЛОГІЇ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА:**

*автобіографічні нариси та бібліографія
(2004–2023)*

Харків
«Майдан»
2024

УДК 82-94(477)(01)
К 30

**Кафедра історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: автобіогр. нариси та бібліографія (2004–2023) / відп. ред. С. І. Посохов ; уклад. бібліогр. О. І. Вовк. Харків : Майдан, 2024. 294 с.
ISBN 978-966-372-897-1**

УДК 82-94(477)(01)

Рецензенти:

Артур Горак – доктор історичних наук, професор Університету Кардинала Стефана Вишинського (м. Варшава, Польща)

Вента Коцере – докторка філології, директорка Академічної бібліотеки Латвійського університету (м. Рига, Латвія).

Рекомендовано до друку

Вченою радою історичного факультету

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 1 від 26 січня 2024 р.)*

ISBN 978-966-372-897-1

© Автори, 2024

60-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ КАФЕДРИ

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології веде свою історію з 1964 р. Ініціатором її створення став проф. В.І. Астахов. Це була перша в Україні кафедра такого профілю. Щоправда, тоді вона мала назву «історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії» (археологи увійшли до складу кафедри у 1978 р.)¹. З того часу минуло вже чимало років, хоча й до сих пір кафедра є молодшою на факультеті за часом створення. Звісно, кількість років це не головна характеристика для такого роду структури. Важливими ознаками є відповідність вимогам сучасної науки та продуктивність роботи. Варто одразу зазначити, що наша кафедра є єдиною на факультеті, що побудована за дисциплінарним принципом. Цей момент є визначальним для її розвитку, оскільки процеси диференціації в історичній науці стали в цьому плані потужним чинником інновацій. Йдеться про те, що чимало нових історичних дисциплін, напрямків та проблемних полів «прижилися» на кафедрі, були опановані її співробітниками. Про результативність роботи свідчать рейтинги, які були започатковані в університеті в 2006 році і здійснювалися до 2021 р. Так от кафедра десять (!) разів (в 2006, 2007, 2009, 2012-2017, 2019) очолювала список кафедр гуманітарного профілю, а таких в Каразінському університеті було більше п'ятдесяти. Та й в інші роки ми не пасли задніх: 2011 – 2-е, 2008, 2010 – 5-е, 2020 – 6-е місце. Ми не ставили собі за мету боротися за перше місце, ми

¹ Про історію кафедри див.: Посохов С. Кафедра как институциональная общность: юбилейные заметки // Харківський історіографічний збірник. – 2014. – Вип. 13. – С. 4–19.

ритмічно й напружено працювали кожного року². Серед тих показників, які враховувалися при визначенні місця в цьому університетському рейтингу, були характеристика кадрового складу, публікації співробітників, організовані кафедрою конференції, результати конкурсів наукової та навчальної літератури, перемоги студентів на олімпіадах і конкурсах наукових праць тощо. Рівень міжнародної активності, інтенсивність та географія зарубіжних відряджень, участь у міжнародних проектах також є одним з найважливіших критеріїв ефективності наукової та навчальної роботи кафедри. Втім, головним показником і в цьому випадку виступають публікації, які є результатом реалізації спільних проектів та міжнародного співробітництва. Звісно, кафедра активно співробітничала з різноманітними науковими і освітніми установами та організаціями й в Україні. Про це свідчать традиційні «Астаківські читання», які організовувалися з 1992 до 2018 р. і за підсумками яких видавався «Харківський історіографічний збірник» (всього було видано 17 випусків). Члени кафедри брали активну участь в організації конференцій Харківського історико-археологічного товариства. Ще у далекому тепер 1983 р. викладачі кафедри ініціювали проведення краєзнавчої конференції молодих вчених і з того часу щорічно така конференція відбувається на факультеті. З 2010 р. щорічні «Луньовські читання» продовжують об'єднувати музеєзнавців, мистецтвознавців та пам'яткознавців (на сьогодні відбулося вже 15 таких читань). Цьому сприяє те, що у складі кафедри працюють директори двох університетських музеїв (Музею історії університету та Музею археології), а також плідна співпраця з Харківським історичним музеєм та Центральним державним науково-технічним архівом. У співпраці з історико-культурним заповідником «Більськ» здійснювалися госпдоговірні науково-дослідницькі теми археологічної спрямованості. За період з 2004 р. двадцять аспірантів

² Про це див.: «Перше місце для нас не самоціль...» // Харківський університет. – 2010. – 23 лютого.

кафедри захистили кандидатські дисертації, а два викладачі – докторські.

Традиційно кафедра була і залишається методичним центром проведення практик (археологічної, музейно-архівної, краєзнавчої, педагогічної). Викладачі кафедри використовують чимало нових методів та форм як викладання, так і оцінювання, організації самостійної роботи студентів. Так, свого часу, ми першими почали готувати бук-рідери, потім активно розпочали використовувати комп'ютерні технології (працювали з базами даних, готували мультимедійні презентації тощо), плідно працювали в системі електронного навчання (тривалий час це була половина всіх представлених в системі навчальних дисциплін від факультету). Поширення набула т.зв. «проектна технологія», в тому числі групові проекти, коли на вирішення дослідницького завдання спрямована діяльність певної групи студентів із розподіленням ролей та обов'язків. Завершується така робота презентацією проектів.

Тривалий час кафедра мала дві спеціалізації для студентів 3-го – 5-го курсів («історіографія/джерелознавство» та «археологія»), наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років кафедра стала випускаючою для двох спеціальностей: «архівознавство» та «археологія» (освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр» та «магістр»). Зміни у переліку спеціальностей в 2015 р. призвели до того, що на історичному факультеті залишилася лише одна спеціальність – «історія та археологія». Втім, кафедра невдовзі запропонувала свою освітню програму, яка називається так: «Дослідження, охорона та використання культурної спадщини». В межах такої програми студентам, які вирішили спеціалізуватися по кафедрі, пропонується широкий спектр спецкурсів на вибір. Як це і передбачено в класичному університеті, навчання щільно поєднано з науковою роботою. Йдеться про підготовку дипломних праць, участь студентів в археологічних та краєзнавчих експедиціях, залучення їх до виконання наукових проектів. На кафедрі відбуваються регулярні засідання трьох наукових гуртків: історіографії,

джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; гурток мистецтвознавства; археологічний гурток.

В 2016 році кафедра започаткувала власний сайт, де зібрана основна інформація, що характеризує діяльність кафедри (<http://historiography.karazin.ua>). Ця інформація регулярно оновлюється. Представлена кафедра і в соціальних мережах.

Смуга екстремальних умов розпочалася із запровадженням карантину у 2020–2021 рр. З 2022 року кафедра працює в надскладних умовах воєнного часу. Можна стверджувати, що ми витримали це випробування. Викладачі кафедри й в цих умовах працювали сумлінно й виконали усі види навчальної роботи, реалізували чимало наукових завдань. Щодо навчальної роботи, то цьому сприяла система дистанційного навчання, яка була відпрацьована в умовах карантину. Хоча війна й змусила частину викладачів залишити Харків, але наша взаємодія не припиняється. Більше того, в цей важкий час активізувалася наша співпраця з європейськими науковцями. Викладачі кафедри отримали декілька наукових грантів.

Звісно, війна зашкодила реалізації деяких наших планів (зокрема, ми планували відзначити конференціями 100-річчя засновника кафедри В.І. Астахова, а також проф. А.І. Епштейна). Втім, в цілому наш рух не зупинився. Викладачі кафедри беруть участь у наукових конференціях, за цей час маємо чимало нових публікацій. Скорочення кадрів торкнулося й нашої кафедри, але ми змогли перерозподілити навантаження і зберегти наш потенціал.

Можна стверджувати, що на сьогодні на кафедрі сформувалася певна інтелектуальна культура. Вона виявляється в способах мислення, в спогадах і переказах, в наших комунікативних та комеморативних практиках.

Кафедра вже неодноразово відзначала свої ювілеї. Кожного разу це ставало не лише певною подією факультетського життя, а й надавало поштовх до саморефлексії, бо напередодні ювілею ми намагалися досягнути наші здобутки та визначити перспективи. Зазвичай, для цього укладали

бібліографію праць. Перший такий бібліографічний показник вийшов друком до 25-річчя кафедри, потім показники видавалися до 30-річчя, 35-річчя та до 40-річчя³. Також ми доклали зусиль до того, щоби підготувати біографічні довідники про викладачів кафедри, а деяким із них були присвячені окремі видання. До п'ятдесятирічного ювілею, який відзначили в 2014 р., була розроблена масштабна програма, яка, серед іншого, включала чимало публікацій, в тому числі монографій та збірників наукових праць (так звана «срібна серія»). Втім бібліографічний показник тоді ми не видали. Відповідно, до 60-річчя кафедри ми вирішили опублікувати список праць за період з 2004 р. Наведені тут відомості чи не найкраще підтверджують те, про що було зазначено вище (в іменному показнику жирним шрифтом виділено прізвища викладачів кафедри та аспірантів, які навчалися на кафедрі у період з 2004 по 2023 р.). Разом із тим, ми вирішили додати до цього показника й автобіографічні нариси сучасних співробітників кафедри, де кожен представив свою візію частини кафедральної історії, яка пов'язана з його особистою долею, на основі власного досвіду схарактеризував ті чи інші процеси, які відбувалися на кафедрі та навколо неї.

Будемо сподіватися, що історія кафедри продовжиться, а її досвід стане у нагоді наступним поколінням викладачів та студентів.

Завідувач кафедри

проф. С.І. Посохов

³ Кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна – 40 років. – Харків, 2004.

АВТОБІОГРАФІЧНІ НАРИСИ

Іващенко В. Ю.

(АНТИ)АВТОБІОГРАФІЯ

Потуючи до захисту свою кандидатську роботу, присвячену спогадам про Харківський університет, я дала собі обіцянку ніколи не писати спогадів. Досліджуючи автобіографічний нарратив – не тільки тексти, але й контексти, в яких вони виникають, а згодом й прочитуються, мимоволі починаєш препарувати власний текст, часто позбавляючи його яскравих деталей та занадто відвертих рефлексій. Утім, обіцянки існують для того, щоб їх порушувати, особливо коли виникають гідні приводи – сказати не стільки про себе, скільки про людей, які оточують тебе упродовж багатьох років і є надзвичайно важливою частиною твого життя. Тож цей нарис не буде традиційною автобіографією, а скоріше внеском у колективну біографію кафедри.

Моя перша зустріч із кафедрою відбулася в 1992 році, коли я вступила на історичний факультет Харківського університету. Хотілося б сказати, що це був свідомий вибір, але я до цього часу пам'ятаю, що до кінця не розуміла специфіку кафедри і скоріше покладалася на поради студентів, які казали, що буде важко, але цікаво. Ці передбачення повністю виправдалися: викладачі кафедри читали багато загальних курсів, які були спрямовані на розвиток дослідницьких та викладацьких навичок (курс історії первісного суспільства викладав проф. Б. А. Шрамко, допоміжних історичних дисциплін – доц. Б. П. Зайцев, археології – проф. В. К. Міхеєв, джерелознавства – проф. О. Д. Каплін, історіографії – доц. В. Г. Пікалов, методики викладання історії в школі – доц. В. І. Бутенко, методології історичних досліджень – проф. С. М. Куделко.),

а також цілий ряд спецкурсів, що поглиблювали наше уявлення про ремесло історика. Добре пам'ятаю спецкурси з нумізматики (доц. Б. П. Зайцев), історичної ономастики (проф. С. І. Посохов), історичної психології (проф. С. М. Куделко). До того ж викладачі кафедри вирізнялися не лише професіоналізмом, але й демократизмом, поважним ставленням до студентів, що робило кафедру однією із найбільш популярних на факультеті.

Попри складні часи студенти кафедри мали можливість пройти музейно-архівну практику поза межами Харкова. Одним із найяскравіших студентських спогадів були подорожі до Києва разом з невтомними С. М. Куделко та С. І. Посоховим. Згадую, що коли після цілого дня екскурсій музеями Києва, студенти «замертво» падали в гуртожитку, наші керівники ще йшли на концерт чи театральну виставу або продовжували прогулянки містом.

У середині 1990-х рр. почала відроджуватися студентська наука та були закладені ті її традиції, якими і зараз відрізняється історичний факультет. Студентський науковий гурток під керівництвом С. І. Посохова завжди збирав велику кількість студентів, саме на його базі поновило свою діяльність студентське наукове товариство факультету. Студенти почали брати участь в організації наукових конференцій, що відбувалися на факультеті. Зокрема, я пам'ятаю, що ми дуже пишалися тим, що були дотичні до роботи наукової конференції «Історична наука на порозі ХХІ ст.» (1995 р.).

Напевне, це середовище, а також постійна підтримка мого наукового керівника С. І. Посохова, який став для мене справжнім Учителем, і були тими факторами, що визначили мою подальшу долю і сферу наукових зацікавлень. Як і багато кого із студентів, у часи студентства мене захоплювала давня історія. Результатом цього стала дипломна робота «Соціальний етикет Київської Русі», але вже в студентські роки під впливом Сергія Івановича я зацікавилася університетською історією і в 1997 р. опублікувала свою першу статтю «Як святкували день університету у ХІХ ст.?» в газеті «Харківський університет».

Після закінчення університету я не планувала продовжувати навчання, обравши шлях учителя історії, але вже через кілька місяців С. І. Посохов запропонував мені розпочати роботу над дисертацією спочатку в якості пошукача, а потім й аспіранта. Пам'ятаю, що цей час був сповнений, з одного боку, надзвичайним почуттям свободи, коли більшу частину часу ти міг проводити в бібліотеках та архівах, самостійно визначаючи напрямок та темп свого дослідження, але з іншого – й великою кількістю нової роботи, бо аспіранти нашої кафедри відразу ставали частиною кафедрального колективу: брали участь у підготовці наукових видань, конференціях, проектах. Одним із таких проектів було створення нової експозиції Музею історії Харківського університету. У 2002 р. я прийшла туди в якості молодшого наукового співробітника, а потім після невеликої перерви, коли поряд із викладанням на кафедрі я обіймала посаду заступника декана з наукової роботи, повернулася в 2013 р. в музей на посаду директора.

Я не випадково згадую тут про Музей історії, оскільки кафедра історіографії, джерелознавства та археології завжди залишалася тим середовищем, де виникало чимало ініціатив, пов'язаних із музейною справою. Саме зусиллями науковців кафедри постала нова експозиція Музею археології (директор – доц. І. Б. Шрамко) та ряду інших харківських музеїв, багато років проводяться Луньовські читання, які об'єднують музеєзнавців Харкова та України, відбувається музеєфікація університетського простору.

Утім, важко навіть коротко згадати про всі ті ініціативи, в яких брали участь викладачі кафедри: це тісна співпраця архівними установами Харкова, активний розвиток краєзнавчих студій (проф. С. М. Куделко очолює Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька), велика робота із об'єднання навколо факультету випускників університету – вчителів історії в середніх навчальних закладах України, організація діяльності Східно-регіонального відділення Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПІК.

Все це безпосередньо пов'язано із навчальною та науковою роботою кафедри. Викладачі кафедри традиційно читають широкий спектр курсів та спецкурсів. Відзначимо, що перелік та зміст останніх постійно змінюється під впливом тих досліджень, які проводять науковці кафедри, а також загального напрямку кафедральної спеціалізації. Коли в 2005 р. я прийшла на кафедру в якості викладача, кафедра спеціалізувалася на підготовці архівознавців, і моїм першим спецкурсом стало «Діловодство». Згодом я почала читати загальні курси «Спеціальні історичні дисципліни» та «Методика викладання історії в школі», спецкурси «Архівний менеджмент» та «Усна історія: теорія та практика». Нова магістерська програма кафедри «Дослідження, охорона та використання культурної спадщини», а також загальна спрямованість навчального процесу на вибірковість дисциплін додали до цього переліку спецкурси на вибір, пов'язані із музейним менеджментом, проблемами історичної пам'яті та історичної політики.

Характерною ознакою викладацької роботи на нашій кафедрі є прагнення поєднати навчальний процес із практичною діяльністю студентів. Упродовж багатьох років кафедра історіографії, джерелознавства та археології виступає методичним центром із проведення усіх факультетських практик: археологічної, музейно-архівної, педагогічної, а в останні роки – краєзнавчої. Найбільш активні студенти щороку беруть участь у спільному з кафедрою історії України об'їзді архівів Польщі, що проходить на базі Університету Марії Кюрі-Склядовської (м. Люблін) під керівництвом проф. Л. Ю. Посохової та проф. А. Горака. Надзвичайно тішить, що навіть в умовах війни кілька наших студенток змогли взяти участь в архівному об'їзді-2023.

Вже упродовж багатьох років я є факультетським керівником педагогічної практики. Спочатку практика була орієнтована виключно на підготовку вчителів для закладів середньої шкільної освіти, але згодом на магістерському рівні розширилась за рахунок роботи в університеті, що дозволяє студентам засвоїти основи викладацької роботи у вищих навчальних

закладах. Крім того, з часом тісні зв'язки із вчителями дозволили збагатити навчальний процес новими формами роботи: серед іншого, традиційною стала зустріч вчителів історії та студентів історичного факультету в межах курсу «Методика викладання історії в школі», на якій студенти презентують свої проекти та мають змогу неформально поспілкуватися із вчителями. Зазначу, що саме викладачі нашої кафедри часто виступають ініціаторами впровадження нових підходів у навчанні, зокрема я для своїх занять – як в аудиторії, так і онлайн, найчастіше обираю проектні та ігрові засоби навчання. Важким для засвоєння, але вельми ефективним вважаю також метод інтерв'ю, над опануванням якого студенти працюють у ході реалізації різних усноісторичних проектів.

Навчальна робота є органічним продовженням наукової діяльності викладачів, ефективність якої неодноразово засвідчував університетський рейтинг, який кафедра очолювала багато років поспіль. Кафедра є одним із історіографічних центрів в Україні, визнаним центром дослідження університетської історії, краєзнавчої та археографічної роботи. На кафедрі щороку виходять праці з джерелознавства, мистецтвознавства, музеєзнавства, проводяться археологічні дослідження. Помітним явищем в українській урбаністиці став проект «CityFace», який поєднав науковців із Дніпра, Донецька, Запоріжжя, Одеси та Харкова з метою виявлення «обличчя» цих міст. Ряд кафедральних проектів знайшли підтримку на міжнародному рівні. Важливими партнерами кафедри є Університет Ерлангена-Нюрнберга, Університет Марії Кюрі-Скłodовської, Канадський інститут українських студій та інші.

Широкий спектр наукових інтересів та творча атмосфера, яка завжди панувала на кафедрі, сприяли тому, що кожен із науковців не тільки мав власну сферу досліджень, але також завжди був частиною різних за конфігурацією творчих колективів. Упродовж усіх років роботи на кафедрі в центрі моєї уваги були автобіографічні наративи, передусім пов'язані із університетською історією. Напевне, своїм найбільшим добром у цьому напрямку я вважаю участь у підготовці серії

«Харківський університет у спогадах його викладачів та вихованців», який вже зараз нараховує три томи і в якому взяли участь багато моїх колег.

З цього археографічного проекту народилося ідея інтерв'ювання викладачів та вихованців Харківського університету, яка і почала реалізовуватися на базі Музею історії університету в межах усноісторичного проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках». Спільними зусиллями співробітників музею та студентів ми наразі зібрали понад 350 таких інтерв'ю.

Ще один археографічний проект у творчому союзі із С. І. Посоховим був пов'язаний із виданням епістолярної спадщини М. С. Дринова. У 2022 р. багаторічна робота зі збору та підготовки до публікації листів харківського вченого болгарського походження завершилася появою академічного видання, підготовленого науковцями Болгарської академії наук.

Низка видань з університетської історії були результатами реалізації колективних наукових проектів «Університетська наука й освіта в Україні в ХІХ–ХХ ст. (на матеріалах Харківського університету)» та «Трансфер і адаптація університетської ідеї» під керівництвом проф. С. І. Посохова. Утім, навіть після їхнього завершення робота у цьому напрямку не зупинилася, і в останні роки з'явилося дві колективні монографії: «Обличчям до світу: історія міжнародних зв'язків Каразінського університету» (Харків, 2019) та «Класика, що випереджає час: до 215-річчя Каразінського університету» (Харків, 2020).

Серед інших своїх видань можу відзначити публікації в галузі музеєзнавства, що стали результатом роботи в Музеї історії та спробою осмислити місце музеїв у сучасному світі; кілька навчальних посібників для шкіл (у співавторстві з О. С. Марченко) та наукових статей, присвячених сучасним шкільним підручникам (спільно з В. О. Куліковим); ряд праць монографічного характеру з історії м. Харкова: «У русі, долаючи час. (До 100-річчя Харківського трамваю)» (спільно з В. І. Вітченко; Харків, 2006), «Історія солодкого життя.

Нариси з історії виробництва солодошів у Харкові» (спільно з О. С. Марченко; Харків, 2010), а також путівника Харківщиною (Харків, 2007).

Географія публікацій не обмежується українськими виданнями, як і географія конференцій, на яких презентувалися результати наукових досліджень. Утім, у цьому нарисі я хочу згадати саме кафедральні заходи та видання. Для кожного з нас важливою подією були «Астаховські читання», які раз на два роки організовувались на кафедрі та об'єднували багатьох українських історіографів. За результатами цих читань було видано 17 випусків «Харківського історіографічного збірника», у більшості з яких було презентовано й мої наукові розвідки. Так само публікацією матеріалів конференції завершуються «Луньовські читання». Як для джерелознавця для мене важливою була участь у серії «Джерелознавчі зошити», де в 2013 р. було опубліковано подорожні записки Р. М. Цебрикова (Зошит 5). Відзначаю, що ця публікація увійшла до так званої «срібної серії», підготовленої до 50-річчя кафедри.

Говорячи про наукову роботу на кафедрі, не можна не згадати наших студентів. На кафедрі працюють три студентські гуртки – історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; археології; мистецтвознавства. Викладачі та студенти кафедри беруть участь у роботі Клубу університетських історій, що був створений за ініціативи проф. С. І. Посохова в 2005 р. і з того часу працює на базі Музею історії університету. Щороку ми зі співробітниками музею та колегами по кафедрі обговорюємо тематику та формат наших зустрічей, прагнучи створити неформальний майданчик для обговорення актуальних проблем університетської історії та знайомства з університетом.

Студенти є постійними учасниками наукових конференцій та конкурсів наукових робіт. Мені приємно згадати, що дві студентки – Ольга Красько та Анастасія Пасько, які захистили під моїм керівництвом дипломні роботи, стали переможницями Всеукраїнського конкурсу наукових робіт. Пізніше

Ольга Красько захистила кандидатську дисертацію і вже майже 10 років працює в Музеї історії Харківського університету, реалізуючи креативні та багато в чому новаторські музейні проекти. Взагалі за 20 років моєї викладацької діяльності на кафедрі я можу пригадати чимало студентів, з якими ми підготували цікаві дослідницькі проекти – це Павло Болденков, Сергій Седих, Ганна Гнатченко, Ольга Корсікова, Лілія та Сергій Сітковські, Катерина Чечкіна, Вероніка Удальцова, Оксана Гела, Ярослав Голімбовський, Вікторія Проказа та інші. Багато хто з них підтримує зв'язок із кафедрою й після закінчення університету.

Утім, усе це можна побачити в офіційних документах та на кафедральному сайті. Значно важче відчутися дух кафедри, яка упродовж усього часу моєї роботи була колективом однодумців. Маючи сильні традиції, про що свідчать не тільки численні комемораційні проекти, але навіть наші неформальні зустрічі, на яких завжди звучать історії, пов'язані із минулим кафедри та тими нашими колегами, які стояли у витоків її створення, колектив кафедри завжди відкритий до нових ідей. Повага один до одного, взаємопідтримка, вміння зберігати оптимізм у найскладніших ситуаціях завжди робили приемним спілкування не лише в університетських стінах, але й поза його межами. З посмішкою згадуються наші спільні подорожі до Пархомівки, Шарівки, Старого Мерчика, Чугуєва, Дворічанщини, Старого Салтова, Змійова, Музею А. С. Макаренка та ін., які в останні роки стали ще однією кафедральною традицією та важливим джерелом творчого натхнення.

Цінуючи кожного зі своїх колег, особливо хочу згадати тут мого Вчителя, багаторічного завідуючого кафедрою Сергія Івановича Посохова, адже багато в чому саме він визначає обличчя нашої кафедри, виступаючи не просто ініціатором, але й одним із головних реалізаторів багатьох кафедральних проектів, а особисто для мене він є тією людиною, до якої я звертаюся за підтримкою та порадою.

Останні роки були непростими – кризові явища у вітчизняній системі освіти, карантинні обмеження, війна. Навряд

чи ми можемо передбачити хоча б найближче майбутнє, але те, що ми можемо зробити і робимо – це продовжувати свою роботу, шукати нові формати нашої наукової та викладацької активності, підтримувати один одного в наших починаннях. І цей воєнний рік яскраво продемонстрував життєздатність кафедри, яка не просто реагує на чергові виклики, але й активно формує своє майбутнє. Отримав подальшого розвитку проект «CityFace»: учасники нового міждисциплінарного проекту «Місто і війна» (загальна координація – Є. С. Рачков) зосередилися на переосмисленні міської культурної спадщини великих міст Південно-Східної України в період російської військової агресії. Викладачі кафедри С. М. Куделко та О. Г. Павлова організували для студентів «Школу екскурсоводів», Сергій Михайлович упродовж усього часу воєнних дій координував допомогу університетським музеям.

Серед тих проектів, до яких долучилася і я, стала підготовка до публікації 4-го тому спогадів про Харківський університет. Робота над цим томом, присвяченим подіям Другої світової війни, розпочалася ще до війни, але зараз вона набула для мене більш особистого виміру. Також із вдячністю згадую пропозицію колег – С. І. Посохова і О. Г. Павлової, присвятити чергові Луньовські читання 50-річчю Музею історії університету, відзначенню якого перешкодила війна.

Поряд із онлайн зустрічами на засіданнях кафедри та Вченої ради факультету наше спілкування продовжувалось упродовж року в межах українсько-німецького колоквиуму «Історіописання у часи війни та вигнання» (спільно з кафедрою історії України та Університетом Ерлангена-Нюрнберга), але для мене, напевне, одним із найскладніших випробувань цього часу стала відсутність нашого «живого» спілкування. На другий тиждень війни на запрошення проф. А. Горака я разом із родиною виїхала до Любліна, де залишаюсь і зараз.

Звісно, перебування в новому місті надає нові можливості, і я з вдячністю згадую підтримку багатьох своїх колег з різних європейських установ. Мені пощастило пройти річне стажування в Національному музеї в Любліні і, зокрема,

спостерігати за створенням нового музею – Східних земель давньої Речі Посполитої, а також взяти участь в музейному фестивалі в Любачуві та кількох музейних конференціях. На початковому етапі значною була підтримка колег з Університету Марії Кюрі-Скłodовської А. Горака та К. Лятваца, у тому числі, в організації професійного життя.

Утім, на цей момент найбільш продуктивним вважаю свій творчий союз з колегою по кафедрі Ю. А. Кісельовою, разом з якою ми започаткували спільний усноісторичний проект «“Рух на Захід”: українські вчені в умовах вимушеної міграції (2014–2023)». Цей проект дозволив не тільки продовжити наукові дослідження, але й допоміг осмислити власний досвід міграції, познайомитися із багатьма українськими та європейськими істориками, взяти участь у кількох міжнародних конференціях. Завдячуючи підтримці Інституту історії імені Макса Планка, наших колег з Гданського університету та міжнародного проекту CELSA ми в повній мірі змогли відчувати рівень солідарності в європейському академічному середовищі.

Напевне, важко підводити підсумки в часи невизначеності, на тлі важких втрат і тих страждань, які ми бачимо навколо, але звернення до історії, яку жартوما називають «пророцтвом назад», у тому числі до власної історії та історії кафедри, дозволяє з надією дивитися в майбутнє.

Люблін, 5 червня 2023 р.

О.Д. Каплін

З ДЖЕРЕЛ ПАМ'ЯТІ

У 1983 році я вступив до аспірантури. З тих пір мої звіти на кафедрі, факультеті, виступи на конференціях, тези, статті, книги, лекції, спецкурси... давали підстави для різних уявлень і суджень про мене... Часом навіть таких, які не мали жодного відношення до дійсності...

Десь я міг порозумітися (якщо була можливість і сенс). Десь – ні.

Для сторінок цієї книги пропоную деякі фрагменти з моєї пам'яті. Ними й обмежуся, враховуючи, що короткі варіанти моєї біографії вже неодноразово розміщувалися у виданнях кафедри та факультету.

Вступ до університету

Моє бажання вступити до університету було самостійним, простим та природним. Я наповнив рюкзак підручниками не лише за старші класи, а й за попередні і відправився до Харкова. Не став записуватися на жодні підготовчі курси, про репетиторів навіть і не чув, що такі є.

Щоранку я брав з рюкзака підручники і йшов на літні майданчики дитячого садка, в будиночках або на лавках якого повторював пройдене в школі. До речі, через два роки я прийшов у цей садочок працювати сторожем і двірником і згадав про свою підготовку до університету.

Особливо запам'ятався усний іспит з російської мови та літератури.

Про роман у віршах «Євгеній Онегін» я «заливався солов'єм». Чим чимало здивував та порадував екзаменаторів, одна з яких потім мило віталася зі мною протягом багатьох років. А «Євгенія Онегіна» я читав на луках і в куцах, коли пас домашню худобу. Був час почитати та подумати.

Перший університетський рік

Поселили мене в гуртожитку дуже специфічної якості. Начальство вважало, що студенти-історики повинні були прилучати студентів, що щойно приїхали до СРСР з країн, що розвиваються і не знають російської мови, до радянського, соціалістичного способу життя. У 4-х місні кімнати визначали двох радянських студентів та двох іноземців, які не знають про цей «спосіб життя» нічого, починаючи з мови. Так, у кімнаті з голими стінами, чотирма залізними ліжками, чотирма розбитими тумбочками і старою шафою з дверцятами, що не зачинялися, столом, що багато чого бачив, і запорошеним графином на ньому, почався мій університетський побут.

Студенти-іноземці у нашій кімнаті виявилися з Народно-Демократичної Республіки Ємен. У гуртожитку та Харкові їх було тоді чимало, вони полюбили місцеві міцні напої, збиралися в нашій кімнаті, курили, розсаджувалися, де тільки можна, займаючи моє ліжко і слухаючи свою музику. Веселилися вони до упаду, у буквальному значенні слова. Одного разу я нарахував їх аж 22 особи у нашій кімнаті.

Не те, що вчитися, жити, перебувати тут було неможливо, особливо мені, що прибув зовсім з іншого світу. До того ж мені довелося економити на їжі, і ще від цього мені було, прямо сказати, погано.

А навчання почалося взагалі з двійки, чого до цього в мене ніколи не було. Якщо з лекціями стало швидко все зрозуміло, то семінари спочатку стали каменем спотикання. Я готувався до кожного з них, але соромився піднімати руку і виступати. А запитав мене з історії КПРС професор І.Г. Тупиков тоді, коли підготовлені студенти всі виступили, і мені потрібно

було доповнювати щось понад сказане ними. Тож я й розгубився.

Загалом ситуація складалася прямо драматична. Вечорами я йшов з накуреної кімнати з п'яними іноземцями, ходив навколо гуртожитку в гірких роздумах. Скаржитися було нікому і навіть поділитися своїм настроєм не було з ким.

Підмога прийшла – звідки не очікував. Тоді всіх студентів на місяць восени відправляли до колгоспів на збирання врожаю, переважно овочів та фруктів. Перший курс обіцяли не турбувати цим, але до кінця вересня все ж таки вирішили інакше. Нам оголосили терміни: з 1 жовтня відправляємося на збір врожаю і дозволили іногороднім з'їздити до дому, взяти речі для таких сільгоспробіт.

У колгоспі ми жили у досить суворих умовах. Стояв жовтень, наш гуртожиток не опалювався, спали ми-хлопці на дощатих тапчанах, одягненими, а я ще й у кирзових чоботях, фуфайці та шапці. Але й тут ми не лише читали першоджерела (такі як «Походження сім'ї, приватної власності та держави», «Що робити?» та ін.), а й навіть конспектували їх.

Тут ближче познайомився я з тими студентами нашого курсу, які були старшими за мене на 3–5 і навіть 10 років, а це було мое звичне з дитинства середовище.

Виявилось, що двоє з них живуть поки що з одним іноземцем, а другого ще не підселили. Я попросився до них, вони не заперечували, щоправда, якщо дозволить начальство. З колгоспу ми привезли до гуртожитку мішок добірної картоплі, а я подався до студради просити дозволу переселитися до іншої кімнати.

Однак мені не тільки не дозволили, але навіть налякали відрахуванням, якщо я перейду самовільно. Втім на той час я вже трохи придивився до життя і рішуче переніс свій нехитрий скарб у нову кімнату.

Хлопці, до яких я перейшов, були після армії та підготовчого відділення (рабфаку), непитущі, правильних поглядів та способу життя. Ми сумлінно навчалися, ходили після занять до бібліотеки, грали часом у футбол, стежили за порядком

у кімнаті, вечорами готували самі собі вечерю на спільній кухні, у пару та диму, мили посуд, готувалися до занять та вчасно вставали.

Згадую Володьку та Толіка з вдячністю. Згодом вони стали викладачами, кандидатами наук та завідувачами кафедр.

А четвертий мешканець кімнати – африканець з Нігерії Тімоті – виявився непоганим спокійним усміхненим хлопцем, і один одному ми не докучали.

Заняття у мене пішли веселіше, впевненіше, а слідом за ними і п'ятірки. Першу сесію я склав на відмінно і став отримувати підвищену стипендію – 50 рублів. Тоді без особливого шику на ці гроші можна було прожити місяць. Метро та автобус коштували 5 копійок, квиток на тролейбус – 4 копійки, на трамвай – 3 копійки, а залізничний квиток (студентський) додому – 2 рублі 20 копійок.

Навесні я захворів на запалення легень, і мене покладали до студентської лікарні. Кололи тоді пеніцилін по 6 разів на добу, навіть уночі (загальний курс – 40 уколів). Через три дні я вже не міг лежати на спині, а здебільшого лежав на животі. У палаті лікувалися хлопці різного віку, і користь спілкування з товаришами по нещастю була чималою.

Вийшов з лікарні недолікований, блідий, кволий, весь у переживаннях за курсову роботу та літню сесію, яку все ж таки склав на підвищену стипендію, готуючись зазвичай на околицях стадіону під деревами та кущами.

А потім ми поїхали на практику, на археологічні розкопки, де знайшли у скіфських курганах під Пісочином цікаві золоті дрібниці (саме їх потім і виставляли у Харківському історичному музеї).

Перший університетський рік залишив у мені суперечливі почуття, а новий готував чергові випробування.

У дитячому садочку

На другому курсі мене оселили з африканськими студентами з Гани. Були вони бідні, їли руками кашу «манею» (манку)

на воді, скочуючи її кульками і запиваючи сирою водою із загального каламутного графіна. Турбот особливих вони не додавали, але в порожній, голій, кімнаті було незатишно, а потім ще й холодно.

Це мене змушувало не просто вчасно вставати, а й раніше, йти до університету на заняття, потім у бібліотеку, часом грати у футбол, ходити на концерти...

На 3-му курсі мене знову оселили з іноземцями, цього разу з Латинської Америки.

Знову голі стіни, графін, відвідувачі, музика...

Я вирішив влаштуватися на взуттєву фабрику.

Але була потрібна ще й офіційна згода факультету. Декан В.І. Кадеєв, був непростю людиною, але я йому складав іспит на 5, ніяких нарікань від нього не мав, і він, поговоривши зі мною, висловив сподівання, що робота не позначиться негативно на моєму навчанні.

На фабриці (виробничому взуттєвому об'єднанні) мене оформили у другу зміну за 2-м робочим розрядом і поставили за верстат-машину, пришивати п'яти до тапок. Тут було потрібне особливе мистецтво: одним поворотом руки пришити цю п'яту в потрібне місце, рівно по краях.

Тому й залишалоя вільним це місце, що у ньому не затримувалися. Норму було тут не виконати, а про якість – годі й казати...

Справлявся я абияк. Наприкінці зміни прийшла бабуся із ВТК (відділу технічного контролю), незадоволена продукцією, подивитися на нового робітника.

За взаємною згодою мене перевели в різнороби: я привозив-відвозив, приносив-відносив продукцію, матеріали, заготівлі, поринув у середовище різних цехів і служб...

Але вчитися в першу зміну, бігти на роботу в другу, підніматися рано і лягати опівночі ставало дедалі важче.

А в цей час у студентському середовищі найкращою вважалася робота сторожем у дитсадку. Влаштуватись сюди було справою складною. Вільних місць не було, потрібно було, щоб це місце передавали «з рук у руки».

І тут несподівано студент 5-го курсу запропонував мені своє місце сторожа у дитсадку. Я погодився, поїхав з ним подивитися місце, і виявився цей садок саме тим, де я готувався до вступу до університету понад два роки тому.

От і кажи потім, що це випадковість!

Сам садок був цегляним, що складався з трьох двоповерхових корпусів, з'єднаних одноповерховими коридорами-переходами. Була там велика кухня, на вулиці багато ігрових майданчиків з павільйонами, мініатюрними будиночками, плодовими та іншими деревами.

Садок був цілодобовий, на ніч у черговій групі залишалися діти, батьки яких працювали в нічну зміну на величезному заводі імені Малишева.

Сторож мав з'являтися до кінця денної зміни, оглянути всі приміщення всередині та територію зовні, простежити за тим, щоб ніхто не хуліганив на майданчику, закрити хвіртки та ворота.

Загалом, справа відповідальна...

Для співбесіди мене запросили до завідувачки. Жінка вона була сувора, але повірила, що на мене можна покластися, і я не підведу: п'янок-гулянок влаштувати не буду і за порядком стежитиму сумлінно.

Мені виділили кімнатку, і вперше у своєму житті я отримав окреме житло. Але й із гуртожитку виписуватись не став і міг у вихідні приїжджати до хлопців.

Так розпочався новий етап у моєму студентському житті. У садку у мене були чудові стосунки з усіма. Кухарка тітка Маша, ховала мені котлети на дно каструлі з вермішеллю і, йдучи, шепотіла на вухо, щоб я докопався до дна.

Нянечки в нічній зміні були мені завжди раді, бачачи, що ворота, хвіртки та двері зачинені, а в моїй кімнатці горить світло – значить уночі сторож на місці.

Дитячий садок суттєво змінив моє студентське життя, дав мені притулок, їжу, засоби, самостійність, і я вдячний усім людям, які сприяли цьому.

Особливо запам'яталися останні дні. Вранці я збирав сміття та недопалки, а потім ішов складати державні іспити.

Закінчив навчання з відзнакою, і мене рекомендували до аспірантури.

Перші викладачі

На першому курсі по-справжньому мене помітила доцент Т.Л. Степаненко. Вона не тільки спонукала до читання першоджерел (особливо докладно ми розбирали «Руську Правду» та «Повість временних літ»), а й вельми заохочувала самостійні судження студентів, дискусії і навіть гарячу полеміку...

Отримати підтримку від красивої, статної, енергійної жінки мені було приємно. Так я зрозумів, що на нашому факультеті не тільки можна «своє судження мати», а й зовсім не треба підлаштовуватися під інших.

Минуть десятиліття, а Тамара Леонідівна незмінно зберігала симпатію до мене, а я до неї – свою подяку.

Б.А. Шрамко приймав іспити, не як усі, співбесідою. Перший іспит у першу сесію – у нього. А в гуртожитку – холоднеча, навіть не напившись чаю рано-вранці побіг до зупинки. Мороз, промерзлий тролейбус... Потім бігом – до дверей кафедри...

Очікування у черзі, співбесіда, все, відповів, і на додаткові запитання... «відмінно».

Яка радість!

Через роки не раз ми до душі розмовляли з Борисом Андрійовичем. Виявилося: він набагато глибше розумів те, що було викладено у його підручнику (походження видів і не лише...).

Наш куратор В.Ф. Мещеряков, високий, елегантний, з довгим волоссям, що ходив у рідкісному тоді модному джинсовому «фірмовому» костюмі, задумливо помітив, дивлячись на мене блідого й закатованого після лікарні і який прийшов захищати першу свою курсову роботу з історії Єгипту Середнього царства: «Так, тут у Вас щось є».

І в ньому було «щось». Від нього ми дізналися про особливий «азіатський спосіб виробництва» і не тільки. А від історії Єгипту в мене залишилася пам'ять про Ю.Я. Перепьолкіна, видатного та своєрідного історика.

Незадовго до смерті Валерія Федоровича ми з ним зустрілися, обидва замовили в бібліотеці одну книгу. І він із почуттям вибачення сказав, що скоро обов'язково прочитає і передасть мені...

Цю книгу я прочитав одразу після нього. І Валерія Федоровича – пам'ятаю...

На другому курсі у мене вже був складений достроково іспит з політекономії. Її нам викладав енергійний М.І. Бондаренко, який нещодавно приїхав з Куби (з розповідями про Фіделя і зустрічі з ним), і з яким ми потім незмінно добре віталися.

Скільки ми тоді дізналися нового, скільки читали, сперечалися на семінарах! Без жодної оглядки та окрику.

Юрій Йосипович

Але найголовніші зміни пішли з третього курсу. На спеціалізацію я записався на кафедру історіографії, джерелознавства та археології, де очікував зустріти все, що мені було цікаво і чим посилено займався вже років десять: літературу, історію, географію...

А до цього часу вже п'ять-шість років цікавився ще й літературною критикою, публіцистикою, філософією...

Все це для мене поєдналося тоді в словах «історіографія» та «джерелознавство».

Курс історіографії до нас прийшов читати Юрій Йосипович Журавський.

Його вигляд не тільки викликав повагу, а й, здавалося, свідчив про певну недоступність.

Насправді все виявилось трохи інакше.

Читав він не поспішаючи, даючи можливість конспектувати, професійно, ґрунтовно, системно, переконливо.

Вже з перших занять на кафедрі Юрій Йосипович звернув на мене увагу. І на загальній лекції перед усім курсом, назвавши мене на ім'я та по батькові, відзначив мої успіхи в оволодінні методологією (згодом перший загальний курс лекцій з методології він доручить мені).

Тут треба зауважити, що на ім'я та по батькові Юрій Йосипович називав усіх студентів, а от тільки на ім'я – треба було заслужити. Це я згодом зрозумів.

Ми якось швидко порозумілися з ним, насамперед (мабуть) на ґрунті літератури.

На той час я не тільки прочитав майже всього Чингіза Айтматова та Василя Бикова, але багато читав і інших представників (крім обов'язкової шкільної програми) багатонаціональної радянської літератури: Гранта Матевосяна та Нодара Думбадзе, Іона Друце та Олеся Гончара, Івана Мележа та Йонаса Авіжюса, Віктора Астаф'єва, Валентина Распутіна, Василя Шукшина...

Особливо Юрій Йосипович здивувався, коли дізнався, що я прочитав роман Юозаса Балтушіса «Сказання про Юзаса» чи не раніше за нього...

Звичайно, ми обговорювали з ним популярні тоді історичні романи Валентина Пікуля, дискусії у галузі кінематографу, екранізації класики, ходили на концерти...

Юрій Йосипович зовсім не прагнув першості в розмові, завжди давав висловитися мені сповна. А казав я все, що вважав за потрібне, не прагнучи сподобатися чи догодити...

Тому часто наші погляди не просто не збігалися, але були дуже різними, що нас робило один для одного завжди цікавими.

Бувало: Юрій Йосипович приносив якийсь журнал, статтю, книгу, давав мені без будь-якої своєї попередньої оцінки («почитайте») і чекав на мою живу реакцію з прочитання.

Звичайно, що і курсові роботи я писав у Юрія Йосиповича, і дипломну роботу (з історіографії інтелігенції).

На мене звернули увагу й друзі Юрія Йосиповича. Одним із них був дуже не простий у відносинах професор Б.К. Мігаль. Йому я склав на «відмінно» іспит з історії України ще на другому курсі. А потім ми з ним спілкувалися всі роки його перебування на факультеті, причому у приватних розмовах він розповідав мені чимало цікавого, чого не прочитаєш у книгах чи джерелах.

На нашу кафедру, до Юрія Йосиповича, любили приходити дуже начитані викладачі інших кафедр. Так тоді я ближче познайомився з В.П. Литвиною, А.І. Мітряєвим та інш. Читали тоді й згодом дуже багато, виписували «товсті» журнали, обмінювалися ними...

До кінця навчання ставало ясно, що Юрій Йосипович рекомендуватиме мене в аспірантуру без жодного мого прохання...

Але наприкінці навчального року з ним стався інфаркт. Проте він зробив усе необхідне, рекомендації були отримані, а моїм науковим керівником став професор І.Л. Шерман.

Після захисту кандидатської дисертації я захворів. І вже тепер Юрій Йосипович приїжджав провідати і підтримати мене.

Ніколи я не чув від нього жодного навіть натяку на непристойне слово, ніколи він не плів інтриг, не плодив і не передавав жодних пліток, свої погляди він говорив чітко і прямо...

Вже понад 30 років немає з нами Юрія Йосиповича, а його знання, манера спілкування, делікатність, навіть уразливість, терпіння до іншої думки, та й взагалі: людяність, підтримка моїх наукових прагнень та поради, доброзичлива критика, залишаються як світлий період моєї молодості та початку викладацької діяльності.

Ісай Львович

І.Л. Шерман читав у нас джерелознавство із використанням карток, написаних великим нерівним почерком.

Можна було слухати його. Можна було читати його книгу «Русские исторические источники X–XVIII вв.» (Харків, 1959). Я слухав і читав. Читати мені, щоправда, тоді було цікавіше. Обкладинка була яскравою. Книжка не позначалася ані посібником, ані підручником. Хоча в анотації говорилося, що вона призначається для студентів історичних факультетів, а також для вчителів історії. Незважаючи на величезний за сьогоднішніми мірками тираж – 10 тис. екз., зачитана вона була ґрунтовно.

Іспит здав і зітхнув з полегшенням.

Минуло два роки.

Методист кафедри З.С. Калашник відшукала мене в коридорі на факультеті і з хвилюванням сказала: Ви де пропадаєте, Вам вступний іспит складати, Ісай Львович на кафедрі чекає.

Заходжу з певним побоюванням, Ісай Львович без ніжностей повідомляє про іспити. І якимось смутився я, дивлячись на його худорлявість та зморшки. Зсохну і я,— подумалося мені з сумом.

Готуюсь, здаю на «відмінно».

Ісай Львович називає тему дисертації.

Починаю з'ясовувати, дивлюся довідники, енциклопедії, бібліографію і відчуваю: не йде, не до душі, не те...

Через певний час Ісай Львович знову викликає мене, але вже з усмішкою, ентузіазмом: яку я Вам нову тему знайшов!

Але мені не до посмішки.

– Як нову? А стару?

– Нова – краще!

Знову починаю вникати та відчуваю: не йде справа, не до душі, не те.

Знайшлися добрі люди, порадили, приклади згадали, заохотили мене: свою запропонуй.

З хвилюванням, побоюванням: запропонував.

Втім Ісай Львович її так відредагував, що у Києві тему не затвердили, академік Ю.Ю. Кондуфор навіть матюка використав при мені (щоправда, не на мене і мого наукового керівника).

Не знав я тоді про дуже непрості стосунки серед деяких відомих істориків.

Але через своє прагнення до самостійності я ще більш ускладнив справу.

Тепер я не просто був аспірантом І.Л. Шермана, але ще й з особливою думкою.

На конференції в університеті на мій виступ одразу звернув увагу професор В.І. Танцюра (з кафедри історії КПРС), публічно поставивши мене (з наголосом у прізвищі на другий

склад: «якийсь КаплІн») у низку старанно критикованих тоді фальсифікаторів Річарда Пайпса і Леонарда Шапіро.

Критика на ті часи: не жартівлива!

Справа з парткому дійшла до Ісає Львовича. Він викликав мене до кабінету завідувача. Похмуро попросив зачинити не тільки двері, а й кватирку. І поговорив зі мною по всій суворості, ґрунтуючись на досвіді зі свого життя та розповівши, які можуть бути наслідки.

Більше таких розмов у нас не було. Свого наукового керівника я намагався не підводити. Жили ми з ним мирно, і з історичних питань не дискутували, а щодо життєвих – тим більше.

Незабаром дізнався, що у бібліотеці імені В.Г. Короленка є спецхран. У ньому працював старий перевірений працівник. Він був знайомий з Ісай Львовичем, тож запропонував і приносить мені таку літературу та джерела, про допуск до яких я навіть не мріяв.

Бував я й удома у Ісає Львовича, на набережній р. Харків. Коли я збирався у відрядження, він просив мене зайти до його старого знайомого, академіка І.І. Мінца. Згодом я вже за своєю ініціативою познайомився і розмовляв з багатьма відомими істориками (такими як Є.Н. Городецький, О.М. Знаменський, Р.І. Кіреєва, Ю.І. Корабльов, В.С. Лельчук, В.Д. Полікарпов та ін.).

Таким чином, я реально, в особах, представляв дуже непросту картину не лише в друкованій історіографії, а й у живій дійсності. При цьому після розмов з відомими істориками я не тільки не відмовлявся від своїх точок зору, а й коригуючи аргументацію, ще й зміцнювався в деяких із них.

Звичайно, я не міг захищатися ані в Харкові, ані в Києві, ані в Дніпропетровську, ані в Москві.

Про багато хитросплетень того часу я говорив Юрію Йосиповичу, а Ісай Львович анітрохи не сумнівався, що я зможу захиститися, і не вникав у жодні подробиці.

Так воно й сталося. З телефонної будки біля Ермітажу першому я зателефонував Юрію Йосиповичу: захист пройшов успішно.

Взагалі Ісай Львович та Юрій Йосипович були несхожі (частково доречно навіть посилити: зовсім несхожі) не лише зовні, а й інтелектуально, емоційно.

Але для мене, аспіранта, викладача-початківця, безумовно, був корисний досвід спілкування з ними. Нічого зайвого від одного до іншого я не передавав, а втрюх ми мало розмовляли.

Викладач кафедри

Після завершення аспірантури Юрій Йосипович повів мене на співбесіду до ректора І. Є. Тарапова, який залишився задоволений моїми відповідями, і я став викладачем кафедри.

Першим моїм загальним курсом лекцій став переданий Ісаєм Львовичем курс джерелознавства. Тоді він читався цілий навчальний рік, два чи три рази на тиждень (не пам'ятаю вже), семінарів не передбачалося. А лекцій було десь близько ста годин чи навіть більше. Я купив безліч простих учнівських зошитів у клітинку по 12-18 аркушів і став методично складати повні тексти лекцій зі списком рекомендованих джерел та літератури. Звісно, тут у нагоді були підручники М.М. Тихомирова та за ред. І.Д. Ковальченко, а також неодмінне читання та вивчення насамперед самих джерел.

Потім Юрій Йосипович запропонував мені читати вперше курс з методології історії. Він приходив на лекції послухати мене, висловив наодинці доброзичливі побажання. Тут мені довелося посилити вивчення праць з філософії історії, зокрема зарубіжних...

Потім пішли спецкурси, які мені дуже подобалися, з давньоруських пам'яток, історичних поглядів О.С. Пушкіна та М.В. Гоголя, релігійно-філософської думки... Подобалися вони й студентам, про що мені говорили вони самі і тоді, і потім. Поза заняттями ми спільно читали та розбирали, зокрема, «Пир во время чумы».

Через роки від Бориса Петровича Зайцева мені дістався курс архівознавства. Специфічний курс, не ефектний, нудний

для когось, але розрахований на справжнього не просто шанувальника історії, але розумної людини, яка прагне стати професіоналом.

І ще пізніше С.І. Посохов запропонував мені читати курс релігієзнавства, за що я також вдячний.

У всіх цих курсах другою частиною в назві є слово «ведение, знанство», від церковнослов'янської «ведети» – знати, розуміти...

І щоразу я зі щирим інтересом і хвилюванням, як і в перший свій викладацький рік, брався за підготовку лекцій і прагнув дізнатися, зрозуміти і передати це охочим.

Вже понад сорок років я на нашій кафедрі.

Що хотів би я сказати самому собі, другокурснику, який вибирає спеціалізацію і не уявляє, що буде далі?

– Тобі щиро подобалося вчитися, пізнавати нове, читати... Ти не прощтовхувався ліктями, не прагнув великих заробітків та високих посад... І так складуться обставини, що ти залишишся в університеті і десятиліття пропрацюєш на одній кафедрі.

А що міг би спитати другокурсник у мене теперішнього?

– Ти не шкодуєш, не ображаєшся на мене, що я ухвалив таке рішення і зробив такий вибір?

– Ні, відповім, не шкодую і не ображаюся. Адже ти тоді не знав ще, що є воля людини, а є Промисл Божий. І випадковостей не буває.

Мені подобалося розмовляти з Юрієм Йосиповичем, сидіти в куточку на засіданнях кафедри, днями (яки з'єдналися в роки) бувати в бібліотеках та архівах, з радістю ділитися думками з колегами та студентами.

А наше спілкування на кафедральних неофіційних зборах, наші дружні поїздки-вилазки-подорожі!

Не всіх колег я згадав у цих рядках, але я їх пам'ятаю.

Щиро вдячний і нинішньому складу нашої кафедри: різном за віком, інтересам...

Але єдиному у цінностях та спрямованості на добро.

І я бажаю всім нам встояти на цьому шляху.

Кісельова Ю. А.

АВТОБІОГРАФІЯ

Перший потяг до історії я відчула у сьомому класі середньої школи № 23 м. Кривий Ріг. Безпосередньо цьому сприяло цікаве викладання історії вчителем Ольгою Олексіївною Резніченко. Спершу приваблювала чаруюча історична специфіка минулих діб, але у старших класах, слухаючи роздуми Ольги Олексіївни про бурхливі події 1990-х рр., під час яких вона проводила історичні паралелі, виникло переконання, що історичні знання – це шлях навчитися мислити. Однак звістку про моє рішення стати істориком батьки, за фахом інженери-хіміки, серйозно не сприйняли, хоча саме від матері, Тетяни Павлівни Жукової, я унаслідувала почуття історизму, а від батька, Анатолія Петровича Жукова, захопленого винахідника – потяг до інтерпретації. Змінити їхню думку допомогли мої перемоги у міських та обласних олімпіадах з історії.

Вступ до Харківського університету став найважливішою подією у моєму житті. Довгий час я не могла повірити, що стала студенткою, хоча добре пам'ятаю, що інших варіантів життєвого сценарію на той час у мене не було. Моя мрія була навчатися на історичному факультеті саме Харківського університету. В той час у Харкові навчався мій брат Олексій (у Харківському авіаційному інституті), проте пам'ятаю, що не практичні міркування обумовили мій вибір, а аура класичного університету з глибокою історією та традиціями, які сприймалися запорукою наукового рівня та високих стандартів поведінки представників університету. Пам'ятаю, що при

вступі брат радив мені подати документи на спеціальність «архівознавство». На час мого вступу в 1997 році спеціалізацію на кафедрі потрібно було обрати з першого курсу, але я залишилася вірною своєму першому інтересу до стародавніх епох, тільки згодом відкривши для себе привабливість історіографічної рефлексії.

Відтак, під час навчання спеціалізувалася на кафедрі стародавнього світу та середніх віків, працюючи над курсовими роботами та дипломним проектом під керівництвом Володимира Івановича Кадеева. Вибір наукового керівника зробила, ознайомившись з переліком запропонованих тем, а вже згодом дізналася, що Володимир Іванович у середовищі студентів вважається дуже суворим викладачем. Проте писала під його керівництвом протягом всіх років навчання. Володимир Іванович був дуже вимогливим науковим керівником, я зі свого боку намагалася адекватно та вчасно виконувати поставлені завдання, що стало основою нашої співпраці. На кафедрі діяв студентський гурток під керівництвом Олексія Павловича Мартем'янова, на якому панувала атмосфера інтелектуалізму. На третьому курсі під час студентської наукової конференції наважилася зробити доповідь на тему пов'язану з «Культом римських імператорів» і вперше відчула задоволення від доведення наукової ідеї про запозичення елементів культур давніх римських царів при створенні культу імператора Августа. Пам'ятаю інтерес Олексія Павловича до моїх перших творчих пошуків, надихаючі розмови з ним. Протягом майже всіх років навчання я брала участь в археологічних розкопках спочатку Херсонесу, а згодом фортеці Чембало під керівництвом С.В. Дьячкова.

Навчання в університеті згадую з вдячністю. Викладачі викликали повагу намаганням бути на рівні актуальних історичних знань з предметів, що викладали, багато хто приваблював при цьому і цікавою подачею матеріалу. Іноді фактографічні курси викладали у історіографічному ключі. Пам'ятаю лекцію Сергія Борисовача Сорочана присвячену конкуруючим історіографічним поглядам на постать Жанны

д'Арк. Особливо подобалися лекції, на яких викладачі, зокрема Сергій Михайлович Куделко, Олексій Павлович Мартем'янов, Сергій Іванович Посохов робили студентів співучасниками власних роздумів про історію та історичний фах. В цілому університетські лекції сприймалися як справжні події життя, а складання усних екзаменів ставало незабутнім досвідом спілкування з викладачами.

На п'ятому курсі я розпочала працювати вчителем історії в школі № 25 міста Харкова, після закінчення університету перейшла на посаду вчителя однієї з харківських приватних шкіл. Під час урочистого випуску в університеті в 2002 році Сергій Іванович Посохов запропонував мені роботу в деканаті на посаді методиста. Це було друге чудо в моєму житті. Я пропрацювала на цій посаді чотири роки до народження моєї доньки.

З одного боку, це була бюрократична робота, яка дозволяла мені розібратися у тому як функціонує факультет та університет, з іншого боку, це була робота з людьми: студентами, викладачами, колегами по деканату. Оволодівши тонкощами бюрократичної роботи, я знаходила сенс та задоволення у комунікації: у поважному ставленні до студентів та викладачів, у налагодженні стосунків зі співробітниками різних університетських структур. Проте найкращою частиною цієї роботи була можливість спостерігати за управлінською та організаційною роботою Сергія Івановича Посохова на посаді декана факультету. Стиль його керівництва можна передати словом – надихати. Складні організаційні справи для Сергія Івановича є заманливими головоломками, які йому цікаво розв'язувати. Відтак, управлінська робота перетворюється на поле експериментів, планування та задоволення від реалізації планів у життя. При цьому Сергій Іванович залучає до цього процесу інших і не лише в якості виконавців своїх задумів, але і в якості співавторів, щиро вірячи, що спільна творча праця для загальної користі – найвища цінність для будь-якої людини. При цьому організаційний талент Сергія Івановича проявляється не тільки в роботі. Його потяг до планування

є органічним, заснованим на інтенції прожити осмислене життя, тому воно охоплює не тільки сферу професійної діяльності, але і родинне життя, дозвілля. Цьому я намагаюся навчатися всі ці роки, працюючи поруч з ним. Треба сказати, що Сергія Івановича в його намаганні прожити творче життя підтримують і члени його родини. Декілька років поспіль я мала можливість разом з іншими колегами відвідувати Сергія Івановича у нього вдома та вести там розмови на різні філософські теми. Цікаво, що з початком війни, в момент прийняття важкого рішення про евакуацію з Харкова, я думала про «аргументи» залишитися на Салтівці. Разом з бажанням не розлучатися з чоловіком привабливою для мене видавалася перспектива проведення неформальних зустрічей, присвячених обговоренню досвіду переживання університетськими людьми періодів воєнних випробувань в минулому. Проте ця ідея не реалізувалася.

Іншою рисою Сергія Івановича є захоплення наукою та наукова щирість. Вважаючи, що дослідження – це творчий процес, і що кожна людина прагне творчості, Сергій Іванович запропонував і мені спробувати себе у якості дослідника. Так, ще працюючи в деканаті, я розпочала роботу над темою «Заснування університетів в Російській імперії: проблеми історіографії». З цієї теми була опублікована моя перша стаття про погляди Дмитра Івановича Багалія на проблеми заснування Харківського університету, в якій мені вдалося не тільки зібрати факти, але і висловити певну ідею. Ніколи не забуду який справжній надихаючий інтерес викликала ця ідея у Сергія Івановича. Він є головним читачем моїх робіт, якщо він вважає роботу цікавою, то для мене цього достатньо для того, щоб рухатися далі і вірити у власні сили. Одночасно роботи наукового керівника є для мене взірцем наукових досліджень. Сергій Іванович прищепив мені смак до інтерпретації, навчив висуненню гіпотез та відповідальній роботі з джерелами. Багато наших розмов я вважаю подіями свого життя, які вплинули не тільки на моє професійне, а й на особистісне становлення, сформуvalи життєві ціннісні орієнтири. Одним

із наслідків вимушеної міграції стала втрата можливості вести ці розмови.

У 2008 році, коли моїй доньці Олені виповнилося два роки, Сергій Іванович запропонував мені вступити до аспірантури. Проте працювати я розпочала над іншою темою – про дисциплінарний розвиток історіографії у Харківському університеті. Ця тема дозволила ознайомитися з основними історіографічними роботами та через історію історіографії глибше зрозуміти її сутність. Розпочалася вона з роботи над історіографічною спадщиною Владислава Петровича Бузескула, історика, до долі та творчості якого я постійно повертаюся.

Важливою подією навчання в аспірантурі стала участь в «Астаховських читаннях» та публікація моєї статті у «Харківському історіографічному збірнику», яка була присвячена витокам історіографії у Харківському університеті в першій третині XIX століття. Цю публікацію я сприйняла як велику довіру до моєї творчості, яку намагалася виправдати. «Астаховські читання» у житті кафедри завжди були подією, можливістю спілкування в інтелектуальному колі провідних історіографів та цікавих людей. Планування конференцій було творчим процесом, до якого залучалися всі викладачі кафедри, хоча ідейними лідерами, звісно, були Сергій Іванович та Сергій Михайлович. Темі завжди мали актуальний науковий характер, але одночасно мали і важливу соціальну перспективу. Мені запам'яталася конференція і збірник, які присвячені етосу історика. Вийшла дуже цікава розмова, яка дала мені більш глибоке та «особисте» розуміння цієї складної проблеми. З 2013 року я розпочала виконувати обов'язки відповідального секретаря збірника, отримавши цінний досвід комунікації з авторами та підготовки збірника до публікації. Відповідальність за збірник сприяла розширенню жанрового репертуару моїх публікацій, зокрема, підштовхнуло до практики публікацій его-документів істориків Харківського університету (переважно листування). Також я спробувала себе у якості рецензента, впевнившись в корисності цього жанру

для професійного зростання та нормального функціонування науки.

Говорячи про «Астаховські читання», варто зазначити, що з певного часу їхня тематика стала узгоджуватися з тематикою «Наукових читань, присвячених пам'яті професора М.П. Ковальського», які проводилися колективом кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства під керівництвом Олега Івановича Журби у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара. Плідна співпраця наших кафедр унаочнила для мене поняття комунікативного історіографічного співтовариства, яке функціонує на рівні обміну ідей, реалізації спільних проєктів, вироблення та узгодження позиції відносно важливих наукових і ціннісних проблем.

З Дніпровським університетом нашу кафедру пов'язувала також тривала традиція захисту дисертацій вихованців кафедри у спеціалізованій раді зі спеціальності «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». У травні 2014 року в стінах цього університету я мала честь захистити свою кандидатську дисертацію. Олег Іванович Журба став опонентом моєї дисертації. Великою підтримкою була для мене його згода опонувати саме після мого виступу під час «Наукових читань, присвячених пам'яті професора М.П. Ковальського» у 2013 році з темою про етичні аспекти історіографічної критики. Це був справжній подарунок – підтримка та позитивна оцінка роботи від вченого, якого я глибоко поважаю. Другим опонентом моєї дисертації стала Марина Костянтинівна Кеда, з якою я не була знайома особисто, але знала її як автора цікавих робіт, присвячених творчості харківського історика М. Петрова. Марина Костянтинівна стала доброзичливим і вдумливим опонентом і я вдячна долі, що і після захисту наші контакти зберіглися, і в теперішніх складних обставинах я відчуваю підтримку з її боку.

Говорячи про людей, які вплинули на мої наукові пошуки, я завжди з вдячністю згадую про Тетяну Миколаївну Попову. У дисертації я спиралася на розвинену нею методологію

дослідження історіографічного процесу. Її постійна вдумлива увага до моїх робіт, можливість листуватися, читати її роботи, це одна з точок опори на моєму науковому шляху. Сьогодні Тетяна Миколаївна вже не працює в Одеському університеті, але продовжує активно займатися науковою творчістю, кожного року публікуючи монографії та статті, написані з великою любов'ю. Коли я думаю про своє майбутнє, я думаю про її надихаючий приклад наукової творчості, яка не є роботою, але є життєвим покликанням.

З 2010 року, ще навчаючись в аспірантурі, я стала працювати в Музеї історії університету, де отримала цінний досвід екскурсійної та виставкової роботи. Окрім цього мала честь керувати в музеї роботою «Клубу університетських історій», який був створений за ініціативи Сергія Івановича. Завдяки діяльності клубу познайомилася ближче з університетськими людьми та університетською історією.

В 2012 році Сергій Іванович запропонував стати викладачем кафедри. Це було чергове диво у моєму житті. Викладання в університеті я завжди сприймала як працю з нескінченим об'ємом вдосконалення. Викладацька та наукова робота в університеті – це постійний виклик, навіть коли щось вдається, все одно життя приносить нові умови, нових слухачів, нові завдання. Мені дуже пощастило з курсами, я викладаю «рефлексивні» дисципліни: Вступ до спеціальності (разом з Сергієм Івановичем), Методологію історичного дослідження, Вступ до публічної історії, Методологію освіти ХХІ ст. Після захисту дисертації зацікавилася таким напрямком, як «історія емоцій», декілька років викладаю курс з такою ж назвою як міжфакультетську дисципліну. Серед власних ініціатив з теплотою згадую неформальний методологічний семінар, який ми проводили разом з колегами по кафедрі та зі студентами, що навчалися в магістратурі. У ході семінару ми читали та обговорювали цікаві з методологічної точки зору книжки, які були запропоновані учасниками семінару. Окрім задоволення від дискусій, семінар дозволив у черговий раз переконатися в постійній підтримці колег по кафедрі

(В.Ю. Іващенко, Є. С. Рачкова, С.І. Посохова), які сприйняли цю ініціативу як цікавий досвід.

Підтримка, творча співпраця – це для мене важливі цінності роботи в університеті та головні принципи діяльності кафедри. Говорячи про роботу кафедри, Сергій Іванович часто використовує метафору «оркестр», коли кожен знає свою «партію», знає свої сильні сторони і вміє працювати у колективі заради цікавих результатів. По-справжньому творча праця дає можливість розкритися талантам кожного члена кафедри. Проте головний секрет творчої співпраці полягає у єдності цінностей. Мої перші враження про кафедру походять з тих часів, коли я ще була аспіранткою та стала відвідувати засідання кафедри та неформальні зустрічі, під час яких часто розповідаються історії з минулого. Іноді це смішні історії, але розповідаються вони завжди з щирою повагою до вчителів. Сам Сергій Іванович, починаючи нову справу, часто говорить: «Давайте зробимо так, щоб наші вчителі нами пишалися». При цьому моральні настанови завжди поєднуються зі свободою для творчості та вітанням нових ініціатив. Пам'ятаю процес створення кафедрального сайту, який супроводжувався «мозковим штурмом», та захоплення Сергія Івановича ідеєю Кирилла Валерійовича Мизгіна щодо ідеї «Кафедрального кафетерію», яка втілилася у серію чудових відеосюжетів.

Я постійно відчуваю підтримку колег щодо ініціатив у роботі кафедрального студентського наукового гуртка «Історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін», яким я керую з початку роботи на кафедрі. Окрім розвитку студентської наукової творчості, завданням гуртка є також і формування простору неформального спілкування викладачів та студентів. Відтак, кожного року ми організовували зустрічі з викладачами, обговорюючи такі теми, як практики читання, науковий туризм, захоплення кіно. Декілька років поспіль існувала практика «нагородження» найактивніших членів гуртка можливістю відвідати «ексклюзивні» засідання, які проводилися вдома у викладачів кафедри.

Так, двері своїх домівок перед студентами відрили Сергій Іванович, Ольга Григорівна, Вікторія Юрїївна. Одночасно завданням роботи гуртка було набуття студентами практичних навичок. У цьому напрямку вдалося реалізувати ідеї пов'язані зі студентськими екскурсіями містом. В умовах дистанційного навчання однією з головних проблем стала проблема недостатнього міжособистісного спілкування студентів. Саме тому восени 2022 року було організоване засідання присвячене професійним захопленням студентів-магістрів, яке, за відгуками, стало надихаючим для студентів молодших курсів. Ці ініціативи стали можливими завдяки роботі старост гуртків, з якими я співпрацювала всі ці роки: Анни Гнатченко, Сільвестра Селегеєва, Дмитра Ракова, Ірини Трофіменко та Валерії Рядинської. Для кожного з цих людей керування гуртком було не формальністю, а особистою справою та простором для творчості, і я лише намагаюся підтримати ці інтенції. При цьому мене завжди надихала діяльність Ольги Григорівни Павлової як керівника кафедрального гуртка мистецтвознавців, яка зуміла розбудувати не тільки довірливі стосунки зі студентами, але і створила простір для теплого, душевного спілкування.

В 2016 році я брала участь у конференції, яка проводилася Польсько-Українським історіографічним товариством у Гданському університеті, ставши відтоді членом цього товариства. Другий приїзд в Гданськ відбувся у 2019 році, де я поділилася результатами своєї роботи у межах колективного проекту «Практики самопрезентації багатонаціональних міст в індустріальну і постіндустріальну добу», до якого мене запросили Сергій Іванович Посохов та Євгеній Сергійович Рачков, і в межах якого я займалася вивченням монументальних місць пам'яті Харкова. Пишаюся, що стала однією з авторок колективної монографії, виданої за результатами проекту. У 2018 році взяла участь у роботі літньої школи «Публічна історія: методи, складнощі, перспективи», що проводилася у Вроцлавському університеті. Кожна з цих поїздок була цінна не тільки здобутим досвідом, але, перш за все,

знайомствами з цікавими людьми. Так, у Гданську я познайомилася з Магдаленою Новак, а Вроцлав подарував мені знайомство з Бартоломеєм Гайосом та Стефані Арель, які прийшли мені на допомогу після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 р.

Слід зазначити, що в лютому 2022 року я тільки вийшла на роботу із дворічної декретної відпустки після народження сина Павла. 5 березня я з дітьми та мамою на евакуаційному поїзді залишили Харків, плануючи дістатися до Любліна. За день до цього в Польщу виїхала моя колега по кафедрі Вікторія Юр'євна Іващенко. В Любліні нас погодився прийняти Артур Горак, професор Люблінського університету, який підтримував багаторічне співробітництво з кафедрою. Він розгорнув та керував неформальним, але справжнім центром по допомозі вченим, які стали вимушеними мігрантами, до цієї справи були залучені також і члени родин наших люблінських колег. Особливо зворушливою була турбота професора Кшиштофа Лятавца, який миттєво реагував на всі наші численні питання та прохання, пов'язані зі складним етапом нашої легалізації у Польщі. Ступінь підтримки, яку ми отримали від колег та в цілому від польського суспільства приголомшувала та вселяла віру в людей.

Окрім люблінських колег руку допомоги мені протягнули і колеги з Гданського університету. За запрошенням Магдалени Новак у травні 2022 р. я мала можливість пройти стажування у Гданському університеті, де я брала участь у заняттях зі студентами, мала можливість презентувати урбаністичний проект та виступити з результатами дослідження корпусу українських історіографічних дисертацій доби Незалежної України. Я була дуже вдячна цій допомозі саме тому, що робота була найкращим способом відволіктися від важких думок, виправдати перед самою собою від'їзд з Харкова. Магдалена Новак і до сьогоднішнього дня продовжує допомагати, запрошуючи на конференції, що проводяться в Гданському університеті та сприяючи академічному обміну.

Великою підтримкою, критично важливою особливо в перші місяці перебування у Польщі, стала можливість спілкування з Вікторією Юрївною. Опинившись у схожій ситуації, проживаючи в гуртожитку Люблінського університету, в якому з самого початку планували розмішувати українських вчених, виникла думка про проведення усноїсторичного дослідження. Будучи приголомшені ступенем підтримки від знайомих та незнайомих закордонних колег, а також масштабними ініціативами допомоги українським вченим з боку європейських наукових інституцій, ми вирішили зосередитися саме на вивченні досвіду вчених-мігрантів та їхніх закордонних колег, що прийшли їм на допомогу. Наша співтворчість стала для мене джерелом натхнення та можливістю отримати навички проведення усноїсторичних досліджень. На власному досвіді я в черговий раз упевнилася в продуктивності колективних досліджень: по-перше, обов'язок перед партнером є найкращим стимулом для продовження наполегливої праці, по-друге, можливість обмінюватися ідеями та інтерпретаціями одних і тих же джерел надихає на творчість та постійний пошук нових підходів та інтерпретацій, по-третє, розділення роботи «по шматочкам» дозволяє у більш короткі строки формувати корпус джерел, проводити та узагальнювати результати дослідження. За останній рік ми презентували результати дослідження на восьми міжнародних наукових конференціях. Цей проект став продовженням кафедральних традицій спільної творчої праці, яка надає можливість вчитися, творити та мріяти про майбутнє, а після чергової конференції, за тисячі кілометрів від дому розмовляти вечорами про Вчителя та кафедру.

Завдяки підтримці та допомозі Ольги Малінової, співробітниці кафедри нової та новітньої історії Східної Європи Університету Ерланген-Нюрнберга (керівник Юлія Обертрайс) проект вперше було презентовано в стінах цього університету та подано до Німецько-української комісії істориків при Мюнхенському університеті. Проте відмова від переїзду до Німеччини завадила наданню стипендії від комісії, в той же час

завдяки сприянню Карін Нікелсен наше дослідження було підтримано нерезидентською стипендією від Інститута історії науки Товариства імені Макса Планка. Стипендія стала великим стимулом для нашої роботи.

Одночасно наш проєкт дав не тільки можливість для розвитку й самореалізації, але і подарував можливість познайомитися ближче з багатьма чудовими людьми. Я дуже вдячна кожному з моїх співрозмовників за можливість вчитися у них милосердю, повазі до іншого та активній життєвій позиції у скрутній ситуації. Сьогодні я свідома, що повернуся до університету не тільки збагачена досвідом та знаннями, але і емоційною енергією, отриманою від колег та вірою в існування і сьогодні «республіки вчених».

С.М. Куделко

**ЦЕ БУЛО НЕЩОДАВНО, ЦЕ БУЛО ДАВНО...
ЦЕ БУЛО!**

Люди кажуть, що їм пощастило у чомусь, але мені здається, що головне, у чому нам всім пощастило – це те, що ми народилися. Митрополит Харківський і Богодухівський, владика Никодим, виступаючи на своєму 90-річчі, яке громадськість відзначала у Театрі ім. М. В. Лисенка, виголосив: «Хто сказав, що ми живемо у поганій час? Ні! Ми живемо у найкращий час, бо саме тепер ми призвані, щоб служити Богу і людям».

Трохи передісторії. З раннього дитинства у мене виявилася схильність до гуманітарних наук, хоча я, заохочуваний батьками, перепробував різноманітні захоплення (збирав гербарії рослин, мінерали, зібрав непогану колекцію метеликів, у т. ч. нічних), а також цікавився колекціонуванням марок, монет та інших «раритетів» на мою точку зору. Для цього використовував лупу, мікроскоп, батьківський бінокль. Але вже у третьому класі я почав читати історичні книги, у т. ч. вишівський підручник «Історія СРСР», який у 4-5 класах вже перечитував. Таким чином, можна сказати, ще у дитячі роки визначилася моя подальша доля. Близькі лише заохочували таке моє захоплення. За це я їм вдячний.

До Харківського університету я вступив після школи у 1969 р. з величезним багажем знань з історії. На лекціях я часто нудьгував, оскільки мені вже було відомо те, про що розповідала більшість викладачів. Однак весь цей безсистемний масив інформації певний час був не упорядкований. Я остаточно сформувався як історик на четвертому курсі, після

того, як прослухав блискучий курс нової історії у викладенні В. М. Кабачека. Особливо мене вразила його інтерпретація історії Великої французької революції. У моїй голові все стало на свої місця, і я побачив «внутрішнім зором» історію людства, яку потім лише уточнював, доповнював, розширював і деталізував.

У 1974 р. я закінчив університет по кафедрі нової та новітньої історії. Моїм керівником дипломної роботи був декан, проф. С. І. Сидельников. Мене залишили при факультеті як лаборанта з педагогічним навантаженням 0,25 ставки, а з 1 вересня 1975 р. я повністю перейшов на викладацьку роботу (на ставку). У цей час (з 1975 р.) наша кафедра мала назву «історії середніх віків та історіографії», і я був «приписаний» саме до середніх віків. Але далі відбувся новий поворот лінії життя. Завідувач кафедри проф. І. Л. Шерман «відібрав» мене у медієвістів і запропонував спеціалізуватися на проблемах історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Тепер, 50 років потому, я вдячний долі та Ісаю Львовичу за такий поворот у моєму житті. Впевнений, що саме за цим напрямом я зміг найбільше реалізувати свої здібності. Тут варто зробити ремарку. Ці свої здібності я оцінюю у такій послідовності:

1. Схильність до наукового пошуку.
2. Викладацька діяльність.
3. Організаційні здібності.

Втім, за складом свого розуму і характером я спочатку роблю все те, що є другорядним і третерядним, а вже потім виконую першочергові завдання, на які у мене часто не вистачає часу. Звідси мої постійні організаційні клопоти, читання великої кількості курсів і спецкурсів. І лише наприкінці всіх робіт я (часто уривками) робив щось у напрямку науки. У підсумку, парадоксальним чином, всі три основні складові роботи вузівського викладача у мене виявилися, на мою думку, приблизно на одному рівні. Я не шкодую, що так сталося, і що моя головна мрія – займатися наукою, не змогла реалізуватися у тій мірі, у якій мені колись це уявлялося.

На кафедрі, яку я називатиму її сучасною назвою, яка затвердилася у 1977 р. (історіографії, джерелознавства та археології), я зустрів доброзичливий прийом і дружнє ставлення. Певне «шефство» наді мною взяв доц. Б. П. Зайцев. Дружні стосунки склалися з неймовірно талановитим молодим викладачем А. Ф. Репринцевим. Він був останнім аспірантом легендарного засновника нашої кафедри Віктора Івановича Астахова. На жаль, деякі риси А. Ф. Репринцева не дозволили йому завершити вже підготовлену дисертацію, і у 1981 р. він залишив університет. Великий вплив на мене здійснив мудрий, врівноважений, шляхетний Юрій Йосипович Журавський, який з часом став завідувачем кафедри і деканом факультету. На жаль, цей найбільш успішний учень В. І. Астахова рано пішов з життя. Мій безпосередній науковий керівник, проф. І. Л. Шерман був людиною з ясным розумом, твердих правил, глибоким знавцем не лише історичного процесу, але й відомим спеціалістом в галузі історіографії та джерелознавства. Цими розділами нашої науки він володів однаково добре.

Звісно, на мене впливали і колеги-археологи. Б. А. Шрамко, В. К. Міхеев були моїми викладачами у студентські роки. У них я навчався й коли став їх колегою по кафедрі. Дружні стосунки збереглися у мене і з наступним поколінням археологів – О. Г. Дьяченком, Ю. В. Буйновим, В. В. Скирдою, І. Б. Шрамко.

Революційні події 1991 р. і наступні трансформації співпали з новим етапом у розвитку кафедри. Він пов'язаний з появою у 1990 р. у складі кафедри молодого та енергійного, талановитого вченого і педагога з високою працездатністю й самоорганізацією – Сергія Івановича Посохова. Відомість кафедри вийшла за межі факультету і університету, а з кінця минулого сторіччя вона стала широко відомою не лише в Україні, а й на просторах СНД. На початку ХХІ ст. її відомість вийшла за межі колишнього СРСР.

Сьогодні, коли я йду вулицями Харкова, я згадую про те, що багато з них отримали назву завдяки діяльності у Топонімічній

комісії викладачів кафедри (С. І. Посохова, В. В. Скирди і мене). Сучасні герби і прапори міста та області були рекомендовані комісіями, до складу яких входили Б. П. Зайцев, С. І. Посохов і я. Ці ж викладачі розробили сучасну систему нагород університету і стояли біля витоків низки сучасних університетських музеїв. Вони ж, а також Б. А. Шрамко, В. К. Міхеев, О. Г. Павлова та ін. були у складі наукових і науково-методичних рад музеїв, архівів та бібліотек міста та області. Десятки, а можливо й сотні історичних довідок, консультацій, експертних висновків зробили співробітники кафедри на запити різноманітних установ і окремих громадян. Все це зрештою дозволило завідувачу кафедри С. І. Посохову висунути пам'яткознавчий напрямок як пріоритетний у нашому колективі. Значна робота співробітників кафедри з представниками місцевої влади, громадськими (у т. ч. національними і релігійними) організаціями з актуальних проблем культурної спадщини Харкова та області зробила кафедру справжнім бастионом науки, що має особливу цінність у наш час зростання у суспільстві нігілізму та анархії.

Велика кількість пам'ятників, меморіальних і анотаційних дошок, різноманітних путівників, популярних статей і брошур, які були опубліковані для харків'ян і гостей нашого регіону – також вагомий внесок співробітників кафедри у справу збереження пам'яті та популяризації історії краю. По суті, музеї історії та археології університету, Центр українських студій та краєзнавства ім. академіка П. Т. Тронька – своєрідні філії кафедри.

Різноманітна і результативна робота кафедри привернула увагу до неї та зацікавленість у співробітництві багатьох відомих діячів науки, культури та освіти. Серед них такі корифеї, як П. Т. Тронько і В. Г. Сарбей, М. П. Ковальський і А. Г. Болєбрух, Р. Я. Пиріг і О. П. Реент, Ю. Обертрайс і Б. Бонвеч, Л. П. Рєпіна і М. П. Мохначова та ін.

Навіть коли я оглядаю місцевість навколо кращого на мій погляд університету України і одного з кращих (не помилюся) у світі, то всюди знаходжу сліди діяльності співробітників

кафедри. Мені, наприклад, особисто довелося писати історичну довідку про Харківський зоопарк перед його реконструкцією, консультувати авторів останньої книги про шедевр конструктивізму – Держпром. Разом з іншими колегами я був причетний до встановлення пам'ятника студбатовцям, створення пам'ятного знаку 50-й паралелі та ін. Я разом з С. І. Посоховим був причетний до процесу перенесення пам'ятника В. Н. Каразіну на його сучасне місце, встановлення пам'ятників П. П. Гулаку-Артемівському, Д. І. Багалію та О. М. Ляпунову, інших комемораційних ініціатив останніх тридцяти років історії університету.

Безцінним досвідом для мене була робота протягом багатьох років у якості головного редактора «Зводу пам'ятників історії та культури України. Харківська область». Так само, як участь мене, та інших співробітників кафедри у діяльності редколегії «Обласної книги Пам'яті», комісії з вивчення Голодомору та ін. У цьому я бачу відродження лінії першого завідувача кафедри, проф. В. І. Астахова, який брав активну участь у різноманітних грандіозних проектах, у т. ч. підготовці і публікації «Історії міст і сіл УРСР. Харківська область» та ін.

У 1990-ті – 2000-і рр. я активно виступав у ЗМІ. Ця моя активність була помічена друзями-журналістами, і мене було обрано до складу Національної спілки журналістів України. Більшість співробітників кафедри є членами Національної спілки краєзнавців (я зараз входжу до складу його Президії), співпрацювали з УТОШК, Українською бібліотечною асоціацією, іншими громадськими організаціями. За свої заслуги в галузі вивчення історії мистецтва і музейної справи доц. О. Г. Павлову було обрано до складу Національної спілки художників України. Членами Академії історичних наук України стали С. І. Посохов (академік) і я (член-кореспондент).

У 1990-ті рр. на кафедрі розгорнулась широка видавнича діяльність. Гордістю колективу є «Харківський історіографічний збірник», «Джерелознавчі зошити», «Історіографічний

словник», збірник «Луньовські читання», чисельні біографічні та бібліографічні видання. Не характеризуючи окремі монографії і статті, відзначу, що кращі з них увійшли до найбільш популярних і затребуваних як у науковому середовищі, так і серед широкого загалу.

Варто сказати про аспірантуру, яку на кафедрі закінчили багато талановитих молодих дослідників, деякі з них захистили докторські дисертації і вже мають власних учнів. Зокрема, під моїм науковим керівництвом було захищено 20 дисертацій.

У навчальному плані хочу відзначити розмаїття курсів і спецкурсів, які викладають на кафедрі. До своїх особистих досягнень можу віднести розробку таких курсів, як «історична географія», «методи історичного дослідження», «історична психологія», «історична антропологія» та низку інших. Вважаю своєю заслугою окремі інноваційні прийоми у викладанні музеєзнавства і розробку нових методик проведення екскурсій. Паралельно зазначу, що пишаюся знайомством з одним із найбільш відомих музеєзнавців і творців музейної педагогіки А. Ф. Луньовим.

Кафедра відома своїм «сузір'ям» практик (археологічна, музейно-архівна, краєзнавча), кожна з яких не лише важлива у справі підготовки майбутніх спеціалістів, а й приваблива для студентів різних курсів. Серед іншого я був ініціатором запровадження до навчального процесу краєзнавчої практики.

Традиція активної діяльності на кафедрі наукових гуртків зародилася ще в початковий період історії кафедри. Їх першими керівниками були І. Л. Шерман і Б. П. Зайцев. У наш час функціонують такі гуртки, як історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін (керівник Ю. А. Кісельова), археології (І. Б. Шрамко), мистецтвознавців (О. Г. Павлова). Останній з них відношу до переліку кращих в університеті. Сам я керував низкою гуртків, але відзначу один, яким керував на початку ХХІ ст. – «Нові методологічні підходи в історичній науці».

За час роботи на кафедрі я пройшов шлях від шанувальника історії, напівпрофесіонала, до розуміння висот нашої науки, її теоретико-методологічних основ, що й намагався передати студентам під час своїх курсів. На цьому шляху певну підтримку я отримав від І. Л. Шермана та А. І. Епштейна. Втім найбільше значення в цьому плані для мене мало спілкування з С. І. Посоховим, за що я йому вдячний.

Вдячний я й іншим співробітникам кафедри за співпрацю, за порозуміння. Як тим, хто вже пішов від нас або на пенсії (Ю. В. Буйнов, В. І. Бутенко), так і моїм теперішнім колегам – В. Ю. Іващенко, О. Д. Капліну, Ю. А. Кісельовій, О. Г. Павловій, Є. С. Рачкову, В. В. Скирді, І. Б. Шрамко.

60 років кафедрі. Це не так і мало. Робити загальні висновки, мабуть, ще зарано, але попередні мене радують і надихають. Сподіваюся, що досягнення кафедри, атмосфера творчості, яка тут склалася, і добрі традиції стануть міцним підґрунтям для її гідного майбутнього.

О.Г. Павлова

МОЇЙ КАФЕДРІ 60... НОТАТКИ ДО АВТОБІОГРАФІЇ

Моїй кафедрі 60! Так, напевне, я можу сказати «моя», бо починаючи із студентської пори і до сьогодні моя доля пов'язана з кафедрою історіографії, джерелознавства та археології. І зараз, озираючись, дещо із здивуванням для себе, підраховую, що із цих шістдесяти років існування кафедри, двадцять п'ять я працюю тут, а із студентськими та аспірантськими роками відлік знайомства із кафедрою та її викладачами починається із 1985 року...

Коли йдеться про студентські та аспірантські роки, то передовсім згадую тих викладачів, які тоді працювали на кафедрі. У мене з самого початку склалося про них позитивне враження. На кафедрі мене приваблювала можливість займатися темами, які мені були іще близькі до вступу в університет: мистецтвознавство, музеєзнавство, і ще мене із шкільних років дуже приваблювала археологія... У процесі навчання мені відкривалися і наукові досягнення викладачів, і певні їхні особистісні якості. Саме це породжувало повагу до них. Мої враження співпадали з оцінками моїх однокурсників. В тому числі мені багато доводилося чути гарного про тих співробітників кафедри, які не читали у нас лекції, не вели семінарські заняття, але працювали як науковці, зокрема, йдеться про А.В. Криганова і С.І. Берестнева, які активно і успішно займалися археологічними дослідженнями і користувалися повагою і авторитетом особливо серед тих студентів, які їздили із ними у археологічні експедиції.

В перші роки навчання університет сприймався як особливий, досить закритий і до певної міри недосяжний простір, і твоя студентська причетність до його історії уявлялася як маленька піщинка у всесвіті. У подальшому, виникло відчуття власної причетності до університету, «страшні» міфи про деяких викладачів руйнувалися, і скоріше запам'яталася та неймовірна легкість і особливе щастя наприкінці сесії, після того стресового напруження, яке супроводжувало підготовку та складання заліків і іспитів.

За часів мого навчання на факультеті серед викладачів кафедри були професори Ю. Й. Журавський, В. К. Міхєєв, І. Л. Шерман, Б. А. Шрамко, доценти Ю. В. Буйнов, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, спецкурс читав молодий викладач О. Д. Каплін.

Ю. В. Буйнов серед інших викладачів відрізнявся своєю запальністю та швидкою відхідливістю, тому студенти зважаючи на ці риси характеру, не тримали на нього образи і Юрій Володимирович незмінно користувався повагою студентів. Я це спостерігала і як учасниця археологічних експедицій. Всі роки навчання я із захопленням їздила в археологічні експедиції, які відбувалися під його керівництвом. Юрій Володимирович завжди турбувався про облаштування літнього табору й створював гарні умови для роботи і відпочинку студентів-практикантів. Між «практикою» та «експедицією» були дружні стосунки. Юрій Володимирович був керівником моєї дипломної роботи, однак я дуже вдячна йому за підтримку і допомогу не лише при написанні цієї роботи, але і за підтримку у різних життєвих ситуаціях у мої студентські роки.

Особливою повагою користувався у студентів Юрій Йосипович Журавський. Він мав багато рис, які подобалися студентам: принциповість і людяність, глибокі знання і вишуканість. Зокрема, мені дуже подобалися його доречні під час лекцій мистецтвознавчі сюжети.

Найбільше, мабуть, студенти боялися І. Л. Шермана, хоча в часи мого навчання поряд із «страхом» було й багато іронії. Але здати залік із історіографії було досить складно, можна

було очікувати чимало непередбачуваного у сприйнятті професором відповіді студента. Студент міг буквально переказати матеріал лекції чи підручника, а у відповідь почути: «ви нічого не знаєте», тож краще було отримати «задовільно», ніж бути відправленим на перескладання.

Борис Андрійович Шрамко відрізнявся врівноваженим характером, хоча серед студентів він вважався дуже суворим викладачем. Очікування першої сесії на першому курсі і складання іспиту з «історії первісного суспільства» було випробуванням напруженим. Але потім, під час його спецкурсу, була достатньо доброзичлива атмосфера, підготовка і читання студентами доповідей мали значення для формування навичок науковця. Серед колег він був дуже авторитетний, кафедра завжди пишалася тим, що тут працював цей видатний вчений. Нещодавно, за ініціативи кафедри на факультеті відкрили іменну аудиторію, яка присвячена Б.А. Шрамко.

Володимир Кузьмич Михеев читав спецкурс із археології. У другій половині 1980-х рр. він захистив докторську дисертацію. Цей факт запам'ятався мені, бо в його поведінці і деяких репліках під час спецкурсу це знайшло відображення. Я тоді, мабуть, вперше подумала про ті статусні ролі та складні стосунки, які виникають в університетському середовищі.

З глибокою повагою і вдячністю згадую Бориса Петровича Зайцева. У студентські роки він запам'ятався своїми спецкурсами: «спеціальні історичні дисципліни», «нумізматика», «архівознавство». Його характеризували досить спокійний, дещо монотонний принцип викладення лекцій, він був внутрішньо врівноважений, доброзичливий, про нього не було жодної «страшної» студентської історії. Під його керівництвом, ми студенти, працювали в обласному архіві, шукали списки студентів та інші матеріали з теми «університет і війна». Архів тоді розташовувався у будівлі Озерянського храму на території Покровського монастиря. Цей був для нас досить важливий досвід. Пізніше, вже як викладач кафедри, я ще більше оцінила професійні й людські якості Бориса Петровича Зайцева. Скромний, але дуже працьовитий, він володів

експертними знаннями в галузі спеціальних історичних дисциплін. Коли я почала викладати низку дисциплін зі спеціальності архівознавство, в тому числі й ті, які до мене читав Борис Петрович, то він ділився і своїми знаннями, і матеріалами, знаходив інформацію, яка могла бути цікавою мені, давав посилання на літературу, або робив короткі виписки, причому все це було правильно бібліографічно оформлено. І коли він припинив працювати в університеті, ми всією кафедрою підтримували контакти з ним, відвідували його вдома.

Сергія Михайловича Куделка я запам'ятала з початку першого курсу як викладача, який завжди був в оточенні студентів. Він відповідав за громадську роботу на факультеті, у гуртожитку, завжди був відкритий до спілкування. Можливо завдяки цьому із всіх викладачів він був найбільш близький усім студентам. Я входила до складу студради гуртожитку, студентського профбюро факультету, і це сприяло нашому знайомству. Спілкування Сергія Михайловича зі студентами завжди було дружлюбним, він міг порадити, підтримати, надати консультації і в навчальних курсах, і в процесі написання курсової роботи. Це можна визначити як стиль «товарисько-довірливої уваги». Пам'ятаю як він зламав руку і лежав у лікарні, а я в цей час якраз писала у нього курсову роботу на першому курсі. Пригадую, як ми їздили до нього у лікарню, відвозили свої рукописи чернеток й завжди зустрічали тут інших студентів різних курсів. Пізніше, навчаючись у заочній аспірантурі, під його керівництвом я писала дисертацію. Дуже вдячна йому за допомогу у виборі теми та всебічну підтримку.

Я обрала кафедру як «свою» ще на першому курсі. Сюди мене привела зацікавленість до археології, і спочатку я спробувала записатися до Б. А. Шрамка, але так склалося, що все ж почала писати курсову роботу у Сергія Михайловича на тему з музеєзнавства. Після другого курсу, коли була можливість обирати спеціалізацію, я знову записалася на кафедру історіографії. Я хотіла продовжити працювати під керівництвом Сергія Михайловича, але врешті писала дипломну

роботу на тему з археології під керівництвом Ю. В. Буйнова. Не шкодую про це, бо цікавлюсь археологію і зараз. Усі студентські канікули їздила в археологічні експедиції зі своїм науковим керівником, склад експедиції був дуже дружнім. Я вдячна всім, хто тоді був в складі експедиції за цікаве спілкування щовечора біля вогнища, за дружню атмосферу, окремо Ларисі Петрівні Грубник-Буйновій, яка була оберегом усього нашого експедиційного життя. З експедиційною студентською історією пов'язані і спогади про А. К. Дегтяря, зовні дещо бурчливого, але досить доброзичливого і захопленого археологією, що я потім спостерігала і під час роботи з матеріалами університетського Музею археології та безпосереднього спілкування.

Після закінчення університету я почала працювати в Пархомівському історико-художньому музеї. Доля подарувала мені щасливі роки насиченої, неймовірно цікавої і захоплюючої, до речі, знайомої мені ще до університету, роботи у цьому неймовірному музеї. Втім невдовзі я повернулася до кафедри. Я вдячна і Юрію Йосифовичу, і, особливо, Сергію Михайловичу за підтримку мого рішення продовжити займатися науковою роботою та писати дисертаційну працю. Скажу, що в аспірантські роки я постійно відчувала доброзичливу атмосферу кафедри, підтримку всіх викладачів. Навчаючись у заочній аспірантурі, приїжджаючи майже щотижня до Харкова до бібліотеки, на кафедрі завжди відчувала привітність й приходила сюди як додому.

Чи думала я тоді що невдовзі стану викладачем кафедри? Скажу відверто, що сміливість такої мрії для мене, як і більшості моїх однокурсників, була поза межами досяжності. Запрошення на кафедру стало для мене доленосним дивом. Спочатку я читала лекції один рік (1998/99 навч. рік) за сумісництвом. Потім, із початку нового 1999/2000 навчального року і до цього часу, моїм основним місцем роботи є саме кафедра. Викладацький склад тоді був повністю чоловічий, про що під час нашого неформального спілкування жартуючи нагадував В. Г. Пікалов. Нові можливості в підготовці

спеціалістів-істориків кафедра тоді пов'язувала і з відкриттям спеціальностей «архівознавство» та «археологія», які були започаткованими на кафедрі і існували до реорганізації напрямів освіти та спеціальностей у 2015 р. Для мене це був період входження в колектив, опанування всіма «секретами» професії університетського викладача. Чимало часу тоді забирала підготовка та читання курсів і спецкурсів за спеціальністю «архівознавство».

До речі, досить тісною була і залишається співпраця кафедри з архівними та музейними установами. В межах курсів і спецкурсів, які я читала і читаю, завжди намагаюся використати можливості цих установ, для ознайомлення студентів і з колекціями та експозиціями музеїв, архівними фондами та специфікою практичної роботи. Тому щосеместра по кожному із курсів намагалася організувати такі зустрічі із спеціалістами за темами програми. Сподіваюсь, що це студентам цікаво і корисно.

Коли я прийшла працювати на кафедрі, завідувачем кафедри був проф. В. К. Міхеев, але невдовзі на цю посаду був обраний проф. С. І. Посохов. Тож більша частина мого університетського життя пройшла при завідуванні проф. С. І. Посохова. Можу впевнено сказати, що на кафедрі склалися дружні й, водночас, ділові стосунки. Є певна кафедральна спрямованість, але при цьому цінуються і поважаються зацікавленість кожного викладача, розроблена загальна програма розвитку кафедри, яка поєднує індивідуальні завдання і пріоритети. В цій загальній характеристиці відображено особисті якості Сергія Івановича Посохова, який намагався і намагається впровадити у життя кращі університетські традиції, часто робить це особистим прикладом.

Кафедра регулярно проводила Астахівські читання, це дозволило мені познайомитися з відомими вченими, знайти одностудентів серед колег з інших університетів і країн. Особливо запам'яталася підготовка і проведення у Харкові VIII Всеукраїнської краєзнавчої конференції. Тоді була проведена грандіозна робота. Незабутніми стали зустрічі з академіком

П.Т. Тронько та «його командою» з Києва та інших міст України. Запам'яталося також відкриття на кафедрі регіонального відділення Центру пам'яткознавства НАН України, на той час першого поза межами Києва. Члени кафедри активно залучалися до заходів, які проводилися у місті і області (діяльність міської топонімічної комісії, реорганізація музейних експозицій і створення нових музеїв в вищих навчальних закладах, здійснення археологічних досліджень та ін.). Я відчувала оптимізм, захопленість, дружню згуртованість у всьому цьому різноманітні діяльності, бачила ініціативу й працьовитість кожного члена кафедри, і це надавало сил. Такою залишається кафедра й сьогодні.

Звісно, мое становлення та розвиток як викладача кафедри відбувалося й відбувається в активній взаємодії з усіма колегами. Звісно, фахові інтереси мої ближче до того, чим займаються О.Д. Каплін, В.Ю. Іващенко, Ю.А. Кісельова та Є.С. Рачков. Особливо відзначу ту діяльність, яка пов'язана з Музеєм історії університету, директором якого вже тривалий час є Вікторія Юріївна Іващенко. Багато зусиль було докладено багатьма членами кафедри, але особливо С.І. Посоховим, під час реконструкції Музею історії університету напередодні 200-літнього ювілею університету.

Радію успіхам моїх колег по «культурологічному» фаху, із задоволенням сприймаю пропозиції до співпраці. Втім, підтримую добрі стосунки й з колегами-археологами. Валерій Володимирович Скирда, як археолог має так би мовити «вільну душу», він працює і як польовий дослідник, і як історіограф археології. Він досить відкритий, доброзичливий, з великим почуттям гумору, хоча часто демонструє й свою принциповість. Для мене важливим було спілкування із ним як з директором нашого університетського археологічного музею, який він очолював багато років. Потім цю естафету перейняла від нього Ірина Борисівна Шрамко. Сьогодні цей музей має сучасну експозиційну залу і фондосховища, а значить і нові можливості для музейної діяльності, нові обрії для співпраці, реалізації міжнародних проєктів і т. ін. Я маю

змогу це оцінити, зокрема, і як керівник музейно-архівної практики. Наявність таких музеїв в структурі університету надає унікальні можливості в цьому плані.

Звісно, кафедра – це не лише викладацький склад, а й лаборанти та методисти, які відіграють важливу роль в організаційній та методичній діяльності будь-якої кафедри. Від їх позиції, особистісних якостей, комунікативних здібностей також залежить атмосфера на кафедрі. Я дозволю собі згадати всіх. Майже всі ті роки, коли я навчалася, а потім працювала на кафедрі, важливу роль в організації кафедрального життя відігравала Зінаїда Сафронівна Калашник. В неформальній обстановці В. Г. Пікалов ласкаво і поважно називав її болгарським словом «домакиня». На кафедрі лаборантами працювали також Галина Ткаченко, Ала Корбан, Оля Шабельська, Світлана Чухлій, Марія Гречишкіна, Катя Медведєва, а також наші студенти-магістри: Марина Арістархова, Іра Трофименко, Маргарита Фірсова і інші. Всі вони долучалися до методичної роботи кафедри і залишили по собі теплі спогади в моїй душі. Тепер повною мірою естафету від Зінаїди Сафронівни прийняла Лариса Григорівна Букіна, яка опікується організаційною та навчально-методичною роботою кафедри, вона є надійною опорою як завідувача, так і всіх викладачів.

Кафедра не можлива і без студентів. Можу сказати, що на кафедрі переважно навчалися талановиті студенти. Тут вони знаходили свої теми, своїх керівників. Мені зі студентами кафедри було працювати цікаво. Багато років я читала й читаю спецкурси в невеликих групах. Це дозволяє налагоджувалися тісні стосунки, розпізнавати характер студентів, їхні схильності. Час від часу доводилося усвідомлювати процес зміни поколінь, що відбувався у нашому суспільстві. Вдячна студентам кафедри за підтримку в організації гуртка мистецтвознавців, за їх інтерес і ініціативу в його роботі. Загалом, гадаю, що можу висловити загальну позицію кафедри – ми пишаємося своїми випускниками.

Охоплюючи поглядом час, події, що минули, добрим словом згадую колег з інших університетів та міст, з якими

я організовувала «Луньовські читання», а також інші кафедральні заходи. Зокрема, йдеться про колег-дніпропетровців і колег-киян, наших друзів із Кам'янець-Подільського університету, які не один рік допомагали організовувати незабутні екскурсії під час музейно-архівної практики. Всі ці люди також причетні до діяльності кафедри, що завжди робило її ще більш потужною.

Чи все так безхмарно в «моїй» історії кафедри? Можу сказати – так! Якщо і зустрічалася з прикрощами, то вони пов'язані більше із тимчасовими емоціями, моїм особистим сприйняття людей та обставин, можливо якогось нерозуміння самої себе, чи певною тимчасовою перевтомою.

Я вдячна долі і колегам за мое університетське життя, за те, що вони поряд, я можу з вдячністю сказати, що це щастя – працювати на моїй кафедрі.

ПРО МОЇХ ВЧИТЕЛІВ ТА ПРО СЕБЕ

Якось моя колега по кафедрі і близька людина по життю Вікторія Іващенко зазначила, що, аналізуючи автобіографії істориків ХІХ ст., помітила обмеженість інформації про їхніх вчителів. Я пояснюю цей факт тим, що тривалий час історія розвивалася в лоні літератури, уподібнювалася літературі. А чи може письменник мати вчителя? Ні, він сам по собі, він «самовиражається». Втім, мабуть, це ще й традиція. Бо і художники намагаються самовиразитися, але частіше за істориків згадують про тих, у кого вони вчилися.

Я ж люблю казати про «вдячну пам'ять». Мені здається, що без цього неможна бути щасливим. Якщо постійно скаржитися на долю, то чи буде вона до вас милостива? Я вважаю, що треба не забувати казати «дякую!». В тому числі тим людям, які зустрілися на життєвому шляху, і завдяки яким ми стаємо мудрішими, досвідченішими. Звісно, можна казати також й про професійні навички та орієнтири, які ми далеко не завжди формуємо безпосередньо, тобто в процесі власної діяльності. Кажуть, що досвід неможна придбати в магазині. Так, в принципі. Втім, лише дурний не бере до уваги досвід інших людей і не вчиться у них.

Мені пощастило з вчителями. Вони у мене були і є. Не буду розповідати про моїх шкільних вчителів, родичів та друзів, які також багато чому навчили мене⁴. Буду намагатися поєд-

⁴ Щось про це я вже опублікував. Див.: Посохов С. И. Интервью на заданную тему // Высшая школа Харьковщины: 80-е годы XX – начало XXI века (воспоминания, интервью, документы). – Харьков: НУА, 2020. – С. 333–367.

нати свої спогади про вчителів з кафедрою. Буду намагатися пояснити, за що я їм вдячний. Заздалегідь прошу вибачення, що згадаю не всіх.

На кафедру історіографії, джерелознавства та археології я прийшов ще на першому курсі. Записався до Бориса Андрійовича Шрамко. Зустрічі з ним були «по справі», здебільшого стосовно курсової, а потім дипломної роботи. Мабуть, я щось робив не так, як хотілося моему вчителеві. Я отримував «відмінно», але не відчував особливої прихильності з його боку. Ставлення до мене було вельми доброзичливим, втім, мабуть, чогось не вистачало у цьому спілкуванні, щоби згадати його як знакове для мого становлення. І все ж, я не припиняю казати, що Борис Андрійович – мій учитель. І не тому, що він видатний науковець, що таким чином можна додати й своїй біографії балів. Я справді намагався вчитися в нього. Він захоплювався археологією. Це було видно по очах, коли він читав спецкурс чи коли розповідав щось на розкопі. Здається, все інше його мало цікавило. Оця його захопленість своєю справою поставила переді мною запитання: а чи займаюся я своєю справою? Я подумав і відповів собі: не зовсім... З того часу, а трапилося це на 3-му курсі, я почав рух від археології до проблем теорії та історіографії. А ще Борис Андрійович був дуже організованою людиною. Все у нього було на своєму місці. Коли ми зустрічалися, він відкривав свій нотатник, а там були записані теми, література. Все чітким почерком. Я потім, коли вже став викладачем кафедри, багато разів згадував про це і намагався сам себе таким чином організувати. Але в мене так не виходило... Мабуть тому, що ще одним вчителем вважаю Сергія Михайловича Куделко.

Про Сергія Михайловича (С.М.), здається, можу написати цілу книгу. Вважаю, що саме завдяки йому я став викладачем кафедри. Бо, по-перше, саме він схилив мене до того, щоби після завершення навчання в університеті стати пошукувачем кафедри. Та й потім його підтримка була повсякчас і вельми вагомою. Так от, що стосується С.М., то, можна сказати, що певний безлад – це є його стиль. Уривки, примітки,

ремарки... Це так зовні. Насправді, у нього є свої і послідовність, і принциповість. Так от, такий дещо хаотичний спосіб життя мені почасти імпонує. Мені нудно робити рутинні речі, рухатися лише в заданому напрямку, йти не озираючись та не дивлячись по боках. Тож із студентами, я поведжуся так само, як і С.М.: при визначенні теми курсової відштовхуюся від їхніх інтересів (замість того, щоби мати на увазі свій інтерес); я схильний перебільшувати можливості студентів, закликаю їх до нових, нетривіальних тем. Щоправда, на відміну від С.М., у мене в результаті далеко не завжди виходить добре, бо досить часто ми з студентами розчаровувалися один в одному, а от у С.М. майже завжди був інший результат. Є й ще у С.М. чимало таких особливостей, які вважаю унікальними. Вочевидь, він має дуже широке коло спілкування, до нього постійно звертаються за порадами люди. У мене так не виходить, хоча й цьому намагався вчитися. Були епізоди, особливо під час спільної роботи в деканаті, коли мене драгували й згаданий хаос, й кількість цих «відвідувачів за порадами». Так, я дещо інший. Втім, не припиняю дивуватися й енергії, й талантам С.М. Він – ерудит і енциклопедист. Водночас для нього притаманне діалектичне мислення. Він вміє легко перевести напружену ситуацію в жартівливу. Він має власну позицію і не схильний йти за поширеною суспільною думкою, він є вельми оригінальним, відповідаючи на складне запитання. Він продукує безліч ідей та пропозицій. Мабуть, я щось наслідував від С.М., принаймні в стилі мислення. Мені також імпонує його активність, бажання щось робити прямо зараз. С.М. – активний автор, який готовий висловитися з багатьох питань. Щось подібне характерно й для мене. Однак, вочевидь, маю й чимало відмінного в цьому плані також. Був час, коли на факультеті вважали, що я «ставленик С.М.». Через нього мене поєднували з І.Л. Шерманом (його науковим керівником) і, таким чином, я ставав представником «школи Шермана» (малася на увазі не стільки суто наукова школа, скільки певне ідейне спрямування). Я так не думаю. Втім, і заперечувати дуже не буду, коли почую про це.

Про Юрія Йосиповича Журавського (Ю.Й.) я вже щось написав і опублікував⁵. Я не так багато спілкувався з ним. Його рання смерть обірвала наші особисті стосунки. Втім, я згадую його часто, і наш зв'язок відтоді не перервався. Разом з С.М. ми двічі на рік відвідуємо його могилу. Це не ритуал, це продовження спілкування. Як із живим. Його образ ставав для мене визначальним, коли я був на роздоріжжі. Я подумки радився з ним. Він став для мене таким собі маяком, який допомагав не збитися з курсу під час туману. Коли йшлося про гідність, про академізм, про порядність, я згадував Ю.Й. Він був і залишається для мене прикладом, взірцем. Я далекий від того, щоби вважати себе його спадкоємцем. Я лише намагався слідувати його прикладу, а це надто складно. І все ж, я дозволяю собі казати, що я його учень. Ю.Й. був моїм офіційним науковим керівником під час написання кандидатської дисертації (після його смерті у 1991 р. керівником став С.М. Куделко; на звороті титульного аркуша автореферату дисертації я зазначив обидва прізвища). Втім, справа не у формальних речах. Серед тих якостей Ю.Й., які я почав сприймати як власні, – уважне ставлення до слова. Ю.Й. не був багатослівним, і кожне сказане, а тим більше записане, слово, здавалося, пройшло спеціальний «кастинг». Це був високий стиль. І хоча я не досяг такої висоти, але відчуття стилю, розуміння ваги слова, як я вважаю, у мене є. І це вплив Ю.Й. Під час першого візиту до його квартири мене вразила кількість книг, яка була там, в тому числі художньої літератури. Ю.Й. любив літературу. Серед моїх книг стоїть тодішній подарунок від нього – книга Володимира Богомолова. Це також є приклад високого стилю, як я вважаю. Через Ю.Й. я став «Астаховським онуком» і дуже цим пишаюся. Валентина Іларіонівна Астахова, здається, цього не заперечує. Бо, мабуть, щось подібне є у мене, принаймні я на це сподіваюся. До речі,

⁵ Див.: У пам'яті назавжди // Юрій Йосипович Журавський. Спогади, документи, матеріали / Укл. Б.П. Зайцев, С.М. Куделко, С.І. Посохов, В.Д. Прокопова. – Харків, 2008. – С. 43–44.

нещодавно, до 100-річчя від дня народження, була видана кандидатська дисертація В.І. Астахова, яка має назву «Студентський рух в Харківському університеті напередодні та в період Першої російської революції (1895–1907 рр.)» (видання здійснено ХГУ «НУА»). Я написав до цієї книги досить розлогу вступну статтю, де зазначив, що Віктор Іванович був одним з перших в межах радянської історіографії, хто почав вивчати та переосмислювати історію студентства. Мені приємно усвідомлювати, що в тематиці своїх досліджень я до певної міри продовжую справу засновника кафедри. Додержання до цієї лінії (Журавський – Астахов) додавало й додає мені свободи. Я інколи «можу собі дещо дозволити», коли згадую про цю «лінію». Йдеться про принципи, про певне вільнодумство, про право на власну позицію. В тому числі це стосується й рівня відповідальності за справу, яку доручено. До речі, історично своїм корінням ця «лінія» йде від В.П. Бузескула. Не знаю, чи можна казати про приналежність до «школи Бузескула», але цей зв'язок не вважаю випадковим.

Я згадую добрим словом Бориса Петровича Зайцева (Б.П.). Так сталося, що ще в початковій школі мене вчила Олександра Павлівна Зайцева – дружина Б.П. Звісно, я тоді цього не знав. До чого ж я був здивований, коли дізнався про це. А сталося це вже в той час, коли я став викладачем кафедри та почав плідно співробітничати з Б.П. Разом ми написали чимало текстів. Саме Б.П. підштовхнув мене зайнятися харківськими губернаторами, а потім і попечителями Харківського навчального округу. Він запропонував ще декілька краєзнавчих та джерелознавчих сюжетів. На певному етапі Б.П. «передав» мені свій курс «спеціальні історичні дисципліни». Це був справжній подарунок. Ці дисципліни дозволяють студентам набути професійних навичок і, водночас, вони дуже цікаві самі по собі. З того часу я зацікавився геральдикой та нумізматикою, маю декілька публікації з такої тематики. Б.П. подарував мені чимало книг, методичок, навіть деякі старовинні монети та документи, які можна було використовувати в якості ілюстрації

під час лекцій. Тоді мене дивувала увага Б.П. до всіляких дрібниць. Наприклад, він збирав жетони метрополітену. Я тоді думав: навіщо? Пройде ще декілька років і дехто навіть не буде розуміти, що це таке... Втім, і це зацікавлення Б.П. лягло на мій підготовлений ґрунт. Я завжди шкодував за втратами дрібниць, мені здавалося, що вони є важливими свідками доби та її сторінок власного життя. Тож позиція Б.П. лише закріпила таке моє ставлення до оточуючого світу речей. Його доброзичливість і зацікавленість моїми справами не залишали мене байдужим, мені хотілося довести, що я не зроблю гірше, ніж це робив він. Після того, як хвороба не дозволяла Б.П. приходити до університету, я з колегами неодноразово бував у нього вдома. Тут завжди на нас чекали частування та приємна бесіда. Хоча життя його було нелегким, Б.П. завжди виглядав бадьоро і оптимістично. Він постійно відвідував архів та бібліотеку, щось там шукав та знаходив. Завдяки йому у кафедрі склалися особливо тісні стосунки з Державним архівом Харківської області. З приємністю згадую ті часи, коли ми разом з С.М. та Б.П. спілкувалися з директоркою ДАХО В.В. Резніковою. Тоді виникла ідея документальних серій «Краю мій, Слобожанщина!» та «Старовинні міста Харківщини». Таке спілкування було досить частим, завжди було позитивним, надихало на творчість. На певному етапі Вікторія Вікторівна запропонувала мені перейти працювати до архіву та навіть очолити його. Я тоді сказав, що не можу залишити кафедру та викладання. Втім інтерес та повагу до архівознавства зберіг до сьогодні. Підживлює цей інтерес можливість взаємодіяти з моїм польським колегою та другом, фахівцем в галузі архівістики – Артуром Гораком. Регулярно беру участь у архівознавчих конференціях, зокрема, був учасником VII з'їзду польських архівістів. На сучасному етапі товаришую з керівництвом Центрального державного науково-технічного архіву. Дивуюся їхній творчій енергії, радію реалізації їхніх планів. Шкодую, що на сьогодні розірвався творчий зв'язок з ДАХО.

Університетська кафедра – це особлива структура. Я вже намагався колись схарактеризувати її діяльність⁶. Вважаю, що мені пощастило з моєю кафедрою. Йдеться як про її профіль, так про її кадровий склад. Я вже згадав про спеціальні дисципліни та архівознавство. Так само через зацікавлення колег по кафедрі я став частково й музеєзнавцем. Вже наявність серед викладачів кафедри директорів музеїв – В. Іващенко (Музей історії університету), В. Скирда, а потім І. Шрамко (Музей археології) – сприяє тому, що музейні проблеми обговорюються й на офіційних засіданнях кафедри, й під час дружніх зустрічей. Мені пощастило долучитися до створення нових експозицій цих музеїв. В Музеї археології про це навіть свідчить невеличка меморіальна дошка. Так я повернувся до археології. Звісно, хочу згадати й Пархомівський музей, який став частиною мого життя. Ольга Павлова, яка є ученицею легендарного А.Ф. Луньова та була заступником директора зазначеного музею, вже тривалий час працює на кафедрі й переважно займається мистецтвознавством в історичному вимірі. «Луньовські читання», які вона щорічно організовує, стали майданчиком для обміну досвідом в галузі музейної справи.

Через С.М. я увійшов до кола краєзнавців. Певний час був навіть членом Президії Всеукраїнської (тепер Національної) Спілки краєзнавців, регулярно брав участь у краєзнавчих з'їздах та пленумах, отримав нагороди від Спілки. Це надало мені можливість познайомитися з такими неординарними особистостями як П.Т. Тронько, Ю.З. Данилюк, В.О. Савчук. Спілкування з цими людьми збагачувало мене. Я вчився стратегічно мислити, враховувати суспільну ситуацію, дбати про культурну спадщину. Й на харківському рівні я досить активно взаємодіяв з І.Ю. Саратовим та В.О. Ярошик, які керували краєзнавцями в нашому регіоні. Інтерес до місцевої історії обумовив плідну співпрацю з клубом «Генерал» та його президентом – випускником університету В. І. Голіком, який є людиною

⁶ Див.: Посохов С.И. Университетская кафедра исторического профиля: характеристики, проблемы, перспективы // Историческая наука и образование в начале XXI века. – Ставрополь, 2015. – С. 184–187.

з державним мисленням, має непідробний інтерес до історії та щире серце. Краєзнавці закохані в місцеву історію. Все навколо здається їм значущим, цікавим, красивим. Це привчає й інших уважно дивитися навколо та поважати «своє», сприймати культурний спадок як дар від попередників, думати про шляхи актуалізації цього спадку. Водночас, як історіограф, я намагався зрозуміти роль краєзнавства в розвитку історичної свідомості. Зрозумів не лише користь, а й певні загрози. Висловлювався з цього приводу й не завжди був зрозумілий.

До речі, що стосується історіографії, то вважаю її головним напрямком моєї наукової творчості. Після смерті Ю.Й. Журавського я вважав себе відповідальним за стан цієї дисципліни на кафедрі. Вже у 1991 р. я запропонував принципово інший варіант програми цієї дисципліни й її назву – «основи історіографії». Враховуючи, що тоді я ще не захистив дисертацію, викладання цієї дисципліни на денному відділенні кафедра доручила більш досвідченому викладачеві – В.Г. Пікалову (В.Г.), а я почав читати лекції на заочному (ксерокопії своїх лекцій я передав В.Г., який їх активно використовував, але якось по-своєму). Втім, навіть і після захисту мною обох дисертацій В.Г. продовжував читати цей курс. Я вже був завідувачем кафедри й деканом, міг легко змінити стан справ на свою користь, але не хотів образити цю людину. З В.Г. у мене були свої особливі стосунки і, можна сказати, що я також вчився у нього. Йдеться не про історіографію, а про життєвий досвід, який мав В.Г. Наше близьке знайомство розпочалося в Херсонській області восени 1990 р., куди нас відправили керувати студентами на сільгоспроботах. Я люблю розповідати про пригоди, які там трапилися. В.Г. тоді і потім власним прикладом вчив мене реагувати на виклики життя. Не певен, що ці «уроки» я повною мірою засвоїв, але вони точно не були марними. Як я вважаю, він був сибаритом. Полюбляв музику й театр, подорожі й комфорт. Метушня та напружений ритм йому не подобалися. Я оцінив таке ставлення до життя в тому плані, що треба встигнути відчутти цей «смак життя», слід створити «свій світ», який буде самому подобатися. На

жаль, в останні роки його життя наші шляхи розійшлися, й не з моєї провини, як я вважаю.

Якщо сказати, хто ж став моїм вчителем у галузі історіографії, то це будуть люди, які не працювали в нашому університеті. Моє становлення як історіографа – це початок 1990-х років. При цьому важливим став сам захист дисертації, який відбувся в 1993 р. в Дніпропетровську. Цьому передувало знайомство з дніпропетровськими науковцями: М.П. Ковальським, А.Г. Болебрухом, І.І. Колесник, Є.А. Черновим. Короткі розмови, запитання – відповіді, але цей досвід був дуже важливим. Адже я пропонував новий погляд на історіографію як на наукознавчу дисципліну. Думки колег та відповідні мої роздуми стали для мене сходинкою на історіографічному шляху. Додам ще зустріч з відомим історіографом, випускником Харківського університету, який частенько бував на кафедрі – В.Г. Сарбеєм. І все ж, впевненості мені надала зустріч з Т.М. Поповою, яка відбулася вже в другій половині 1990-х. Саме під час спілкування з Тетяною Миколаївною я відчув з її боку справжнє розуміння моєї позиції, я відчув її ідейну підтримку. Ця зустріч стала для мене надихаючою. Після того, звісно були й інші зустрічі в Одесі й Харкові, і я завжди намагався уважно її слухати та вчитися у неї. Тетяна Миколаївна є зразком історіографічного стилю мислення. Тоді ж у 1990-ті ми почали організовувати історіографічні «Астаховські читання». Це дозволило мені познайомитися та розпочати співпрацю з багатьма відомими історіографами. Провідне місце займали мої дніпропетровські колеги, передовсім, А.Г. Болебрух, О.І. Журба, І.І. Колесник, Т.Ф. Литвинова, Є.А. Чернов та ін. З часом професійні стосунки переросли в дружні. Втім, це не заважало продовжувати вчитися у цих людей, хоча подекуди йшлося про співпрацю, про спільні проекти. Були й дискусії. «Дніпропетровська школа історіографів» – це явище, яке безперечно вплинуло на мене. Колись Олег Іванович Журба сказав, що на сьогодні склалася «дніпропетровсько-харківська школа історіографів». Може й так. Принаймні я та декілька моїх аспірантів захистили свої дисертації саме в Дніпрі. Втім, не менш

важливими стали стосунки з московськими колегами Л.П. Ре-піною, С.І. Маловичко, М.Ф. Румянцевою, М.П. Мохначовою. Особлива інтелігентність Лорини Петрівни, а також її надзви-чайний творчий потенціал вражають. Я щасливий з того, що знаю цю людину, а вона знає мене. Я був присутнім на одно-му з її ювілеїв, де зібралися її учні та близькі колеги. Хтось з присутніх жартівливо запропонував випити за її здоров'я від імені «птенцов гнезда Петровнь». Так я де-факто опинився се-ред її учнів. Радію, що так сталося. Вчився і продовжую вчи-тися у неї, уважно аналізуючи її наукові праці. Ніколи мені також не забути випадкову зустріч в Москві з М.П. Мохначо-вою – ученицею С.О. Шміта. Я вже був знайомий з нею, вона до цього була в Харкові. Так от, тоді вона наполягла на тому, щоби я поїхав до неї додому. Ми спілкувалися, як водиться, на кухні. Це була цікава розмова. Деякі міркування я погано розумів, бо йшлося про її колег з РДДУ, але я тоді усвідомив її неординарність. Вона мала складний характер, але й власну аргументовану позицію. На жаль, вона пішла з життя у 2014 р. З сумом згадую й про нещодавню передчасну смерть С.І. Мало-вичко. Ми з ним досить швидко потоваришували, мали відвер-ті розмови й справжнє порозуміння, він надавав цінні поради та висловлював цікаві спостереження.

Кожні «Астаховські» ставали для мене етапом на шляху роз-витку як історіографа. Цьому сприяла й моя робота в якості го-ловного редактора «Харківського історіографічного збірника», який видавала кафедра. Тож на момент захисту докторської дисертації я вже počував себе досить впевнено в професійному плані. Коли мене на захисті запитали, чому я не маю наукового консультанта, я відповів, що так склалося історично. Я не став пояснювати, що на той момент вже пройшов шлях, який давав, як я вважав, на це право. Тим не менш, хочу згадати добрим словом своїх опонентів, якими стали Р.Я. Пиріг, І.Б. Матяш, О.І. Журба. Особливо відзначу Руслана Яковича. Його я також вважаю своїм вчителем. Я мав не так багато зустрічей з цією людиною, як би мені хотілося. Втім, навіть тих, які були, до-сить, щоби стверджувати, що спілкування з такою особистістю

має важливе значення. Його досвід, мудрість, поради, спогади – все ставало факторами мого власного розвитку.

Напередодні 200-річчя університету я все більше уваги почав приділяти університетській тематиці. Насправді, цей інтерес у мене був давно. Принаймні, ще на початку 1990-х років під час конференції я познайомився в воронезьким істориком В.І. Чесноковим. З того часу ми почали взаємодіяти. Я опублікував статтю в його збірнику «Российские университеты в XVIII–XX веках», він приїхав до Харкова на «Астаховські». Саме В.І. Чесноков «загітував» мене глибше зайнятися історією університетів другої половини XIX – початку XX ст. На жаль, у 2000 р. він помер. Разом із С.М. та В.Г. я їздив на його могилу. В 2006 р. в монографії, яка передувала захисту докторської, я зробив посвячення цій людині. І це не випадково. Він відкрив для мене двері в простір наукового вивчення університетів. В подальшому цей інтерес вивів мене до когорти таких відомих істориків університетів як А.Є Іванов, Ф.О. Петров, О.А. Вішленкова, А.Ю. Андреев. Останній з названих став моїм близьким другом. Завдяки участі у міжнародному проекті «Ubi universitas, ibi Europa» я познайомився з західноєвропейськими істориками університетів – Труде Маурер, Яном Кусбером. До речі, реалізація цього проекту здійснювалася під егідою Німецького історичного інституту у Москві, директором якого був Бернд Бонвеч. Знайомство з цією людиною розпочалося трохи раніше в Бохумі. І от знову почали відбуватися регулярні зустрічі з ним. Я вважаю це подарунком долі. Хоча він і не вивчав спеціально історію університетів, але під час конференцій, семінарів та робочих нарад завжди робив корисні зауваження та надавав цінні поради. Мені імпонувала його манера спілкування, були вельми цікавими його думки та спостереження. Я виступив з ініціативою, щоби його обрали Почесним доктором нашого університету. Пишаюся цим. Вважаю його одним з своїх учителів. Завдяки цій людині я я підтримував творчі та дружні стосунки з його ученицею – проф. Юлією Обертрайс, яка, на превеликий жаль, нещодавно пішла з життя.

До речі, коли я вже згадав про свій інтерес до історії університету, то було б несправедливим не сказати про В.С. Бакірова. Звісно, я більше взаємодіяв з ним як декан з ректором, але у нас є й спільні праці, які стосуються історії та сьогодення університетів, й зокрема Харківського. Звісно, у Віля Савбановича я перш за все вчився мистецтву керувати, організовувати. Втім, я не буду заперечувати його впливу на мене як на історика університету. Він вмів талановито поєднувати історію та сьогодення, актуалізувати події та імена, гостро відчувачи «пульс часу». Це важливо, якщо дбати про університет, якщо бачити в ньому силу, яка здатна вплинути на сучасність, на навколишню ситуацію. Саме у такому випадку історик починає розуміти своє призначення. Я щиро вдячний йому за цю школу. Взагалі, в університеті було і є у кого вчитися. Так, я з вдячністю згадую «школу людяності та довіри», яку уособлював Ілля Іванович Залобовський. Я вважаю подарунком долі можливість спілкування з Миколою Отаровичем Мчедловим-Петросяном, щиро радію зустрічам з Миколою Олексійовичем Азаренковим, і такі приклади я готовий продовжити, особливі коли йдеться про моїх колег по факультету.

На початку 2000-х років я також заглибився в історію міста Харкова. Я люблю наше місто. З точки зору історії – це просто скарб. Всі співробітники кафедри так або інакше досліджують цю історію. Так от, завдяки тому, що С.М. ще в середині 1990-х років залучив мене до співробітництва з музеєм міліції, я познайомився з О.Н. Ярмишем, який був проректором (а потім і ректором) Університету внутрішніх справ. Олександр Назарович – надзвичайно обдарована людина. Я досить часто зустрічався з ним, бував у нього вдома. Разом ми започаткували серію «Харківський біографічний словник», а потім почали реалізовувати інший не менш амбітний проект – написання історії Харкова ХХ ст. Був такий момент, коли мені здалося, що я навіть розмовляти почав так, як це робив він. З історією Харкова я ніколи не розлучався надовго. Про це свідчить і монографія «Університет і місто» (2014), і енциклопедичні довідники «Православная энциклопедия Харьковщины» (2009: це була ініціатива моїх колег по кафедрі – професорів О.Д. Капліна та

В.В. Петровського) та «Харківщина» (2014). Втім новий етап розпочався в 2018 р., коли я став керувати реалізацією проекту, що отримав умовну назву «CityFace» (його здійснення стало можливим завдяки підтримці Канадського інституту українських студій та безпосередньо В.В. Кравченка). Це вже було дослідження міста на інших принципах та з використанням іншої методики. Звісно, тут стався у нагоді й попередній досвід (вивчення гербів та емблем, біографій, культурних практик). Однак я зверну увагу на використання баз даних. З цією методикою мене ознайомив та надав консультації й безпосередню допомогу мій колишній учень, аспірант, а тепер викладач кафедри Євген Рачков. До речі, наприклад, з так званим «емоційним поворотом» в історичних дослідженнях мене ознайомила Юлія Кісельова, яка також колись була моєю аспіранткою. Це я до того, що моїми вчителями ставали й мої учні. Взагалі можна сказати, що кожен з аспірантів чомусь мене навчив. З більшістю з них (а захистилися 9 моїх аспірантів) я підтримую не лише добрі людські стосунки, а й професійні. Троє моїх колишніх аспірантів тепер викладачі нашої спільної кафедри. Варто відзначити, що я дуже ціную елементи співтворчості з ними, і в цьому випадку визнаю їхню повну самостійність. Тривале спілкування дозволяє нам легко зрозуміти один одного, будувати плани та їх реалізовувати. Я пишаюся тим, що разом із Вікторією Іващенко реалізуємо проект видання спогадів вихованців та викладачів Харківського університету (вже вийшло друком чотири томи). Мені приємно, що тепер «Вступ до спеціальності» та «Історіографію» я читаю разом з Юлією Кісельовою, що у 2022 р. я розпочав читати новий курс для магістрів, який стосується культурної спадщини, разом з Євгеном Рачковим.

Взагалі мені подобається працювати разом. Якщо подивитися на бібліографію праць, то це легко помітити. Втім я знову підкреслю, що кожен випадок – це результат творчої співпраці. І в цьому певний «секрет» успіху кафедри. Ми любимо працювати разом, ми здатні порозумітися, ми маємо чимало креативних ідей, ми вміємо їх реалізовувати спільними зусиллями. Все це неможливо, якщо немає бажання вчитися.

Євген Рачков

ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО СИМВОЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Розпочавши працювати на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології, майже одразу я долучився до низки наукових проєктів. Одним із перших став міжуніверситетський проєкт «CityFace: Практики саморепрезентації багатонаціональних міст в індустріальну і постіндустріальну добу» (<https://cityface.org.ua/project.html>), присвячений дослідженню та переосмисленню символічного простору великих міст Сходу та Півдня України – Дніпра, Донецька, Запоріжжя, Одеси та Харкова. Проєкт отримав фінансову підтримку Канадського інституту українських студій (КІУС) Альбертського університету (Едмонтон, Канада). Куратором проєкту був завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології, професор С. І. Посохов. Мені випала нагода бути одним з організаторів. Загалом у межах проєкту, який тривав протягом 2018–2021 рр, було створено кілька робочих груп, що об'єднали більше 60 українських дослідниць і дослідників.

У межах проєкту «CityFace» особлива увага була присвячена дослідженню місць колективної пам'яті, комемораційних практик (церемонії вшанування пам'яті), а також практик саморепрезентації міст (використання символів та емблем, формування пантеону місцевих героїв, відзначення певних «знакових» подій і дат). Дослідження ґрунтувалося на залученні візуальних і картографічних матеріалів, спогадів та усних свідчень містян, місцевої періодики, актових джерел

тощо. Слід відзначити, що учасниці та учасники проекту взяли участь у понад 60 заходах із метою популяризації проекту та оприлюднення результатів своїх досліджень. Командою проекту було організовано 9 наукових семінарів, присвячених культурній спадщині, історичній пам'яті, використанню інформаційних технологій для міських досліджень тощо. 14-15 травня 2021 р. з метою підбиття підсумків реалізації проекту відбувся Міжнародний науковий семінар «У пошуках обличчя міста: практики саморепрезентації багатонаціональних міст України в індустріальну та постіндустріальну добу» за участі більше 50 дослідниць і дослідників із вищих навчальних закладів Харкова, Дніпра, Одеси, Вінниці, Запоріжжя, Києва, Бердянська, Острога та закордону (Німеччина, Польща, Швейцарія). Робота семінару відбувалася в межах п'яти панелей: «Урбаністика: нові обрії», «Місто метафоричне», «Місто персоніфіковане», «Місто символічне» та «Місто вернакулярне». Одним із вагомих результатів проекту стало видання колективної монографії «У пошуках обличчя міста: Практики саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу» під редакцією В. В. Кравченка та С. І. Посохова (Харків, 2021).

Слід відзначити, що пандемія, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, та пов'язані з нею карантинні обмеження, призвели до певного корегування роботи в межах проекту «CityFace». Зокрема, було скорочено програму польових досліджень, а частина планованих заходів відбулася в онлайн форматі. На думку багатьох колежанок і колег, проект позитивно вплинув на дослідження та переосмислення символічного простору великих міст України. Особисто мені він надав важливий організаційний досвід і послугував гарним майданчиком для подальшої наукової роботи. Наприклад, 2020 р. я став керівником колективного проекту «Харків як мультикультурне місто Східної України: переваги, протиріччя, виклики та перспективи розвитку (1991–2020)», який отримав підтримку Фонду Конрада Аденауера (Представництво в Україні) в межах конкурсу малих

наукових робіт для викладачів східноукраїнських університетів.

Певним продовженням проекту «CityFace» став міждисциплінарний проект «Культурна мозаїка міста», до якого я долучився в якості співорганізатора та учасника. Його метою було дослідження культурного розмаїття та сучасних практик мультикультуралізму в Україні та інших країнах Центрально-Східної Європи. Проект, куратором якого був професор С. І. Посохов, тривав протягом 2021-2023 рр. завдяки фінансовій підтримці КІУС. Одним із важливих його складників стала виставка «Кольорові скельця: життя посеред інших», у межах якої було представлено твори 15 українських мисткинь і митців. Крім того, було підготовлено та опубліковано спеціальний випуск наукового журналу «Ідеологія та політика» (№ 2 (21), 2022) під назвою «(Пере)винайдення мультикультуралізму в Україні: Моделі, практики та дискурси». Пандемія, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, і повномасштабне російське військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. призвели до помітного корегування роботи в межах проекту. Попри всі перешкоди, ми з колежанками та колегами продовжували наші дослідження.

Слід відзначити, що російсько-українська війна призвела до значних людських жертв і руйнувань. Зокрема, постраждала історична забудова багатьох українських міст, суттєвих втрат зазнали різноманітні культурні установи (насамперед, музеї, архіви, бібліотеки). Після тривалих дискусій з українськими та закордонними колежанками і колегами, я переконався у важливості зафіксувати та проаналізувати ті зміни, які відбулися в українських містах внаслідок війни. Так виникла ідея міждисциплінарного проекту «МІСТО І ВІЙНА: Руйнування, збереження і переосмислення культурної спадщини великих міст Південно-Східної України в період російської військової агресії» (<https://cityface.org.ua/projectheritage.html>), який отримав фінансову підтримку від КІУС. Я став керівником проекту, а його співкураторками – Ганна Бондаренко, Ольга Вовк та Наталія Іванова. Проект спрямовано

на дослідження та переосмислення різноманітних аспектів міської культурної спадщини великих міст Сходу та Півдня України – Дніпра, Донецька, Запоріжжя, Одеси й Харкова – після початку війни на Донбасі 2014 р. і широкомасштабного наступу російських військ 2022 р. Він являє собою відкриту мережу, до складу якої входять переважно дослідниці та дослідники з українських університетів. Ми працюємо в тісній співпраці заради розроблення нових підходів до роботи з культурною спадщиною в Україні. Невипадково, серед тематичних напрямків проекту особливо місце займають наступні: «міські культурні ландшафти», «місто як соціокультурний феномен», «місто та рухома культурна спадщина» та «місто і мистецтво». Команда проекту підготувала спеціальний випуск наукового журналу «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Історія”» (вип. 62, 2022 р.), який містить дослідження актуальних питань, пов’язаних зі знищенням та збереженням різноманітної міської культурної спадщини під час російсько-української війни, сучасною медійною репрезентацією українських міст та їхньої культурної спадщини, специфікою діяльності музеїв, архівів і бібліотек під час війни, актуальними викликами, що постали перед освітньою галуззю та культурно-мистецьким життям українських міст у період російської військової агресії (<https://periodicals.karazin.ua/history/issue/view/1294>). Іншим важливим складником проекту є збирання поглядів експертів та експерток на процеси руйнування, збереження та переосмислення міської культурної спадщини в Україні, спровоковані російською військовою агресією (<https://cityface.org.ua/interviews>).

Отже, під час роботи на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології я був організатором та учасником зазначених вище колективних наукових проектів. Крім того, я провадив дослідження в межах індивідуальних наукових проектів за підтримки Ягеллонського університету (Польща), Асоціації COST (Європейське співробітництво в галузі науки й техніки), Гарвардського університету (США) та Інституту

наук про людину (Відень), Наукового Товариства ім. Шевченка (США), Університету Торонто (Канада) та Індіанського університету в Блумінгтоні (США). Кожен проект був та залишається для мене особливим, оскільки дозволяв співпрацювати з різноманітними колежанками та колеги з України та закордону. Я надзвичайно вдячний їм за підтримку, слухні поради та критичні зауваження, які стимулюють мене продовжувати наукові пошуки.

В.В. Скурда

МОЇ ПЕРШІ КРОКИ В АРХЕОЛОГІЇ

Моє знайомство з кафедрою відбулося ще до початку навчання в університеті й коли я навіть не знав її назви.... По закінченню служби в армії в 1988 р., я подав документи до вступу на історичний факультет нашого університету, але по результатах чотирьох іспитів не пройшов за конкурсом. Звичайно, я прийшов у приймальну комісію забирати документи, але там мене здивували тим, що зі мною хоче поговорити декан. Деканом виявився доцент Журавський Юрій Йосипович, який одночасно був і завідувачем кафедри історіографії, джерелознавства та археології, про що тоді я ще теж не знав. Коли я зайшов до деканату й назвав своє прізвище, він запитав: «Що ж ти старшина так слабо склав іспити?». Таким чином мені стало зрозуміло, що декан читав мою справу, бо я жодного разу не приходив до університету у військовій формі. Після цього Юрій Йосипович відправив мене до приймальної комісії за випискою з результатами вступних іспитів, а коли я повернувся, він пояснив, що з цими іспитами я маю право бути зарахованим на підготовче відділення (неофіційна назва «Рабфак»), яке почне працювати з 1 грудня. Навчатися на цьому «Рабфаці» мали право люди, які мали більше двох років робочого стажу. На відміну від сучасних підготовчих курсів, де майбутні абітурієнти оплачують своє навчання, нам ще й платили стипендію в 40 карбованців на місяць (мінімальна стипендія в університеті в той час була 50 карбованців). По закінченню цих курсів ми мали скласти випускні іспити, які одночасно вважалися

й за вступні, при чому нас приймали в університет поза конкурсом. Тобто, нам було потрібно скласти іспити на будь-яку позитивну оцінку. На цих іспитах мені довелося зустрітися з першим кафедральним археологом, доцентом Юрієм Володимировичем Буйновим, який в той час був заступником декана. Наше знайомство з ним продовжилося в першому семестрі, коли він викладав у нас курс етнографії. У цьому ж семестрі я мав можливість познайомитися з найбільш маститим харківським археологом – професором Борисом Андрійовичем Шрамком, який читав у нас курс історії первісного суспільства. В другому семестрі наше знайомство з археологами кафедри продовжилося. В першу чергу це був професор Міхеев Володимир Кузьмич, який читав нам лекції з археології, а також проводив семінарські заняття в групі, де я був старостою. В інших групах семінари з археології проводив вже відомий нам Ю.В. Буйнов, а також нові люди, яких ми до цього часу не знали, а саме кандидати історичних наук зі спеціальності археології Сергій Ілларіонович Берестнев та Андрій Васильович Криганов, а також Валерій Олександрович Дмитрієв, який мабуть на той момент був аспірантом. У тому ж семестрі з'ясувалося, що на кафедрі є ще один археолог – Анатолій Костянтинівич Дегтяр, який вважався завідуючим Археологічного музею (котрого за документами не існувало), а рахувався як старший лаборант. Таким чином, у першій половині 1990 року я був знайомий із сьома археологами кафедри, які займалися дослідженням різних археологічних епох. Зокрема, – Б.А. Шрамко, основним напрямком наукової діяльності якого було скіфознавство, але який мав наукові розробки, що стосувалися різних археологічних періодів. Ю.В. Буйнов та С.І. Берестнев вивчали пам'ятки доби бронзи. Добу енеоліту досліджував В.О. Дмитрієв. В.К. Міхеев, А.К. Дегтяр та А.В. Криганов спрямовували свої дослідження на пам'ятки ранньосередньовічної салтівської культури. Восени 1991 року на кафедрі з'явився аспірант М.В. Любичев, який займався проблемами пеньківської археологічної культури.

Влітку, після слухання лекцій і практичних занять із курсу археології, я на відмінно склав іспит з цього предмету, але думки про те, що ця галузь історичної науки стане основою мого майбутнього життя навіть і близько не розглядалася. Все змінила саме археологічна практика, яка стала важливим чинником для самовизначення, у всякому разі на час навчання, не лише для мене, а й для багатьох моїх однокурсників. Група, в якій я був старостою, проходила цю практику в липні 1990 року під керівництвом В.К. Міхеєва біля с. Червона Гірка Балаклійського р-ну Харківської обл., здійснюючи розкопки одного з найбільших біригуальних могильників салтівської культури. Заступником начальника, як ми з'ясували в ході практики Середньовічної експедиції ХДУ імені О.М. Горького, був А.В. Криганов. Польові археологічні дослідження викликали у мене значно більшу зацікавленість до цієї наукової дисципліни, ніж її теоретична частина у вигляді лекцій і семінарів, чого не можна сказати про переважну більшість моїх і одногрупників, і однокурсників. Тут можна пригадати, що впродовж навчання на першому курсі, з розмов хлопців і дівчат, було зрозуміло, що більш ніж два десятки людей вступило на історичний факультет маючи за мету займатися саме археологією. Однак, після проходження польової археологічної практики таке бажання у всіх окрім одного з тих бажуючих (Сергія Безбабного) назавжди зникло. Мені навпаки польові дослідження сподобалися, хоча ніякого рішення про своє майбутнє в царині археологічної я не прийняв. Воно висіло в повітрі навіть після закінчення практики, коли В.К. Міхеєв сказав, що незалежно від того, чи буду я займатися археологією в подальшому, чи ні, – для мене завжди відкрито шлях до його експедиції. Цим же літом по кілька днів мені довелося провести в експедиціях під керівництвом Ю.В. Буйнова та А.В. Криганова.

Вже на початку вересня 1990 року, під час однієї з перерв мене знайшла лаборантка кафедри історіографії, джерелознавства та археології й сказала, що мене запрошує зайти на кафедру професор В.К. Міхеєв. Він запропонував мені почати під його керівництвом займатися археологією (курсіву

роботу на 1 курсі я писав на кафедрі стародавнього світу та середніх віків під керівництвом І.П. Сергеева). Пропозиція виявилася цікавою, бо я міг обрати собі тему по будь-якому археологічному періоду. На наступний день я прийшов зі своєю пропозицією й після порад, тепер вже мого наукового керівника на всі наступні роки, було прийнято рішення, що я буду займатися проблемами палеодемографії слов'янського населення України I тис. н.е. В цьому напрямку я працював наступні чотири роки навчання в університеті. З цього ж часу я став відвідувати археологічний гурток, який діяв при кафедрі, а вже на наступному 3-му курсі став його старостою.

Влітку 1991 року по закінченню 2-го курсу я вперше виїхав на розкопки того ж Червоногірського могильника, але вже не як практикант, а член Середньовічної експедиції. Експедиція завжди виїздила на місце розкопок за день до приїзду практики. Тому, коли на наступний день прибули студенти практиканти, В.К. Міхеев представив їм мене як заступника начальника експедиції по загальним питанням. Заступником по науковій роботі, як і під час моєї студентської практики, залишався А.В. Криганов. До мене його обов'язки перейшли наступного 1992 року, після закінчення 3-го курсу (на цій неофіційній посаді в Середньовічній експедиції під керівництвом свого наукового керівника я пропрацював до 1999 року включно). Цього ж року мені разом із В.К. Міхеевим пощастило взяти участь у відкритті першої для мене археологічної пам'ятки. Це був Червоногусарівський ґрунтовий могильник салтівської культури, який ми розкопували впродовж 1993–1997 років. До речі, на цьому могильнику в 1993 році мені судилося вперше бути офіційним керівником практики, але не студентів, а учнів (вже на 4 курсі я працював керівником Харківського міського будинку дитячої та юнацької творчості).

В 1992 році я перейшов на третій курс і, звичайно, своєю спеціалізацією обрав археологію. Тому впродовж наступних трьох років навчання, окрім відвідування загальних курсів, слухав лекцій і брав участь у практичних заняттях під час археологічних спецкурсів, які викладали тоді на кафедрі

Б.А. Шрамко, В.К. Міхеєв та Ю.В. Буйнов. За ці роки у мене склалося стале враження про різні археологічні періоди на території України й про особливості їх дослідження.

Вже під час навчання на 3-му курсі серед моїх однокурсників почали ходити розмови про моє майбутнє навчання в аспірантурі, але я про це тоді ще взагалі не замислювався. Чесно кажучи, при вступі на історичний факультет у мене навіть не було думки, що я буду займатися наукою. Вперше це питання постало переді мною в грудні 1993 року під час навчання на 5-му курсі, коли в одній із чергових розмов, мій науковий керівник запропонував мені по закінченню університету вступити до аспірантури. Враховуючи, що це питання було несподіваним, я попросив на його обдумування й спілкування з дружиною та рідними тиждень, але відповідь по закінченню всіх обговорень і міркувань дав позитивну. Таким чином, під час розподілу в літку 1994 року (в ті часи всі студенти які закінчували історичний факультет отримували обов'язковий розподіл для своєї майбутньої роботи за фахом) було оголошено, що я маю вступати до аспірантури. Восени того ж року, я успішно склав іспити й був прийнятий до аспірантури.

З цього часу я став офіційною частиною кафедри. З археологів на ній тоді, з перелічених мною раніше, лишилися Б.А. Шрамко, В.К. Міхеєв, Ю.В. Буйнов та А.К. Дегтяр, а також аспірант який займався проблемами ранньосередньовічних угрів Андрій Кашаба, який вступив до аспірантури за рік до мене (невдовзі він припинив навчання за власним бажанням). Тема дисертаційного дослідження, за якою я вступив до аспірантури, була пов'язана з археологією сіверянських племен, але через рік навчання за рішенням кафедри, не зважаючи на мій спротив, вона була змінена (не можу сказати, що зараз я дуже шкодую). Таким чином, з кінця 1995 року я почав займатися історією розвитку археологічної науки в Харківському університеті з моменту його заснування (кінцеві хронологічні рамки дослідження не було встановлено). Пригадую, що мені була обіцяна всіляка допомога, якої звичайно не могло бути, бо цим питанням ніхто серйозно не займався,

але, важливо, що мені ніхто й не заважав і не висловив ніяких претензій, коли по завершенню терміну аспірантури я не подав готовий текст дисертації.

Навпаки, по завершенню терміну перебування в аспірантурі восени 1997 року, мене залишили на кафедрі працювати на посаді викладача. З викладанням проблем у мене не могло бути, бо вже під час навчання я не лише прочитав дві лекції необхідні за навчальним планом аспіранта (в деяких семестрах я майже повністю читав курс археології, підмінюючи свого наукового керівника), а й проводив семінарські заняття з курсу археології, спецкурс з слов'янської археології тощо. Також мені вже доводилося й раніше без фіксації навантаження керувати курсовими й дипломними роботами студентів, що спеціалізувалися з археології. Тому, коли до мене звернувся на весні 1998 року студент 3-го курсу Сергій Горбаненко з проханням стати його науковим керівником, я погодився. До цього часу він з першого курсу (це був перший набір на спеціальність «археологія») працював під керівництвом Б.А. Шрамка. Останній, через невиконання студентом плану й інші «гріхи» відмовився від нього, а я, як молодий викладач, в принципі не міг не взяти його, бо в мене не було на той час офіційних курсовиків. Він заявив, що хоче працювати в напрямку, який мені здавався не дуже перспективним – вивчення палеоботаніки за відбитками на кераміці, але пам'ятаючи, що мій науковий керівник дав у свій час мені зробити власний вибір, я зробив те саме. Як показав час, це було зроблено вірно. По закінченню університету 2000 року цей, один із перших моїх дипломників, вступив до аспірантури в Інститут археології НАН України. Зараз к.і.н. Сергій Анатолійович Горбаненко працює на посаді старшого наукового співробітника відділу археології давніх слов'ян ІА НАН України.

Працюючи на кафедрі в кінці 90-х років минулого століття, я викладав «історію первісного суспільства» на заочному й вечірньому відділеннях, «археологію» на вечірньому відділенню й вів семінари з цього предмету на стаціонарі, де також викладав спецкурс «слов'янська археологія». У 1997 році

я вперше офіційно був призначений керівником групи практики й проводив її у складі українсько-німецької археологічної експедиції під керівництвом В.Ю. Мурзіна та Р. Ролле на Більському городищі. Після цього, я почав отримувати власні Відкриті листи й керувати експедицією, яка здійснювала розкопки на черняхівському поселенні Лозова-2 поблизу м. Богодухова. Важливою подією для розвитку археології в цей період (чого багато років прагнули працівники нашої кафедри) стало створення при університеті в 1998 році Музею археології та етнографії Слобідської України, директором якого призначили мене.

Не припиняв я і роботу над дисертацією «Археологічна наука в Харківському університеті (1805 – 1920 роки)», яка була рекомендована до захисту в ІА НАН України в червні 1999 року, але захист, через велику кількість поданих дисертацій, відбувся лише в квітні 2000 року. До речі, в один день зі мною захистив дисертацію по салтівським похованням з кінцями й В.С. Аксьонов, який був пошукувачем нашої кафедри й мав спільного зі мною керівника – В.К. Міхеєва.

Захист моєї дисертації відбувся на зламі тисячоліть, що в комплексі призвело до певних змін і в подальшій праці на кафедрі.

На завершення, хотілось би зазначити, що розвиток археології й зацікавленість цією науковою дисципліною, а тим більше вибір її для себе як основного напрямку своєї діяльності, є дуже не простим, і мало хто до нього схиляється з різних причин. Не залежить це й від кількості людей, які навчаються за цим напрямком. Зокрема, кафедра історіографії, джерелознавства та археології впродовж 90-х років ХХ століття випустила сто осіб (кожного року по 10), які спеціалізувалися або навчалися за фахом «археологія» з яких лише п'ятеро: В.С. Аксьонов, Л.І. Бабенко, В.І. Дідик, М.В. Любичев та автор цих рядків працюють за фахом. Втім, переконаний, що знайомство з археологією для всіх випускників кафедри не було марним. Археологія привчає людину не лише долати труднощі, але й мислити історично.

Шрамко І. Б.

НОТАТКИ ДО АВТОБІОГРАФІЇ

Протягом життя кожному з нас доводиться писати власну біографію. Спочатку вона займає всього декілька невеличких абзаців, з роками – наповнюється подіями, збільшується за об'ємом, навіть поділяється на певні частини, висвітлюючи основні періоди життєвого шляху. Безумовно один з головних періодів в моєму житті пов'язаний з кафедрою історіографії, джерелознавства та археології.

Сталося так, що з 2005 року моя професійна діяльність пов'язана з саме з цією кафедрою, на якій багато років працював мій батько, Борис Андрійович Шрамко – доктор історичних наук, професор, все своє життя присвятивший археології. За станом здоров'я йому вже було важко вести навчальну роботу, тому я погодилась з пропозицією завідуючого кафедрою, Сергія Івановича Посохова, читати спецкурси Бориса Андрійовича. Замінити його було нелегко, оскільки він ще з аспірантських часів викладав в університеті, мав значний авторитет серед студентів, викладацького складу кафедри та факультету, власний підхід до читання лекцій, власне бачення наукових проблем, які висвітлювались в його авторських курсах, багато років керував польовою археологічною практикою студентів, різними археологічними експедиціями. У мене ж на той час ще не було досвіду роботи у вищій школі. До того ж в ті роки мені доводилось багато часу приділяти своїй основній роботі, пов'язаній з організацією і здійсненням рятівних археологічних досліджень на території м. Харків та Харківської області, що велись постійно протягом року. При цьому

я намагалась продовжувати планові археологічні розкопки Більського городища, яке понад 30 років досліджував батько.

З 2012 року я перейшла на основну роботу до університету, поєднавши обов'язки доцента кафедри і директорки Музею археології та етнографії Слобідської України, який знаходився у стані реорганізації та створення нової виставкової зали у Головному корпусі університету. Саме музею ми із співробітниками приділяли багато часу, разом з факультетськими науковцями та археологами Харкова обговорювали майбутню експозицією, з архітектором О. Є. Фандорко та художницею Н. В. Сухановою працювали над оформленням експозиційного простору, кольористикою, кріпленням експонатів, розміщенням текстових частин та ін. Багато принципових моментів та важливих ідей, пов'язаних з розробкою концепції нової експозиції було висловлено С. І. Посоховим, А. М. Лесковим, С. М. Куделком, підтримано ректором університету В. С. Бакіровим. Атмосфера творчого пошуку, роздумів, незвичайних пропозицій, обговорення та навіть дискусії, налаштування на результат, а також дієва допомога керівництва навчального закладу сприяли досягненню поставленої мети і вже 20 листопада 2015 року була відкрита нова Виставкова зала із новою, постійною експозицією, сучасним обладнанням, модулями для тимчасових виставок, зонами для комфортної роботи співробітників та ведення занять із студентами та школярами. Нове просторе фондосховище із облаштованою золотою коморою значно покращило умови для збереження археологічних колекцій та розширили можливості для підготовки студентів під час навчального процесу, а також здійснення наукової роботи. Підрозділ отримав назву «Музей археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна». Безумовно його діяльність постійно коригується з напрямками роботи кафедри історіографії, джерелознавства та археології, а також історичного факультету.

Однією з головних подій в музейній роботі були тимчасові тематичні виставки, а також щорічна виставка за підсумками роботи харківських археологічних експедицій.

У перші дні війни музей опинився в скрутній ситуації. Через постійні обстріли міста та руйнування комунікацій одне з фондосховищ музею було залите водою. Під загрозою опинилась значна частина колекцій, проте при підтримці керівництва міста та університету, вчасно наданій гуманітарній допомозі вдалось не тільки зберегти рідкісні артефакти але й порушити питання про збереження наукової інформації, що знаходиться на нестійких носіях. Сьогодні для нас це є пріоритетним напрямком в роботі.

Роки роботи на кафедрі також змінили формат наукових досліджень. З 2015 року розпочалась робота з міжнародними науковими проектами, які були пов'язані з тематикою власних археологічних розкопок, обробкою археологічних колекцій та здійсненню всебічного аналізу археологічного матеріалу. Згідно договору про співробітництво між Каразінським університетом, Естонським біоцентром та Тартуським університетом стартував проект «Внесок давнього населення Північного Причорномор'я в формування генофонду Сучасної Європи». За результатами роботи декількох років була підготовлена та опублікована спільна з іншими учасниками проекту наукова стаття «Shifts in the Genetic Landscape of the Western Eurasian Steppe Associated with the Beginning and End of the Scythian Dominance». Робота у цьому напрямку продовжується і сьогодні.

Два наступних роки на запрошення Фрає університету (Берлін, ФНР) мені довелося брати участь у міжнародному проекті науково-дослідного центра ТОРОІ з дослідження давнього заліза на території Східної Європи. За результатами спільної роботи 2016–2017 років в цьому напрямку, була підготовлена спільна наукова стаття «Eisenmetallurgie in der Bronzezeit Osteuropas. Die archäologischen Quellen und ihre Interpretation». У рамках роботи над цим проектом, один з його учасників, Е. Ленгхардт у 2017 році відвідав наш музей, приймав участь у дослідженнях кургану у некрополі Скоробір. Ми досі підтримуємо з ним наукові зв'язки, плануємо спільну роботу.

Напередодні повномасштабної війни був розпочатий ще один науковий проект з Туринським університетом (Турин,

Італія), спрямований на дослідження колекції скляних бус з багаторічних розкопок на Більському городищі. На сьогодні вже завершені необхідні аналізи зразків, попередні результати представлені на різних міжнародних форумах, триває підготовка спільної наукової публікації. В цьому році мали розпочати науково-дослідний проект з Ехаймським університетом (Японія), представник якого, проф. Ясуюкі Муракамі у 2018 році відвідав наш Музей археології та був нашим гостем в експедиції на Більському городищі. На жаль в сучасних умовах наукове спілкування здійснюється в іншому форматі.

Серед інших важливих подій, до яких я мала відношення як доцент кафедри було запрошення взяти участь в роботі археологічного семінару «Скіфські питання», організованого Інститутом класичних наук Лондонського університету (King's College, Лондон, Велика Британія) та виступити з доповіддю за результатами досліджень Більського городища. Для мене це була можливість не лише презентувати яскраву пам'ятку англійцям але й розширити наукові зв'язки та безпосередньо ознайомитись з колекціями Британського музею. Безумовно такі проекти, а також безпосередня участь у наукових конференціях дозволяє науковцям перейти на інший рівень підтримки наукових зв'язків, сприяє власному науковому зростанню та виникненню нових ідей у роботі за різними напрямками сучасної науки. Найбільш важливими за останні роки стали наукові конференції в Альба-Юлії (Румунія), Вроцлаві (Польща) та Афінах (Греція). Щороку проходила конференція в м. Люблін (Польща), на якій підсумовувались результати польових досліджень.

Участь у різних наукових конференціях та декількох наукових проектах стала можливою завдяки проведенню кожного року планових археологічних розкопок на Більському городищі (VIII–IV ст. до н. е.). За останні 10 років ми маємо конкретні важливі результати. Перш за все, це яскраві поховання представників місцевої верхівки суспільства у некрополі Скоробір, серед яких виділені захоронення заможних жінок. Крім того, вперше в некрополях Більського городища вдалось відкрити комплекс з речами центральноєвропейського походження,

рідкісними артефактами, принесеними кочовиками, серед яких унікальне рогове блюдо із зображеннями. При розкопках Західного укріплення відкрито декілька культових приміщень з кам'яною або керамічною основою, виявлені рідкісні артефакти, що вказують на широке коло культурних контактів місцевого населення у ранньоскіфський час.

З 2012 року розпочинається плідна співпраця з Історико-культурним заповідником «Більськ», який вже більше десяти років очолює І. І. Корост. Завдяки його підтримці та численним ініціативам протягом років нам вдавалось створювати сприятливі умови для проходження студентами польової практики, організації наукових досліджень на пам'ятці, висвітлювати результати роботи Скіфської експедиції Каразінського університету в щорічнику «Археологічні дослідження Більського городища» (АДБГ), організовувати спільні археологічні виставки, друкувати наукові збірники. З 2021 року у рамках цього договору ми реалізуємо спільні наукові проекти. Минулого року учасники нашої експедиції допомагали заповіднику в проведенні рятувних археологічних розкопок двох поселень (доби бронзи та раннього заліза), в опрацюванні отриманих матеріалів. Заповідник одним з перших відгукнувся з пропозицією допомоги, коли наші музейні фонди постраждали внаслідок ракетних обстрілів ворога. Дружні стосунки з цією установою ми підтримуємо і сьогодні, плануємо майбутню співпрацю, працюємо над створенням скансену та науково-виставкового комплексу, що стане сучасною базою для проведення польових археологічних практик студентів та здійснення археологічних наукових досліджень на території Більського археологічного комплексу. Вважаю що це один з наших надійних партнерів. Не випадково для магістрів я пропоную спецкурс «Скансени: сучасні практики створення відкритих експозицій археологічних пам'яток».

Останніми роками підготовлені численні наукові статті, збірник праць Б. А. Шрамка, присвячених дослідженню Більського городища, монографії, наукові збірники.

Коли йде мова про зв'язок з кафедрою історіографії, джерелознавства та археології необхідно підкреслити й інші

можливості які вона надала мені не тільки як науковцю, але й як викладачеві, особливо в роки, коли було можливим живе спілкування із студентами в аудиторії, ведення позааудиторної роботи, керівництво курсовими та дипломними роботами, керування польовою археологічною практикою, проведення засідань наукового студентського археологічного гуртка в нашому музеї та ін. За багато років довелося працювати з доволі значною кількістю студентської молоді і дуже приємно, що серед тих, хто навчався на нашій кафедрі, пройшов археологічну підготовку в Більську та працював у складі нашої археологічної експедиції є ті, для кого археологія стала професією. Серед таких Денис Гречко, Костянтин Пеляшенко, Олександр Шелехань, Оксана Ліфантій, Олексій Крютченко, Юлія Ходукіна, Олена Фрунт. Серед них вже п'ять кандидатів наук, один доктор наук та двоє є аспірантами. Деякі з наших студентів є співробітниками Історико-культурного заповідника «Більськ». Всі вони займаються скіфською археологією, що підкреслює важливість та перспективність обраного кафедрою напрямку підготовки студентів у галузі археології.

Огляд означеного мною періоду життя не був би повним без згадки про загальну атмосферу на кафедрі, яку багато років очолює Сергій Іванович Посохов. За роки роботи в цьому колективі сформувалось стійке відчуття комфорту, творчої обстановки та наявності сталих традицій, яким кафедра неодмінно слідує. Це й спільні поїздки, численні проекти у різних форматах, конференції, спільні видання, цікаві зустрічі, різноманітна робота із студентами та аспірантами поважне ставлення до власних вчителів, попередників, серед яких, наприклад, В. І. Астахов, А. Ф. Луньов, Б. А. Шрамко та ін. Можна згадати не лише збірники та конференції на їх честь, а й навіть відкриття іменних аудиторій. У таких умовах легко працювати, приємно відчувати розуміння та підтримку з боку колег. Сподіваюсь, що і у подальшому життя на кафедрі буде змінюватись лише на найкраще, буде таким же наповненим та яскравим як за всі роки її існування.

БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ ВЧЕНИХ КАФЕДРИ ІСТОРІОГРАФІЇ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА АРХЕОЛОГІЇ

2004

1. Академик Иван Николаевич Буланкин, [1901–1960] / Харьков. нац. ун-т им. В. Н. Каразина ; [сост. Н. И. Буланкина и др. ; науч. ред. В. А. Бондаренко, С. И. Посохов]. Харьков : Авто-Энергия, 2004. 351 с.
Зі змісту: И. Н. Буланкин – ректор Харьковского университета / С. М. Куделко. С. 31–37; Великий ректор / А. И. Эпштейн. С. 192–198.
2. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 7 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 240 с.
3. Бердута М. З., Бутенко В. І., Солошенко О. М. Историчні постаті : Гетьмани України. Харків : Основа, 2004. 127 с.
Зі змісту: ст. Бутенко В. І.: Юрій Хмельницький. С. 38–45 ; Іван Брюховецький. С. 46–48; Пилип Орлик. С. 93–94.
4. Буйнов Ю. В. Древнебалтийские гидронимы на территории Левобережной Лесостепной Украины и их археологическая интерпретация // Проблемы истории и археологии Украины : материалы Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию ХНУ им. В. Н. Каразина (Харьков, 4–6 нояб. 2004 г.). Харьков, 2004. С. 19–20.
5. Буйнов Ю. В. Итоги раскопок поселения Студенок-5 и некоторые вопросы генезиса бондарихинской культуры // Древности, 2004 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2004. Т. 5. С. 141–153.
6. Буйнов Ю. В., Окатенко В. Н. Раскопки городища скифского времени в урочище Городище // Археологічні відкриття в Україні : зб. наук. пр. Київ, 2004. С. 9–12.
7. Буйнов Ю. В., Шевченко В. Б. Новые данные о погребально-поминальной обрядности у племен Северодонецкой группы памятников скифского периода // Проблемы истории и археологии

- України : матеріали Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию ХНУ им. В. Н. Каразіна (5 ; 2004 ; Харьков) : матеріали. Харьков, 2004. С. 35–36.
8. Бутенко В. І. Йосип Гладкий (1789–1866 рр.) // Історія і правознавство. 2004. № 4. С. 7–10.
 9. Бутенко В. І. Криштоф Косинський // Історія і правознавство. 2004. № 5. С. 10–15.
 10. Бутенко В. І. Педагогічна практика на історичному факультеті Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна в умовах модернізації історичної освіти // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2004. № 3. С. 48–50.
 11. Вихованці Харківського університету : біобібліогр. довід. / [авт.-уклад. Б. П. Зайцев, В. І. Кадеев, С. М. Куделко, Б. К. Мигаль, Ю. Ю. Полякова, С. І. Посохов ; голов. ред. В. С. Бакіров. Харків : Авто-Енергія, 2004. 250 с.

Зі змісту:

ст. Зайцева Б. П.:

Александров Володимир Степанович. С. 10–11 ;
Асеев Микола Миколайович. С. 18–19 ;
Бакуменко Данило Олександрович. С. 19–20 ;
Бедзик Дмитро Іванович. С. 24 ;
Боровиковський Левко Іванович. С. 32–33 ;
Вейнберг Петро Ісайович. С. 40–41 ;
Гнилосиров (Гнилосир) Василь Степанович. С. 49–50 ;
Гонорський Розумник Тимофійович. С. 50–51 ;
Гринько Григорій Федорович. С. 56–57 ;
Джанелідзе Юстин Юліанович. С. 61–62 ;
Доленго Михайло Васильович. С. 64 ;
Доленко Григорій Назарович. С. 65 ;
Єременко Віктор Валентинович. С. 70–71 ;
Залеський В'ячеслав Костянтинович. С. 73 ;
Йогансен Михайло (Майк) Гервасійович. С. 79 ;
Каврайський Володимир Володимирович. С. 80–81 ;
Каневський Давид Ісакович. С. 82 ;
Канер Еммануїл Айзикович. С. 82–83 ;
Ключарьов Олексій Павлович. С. 89 ;
Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович. С. 102 ;
Кулик Ігор Орестович. С. 107 ;
Литвиненко Леонід Михайлович. С. 117–118 ;

Малущенко Митрофан Єгорович. С. 120–121 ;
Мандрика Петро Васильович. С. 121–122 ;
Манжелій Вадим Григорович. С. 122 ;
Маркович Вукашин. С. 122–124 ;
Маслович Василь Григорович. С. 126–127 ;
Матяш Іван Васильович. С. 127–128 ;
Метлинський Амвросій Лук'янович. С. 130 ;
Мисик Василь Олександрович. С. 136–137 ;
Мова Василь Семенович. С. 137–138 ;
Муратов Ігор Леонтійович. С. 138–139 ;
Нахімов Яким Миколайович. С. 141–142 ;
Невський Володимир Іванович. С. 142–144 ;
Остроградський Михайло Васильович. С. 146–148 ;
Петренко Михайло Миколайович. С. 151 ;
Росковшенко (Розковшенко) Іван Васильович. С. 164 ;
Семирадський Генріх (Хенріх) Іполитович. С. 168–169 ;
Ситенко Олексій Григорович. С. 172 ;
Склябовський Олександр Васильович. С. 175 ;
Склярів Юрій Олександрович. С. 176–177 ;
Сомов Орест Михайлович. С. 180–181 ;
Срезневський Ізмаїл Іванович. С. 183–184 ;
Струтинський Вілен Митрофанович. С. 189 ;
Уразовський Сергій Степанович. С. 200 ;
Усиков Олександр Якович. С. 201 ;
Філомафитський Євграф Матвійович. С. 209 ;
Фомін Петро Іванович. С. 210 ;
Харченко Микола Федорович. С. 213 ;
Хиждеу (Хишдеу) Александру. С. 213–215 ;
Христенко Інна Митрофанівна. С. 215–216 ;
Шліхтер Олександр Григорович. С. 221–222 ;
Шульман Георгій Євгенович. С. 224 ;
Щербина Микола Федорович. С. 224–225 ;
Щоголев (Щоголів) Яків Іванович. С. 225–226 ;
Яковенко Володимир Мефодійович. С. 228 ;
ст. Куделка С. М.:
Бар'яхтар Віктор Григорович. С. 22 ;
Баш Яків Васильович. С. 23 ;
Боголюбов Олексій Миколайович. С. 31 ;
Брауде Семен Якович. С. 33–34 ;

Бронський Андрій Васильович. С. 34–35 ;
Булаховський Леонід Арсенійович. С. 38 ;
Вальшенок Зиновій Михайлович. С. 39 ;
Веркін Борис Ієремійович. С. 41–43 ;
Високов Василь Федорович. С. 43 ;
Гайсинський Мойсей (Моїз). С. 47–48 ;
Галкін Олександр Олександрович. С. 48–49 ;
Ганопольський Єль Маркович. С. 49 ;
Гримайло Ярослав Васильович. С. 55 ;
Доломан Євмен Михайлович. С. 66 ;
Звягін Анатолій Іларіонович. С. 75 ;
Іоанн (Максимович). С. 78 ;
Каганович Нухим Аронович. С. 81 ;
Ковалевський Єгор Петрович. С. 89–90 ;
Кондратьєв Микола Сергійович. С. 95–96 ;
Корсун Олександр Олексійович. С. 101 ;
Косевич Арнольд Маркович. С. 103 ;
Костянтин (Смирнов). С. 105 ;
Ліфшиць Ілля Михайлович. С. 118–119 ;
Майзель Веніамін Михайлович. С. 119–120 ;
Мирський (Святополк-Мирський) Дмитро Петрович. С. 135–136 ;
Мушник Сергій Михайлович. С. 139 ;
Островський Йосип Володимирович. С. 145 ;
Попов Тихон Іванович. С. 158–159 ;
Рахліна Марлена Давидівна. С. 160–161 ;
Рижинашвілі Ушангі Ілліч / С. М. Куделко, Ю. Ю. Полякова. С. 161 ;
Різниченко Володимир Васильович. С. 162 ;
Сабінін Юрій Давидович. С. 164 ;
Семиноженко Володимир Петрович. С. 167–168 ;
Скаба Андрій Данилович / С. М. Куделко, Б. К. Мигаль. С. 173–174 ;
Слуцкін Абрам Олександрович. С. 177 ;
Соболь Федір Мусійович. С. 179 ;
Тимченко Йосип Андрійович. С. 193 ;
Утевський Арон Михайлович. С. 202–203 ;
Файнберг Яків Борисович. С. 205 ;
Фердман Давид Лазаревич. С. 206 ;
Філіппов Анатолій Петрович. С. 208 ;
Цимбал Людмила Трохимівна. С. 216 ;
Ципін Савелій Якович. С. 217 ;

ст. Посохова С. І.:

- Акуленко Валерій Вікторович. С. 9 ;
Алексєенко Михайло Мартинович. С. 11–13 ;
Альперн Данило Овсійович. С. 15 ;
Биков Петро Васильович. С. 25 ;
Білецький Олександр Іванович. С. 26–27 ;
Білоус Дмитро Григорович. С. 28–29 ;
Богданов Олександр Олександрович. С. 29–30 ;
Борисєнко Олександр Андрійович. С. 32 ;
Волков Дмитро Васильович. С. 45 ;
Гончар Олесь Терентійович. С. 51–52 ;
Гредескул Микола Андрійович. С. 53–54 ;
Грезе Володимир Миколайович. С. 54–55 ;
Гриньов Борис Вікторович. С. 58 ;
Єременко Валентин Никифорович. С. 69–70 ;
Залюбовський Ілля Іванович. С. 73–74 ;
Зелєнський Віктор Федотович. С. 75–76 ;
Іванєнко Оксана Дмитрівна. С. 76–77 ;
Кашєнко Микола Феофанович. С. 85 ;
Ковалєвський Микола Миколайович. С. 93 ;
Коломієць Олексій Федотович. С. 94 ;
Корецький Володимир Михайлович. С. 98–99 ;
Куракін Іван Анатолійович. С. 111 ;
Лазарєнко Євген Костянтинович. С. 113–114 ;
Лашкевич Валеріан Валеріанович. С. 114 ;
Литвинєнко Леонід Миколайович. С. 116–117 ;
Марчєнко Володимир Олександрович. С. 125–126 ;
Плахтін Іван Олексійович. С. 155 ;
Погорєлов Олексій Васильович. С. 155–156 ;
Попов Митрофан Кузьмич. С. 158 ;
Розальон-Сошальський Олександр Григорович. С. 162–163 ;
Ролл Яків Володимирович. С. 163 ;
Свірєнко Дмитро Онисифорович. С. 166–167 ;
Степанов Костянтин Миколайович. С. 187 ;
Толок Володимир Тарасович. С. 194 ;
Тютюнник Григір Михайлович. С. 197–198 ;
Тютюнник Григорій Михайлович. С. 198 ;
Фірсов Григорій Андрійович. С. 210 ;
Францєвич Іван Микитович. С. 211 ;

- Хармандар'ян Гурген Ованесович. С. 213 ;
Чичибабін Борис Олександрович. С. 217–218 ;
Шульга Валерій Михайлович. С. 223–224 ;
Ющенко Олександр Іванович. С. 226 ;
Янсон Ігор Кіндратович. С. 228–229.
12. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 633. Історія. Вип. 36 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : СД, 2004. 355 с.
Зі змісту: Харківський університет кінця ХІХ – початку ХХ ст. у спогадах 1920–1930 років / В. Ю. Іващенко. С. 4–12 ; Мистецтвознавча діяльність професора Харківського університету М. Ф. Сумцова (до 150-річчя з дня народження) / О. Г. Павлова. С. 12–21 ; Реформа університетів Російської імперії в контексті «великих реформ»: проблеми історіографії / С. І. Посохов. С. 21–29 ; Відзначення в Харкові професійного свята працівників архівних установ / О. С. Гнезділо, Б. П. Зайцев. С. 52–59 ; Бондарихинская и лебедевская культуры: проблема этнических связей / Ю. В. Буйнов. С. 145–158 ; Славянофилы и их воззрения в современной общественной мысли (конец 80-х ХХ в. – начало ХХ в.) / А. Д. Каплин. С. 280–289 ; Публікації співробітників факультету у 2004 році / уклад. С. М. Куделко. С. 328–343 ; Про наукову роботу історичного факультету в 2003 р. / С. М. Куделко, О. А. Ручинська. С. 344–347 ; Історичний факультет. Хроніка подій. 2003 рік / [уклад. С. М. Куделко]. С. 348–350.
13. Епштейн А. І. Юра Кондуфор: дружба довжиною понад півстоліття // Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ ст. : зб. наук. пр., присвяч. пам'яті акад. НАН України Ю. Ю. Кондуфора. Київ, 2004. Т. 2. С. 330–335.
14. Зайцев Б. П. Герб нашого району // Вісті Дергачівщини. 2004. 21 серп.
15. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Забуті і викреслені з історії імена // Проблеми історії та археології України : матеріали V Міжнародн. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразина (4–6 нояб. 2004 г.). Харьков, 2004. С. 98–99.
16. Зайцев Б. П., Парамонов А. Ф. Каменные «бабы» – следы далекой истории нашего края // Харьковский исторический альманах. 2004. Весна-лето. С. 20–21.

17. Зайцев Б. П. Печатки та штампи професійних спілок СРСР (1990-ті – поч. 1930-х рр.) : джерелознав. зошит 2. Харків : Схід.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. 68 с.
Зі змісту: Від редактора / С. І. Посохов. С. 3–4.
18. Зайцев Б. П. Титул // Юридична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 6. С. 67.
19. Зайцев Б. П. Чин // Юридична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 6. С. 407–408.
20. История Харьковского Свято-Покровского монастыря в документах / [сост. С. Посохов] // Віра і Розум. 2004. № 5. С. 94–96.
21. Іващенко В. Ю. Мемуари професорів та студентів з історії Харківського університету XIX – початку XX століття : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2004. 16 с.
22. Іващенко В. Ю. О. О. Потебня у спогадах викладачів та вихованців Харківського університету // Проблемы славяноведения : сб. науч. ст. и материалов. Брянск, 2004. Вып. 6. С. 90–95.
23. Іващенко В. Ю. Особливості функціонування професорсько-студентських спогадів з історії Харківського університету в історико-культурному просторі (друга половина XIX – початок XX ст.) // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Міжпредмет. простір історії ідей у вітчизн. науці : міжвуз. зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2004. С. 100–108.
24. Історичний факультет: від покоління до покоління / уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко ; ред. С. І. Посохов ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Іст. ф-т. Харків : Вид-во ХНАДУ, 2004. 180 с.
Зі змісту: Історичний факультет: минуле і сьогодення / С. І. Посохов. С. 4–9 ; Музей археології та етнографії Слобідської України / В. В. Скирда. С. 43–44 ; Степан Мефодієвич Короливський – образець університетського професора / А. И. Эпштейн. С. 55–61 ; У пам'яті назавжди / С. І. Посохов. С. 83–85 ; Я помню его таким / Б. П. Зайцев. С. 85–88 ; Как это было / Б. П. Зайцев. С. 114–118.
25. Історіографічний словник : навч. посіб. для студентів іст. ф-тів ун-тів / [С. І. Посохов, С. М. Куделко, Ю. Л. Зайцева та ін.]. Харків : Східно-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. 320 с.
Зі змісту: Передмова / С. І. Посохов. С. 3–6 ; Альтернативність в історичному процесі / С. М. Куделко. С. 7–8 ; Аномалія /

Ю. Л. Зайцева, С. І. Посохов. С. 8–11 ; Архетип / С. І. Посохов. С. 11–13 ; Великий текст історика / Я. М. Приходько. С. 13–15 ; Взірець / В. Ю. Іващенко. С. 15–16 ; Внутрішня та зовнішня історія науки / С. І. Посохов. С. 16–19 ; Головоломка / В. Г. Пікалов. С. 22–24 ; Деконструкція / Я. М. Приходько. С. 24–28 ; Дискурс / Я. М. Приходько. С. 28–36 ; Дисциплінарна матриця / В. Г. Пікалов. С. 36–40 ; Дисциплінарний масив публікацій / В. Г. Пікалов. С. 41–44 ; Екстраординарні дослідження / О. Г. Павлова. С. 44–46 ; Жанр / Я. М. Приходько. С. 46–50 ; Задум / Я. М. Приходько. С. 50–51 ; Інваріант / Я. М. Приходько. С. 55–58 ; Інституціоналізація / В. Г. Пікалов. С. 58–62 ; Інтелектуальна історія / С. І. Посохов. С. 62–65 ; Інтерпретація / Ю. Л. Зайцева, С. М. Куделко. С. 65–69 ; Історична наука / С. М. Куделко. С. 73–75 ; Історична пам'ять / А. Ю. Парфіненко. С. 75–78 ; Історична психологія / С. М. Куделко. С. 78–79 ; Історичне поле / Я. М. Приходько. С. 82–83 ; Історичний інтерес / О. Г. Павлова. С. 83–85 ; Історіографічна модель / С. І. Посохов. С. 86–88 ; Історіографічна ситуація / В. Г. Пікалов. С. 88–90 ; Історіографічне джерело / О. Б. Вовк. С. 90–92 ; Історіографічний процес / А. Ю. Парфіненко. С. 92–93 ; Історіографічний факт / О. Б. Вовк. С. 94–97 ; Історіографія / С. І. Посохов. С. 97–102 ; Історія повсякденності / С. М. Куделко. С. 105–107 ; Код / Я. М. Приходько. С. 112–118 ; Комунікація / Ю. Л. Зайцева, С. М. Куделко. С. 118–121 ; Концепція / С. М. Куделко. С. 121–123 ; Криза науки / С. І. Посохов, О. Є. Чала. С. 123–126 ; Культурна історія / В. Г. Пікалов. С. 126–129 ; Метаісторія / Я. М. Приходько. С. 135–137 ; Мікроісторія / А. Ю. Парфіненко. С. 137–141 ; Напрямок / С. М. Куделко. С. 144–145 ; Наратив / Я. М. Приходько. С. 145–152 ; Наукова дисципліна / В. Г. Пікалов. С. 152–157 ; Наукова революція / Ю. Л. Зайцева. С. 157–162 ; Наукова роль / О. Г. Павлова. С. 162–167 ; Наукове відкриття / В. Г. Пікалов. С. 167–168 ; Наукове співтовариство / С. І. Посохов, О. Є. Чала. С. 168–171 ; Неокантіанство / В. Г. Пікалов. С. 172–174 ; Номотетичність / С. М. Куделко, О. Є. Чала. С. 175–176 ; Норми в науці / С. І. Посохов. С. 178–179 ; Образ / С. І. Посохов. С. 179–182 ; Образ науки / В. Ю. Іващенко. С. 182–184 ; Одиниця інформації / С. М. Куделко. С. 184–185 ; Парадигма / Ю. Л. Зайцева, С. І. Посохов. С. 185–191 ; Партійність / С. М. Куделко. С. 191–192 ; Позитивізм / В. Г. Пікалов. С. 192–201 ; Префігурація /

- Я. М. Приходько. С. 206–209 ; Приватна наука, публічна наука / В. Г. Пікалов. С. 210–211 ; Програма дослідження / С. М. Куделко. С. 211–215 ; Рівні концептуалізації в історичному творі / Я. М. Приходько. С. 230–232 ; Романтизм / В. Г. Пікалов, С. І. Посохов. С. 232–236 ; Сенсibilізація / С. М. Куделко. С. 237–238 ; Символічне узагальнення / О. Г. Павлова. С. 238–239 ; Солідарність у науковому співтоваристві / С. І. Посохов. С. 239–240 ; Соціальна історія / С. М. Куделко. С. 240–242 ; Соціальна історія науки / С. І. Посохов. С. 242–244 ; Статус наукової дисципліни / О. Г. Павлова. С. 247–249 ; Стиль / Я. М. Приходько. С. 249–255 ; Стиль мислення / В. Ю. Іващенко. С. 255–257 ; Схема / О. Г. Павлова. С. 263–267 ; Текст / Я. М. Приходько. С. 267–272 ; Тема / В. Г. Пікалов. С. 272–274 ; Теоретична група / О. Г. Павлова. С. 274–277 ; Течія / С. М. Куделко. С. 278–279 ; Тип історико-наукового дослідження / В. Ю. Іващенко. С. 284–287 ; Тип ученого / О. Г. Павлова. С. 287–292 ; Фактори науки / В. Ю. Іващенко. С. 297–299 ; Форми систематизації знання / В. Г. Пікалов. С. 299–304 ; Цінності в науці / С. І. Посохов. С. 305–307.
26. Історія міста Харкова ХХ століття / [О. Н. Ярмиш, С. І. Посохов, А. І. Епштейн та ін.]. Харків : Фоліо ; Золоті сторінки, 2004. 686 с. Те саме рос. мовою.
- Зі змісту:*
- Розд. 2. Харків у 1917–1941 роках / наук. ред. А. І. Епштейн. С. 151–308: Промисловий розвиток [1917–1941 рр.] / А. І. Епштейн, Ю. І. Кисіль. С. 203–234 ; Розвиток освіти та науки [1920–30-ті рр.] / С. І. Посохов. С. 245–276 ; Розвиток культури та спорту [1917–1941 рр.] / С. М. Куделко. С. 277–292 ;
- Розд. 3. Харків у період Великої Вітчизняної війни / наук. ред. Б. К. Мигаль. С. 309–374: Початок війни та мобілізація зусиль харків'ян на відсіч ворогу / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 310–326 ; Харків'яни в радянському тилу / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 327–333 ; Бої за Харків / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 351–357 ; Початок відбудови міста / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 358–370.
- Розд. 5. Харків у середині 50-х – на початку 90-х років. С. 451–532: Освіта. Наука. Культура / К. В. Астахова, С. М. Куделко, В. В. Петровський. С. 511–526.
27. Кафедри історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна – 40 років :

довід. вид. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська]. Харків, 2004. 71 с.

Зі змісту: Кафедра історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна за 40 років / С. І. Посохов. С. 4–6.

28. Куделко С. М. Вспоминаю с грустью и теплотой // Юрий Иванович Терехов (1924–1985) : Воспоминания и исслед. коллег, друзей, учеников / [науч. ред. М. И. Бондаренко]. Харків, 2004. С. 95–98.
29. Куделко С. М. Геополитический компонент ленинских идей революции и построения социализма // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Міжпредмет. простір історії та ідей у вітчизн. науці : міжвуз. зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2004. С. 30–35.
30. Куделко С. М. Історичне краєзнавство на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. наук. пр. на пошану Є. М. Скляренка. Київ, 2004. Вип. 25 : З непереможною правдою життя. С. 333–337.
31. Куделко С. М., Йолкін А. І. Військові формування УНР, інтерновані у Польщі (1920–1924 р.) : (За матеріалами ДАРФ) // Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр. Херсон, 2004. Вип. 16. С. 217–221.
32. Куделко С. М. Сколько лет Харьковскому национальному университету им. В. Н. Каразина? // Проблемы истории и археологии Украины : материалы V Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразина (4–6 нояб. 2004 г.). Харьков, 2004. С. 103–104.
33. Куделко С. М. Харьков: страницы истории // Харьковчанин года, [2003] : регион. рейтинг / [Ин-т рейтинг. исслед.]. [Харьков, 2004]. С. 6–7.
34. Маслійчук В. Л., Антонов А. Л., Парамонов А. Ф. История Харьковского городского самоуправления. 1654–1917 гг. Харьков : Регион-информ, 2004. 200 с.
35. Маслійчук В. Л. Altera Patria : Нотатки про діяльність Івана Сірка на Слобідській Україні. Харків : Харків. приват. музей міської садиби ; Торсінг, 2004. 72 с.
36. Маслійчук В. Л. Віллі Воліс та його дослідження з історії Охтирського слобідського козацького полку // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. 2004. Т. 10. С. 277–288.

37. Маслійчук В. Л. Історія України XVIII століття на сторінках науково-популярної російської книжки : [рецензія] // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. 2004. Т. 10. С. 333–347. Рец. на кн.: Россия в XVIII в.: модернизации и традиции / Александр Каменский. Москва : Новое лит. обозрение, 1999. 328 с.
38. Маслійчук В. Л. Кілька зауважень про місто та міську ідеологію : (Харків як інтелектуал. конструкція) // Молода нація. 2004. № 2 (31). С. 5–21.
39. Маслійчук В. Л. Краєзнавчі замітки // Харьковский исторический альманах. 2004. Весна-лето. С. 79–81.
40. Маслійчук В. Л. Матеріали до історії старшинського побуту на Слобідській Україні XVII–XVIII ст. : (Козацький старшина у колі речей) // Древности, 2004 : : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2004. Т. 5. С. 272–282.
41. Маслійчук В. Л. Основні питання у висвітленні історії Балаклійського полку (1669–1677 рр.) // Проблеми історії та археології України : матеріали V Міжнар. наук. конф., присвяч. 350-річчю м. Харкова і 200-річчю Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна (4–6 листоп. 2004 р.). Харків, 2004. С. 105–106.
42. Маслійчук В. Л. Радикальна реформа та «старий звичай» : (Князь Олексій Шаховський і реформування слобідських полків 1733–1735 рр.) // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. 2004. Т. 10. С. 15–42.
43. Маслійчук В. Л. [Рецензія] // Український археографічний щорічник. Нова сер. Київ, 2004. Вип. 8/9. С. 744–754. Рец. на кн.: Нарыс гісторыі Беларусі ад старажытнасці да канца XVIII стагодзя / Генадзь Сагановіч. Мінск : Энцыклапедыкс, 2001. 401 с.
44. Маслійчук В. Л., пер.: Соколова М. Інтелектуальна історія як наукова дисципліна / пер. із білорус. Володимир Маслійчук // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. 2004. Т. 10. С. 119–124.
45. Маслійчук В. Л. Тестові контрольні завдання з курсу «Українська історіографія» для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків, 2004. 56 с.
46. Павлова О. Г. Внесок М. Д. Раєвської-Іванової у розвиток художньої освіти Харкова // Гендерна політика міст: історія і сучасність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2004. С. 185–192.
47. Павлова О. Г. Жили-були два брати : [про художників-братів Володимира та Євгена Вучичевичів] // Промінь. Краснокутськ, 2004. 10 лип.

48. Павлова О. Г. Мистецько-культурна діяльність Д. І. Багалія // Багаліївські читання в НУА. Харків, 2004. Вип. 6 : Історія Харківщини у працях і оцінках Д. І. Багалія : програма і матеріали VI Багаліїв. читань, 5 листоп. 2004 р. С. 110–113.
49. Павлова О. Г. Роль Харківського художньо-промислового музею в розвитку мистецтва в кінці XIX – початку XX ст. // Проблеми історії та археології України : матеріали V Міжнарод. науч. конф., посвящ. 350-літтю г. Харькова и 200-літтю Харьков. нац. ун-та ім. В. Н. Каразіна, 4–6 нояб. 2004 г. Харьков, 2004. С. 110–111.
50. Павлова О. Г. Тема Т. Г. Шевченка у науковій спадщині М. Ф. Сумцова // Шевченкіана на початку XXI століття : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від дня народж. Т. Г. Шевченка (25 берез. 2004 р.) / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. В. О. Ярошик]. Харків, 2004. С. 177–188.
51. Посохов С. И. Образы университетов в российской публицистике второй половины XIX – нач. XX вв. // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Міжпредмет. простір ідей у вітчизн. науці : міжвузів. зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2004. С. 13–21.
52. Посохов С. И. Страницы истории // Харьков : путеводитель. Харьков, 2004. С. 6–15.
53. Посохов С. И. Университетская автономия: реальность или историогр. миф? // Университеты и общество. Сотрудничество университетов в XXI веке : материалы второй междунар. науч.-практ. конф. ун-тов (МГУ, 27–28 нояб. 2003 г.). Москва, 2004. С. 217–228.
54. Посохов С. И. Харьков. Страницы истории // Харьков. епарх. ведомости. 2004. Июль (№ 7/122). С. 6.
55. Посохов С. И. Юбилей Харьковского университета // Отеч. история. Москва, 2004. № 6. С. 141–148.
56. Посохов С. І. [Виступ делегата] // III з'їзд Всеукр. спілки краєзнавців (29–30 жовтня 2003 року) : матеріали та документи. Київ, 2004. С. 46–47.
57. Посохов С. І. Криза «старого університету» в українській публіцистиці 1920-х років // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту. Іст. науки. 2004. Т. 12. С. 197–204.
58. Посохов С. І., Резнікова В. В. Фонд Харківської консисторії обласного державного архіву: склад та напрями досліджень // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. наук. пр. на

- пошану Є. М. Скляренка. Київ, 2004. Вип. 25 : З непереможною правдою життя. С. 112–117.
59. Посохов С. І. Університетська автономія: реальність чи історіогр. міф? // Харків. ун-т. 2004. 13 січ.
 60. Предстоит учиться мне в университете... : [інтерв'ю з С. І. Посоховим щодо історії студентства] // Система. 2004. 11 нояб. (№ 6).
 61. Валентина Денисовна Прокопова / С. І. Посохов, В. І. Кадеев, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2004. № 3. С. 112–113 з фот.
 62. Скирда В. В., Зайцев Б. П., Парамонов А. Ф. Из глубины веков: к истории города Харькова. Харьков : Райдер, 2004. 80 с.
 63. Скирда В. В., Любичев М. В. Археологические исследования черняховского поселения на Мже // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. Київ, 2004. С. 35–36.
 64. Скирда В. В., Любичев М. В., Усанов С. А. Залізні речі черняхівської культури з Музею археології та етнографії Слобідської України // Археологія. 2004. № 1. С. 125–128.
 65. Скирда В. В. Нові дослідження на Донецькому городищі // Проблеми истории и археологии Украины : материалы V Международ. науч. конф. (Харьков, 4–6 нояб. 2004 г.). Харьков, 2004. С. 81–82.
 66. Стерин А. Л., Егорова М. О., Куделко С. М. Харьков многонациональный : [фотоальбом]. Харьков, 2004. 14 с.
 67. Університетське питання в російській публіцистиці другої половини ХІХ – початку ХХ століть : бібліогр. покажч. / [упоряд. М. В. Божко, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова]. Харків, 2004. 28 с.
 68. Філіппенко Р. І. Життя, громадська діяльність і науково-історична спадщина професора Харківського університету Є. К. Редіна (1863–1908 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Київ : [Б. в.], 2004. 20 с.
 69. Харків : зб. архів. док. і матеріалів / голов. ред. С. І. Посохов ; упоряд. Л. М. Момот, О. С. Гнезділо, Л. П. Добреля, Т. В. Чернявська. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 320 с. : іл. (Сер. «Старовинні міста Харківщини»).
 70. Харків – 350. Історія, сучасність, стратегія розвитку : іст.-екон. огляд / [В. Н. Майорченко ... С. І. Посохов, С. М. Куделко та ін.]. Харків : Золоті сторінки, 2004. 320 с.
 71. Харківський історіографічний збірник. Вип. 7 / голов. ред. С. І. Посохов. – Харків : СД, 2004. 200 с.

- Зі змісту:* Образи університетської автономії в російській публіцистиці другої половини XIX – поч. XX ст. / С. І. Посохов. С. 77–83 ; Славянофили об особенностях просвещения России и о значении университетов для русской истории / А. Д. Каплин. С. 95–102 ; Развитие историографии на кафедре: 1964–2004 : (Преподаватели и исследования, итоги и перспективы) / С. М. Куделко, В. Г. Пикалов, С. И. Посохов. С. 121–128 ; Харьковский государственный университет в годы Великой Отечественной войны: обзор литературы / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. С. 134–140 ; Описание архива императорского Харьковского университета 1900 г. / О. С. Гнездило, Б. П. Зайцев. С. 174–182 ; Новоросійський університет у спогадах / В. Ю. Іващенко. С. 192. Рец. на кн.: Новоросійський університет в воспоминаниях современников : сб. воспоминаний / авт.-сост. Ф. А. Самойлов. Одесса, 1999. 296 с.
72. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев [та ін.]. Харків : Фоліо, 2004. 750 с.

Зі змісту:

- Розд. 2. Харківський університет у другій половині XIX століття / С. І. Посохов. С. 126–216 ;
- Розд. 4. Харківський університет в епоху реорганізації (1920–1933) / С. М. Куделко, О. Л. Рябченко. С. 302–372 ;
- Розд. 5. Харківський університет у 1933–1941 роках / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 373–406 ;
- Розд. 6. Харківський університет у роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945) / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 407–432 ;
- Розд. 7. Харківський університет у повоєнне десятиріччя (1945–1955) / Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев. С. 433–456.
73. Харківський університет: Історичний екскурс за архівними документами : наук.-довід. вид. Харків, 2004. 192 с.
74. Харківський університет – рідному місту / за ред. С. І. Посохова, С. П. Пугача. Харків : СД, 2004. 200 с.

Зі змісту:

- Розд. 2. Харківський університет – науковий та культурний центр Харкова (друга половина XIX ст.) / С. І. Посохов. С. 41–86 ;
- Розд. 4. У період пошуків нових форм вищої освіти (1920–1933 рр.) / С. М. Куделко. С. 123–140 ;
- Розд. 5. Університет в роки важких випробувань (30-ті – 40-ві роки) / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. С. 141–158.

75. Харьков многонациональный / [В. М. Духопельников, Л. И. Лойко, С. И. Посохов и др.]. Харьков : Вост.-регионал. центр гуманит.-образоват. инициатив, 2004. 256 с.
76. Шрамко Б. А. К проблеме развития техники земледелия в Восточной Европе // Від Кіммерії до Сарматії : 60 років Відділу скифо-сармат. археології (матеріали Міжнар. наук. конф.) / відп. ред. С. А. Скорий. Київ, 2004. С. 102–103.
77. Шрамко Б. А. Особенности развития древней техники обработки земли в Восточной Европе // Проблемы истории и археологии Украины : материалы V Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразина, 4–6 нояб. 2004 г. Харьков, 2004. С. 26–27.
78. Шрамко Б. А., Скирда В. В. Рождение Харькова. Харьков : Схід.-регіонал. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. 118 с.
79. Шрамко И. Б., Задников С. А., Зоря А. О. Селище скифского времени у с. Червоносово // Древности, 2004 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2004. Т. 5. С. 27–32.
80. Шрамко И. Б. О начальном периоде существования Бельского городища // Від Кіммерії до Сарматії : 60 років Відділу скифо-сармат. археології (матеріали Міжнар. наук. конф.) / відп. ред. С. А. Скорий. Київ, 2004. С. 103–106.
81. Шрамко И. Б. Об одном типе жилищ скифского времени в Днепроградской Лесостепи // Проблемы истории и археологии Украины : материалы V Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразина, 4–6 нояб. 2004 года. Харьков, 2004. С. 34.
82. Эпоха. Культуры. Люди (история повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920-е – 1950-е годы) : материалы Междунар. науч. конф. (Харьков, сент. 2003 г.) : сб. докл. / гл. ред. С. И. Посохов. Харьков : Вост.-регионал. центр гуманит.-образоват. инициатив, 2004. 364 с.

Зі змісту: Преподаватели, студенты и сотрудники Харьковского университета в период немецко-фашистской оккупации (1941–1943 годы) / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. С. 100–112 ; История повседневности в контексте исторического краеведения / С. М. Куделко. С. 144–150 ; Описание Архива Императорского Харьковского университета 1900 г. / О. С. Гнездило, Б. П. Зайцев. С. 174–181 ; Старые и новые символы университетов (на материалах Харьковского университета второй половины

- XIX – первой половины XX веков) / А. Ю. Парфиненко, С. И. Посохов. С. 236–248 ; Директорский корпус промышленных предприятий Украины 20–30-х годов – менеджеры особого типа / А. И. Эпштейн. С. 344–354.
83. Эпштейн А. И. Юра Терехов – студент-фронтовик // Юрий Иванович Терехов (1924–1985) : Воспоминания и исслед. коллег, друзей, учеников / науч. ред. М. И. Бондаренко. Харьков, 2004. С. 79–83.
84. Эпштейн А. И. Фронтовое братство: выдумка или реальность? // Культурна спадщина Слобожанщини. Харків, 2004. Вип. 2 : Історія та краєзнавство. С. 169–199.
- 2005**
85. Бердута М. З., Петровський В. В. Методичні рекомендації для написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт студентами історичного факультету. Харків, 2005. 12 с.
86. Белебрух А. Г., Куделко С. М., Хрідочкін А. В. Василь Назарович Каразін (1773–1842). Харків : Авто-Енергія, 2005. 336 с.
87. Буйнов Ю. В., Бандуровский А. В., Окатенко В. Н. Исследование курганов скифской эпохи в Харьковской области // Археологічні дослідження в Україні : 2003–2004 рр. Запоріжжя, 2005. С. 9–13.
88. Буйнов Ю. В. Бондарихинская и чернолесская культуры: проблема взаимосвязей (по материалам городища у с. Веселое на Харьковщине) // Древности, 2005 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2005. Т. 6. С. 218–227.
89. Буйнов Ю. В., Гречко Д. С. Некоторые итоги раскопок городища в урочище Городище (к вопросу об исторических судьбах племен бондарихинской культуры) // Археологічні дослідження в Україні : 2003–2004 рр. Запоріжжя, 2005. С. 13–17.
90. Буйнов Ю. В. Культурные комплексы поселения бондарихинской культуры у с. Родной край на Харьковщине // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України : матеріали міжнар. іст.-археол. конф., присвяч. 85-річчю Луган. обл. краєзнав. музею. Луганськ, 2005. С. 110–112.
91. Буйнов Ю. В., Окатенко В. Н. Новые находки деталей наголовника оленя-манщика в Скифии // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України : матеріали міжнар. іст.-археол. конф., присвяч. 85-річчю Луган. обл. краєзнав. музею. Луганськ, 2005. С. 126–129.

92. Буйнов Ю. В. Поселення малобудківського типу доби пізньої бронзи біля с. Тимченки у басейні Сіверського Дінця // Археологія. 2005. № 4. С. 46–57.
93. Буйнов Ю. В. Рецензія // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2005. № 4. С. 163–165. Рец. на кн.: *Песочинский курганный могильник скифского времени / Л. И. Бабенко*. Харьков : ИД Райдур, 2005. 284 с.
94. Буйнов Ю. В. Чорноморець В. О. «Пісочинська слобода» : [рецензія] // *Історія слободи Пісочинської / В. О. Чорноморець*. Харків, 2005. Кн. 1. С. 5. Рец. на кн.: *Історія слободи Пісочинської. Кн. 1 / В. О. Чорноморець*. Харків : Константа, 2005. 235 с. (Історія Пісочина).
95. Буйнов Ю. В., Шрамко Б. А., Шрамко И. Б., Литовченко С. Д., Колода В. В., Куделко С. М. V Международная научная конференция «Проблемы истории и археологии Украины», посвященная 350-летию Харькова и 200-летию Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина // *Древности, 2005 : харьков. ист.-археол. ежегодник*. 2005. Т. 6. С. 352–357.
96. Бутенко В. І. Впровадження інновацій у навчальний процес при підготовці майбутнього вчителя-історика: наук.-теорет. аспект // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2005. № 3. С. 5–13.
97. Бутенко В. І. Впровадження кредитно-модульної системи навчання у вищій школі: наук.-метод. контекст // *Сучасна україністика: проблеми мови, історії та народознавства : матеріали міжвуз. конф.* Харків, 2005. С. 406–411.
98. Бутенко В. І., Лапчинська Н. В. Він уболівав за долю України : : [про М. М. Лозинського] // *Реабілітовані історією*. Харківська область. Київ ; Харків, 2005. Кн. 1, ч. 1. С. 152–163.
99. Бутенко В. І. Северин Наливайко // *Історія і правознавство : наук.-метод. журн.* 2005. № 25. С. 9–13.
100. Бутенко В. І. Програма навчальної дисципліни «Методика вивчення історії в середньо освітніх навчальних закладах» для студентів історичного факультету / ред. С. І. Посохов. Харків, 2005. 22 с.
101. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 701. *Історія*. Вип. 37 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. 336 с.

Зі змісту: Ювілейні історії Харківського університету / С. І. Посохов. С. 4–11 ; Становлення мистецтвознавчої думки

- в Харкові в другій половині XIX – початку XX ст. / О. Г. Павлова. С. 18–26 ; Харьковский период научной деятельности академика Б. А. Дорна (к 200-летию со дня рождения) / А. С. Коврижных. С. 26–30 ; Державна концепція кооперації в період непу / В. І. Бутенко, К. В. Філіпов. С. 32–39 ; Грунтовий могильник позднього бронзового века Червонный Шлях-1 в бассейне Северского Донца / Ю. В. Буйнов, А. К. Дегтярь. С. 110–120 ; Славянофилы и их воззрения в советской историографии 40-х – первой половины 70-х гг. XX в. / А. Д. Каплин. С. 208–217 ; Організація досліджень з історичного краєзнавства в Україні (20 – 30-ті роки XX ст.) / О. Ю. Кашаба. С. 217–223 ; На пути к советскому вузу. Образ «врага» украинской высшей школы в публицистике 20 – начала 30-х гг. XX в. / А. Ю. Парфиненко. С. 234–242 ; Публікації викладачів, співробітників та аспірантів історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна в 2004 р. / уклад. С. М. Куделко. С. 300–322 ; Хроніка подій. 2004 рік / уклад. С. М. Куделко. С. 326–328 ; Памяти Анатолия Константиновича Дегтяря / Ю. В. Буйнов, М. В. Любичев, В. В. Скирда. С. 329–330 ; Аркадий Исаакович Эпштейн : [некролог] / С. М. Куделко. С. 331–332.
102. Дягилев В. Е., Корнилова В. А., Петровский В. В. Из опыта создания учебных пособий нового поколения по истории Украины для иностранных студентов // Учебный процесс как основа комплексной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде : материалы Международ. юбил. науч.-практ. конф., 22–24 июня 2005 г. Одесса, 2005. С. 231–233.
103. Жук С. Слово не горобець : [про статтю Овчаренка «Єзуїти»] // Вісті Дергачівщини. 2005. 4 черв. № 23 (26–29). С. 3. С. Жук – псевд. С. М. Куделка.
104. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К., Посохов С. І. Студбат. Харківські студбатовіці. Вид. 2-е. Харків : Авто-Енергія, 2005. 84 с.
105. Зайцев Б. П., Посохов С. І. История копейки // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2005. № 1. С. 60–65.
106. Иващенко В. Ю. Харьковское студенчество конца XIX – начала XX века в воспоминаниях современников // Юг России в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : материалы междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2005. С. 30–35.

107. Каплін О. Д. Слов'янофільська ідея історичного розвитку Росії : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : [Б. в.], 2005. 35 с.
108. Куделко С. М. Для «...усіх, хто захоплюється українською історією, наукою та культурою» : [рецензія] // Харківський історіографічний збірник. 2005. Вип. 8. С. 240–241. Рец. на кн.: Українська історіографія : курс лекцій / Я. С. Калакура. Київ, 2004. 496 с.
109. Куделко С. М. В. Н. Каразін – вчений і раціоналізатор у галузі сільського господарства // Василь Назарович Каразін – видатний громадський діяч, просвітитель, науковець : зб. наук. пр. Миколаїв, 2005. С. 16–18.
110. Куделко С. М. Классический университет как региональный центр образования: история и современность (на материалах Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина) // Проблеми науки, освіти та управління : зб. наук. пр. Харків, 2005. Вип. 7. С. 98–100.
111. Куделко С. М., Павлова О. Г. Методичні вказівки по проведенню музейної практики на історичному факультеті. Харків, 2005. 26 с.
112. Куделко С. М. Патріарх українського краєзнавства : [про П. Т. Тронька] // Харків. ун-т. 2005. 12 лип. С. 2.
113. Куделко С. М. [Передмова до статті Г. О. Ковтуна «*Labore et zelo – працею та натхненням*»] // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харьков, 2005. № 3. С. 58.*
114. Куделко С. М. Про книгу та її автора // Харкове, звідки імя твоє? / І. Ю. Саратов. Харків, 2005. С. 3–7.
115. Куделко С. М. Петр Тимофеевич Тронько (к 90-летию со дня рождения) // *Древности, 2005 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2005. Т. 6. С. 364–365.*
116. Мы победили смерть : Воспоминания харьковчан – бывших узников фашистских концлагерей / [под ред. Э. Г. Альперина, Д. В. Журавлева, В. Ю. Иващенко и др.] Львів : Кальварія, 2005. 192 с.
117. Наумов С. О., Посохов С. І. Харківський університет у суспільно-політичному русі другої половини XIX – початку XX ст. // *Укр. іст. журн. 2005. № 1 (460). С. 56–70.*
118. Петровский В. В. Этнос и политика на исчезающем постсоветском пространстве : монография. Харьков : Золотые страницы, 2005. 423 с.

119. Петровський В. В. Грузія після «революції троянд» // Схід. Донецьк, 2005. № 6 (72). С. 66–75.
120. Петровський В. В. Киргизстан: «Тюльпанова революція» в контексті впливу помаранчової // Часопис української історії : зб. наук. ст. Київ, 2005. Вип. 3. С. 130–139.
121. Петровський В. В. Особливості політичних процесів у сучасній Україні // Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління : матеріали 6-ї Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф., м. Харків. Харків, 2005. С. 282–283.
122. Петровський В. В., Терес Н. В. Розширення Європи і перспективи України // Часопис української історії : зб. наук. ст. Київ, 2005. Вип. 2. С. 119–127.
123. Пікалов В. Г. Університети в публіцистиці та історіографії // Схід – Захід : іст.-культурол. зб. Харків ; Київ, 2005. Вип. 7. Університети та нації в Російській імперії. С. 294–296.
124. Посохов С. И. Попечители учебных округов: состав, функции, мнения // Казанский университет как исследовательское и социокультурное пространство. Казань, 2005. С. 19–33.
Те саме // Юг России в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : материал Междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2005. Ч. 2. С. 91–98.
125. Посохов С. И. Проблема кризиса российских университетов второй половины XIX – начала XX вв. в публицистике и историографии // Ставропольский альманах Российского общества интеллектуальной истории. Ставрополь, 2005. Вып. 7. С. 245–258.
126. Посохов С. И. «Университетский вопрос» в программах политических партий // Революция 1905–1907 годов: взгляд через столетия : материалы всерос. науч. конф. (Москва, 19–20 сент. 2005 г.). Москва, 2005. С. 298–300.
127. Посохов С. И. Уставы российских университетов второй половины XIX века в публицистике и историографии // Философский век : альманах. Санкт-Петербург, 2005. Вып. 28. История университетского образования в России и международные традиции просвещения. Т. 1. С. 119–125.
128. Посохов С. И. Церковь и Харьковский университет: историограф. аспект // Йоасафовские чтения : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2005. С. 235–241.
129. Посохов С. И. Через тернии – к звездам // Отто Людвигович Струве. Curriculum vitae : ист.-биограф. исслед. / М. А. Балышев. Харьков, 2005. С. 3–4.

130. Посохов С. І. Наближення університетської реформи: Харків. ун-т і громад. думка в середині ХІХ ст. // Схід – Захід : іст.-культурол. зб. Харків ; Київ, 2005. Вип. 7. Університети та нації в Російській імперії. С. 228–247.
131. Посохов С. І., Павлова О. Г. Пам'яті учителя Луньова Афанасія Федоровича // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2005. № 3. С. 110–111.
132. Посохов С. І. Російська публіцистика другої половини ХІХ – початку ХХ ст. про місію та ідеал університету // *Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр. Херсон*, 2005. Вип. 18. С. 6–13.
133. Посохов С. І. Система управління «старим університетом» в оцінках радянської публіцистики та історіографії 1920-х – 1940-х років // *Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр. Херсон*, 2005. Вип. 19. С. 224–228.
134. Посохов С. І. Університетське середовище дореволюційної доби в радянській публіцистиці та історіографії 1920-х – 1940-х років // *Проблемы славяноведения*. Брянск, 2005. Вып. 7. С. 192–207.
135. Терес Н. В., Петровський В. В. Київ – столиця незалежної України // *Історія Києва: від княжої доби до сучасності : зб. док. і матеріалів : навч. посіб. / за ред. В. Ф. Колесника, А. П. Коцура, Н. В. Терес*. Київ, 2005. Розд. 10. С. 652–713.
136. Харківщина – твій край! Історія та сучасність. Освіта Харківщини / [уклад. С. М. Куделко, В. В. Скирда, О. В. Уваров]. Харків : Золоті сторінки, 2005. 174 с.
137. Шрамко Б. А. Особенности развития техники обработки земли в Восточной Европе в раннем железном веке // *Древности*, 2005 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2005. Т. 6. С. 151–155.
138. Шрамко И. Б. Новые данные о наземных жилищах у населения Днепроговской Лесостепи в скифскую эпоху // *Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник*. 2005. Т. 6. С. 24–34.

2006

139. Архівознавство та археологія : програми спецкурсів та метод. рек. / [уклад. О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська; наук. ред С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 124 с.
Зі змісту: Теорія й методика архівної справи / О. Д. Каплін. С. 6–15 ; Джерелознавство / О. Д. Каплін. С. 21–28 ; Усна історія: теорія і практика / В. Ю. Іващенко. С. 29–33 ; Нумізматика /

- Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова. С. 34–36 ; Археологічна хронологія / І. Б. Шрамко. С. 37–41 ; Документознавство / В. В. Петровський. С. 42–46 ; Археографія / О. Г. Павлова, В. Г. Пікалов. С. 51–57 ; Ранній залізний вік / І. Б. Шрамко. С. 58–62 ; Слов'янська археологія / В. В. Скирда. С. 63–66 ; Хозарська археологія / В. В. Скирда. С. 67–76 ; Історична бібліографія В. Г. Пікалов. С. 77–79 ; Актуальні проблеми архівної справи / О. Д. Каплін. С. 80–85 ; Методика камеральної обробки археологічного матеріалу / В. В. Скирда. С. 86–89 ; Діловодство / О. Г. Павлова. С. 90–99 ; Історія архівної справи в Україні / Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова. С. 105–112 ; Історіографія археології / В. В. Скирда. С. 113–117 ; Проблеми охорони і реставрації пам'яток історії і культури / О. Г. Павлова. С. 118–122.
140. Астахова Е. В., Петровський В. В. История Украины в контексте всемирной истории (новейший период) : метод. рек. для студентов. Харьков : Изд-во ХГУ «НУА», 2006. 56 с.
141. Березюк Н. М., Левченко И. Г., Чигринова Р. П. Библиотека Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина за 200 лет (1805–2005) / [науч. ред. С. И. Посохов, В. В. Седых]. Харьков : Тимченко, 2006. 390 с.
142. Буйнов Ю. В. К вопросу об исторических судьбах племен бондарихинской культуры // Рос. археология. 2006. № 2. С. 39–50.
143. Буйнов Ю. В. Поселення малобудківського типу біля с. Тимченки у басейні р. Сіверський Дінець // Археологія. 2006. № 1. С. 42–47.
144. Буйнов Ю. В., Посохов С. І. Йому підвладні роки і століття... : [про проф. Б. А. Шрамка] // Харків. ун-т. 2006. 24 січ.
145. Буйнов Ю. В. Поховальні пам'ятки та поховальний обряд племен бондарихинської культури // Археологія. 2006. № 4. С. 29–42.
146. Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету – учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль, О. Г. Павлова ; відп. ред. С. М. Куделко]. Харків : Консум, 2006. 120 с.
147. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 728. Історія. Вип. 38 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 368 с.

Зі змісту: Освіта в суспільстві ХХІ століття (за роботами англійського соціолога З. Баумана / В. І. Бутенко. С. 212–219 ;

- Датування та періодизація спогадів з історії Харківського університету XIX – початку XX ст. / В. Ю. Іващенко. С. 220–227 ; Радянська публіцистика та історіографія про розвиток науки в університетах Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. / С. І. Посохов. С. 228–237 ; Позднебондарихинские комплексы из района № 7 поселения Родной край-1 / Ю. В. Буйнов, А. В. Корохина. С. 259–272 ; К вопросу о функциональном назначении зольников северскодонецкой группы памятников скифского времени / Д. С. Гречко. С. 273–281 ; Погребения кочевнического типа скифского времени вдоль Лесостепного отрезка Муравского шляха / В. Н. Окатенко. С. 282–291 ; Публікації викладачів, співробітників та аспірантів історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна в 2005 р. / уклад. С. М. Куделко. С. 338–356 ; Про наукову роботу історичного факультету у 2005 р. / С. М. Куделко, Д. В. Журавльов. С. 356–358.
148. Вітченко В. І., Іващенко В. Ю. У русі, долаючи час : (До 100-річчя Харків. трамваю). Харків : Друкарня № 13, 2006. 180 с.
149. Дягилев В. Е., Корнилова В. А., Петровский В. В. Практика создания учебных пособий для иностранных студентов // Сучасні проблеми науки та освіти : 7-ма Міжнар. наук.-практ. конф. : матеріали конф., 25 черв. – 2 лип. 2006 р., смт Сімеїз. Харків, 2006. С. 209.
150. Зайцев Б. П. З газетою 50 років // Харків. ун-т. 2006. 19 груд.
151. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Из истории советских наград (1918–1929 гг.) // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2006. № 4. С. 82–92.
152. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Тваринний світ на монетах // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2006. № 2. С. 84–88.
153. Зайцев Б. П., Павлова О. Г. Викладання архівознавства на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського університету (1964–2006) // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2006. № 5. С. 183–190.
154. Іващенко В. Ю., Марченко Е. С. Сокровища фізического кабінета // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2006. № 1. С. 76–77.
- Те саме // Universitates = Университеты : Наука и просвещение : альманах / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2008. С. 215, 261.

155. Иващенко В. Ю. Учебный курс «Специальные исторические дисциплины»: вариативность обучения // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2006. № 5. С. 37–42.
156. Издания типографии Харьковского университета в фондах ЦНБ : библиогр. указ. : в 2 ч. Ч. 2. 1861–1917 гг. / [сост. С. Н. Мельник, М. Г. Швалб ; науч. ред. С. М. Куделко ; библиогр. ред. С. Б. Глибицкая, Ю. Ю. Полякова]. Харьков : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 112 с.
157. Каплин А. Д. Взаимоотношение «земли» и «государства» в российской истории (по воззрениям К. С. Аксакова) // *Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту*. 2006. Вип. 33 : Сер. : Іст. науки. № 3. С. 102–107.
158. Каплин А. Д. Развитие Украины XVII – первой половины XIX вв. в контексте общероссийской истории (по воззрениям славянофилов) // *Россия и Украина: вместе или врозь : материалы междунар. науч. конф. / ГОУ ВПО «МГУС»*. Москва, 2006. С. 75–80.
159. Каплин А. Д., Сергеев И. П. Документы Государственного архива Харьковской области как источник по истории взаимоотношений между государственной властью и лютеранами в Украине (XIX – 30-е гг. XX вв.) // *Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр.* Херсон, 2006. Вип. 22. С. 97–103.
160. Каплин А. Д., Сергеев И. П. Религиозные общины национальных меньшинств Харькова в историческом и правовом контексте 1917–1920-х гг. // *Висвітлення історії національних меншин в курсах історії України та Росії : матеріали круглого столу (Харків, 07.02.2006 р.)*. Харків, 2006. С. 74–81.
161. Каплин О. Д. Архівознавство : програма спецкурсу та метод. рек. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 15 с.
162. Каплин О. Д. Історична термінологія : програма спецкурсу та метод. рек. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 11 с.
163. Каплин О. Д., Сергеев И. П. Російська релігійна думка XIX ст.: проблеми методології та історичного термінознавства // *Зб. наук. пр. Сер. Історія та географія / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2006. Вип. 23. С. 64–70.
164. Киселева Ю. А. Причины основания Харьковского университета в работах Д. И. Багалея // *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Харків, 2006. Вип. 8. С. 220–225.
165. Александр Андреевич Кобенко : [некролог] / С. И. Посохов, М. З. Бердута, О. Г. Павлова, С. М. Куделко // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2006. № 5. С. 205.

166. Куделко С. М., Павлова О. Г., Проценко М. В. Первый опыт компьютерного тестового контроля на историческом факультете ХНУ имени В. Н. Каразина // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2006. № 5. С. 20–22.
167. Куделко С. М. Різноманітні університети : [рецензія] // *Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр.* Херсон, 2006. Вип. 23. С. 261–262. Рец. на кн.: *Образи університетів Російської імперії др. пол. XIX – поч. XX ст. в публіцистиці та історіографії / С. І. Посохов*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 368 с.
168. Куделко С. М. 150-летие со дня рождения академика Д. И. Яворницкого // *Харьков. епарх. ведомости*. 2006. Январь. С. 12.
169. Куліш С. М., Петровський В. В. Історія університетів і Болонський процес : навч.-метод. матеріали для студентів заоч. форми навчання. Харків, 2006. 32 с.
170. Нам нелегко далась Победа... : Воспоминания преподавателей и сотрудников Харьков. ун-та – участников Великой Отеч. войны / отв. ред. Е. П. Пугач ; сост. В. Ю. Иващенко, И. В. Калиниченко, Е. С. Марченко. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. 132 с.
171. «Нова система демократичніша та відкритіша, але поспішати слід повільно...» : [інтерв'ю з С. І. Посоховим] // *Харків. ун-т*. 2006. 24 січ.
172. Павлова О. Г. Зайцев Б. П. Викладання архівознавства на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського університету (1964–2006 рр.) // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2006. № 5. С. 183–190.
173. Павлова О. Г. Харьковский художественно-промышленный музей. К истории создания // *Россия и Украина: вместе или врозь : материалы междунар. науч. конф. / ГОУ ВПО «МГУС»*. Москва, 2006. С. 115–126.
174. Петровский В. В. Некоторые аспекты крымско-татарской проблемы // *Вчені зап. Харків. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.»*. 2006. Т. 12. С. 660–673.
175. Петровский В. В. Необходимость модернизации системы образования в Украине // *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези X-ї Міжнарод. наук.-практ. конф.* Харків, 2006. С. 228–230.
176. Петровський В. В. Вища освіта України: здобутки і проблеми // *Сучасні проблеми науки та освіти : 7-ма Міжнар. наук.-практ.*

- конф. : матеріали конф., 25 черв. – 2 лип. 2006 р., смт Сімеїз. Харків, 2006. С. 176.
177. Петровський В. В. Молдова: в лабіринті проблем // Схід : аналіт.-інформ. журн. 2006. № 1 (73). С. 70–78.
178. Петровський В. В. Пострадянський Узбекистан: внутрішньополіт. і міжнар. пріоритети // Наук. зап. з укр. історії : зб. наук. ст. / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. історії та культури України. Тернопіль, 2006. Вип. 18. С. 361–376.
179. Петровський В. В. Реалії пострадянського простору і чеченська проблема Росії // Часопис української історії : зб. наук. ст. Київ, 2006. Вип. 4. С. 134–144.
180. Петровський В. В., Семененко В. І. Ще раз щодо Холокосту : [рецензія] // Схід – Захід : іст.-культурол. зб. Харків ; Київ, 2006. Вип. 8 : Порубіжжя : спец. вид. С. 232–239. Рец. на кн.: Nazi-Empire-Building and the Holocaust in Ukraine / Wendy Lower. Chapel Hill : The Univ. of North Carolina Press, 2005. XV, 307 p.
181. Петровський В. В. Сприйняття університетського світу : [рецензія] // Схід : аналіт.-інформ. журн. Донецьк, 2006. № 5 (77). С. 73. Рец. на кн.: Образи університетів Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ століття в публіцистиці та історіографії / С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 368 с.
182. Петровський В. В., Щербина В. П., Петровський О. І. Газова проблема у відносинах між Україною та Росією (1991–2005 роки) // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2006. № 715 : Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. Вип. 8. С. 148–165.
183. Посохов С. И. Круглий стіл «Бути гідними своїх вчителів» // Історія та правознавство. 2006. Березень (№ 8–9). С. 11–13.
184. Посохов С. И. Университеты Российской империи второй половины ХІХ – начала ХХ в.: наблюдения за историографическими образами // Историческое знание: теорет. основания и коммуникатив. практики : материалы науч. конф., 5–7 окт. 2006 г. Москва, 2006. С. 302–306.
185. Посохов С. И. Университеты Российской империи и великие реформы // Россия и Украина: вместе или врозь : материалы междунар. науч. конф. / ГОУ ВПО «МГУС». Москва, 2006. С. 85–93.
186. Посохов С. И. Уставы российских университетов ХІХ века в оценках современников и потомков // Высшее образование. Москва, 2006. № 1. С. 370–382.

187. Посохов С. І., Зозуля С. Ю. Новий етап у дослідженні Харківського некрополя // Праці Центру пам'яткознавства. Київ, 2006. Вип. 9. С. 231–233.
188. Посохов С. І. Образи університетів Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в публіцистиці та історіографії. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 368 с.
189. Посохов С. І. Університет у темряві? // Universitates = Університети : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2006. № 1 (25). С. 4–7.
190. Посохов С. І. Університети Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в публіцистиці та історіографії : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2006. 35 с.
191. Посохов С. І. Харків. Сторінки історії // Харків : фотоальбом. 2-ге вид., доп. і перероб. Харків, 2006. С. 128–138. Укр., рос., англ. мовами.
192. Є. К. Редін – професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / уклад. Р. І. Філіппенко ; наук. ред. С. М. Куделко. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 227 с. : іл.
193. Римские монеты из собрания Музея археологии и этнографии Слободской Украины Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина : науч.-справ. изд. / Г. В. Бейдин, М. Н. Григорьянц, С. А. Задников, В. В. Скирда. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. 84 с.
194. Харківський історіографічний збірник. Вип. 8 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : Вид-во НУА, 2006. 256 с.

Зі змісту: Історіографічні образи: спроби деконструкції (на матеріалах історіографії університетів) / С. І. Посохов. С. 49–56 ; Багатолика історіографія (образи історіографії як наукової та навчальної дисципліни) / В. Г. Пікалов, С. І. Посохов. С. 156–159 ; Еще раз об ответственности историка / Е. В. Астахова, С. М. Куделко. С. 174–178 ; Князь Е. Н. Трубецкой. Письма к А. С. Вязигину / И. И. Кононенко, А. Д. Каплин. С. 189–190 ; Из ответов на анкету [для выпускников Харьковского университета В. С. Кравцова] / сост. В. Ю. Иващенко. С. 206–238 ; «Для... усіх, хто захоплюється українською історією, наукою та культурою»: [рецензія] / С. М. Куделко. С. 240–241. Рец. на кн.: Українська історіографія : курс лекцій / Я. С. Калакура ; голов. ред. О. Удод. Київ : Генеза, 2004. 496 с. ; Рецензія / В. В. Петровський.

- С. 241–242. Рец. на кн.: Історіографічний словник : навч. посіб. для студентів іст. ф-тів ун-тів / С. І. Посохов, С. М. Куделко, Ю. Л. Зайцева [та ін.]. Харків : Схід.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. 320 с. ; Аркадій Исаакович Эпштейн : [некролог] / С. М. Куделко. С. 244–245 ; Валентина Денисовна Прокопова (1935–2005) : [некролог] / С. І. Посохов, В. І. Кадеєв, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко. С. 246–247.
195. Харьков многонациональный : [буклет]. Вып. 2 / [сост. А. Л. Стерин, М. О. Егорова, С. М. Куделко]. Харьков : [Тип. ЧИПП «Слово»], 2006. 16 с.
196. Михаил Григорьевич Швалб – библиограф Центральной научной библиотеки Харьковского университета : к 80-летию со дня рождения : библиограф. указ. ; избр. ст. / [сост. С. Б. Глибицкая ; вступ. ст. В. Д. Прокоповой, В. Н. Граммы ; науч. ред. С. М. Куделко ; ред. И. К. Журавлева, Н. М. Березюк ; библиогр. ред. Ю. Ю. Полякова]. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. 58 с.
197. Шрамко Б. А. Деякі підсумки досліджень Більського городища // Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень) / відп. ред. Є. В. Черненко. Київ, 2006. С. 5–18.
198. Шрамко Б. А. На захист В. О. Городцова (з приводу публікації П. Я. Гавриша) // Археологія. 2006. № 3. С. 84–86.
199. Шрамко И. Б., Бондаренко В. Л., Задников С. А. Археозоологические материалы с поселения скифского времени у с. Барчаны // Археологическое изучение центральной России : тез. докл. Междунар. науч. конф., посвящ. 100-летию со дня рождения В. П. Левенка (13–16 нояб. 2006 г.) / отв. ред. А. Н. Бессуднов. Липецк, 2006. С. 227–229.
200. Шрамко И. Б. К вопросу о кузнечных инструментах ремесленников скифской эпохи // Археологическое изучение центральной России : тез. докл. Междунар. науч. конф., посвящ. 100-летию со дня рождения В. П. Левенка (13–16 нояб. 2006 г.) / отв. ред. А. Н. Бессуднов. Липецк, 2006. С. 203–206.
201. Шрамко І. Б., Голубева І. В., Задніков С. А. Археологічні дослідження на території Харківської області в 2005 р. // Археологічні дослідження в Україні : 2004–2005 / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2006. Вип. 8. С. 388–393.
202. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Культіві споруди VI ст. до н. е. Західного Більського городища // Археол. літопис Лівобереж. України. Полтава, 2006. № 2. С. 12–28.

203. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Розкопки зольника № 5 в 2004 р. на Західному укріпленні Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2004–2005 рр. / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2006. Вип. 8. С. 58–62.
204. Шрамко І. Б. Ранній період в історії геродотівського Гелону (за матеріалами розкопок зольника № 5) // Більське городище та його округ (до 100-річчя початку польових досліджень) / відп. ред. Є. Черненко. Київ, 2006. С. 33–56.

2007

205. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. Вип. 10. 236 с.
Зі змісту: Загальна характеристика джерел з історії студентських земляцтв університетів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / М. Григор'єва. С. 179–185.
206. Археологічні розвідки в м. Харкові та Харківській області в 2006 р. / І. Б. Шрамко, І. В. Голубева, С. А. Задніков, В. М. Окатенко, К. Ю. Пеляшенко // Археологічні дослідження в Україні : 2005–2007 рр. / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2007. Вип. 9. С. 424–429.
207. Бутенко В. І. «Метод проектів» в контексті інноваційної особистісно-орієнтованої освіти ХХІ ст.: питання теорії та практика реалізації на історії ХНУ ім. В. Н. Каразіна в курсах «Методологія освіти в суспільстві ХХІ ст.» і «Методика вивчення історії в середньоосвітніх навчальних закладах» // *Метод. вісн. іст. ф-ту* / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. № 6. С. 5–22.
208. Бутенко В. І. Освіта в суспільстві ХХІ століття: світ, Європа, Україна // *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Культура свідомість, мова в інформаційному суспільстві»*. Харків, 2007. С. 31–43.
209. Бутенко В. І. Рецензія // *Метод. вісн. іст. ф-ту* / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. № 6. С. 175–176. Рец. кн.: *Всесвітня історія. 11 клас. Готові дидактичні набори до уроків* / В. В. Воропаєва, М. В. Татаринів. Харків, 2007. 174 с.
210. Бутенко В. І., Філіппов К. В., Погорілий Д. Є. Методичні рекомендації до вивчення теми «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.». Харків, 2007. 62 с.
211. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 762. Історія. Вип. 39 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 404 с.

- Зі змісту:* Міжнародні наукові зв'язки історичного факультету Харківського університету (1933–1980 рр.) / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. С. 28–44 ; В поисках причин ликвидации университетов Украины (образы науки и их влияние на формирование антиуниверситетских взглядов) / А. Ю. Парфиненко. С. 44–52 ; Проблеми джерелознавчого аналізу мемуаристики в російській історіографії середини ХІХ – початку ХХ ст. / В. Ю. Іващенко. С. 208–216 ; Антропологические материалы из курганов скифского времени у с. Черемушное на Харьковщины / В. Л. Бондаренко, Ю. В. Буйнов, Д. С. Гречко. С. 274–285 ; [Рецензія] / С. М. Куделко. С. 354–355. Рец. на кн.: Часопис «Краєзнавство» та краєзнавча справа в Україні (кінець 1920-х – початок 1930-х рр.) / В. В. Бездрабко. Київ ; Кам'янець-Подільський, 2005. 224 с. ; Публікації викладачів, співробітників та аспірантів історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна в 2006 р. / уклад. С. М. Куделко. С. 360–385 ; Підсумки наукової роботи історичного факультету за 2006 рік / С. М. Куделко, Д. В. Журавльов. С. 386–390.
212. Дьячков С. В., Посохов С. И. Валерий Федорович Мещеряков: биография // Валерий Федорович Мещеряков: человек, ученый, гражданин / [редкол. : В. С. Бакиров, С. В. Дьячков ... С. М. Куделко, С. И. Посохов и др.]. Харьков, 2007. С. 5–11.
213. Зайцев Б. П. День перемоги: як це було... // Харків. ун-т. 2007. 1 трав.
214. Зайцев Б. П. Емблематика Радянської України / [редкол. : С. І. Посохов, С. М. Куделко, О. Г. Павлова, В. Ю. Іващенко]. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 61 с. : іл. (Джерелознавчі зошити ; зошит 4).
215. Зайцев Б. П., Іващенко В. Ю. «Художниця європейського значення»: Штрихи до біографії Зінаїди Серебрякової : (До 40-річчя з дня смерті) // Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2007. № 3. С. 64–72.
216. Борис Петрович Зайцев (к 80-летию со дня рождения) : библиогр. указ. / [сост. В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицкая ; науч. ред. С. М. Куделко ; библиогр. ред. Ю. Ю. Полякова]. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2007. 49 с.
- Зі змісту:* Краткий очерк жизни и научной деятельности Б. П. Зайцева / В. К. Михеев, С. М. Куделко. С. 3–7.
217. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Монети – джерело історії. Харків : Колорит, 2007. 96 с. : іл.

218. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Харків'яни у всеросійських Установчих зборах // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. № 2. С. 62–71.*
219. Зайцев Б. П. Научная критика архивных документов // *Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2007. № 2. С. 24–28.*
220. Зайцев Б. П., Резнікова В. В. Коротко про архіви органів влади Слобідської України другої половини XVII – початку XX ст. // *Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2007. № 3. С. 49–59.*
221. Иващенко В. Ю. Харьковщина. Четыре удивительных маршрута : путеводитель. Харків : Золотые страницы, 2007. 168 с.
222. Иващенко В. Ю. Дослідження теоретико-методологічних проблем мемуаристики в радянській історіографії // *Человек в истории и культуре : сб. науч. работ в честь 70-летия лауреата Гос. премии Украины, акад. РАЕН, проф., д-ра ист. наук В. Н. Станко. Одесса ; Терновка, 2007. С. 552–560.*
223. Иващенко В. Ю., Марченко О. С. Виставкова діяльність музею історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна як важлива складова навчально-виховного процесу // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. № 6. С. 61–64.*
224. Иващенко В. Ю. Проект «Образы университетской науки: Харьковский университет у 1940–1980-х роках» // *Україна модерна. 2007. Число 11. С. 280–281.*
225. Історія Харківського університету (1804–2006) : у 3 ч. : сист. бібліогр. покажч. / [уклад. М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицька, М. М. Красиков, Р. А. Ставинська, О. О. Авксентьева, М. П. Валюконіс, Р. Г. Найко ; наук. ред. С. І. Посохов, О. О. Кучер ; ред. О. С. Журавльова ; бібліогр. ред. М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицька, Ю. Ю. Полякова, О. С. Журавльова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 770 с.
226. Володимир Вікторович Калініченко – професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. С. М. Куделко ; вступ. ст. С. І. Посохова ; бібліогр. ред. Ю. Г. Шевченко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 44 с.
- Зі змісту: Життєвий шлях та науковий доробок професора В. В. Калініченка / С. І. Посохов. С. 3–14.*
227. Каплин А. Д. П. Н. Бущинский: вехи жизненного пути и плоды научной деятельности // *Проблеми вивчення та викладання*

- історії Росії в класичних університетах : матеріали круглого столу. Харків, 2007. С. 63–71.
228. Каплин А. Д. Соблазны современной общественной жизни и святоотеческое наследие // Харьков. епарх. ведомости. 2007. № 6 (157).
229. Каплин А. Д. Д. А. Хомяков как мыслитель и истолкователь «славянофильского» учения А. С. Хомякова // А. С. Хомяков – мыслитель, поэт, публицист : сб. ст. Москва, 2007. Т. 1. С. 218–224.
230. Василь Назарович Каразін : буклет / [уклад. С. М. Куделко]. Харків, 2007. 2 с. Без підпису.
231. Куделко С. М. Астахов Віктор Іванович // Український архівіст (XIX–XX ст.) : біобібліогр. довід. / Держкомархів України ; Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства ; [упоряд. І. Б. Матяш (кер.) та ін.]. Київ, 2007. С. 28–29.
232. Куделко С. М. Замість передмови // Пісочинський Свято-Василівський храм / В. О. Черноморець. Харків, 2007. С. 3.
233. Куделко С. М. Василий Каразин, его предки и потомки в контексте украинской, российской и болгарской истории // Дриновский сборник. Харьков ; София, 2007. Т. 1. С. 242–243. Рец. на кн.: Василий Каразин: живот и дейност : (По случай 200 години от основането на Харьков. нац. ун-т «В. Н. Каразин») / ред. Л. Георгиев. София, 2005. 378 с.
234. Куделко С. М. Лидер харьковской интеллигенции конца 1980-х годов – начала 2000 годов // Валерий Федорович Мещеряков: человек, ученый, гражданин / [редкол. : В. С. Бакиров, С. В. Дьячков ... С. М. Куделко, С. И. Посохов и др.]. Харьков, 2007. С. 265–167.
235. Куделко С. М., Ручинская О. А. Университет: жизнь и судьба // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2007. № 2. С. 48–53.
236. Laurea : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева : (сб. науч. тр.) / гл. ред. С. И. Посохов. Харьков : Константа, 2007. 264 с.

Зі змісту: Пятьдесят шесть лет вместе в учебе и работе / Б. П. Зайцев. С. 29–34 ; Новые данные о хронологии памятников малобудковского типа / Ю. В. Буйнов. С. 170–176 ; Салтовская культура в исследованиях ученых Харьковского университета в 40-х – 60-х годах XX века / В. В. Скирда. С. 206–212 ;

- В. К. Надлер и его труды на ниве исторического просвещения / А. Д. Каплин. С. 214–220 ; Університетська корпорація: історіогр. аспекти / С. І. Посохов. С. 221–229.
237. Музей історії Харківського університету = Museum of History of Kharkiv University : [буклет] / [уклад. В. Ю. Іващенко, І. В. Калініченко, О. С. Марченко, Є. П. Пугач]. Харків : СД, 2007. 14 с.
238. Павлова О. Г. Зайцев Борис Петрович : (К 80-летию со дня рождения) // Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2007. № 3. С. 105–111.
239. Парфіненко А. Ю. Проблема «ліквідації» університетів України в радянській журнальній публіцистиці 1920-х – початку 1930-х років : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя : [Б. в.], 2007. 20 с.
240. Петровський В. В. Викладання гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах: проблеми, перспективи // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 берез. 2007 р. Київ, 2007. Т. 1. С. 240–241.
241. Петровський В. В. Вища освіта в добу глобалізації та науково-інформаційних технологій // Викладання мов у сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XI Міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 черв. 2007 р. Харків, 2007. С. 174–175.
242. Петровський В. В. Манівці споконвічного сусідства // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2007. № 767 : Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. Вип. 9. С. 160–162. Рец. на кн.: Political Culture and National Identity in Russian-Ukrainian relations / М. А. Molchanov. College Station : Texas Univ. Press, 2002. IX, 50 p.
243. Петровський В. В. Привиди федералізму в Україні // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2007. № 767 : Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. Вип. 9. С. 126–133.
244. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України : Неупереджений погляд : Факти. Міфи. Коментарії. Харків : Школа, 2007. 589 с.
245. Посохов С. И. В. Ф. Мещеряков: воспоминания и раздумья // Валерий Федорович Мещеряков: человек, ученый, гражданин / [редкол. : В. С. Бакиров, С. В. Дьячков ... С. М. Куделко, С. И. Посохов и др.]. Харьков, 2007. С. 176–179.
246. Посохов С. И. Харьковский университет и традиции здорового образа жизни (втор. пол. XIX – начало XX вв.) // «Курорт»

- в дискурсивних практиках соціогуманітарного знання : матеріали Междунар. науч. конф. Ставрополь ; Пятигорск ; Москва, 2007. С. 139–146.
247. Посохов С. І. Вступ // Кафедрі історії України Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна – 50 років. Харків, 2007. С. 4–5.
248. Посохов С. І., Григор'єва М. В. Студентські організації університетів України др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.: загальна характеристика джерел // Південний архів : Іст. науки : зб. наук. пр. Херсон, 2007. Вип. 25. С. 186–191.
249. Посохов С. І. Історична освіта і наука у Харківському університеті : (Вступ до спеціальності) : програма спецкурсу та метод. рек. Харків, 2007. 20 с.
250. Посохов С. І., Куделко С. М. Короткий нарис життя, наукової та громадської діяльності В. К. Міхеєва // Володимир Кузьмич Міхеєв : до 70-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / [уклад. В. Д. Прокопова, Ю. Ю. Полякова ; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька]. Харків, 2007. С. 3–4.
251. Посохов С. І. Спеціальні історичні дисципліни : програма курсу та метод. рек. Харків, 2007. 20 с.
252. Посохов С. І. Сучасна історіографія про роль університетів у процесах модернізації Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Проблеми вивчення та викладання історії Росії в класичних університетах : матеріали круглого столу. Харків, 2007. С. 94–109.
253. Саманцов О. П. Вугільна та металургійна промисловість Донецько-Придніпровського регіону кінця ХІХ – початку ХХ ст.: проблеми історіографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя : [Б. в.], 2007. 20 с.
254. Скирда В. В. Дослідження харківських вчених до ХІІІ Археологічного з'їзду // Человек в истории и культуре : сб. науч. работ в честь 70-летия лауреата Гос. премии Украины, акад. РАЕН, проф., д-ра ист. наук В. Н. Станко. Одесса ; Терновка, 2007. С. 542–551.
255. Фролов С. В. Розвиток історичної науки в Харкові у післявоєнні роки (1945–1955) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2007. 20 с.
256. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна : календар на 2007 р. / авт.-уклад. В. Ю. Іващенко, С. М. Куделко ; наук. ред. С. І. Посохов. Харків, 2007. [14 с.]

257. Шрамко Б. А. Основні підсумки досліджень Більського городища // Зап. Наук. т-ва ім. Т. Г. Шевченка. Львів, 2007. Т. 253. С. 323–334.
258. Шрамко И. Б., Задников С. А., Пеляшенко К. Ю. Охранные исследования поселения скифского времени «Саржин Яр» // Археологічні дослідження в Україні : 2005–2007 рр. / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2007. Вип. 9. С. 431–435.
259. Шрамко И. Б., Задников С. А. Поселення скіфського часу біля с. Барчани // Дванадцяті Сумцовські читання : матеріали наук. конф., присвяч. 15 річниці незалежності України, 14 квіт. 2006 р. Харків, 2007. С. 88–89.
260. Шрамко И. Б., Задников С. А. Результаты археологического исследования Більського городища в 2006 р. // Археологічні дослідження в Україні : 2005–2007 рр. / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2007. Вип. 9. С. 429–431.
261. Шрамко И. Б., Корохіна А. В. Охоронні дослідження поселення із матеріалами доби бронзи – раннього заліза «Пісочин-Мобіль» // Археологічні дослідження в Україні : 2005–2007 рр. / ред. Н. О. Гаврилюк. Київ ; Запоріжжя, 2007. Вип. 9. С. 36–439.
262. Шрамко И. Б. Поселення скіфського часу «Саржин Яр» // Тринадцяті Сумцовські читання : матеріали наук. конф. «Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини», 18 квіт. 2007 р. Харків, 2007. С. 120–121.

2008

263. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. Вип. 11. 296 с.
Зі змісту: Проблеми середньоазійської археології у працях О. І. Тереножкіна / М. Гречишкіна. С. 16–21.
264. Альперин Э. Г. Бухенвальдский блокнот / [редкол. : С. И. Посохов, С. М. Куделко, Ю. Ю. Радченко]. Харьков : Кортес-2001, 2008. 102 с. : фотоил. (Свидетель истории).
265. Березюк Н. М. Неизвестный Джунковский: ректор Харьковского университета 1821–1826 гг. / [науч. ред. С. И. Посохов, Н. И. Яблучанский, М. С. Лапина]. Харьков : Тимченко, 2008. 312 с. : ил.

266. Боброва М. И., Каплин А. Д. Е. И. Станевич и Слобожанщина // Проблемы истории и археологии Украины. Харьков, 2008. С. 92–93.
267. Буйнов Ю. В. Межэтнические коммуникации бондарихинских племен // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VI Междунар. науч. конф., посвящ. 150-летию со дня рождения акад. В. П. Бузескула (Харьков, 10–11 окт. 2008 г.). Харьков, 2008. С. 13–14.
268. Буйнов Ю. В. [Рецензия] // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2008. № 7. С. 175–177. Рец. на кн.: *Основы этнологии / под ред. В. В. Пименова*. Москва, 2007. 686 с.
269. Бутенко В. І. Методичні аспекти сприйняття педагогами інновацій в освіті // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2008. № 7. С. 51–62.
270. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 816. Історія. Вип. 40 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 468 с.
Зі змісту: Матеріали позднього бронзового века из поселения Великая Тополяха-1 на Северском Донце / Ю. В. Буйнов. С. 7–19 ; Теорія кооперації М. І. Туган-Барановського в контексті кооперативного руху в українському селі періоду НЕПу (20-і роки ХХ ст.) / В. І. Бутенко, К. В. Філіппов. С. 124–133 ; Є. К. Редін як історіограф / С. М. Куделко, Р. І. Філіппенко. С. 214–223 ; Публікації викладачів, співробітників та аспірантів історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна в 2007 р. / уклад. С. М. Куделко. С. 431–454 ; Звіт про результати науково-дослідної роботи факультету за 2007 рік / С. М. Куделко, В. О. Куліков. С. 455–458.
271. Гончаров Г. В., Каплин А. Д. Святитель Игнатий (Брянчанинов) о разрешении крестьянского вопроса и духовном состоянии Российского общества XIX в. // *Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту*. 2008. Вип. 52 : Сер. : Іст. науки. № 3. С. 102–107.
272. Гречко Д. С. Сіверськодонецька група пам'яток Лісостепу Східної Європи скіфської доби : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.04 / НАН України, Ін-т археології. Київ : [Б. в.], 2008. 16 с.
273. Дягилев В. Е., Корнилова В. А., Петровский В. В. Практика создания учебных пособий для иностранных студентов в Харьковском национальном университете // *Профессиональное обучение русскому языку иностранных граждан : сб. науч. тр.* Москва, 2008. Ч. 1. С. 74–77.

274. Журавлева И. К., Куделко С. М. Из опыта международного сотрудничества Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина с Латвийской академической библиотекой (г. Рига) // Историчний архів : наук. студії / Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П. Могили ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Миколаїв, 2008. Вип. 2. С. 162–172.
275. Юрій Йосипович Журавський: спогади, документи, матеріали / [уклад. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова ; відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : Тимченко, 2008. 160 с.
Зі змісту: Я помню его таким / Б. П. Зайцев. С. 19–20 ; Страницы воспоминаний / С. М. Куделко. С. 21–27 ; В идеалах прошлого / О. Г. Павлова. С. 38–39 ; Человек высокой культуры / В. Г. Пикалов. С. 40–42 ; У пам'яті назавжди / С. І. Посохов. С. 43–44.
276. Зайцев Б. П. Керівник вузівського архіву [Л. І. Онацька] // Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2008. № 4. С. 101–104.
277. Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Харьковская городская милиция в 1920-х годах // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2008. № 4. С. 44–58.
278. Зайцев Б. П., Посохов С. И. Память о войне в документах // Universitates = Университеты : Наука и просвещение : альманах / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2008. С. 178–191.
279. Каплин А. Д. Анфимов Яков Афанасьевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 37.
280. Каплин А. Д. Богослов, церковный публицист, миссионер Е. Н. Воронец и его наследие // Миссионер. обозрение. 2008. № 11. С. 9–15.
281. Каплин А. Д. Буцинский Петр Никитич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 81–82.
282. Каплин А. Д. Задонский Василий Андреевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 206–207.
283. Каплин А. Д. Знаменский, о. Иоанн Павлович // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 216–217.
284. Каплин А. Д., Матвеев М. П. Харьковская епархия в условиях революционных событий 1917 г. // 1917 год: революции в России : материалы Всерос. науч. конф. Москва, 2008. С. 299–303.
285. Каплин А. Д. Мировоззрение славянофилов. История и будущее России. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2008. 448 с.

286. Каплин А. Д. Некоторые тенденции современной жизни и свято-отеческое наследие // Миссионер. обозрение. 2008. № 10. С. 13–16.
287. Каплин А. Д. Остроумов Михаил Андреевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 373–374.
288. Каплин А. Д. Проблема «славянофильство и либерализм» как предмет осмысления в российской общественной мысли // Российский либерализм в региональном измерении: идеи, структуры, тактики, лидеры : пленар. докл. и материалы конф., 10–12 сент. 2008 г. Ярославль, 2008. С. 50–55.
289. Каплин А. Д. Скубачевский, о. Петр Николаевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 489–490.
290. Каплин А. Д., Степанов А. Д. Вязигин Андрей Сергеевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 130–135.
291. Каплин А. Д., Степанов А. Д. Кульчицкий Николай Константинович // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 276.
292. Каплин А. Д. Хомяков Дмитрий Алексеевич // Историческая энциклопедия, 1900–1917. Москва, 2008. С. 570–572.
293. Кашаба О. Ю. Освітняни-краєзнавці Харківщини в історіографічному процесі 1920-х – початку 1930-х років : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 00.07.06. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2008. 18 с.
294. Козак О. В., Куделко С. М. Дослідження Слобожанщини та завдання краєзнавства // Слобожанське культурне надбання : зб. ст. учених з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2008. Вип. 1. С. 13–15.
295. Крупа Т. Н., Скирда В. В. Курган «Веселая могила»: погребальный комплекс половецкого времени на Харьковщине // «Слово о полку Игоревім» та його епоха. Київ ; Суми ; Путивль, 2008. С. 67–77.
296. Куделко С. М., Белогуб А. Л. Имена американских политических деятелей на карте мира // Культура народов Причерноморья. 2008. № 142, т. 1. С. 56–57.
297. Куделко С. М., Дедурин Г. Г., Генкин О. Л. Турбоатому – 75: история, достижения, перспективы. Харьков : Золотые страницы, 2008. 200 с.
298. Куделко С. М. Деякі питання сучасного історичного краєзнавства // Краєзнавство. 2008. № 1–4. С. 219–220.
299. Куделко С. М., Змій Л. М. Василь Каразін – людина, яка заснувала Харківський університет // Світогляд. 2008. № 3. С. 23–25.

300. Куделко С. М., Козак О. В. Дом академика В. П. Бузескула в Харькове // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VI Междунар. науч. конф., Харьков, 10–11 окт. 2008 г. Харьков, 2008. С. 97.
301. Куделко С. М. Политика, опрокинутая в прошлое // Рус. журн. 2008. Вып. 13. С. 6.
302. Куделко С. М., Посохов С. И. Харьков в 70-е гг. XIX – нач. XX вв. : (Социокультурный контекст творчества Марина Дринова) // Дриновський збірник / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Болгар. АН, Ін-т історії БАН. Харків ; Софія, 2008. Т. 2. С. 265–268.
303. Куделко С. М., Савченко Н. Н., Филиппенко Р. И. История Украины : учеб. пособие для студентов. Харьков : Кортес-2001, 2008. 248 с.
304. Куделко С. М. Центр краеведения ХНУ имени В. Н. Каразина // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2008. № 4. С. 43.
305. Махашев Н. М., Петровский В. В. Казахстан эпохи Нурсултана Назорбаева. Алматы : Олке, 2008. 352 с.
306. Павлова О. Г. 200 років Пархомівській Свято-Покровській церкві (1908–2008) : буклет. Харьков, 2008. [4] с.
307. Павлова О. Г. Рецензія на історико-краєзнавчий нарис «Пархомівка: історія та особистості» // Пархомівка: історія та особистості / Ю. Л. Гребник. Київ, 2008. С. 5–7.
308. Павлова О. Г. Рецензія на краєзнавчі дослідження, присвячені Краснокутщині // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2008. № 7. С. 172–173.
309. Парфіненко А. Ю. У пошуках причин «ліквідації» університетів України (аналіз радянської журнальної публіцистики 1920-х – початку 1930-х років) / наук. ред. С. І. Посохов. Харьков : С.А.М., 2008. 208 с.
310. Петровский В. В. Болонский процесс и поиск новой концепции воспитательной системы в вузах Украины и России // Профессиональное обучение русскому языку иностранных граждан : сб. науч. тр. Москва, 2008. Ч. 1. С. 92–96.
311. Петровский В. В. Глобализация и новый этап в образовании Украины // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XII Міжнар. наук.-практ. конф., 5–6 черв. 2008 р. Харків, 2008. С. 199–200.

312. Петровский В. В. Проблема адаптации иностранных студентов в вузе // *Научно-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф.*, 10–11 квіт. 2008 р. Київ, 2008. С. 67–69.
313. Петровський В. В. Манівці споконвічного сусідства // *Схід – Захід : іст.-культурол. зб.* Харків, 2008. Вип. 9–10 : *Patria*. С. 383–385. Рец. на кн.: *Political Culture and National Identity in Russian-Ukrainian relations / М. А. Molchanov*. College Station : Texas Univ. Press, 2002. IX, 50 p.
314. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України : Неупереджений погляд : Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-ге, випр. та допов. Харків : Школа, 2008. 602 с.
315. Петровський В. В., Семененко В. І., Мірошниченко В. Ю. Історична пам'ять як чинник політичної мобілізації в Україні // *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2008. № 822 : Сер. : *Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки*. Вип. 10. С. 210–224.
316. Посохов С. И. Актовые речи профессоров-иностранцев Харьковского университета первой четверти XIX в.: трансфер университетской идеи // *Вопросы образования*. Москва, 2008. № 3. С. 264–275.
317. Посохов С. И. Болонский процесс и Украина: сложное взаимодействие // *Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2008. № 7. С. 5–8.
 Те саме, допов. // V Всерос. науч.-метод. совещание деканов и заведующих кафедрами классических университетов и педагогических вузов : тезисы. Москва, 2009. С. 28–35.
318. Посохов С. И. Конфликты в Харьковском университете в начале XIX в. и их интерпретации в публицистике и историографии // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина*. Харьков, 2008. № 4 (35). С. 16–23.
319. Посохов С. И., Куделко С. М. Эти встречи забыть невозможно // *Покликання бути людиною : пам'яті Юрія Зинов'евича Данилюка (1958–2005) / [упоряд. В. І. Дмитрук, Р. Ю. Подкур, І. І. Ставнюк]*. Київ, 2008. С. 37–40.
320. Посохов С. И. Многоликая историография: образы историографии как научной и учебной дисциплины // *Теории и методы исторической науки: шаг в XXI век : материалы Международ. науч. конф.* Москва, 2008. С. 243–245.

321. Посохов С. И. Роль «немецкого образца» в процессе становления и развития университетов России XIX века: оценки и мнения в российской публицистике и историографии // Науч. ведомости Белгород. гос. ун-та. Сер. История, политология, экономика. 2008. Вып. 5, № 1 (41). С. 170–179.
322. Посохов С. І. Університети Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст.: міркування на тему автономії // Дух і літера. Київ, 2008. Спец. вип. : Університетська автономія. С. 172–194.
323. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко, О. С. Марченко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов]. Харків, 2008. 312 с.
324. Проблемы археологии Восточной Европы : К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко / отв. ред. С. И. Посохов. Харьков : Курсор, 2008. 176 с.
Зі змісту: Йому підвладні роки та століття / С. І. Посохов, Ю. В. Буйнов. С. 5–6 ; Студенческая группа памятников финального этапа позднего бронзового века / Ю. В. Буйнов. С. 42–55 ; Профессор Б. А. Шрамко как преподаватель / С. М. Куделко. С. 105 ; Средневековые памятники в исследованиях Б. А. Шрамко / В. В. Скирда. С. 121–131 ; Новые исследования памятников скифского времени на Харьковщине / И. Б. Шрамко, С. А. Задников, К. Ю. Пеляшенко. С. 146–163.
325. Скирда В. В. Новые поступления в Музей археологии и этнографии Слободской Украины от частных лиц // Древности, 2006–2008 : харьков. ист.-археол. ежегодник. Харьков, 2008. Т. 7. С. 238–240.
326. Скирда В. В. [Рецензия] // Древности, 2006–2008 : харьков. ист.-археол. ежегодник. Харьков, 2008. Т. 7. С. 251–252. Рец. на кн.: История исследования археологических памятников Донбаса / В. А. Косиков. Донецк : Истоки, 2001. 84 с., 44 ил.
327. Статеві особливості лінійних і кутових показників людських черепів із Верхньо-Салтівського могильника / В. О. Федорищева, М. І. Яблучанський, В. В. Скирда, Д. Г. Дрокін // Інтегративна антропология. 2008. № 1 (11). С. 33–37.
328. Філіппенко Р. І. Є. К. Редін – професор Харківського університету : [монографія] / Р. І. Філіппенко, С. М. Куделко ; [наук. ред. О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 228 с.
329. Харківський історіографічний збірник. Вип. 9 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : Вид-во НУА, 2008. 262 с.

- Зі змісту:* Судьба одной книги (к 50-летию учебника В. И. Астахова «Курс лекций по русской историографии») / В. Г. Пикалов, С. М. Куделко. С. 129–135 ; Незабываемое / Б. П. Зайцев. С. 218–228 ; Рецензия / В. В. Петровский. С. 252–253. Рец. на кн.: Сучасна світова історіографія : посіб. для студентів іст. спеціальностей ун-тів / Л. Зашкільняк. Львів : ПАІС, 2007. 312 с. ; Историография вчера, сегодня, завтра / С. И. Посохов. С. 254–256. Рец. на кн.: Историография в лицах, проблемах, дисциплинах / Т. Н. Попова. Одесса, 2007. 536 с.
330. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна : календар на 2008 р. / [авт.-уклад. В. Ю. Іващенко, С. М. Куделко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. [14 с.].
331. Харківський університет ХІХ – початку ХХ ст. у спогадах його професорів та вихованців : у 2 т. Т. 1 / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : Сага, 2008. 540 с.
332. Шрамко Б. А. Бельское городище // Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Истоки и вершины восточнославянской цивилизации / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. Москва, 2008. Т. 4. С. 74–84.
333. Шрамко І. Б. Нове поселення ХІV століття в басейні Сіверського Донця // Проблеми історії та археології України : матеріали VI Міжнарод. науч. конф., посвящ. 150-летию со дня рождження акад. В. П. Бузескула, 10–11 окт. 2008 г. Харьков, 2008. С. 81.

2009

334. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 12 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 308 с.
- Зі змісту:* Історіографічна проблематика у наукових працях В. Ф. Циха / Ю. А. Кісельова. С. 276–282.
335. Археологічні розвідки в м. Харків і Харківській обл. у 2008 р. / І. Б. Шрамко, І. В. Голубева, С. А. Задніков, В. М. Окатенко, К. Ю. Пеляшенко // Археологічні дослідження в Україні : 2008 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2009. С. 325–328.
336. Буйнов Ю. В. Меланхлены и их археологические реалии // Юг России и Украина в прошлом и настоящем: история, экономика,

- культура : сб. науч. тр. V междунар. науч. конф. (г. Белгород, 23–24 янв. 2009 г.). Белгород, 2009. С. 13–15.
337. Буйнов Ю. В. Методичні рекомендації керівникам гуртків, вчителям, учням, які цікавляться історією рідного краю. Харківська область. Харків : Стиль-издат, 2009. 25 с.
338. Буйнов Ю. В., Скирда В. В., Шрамко І. Б. Методичні рекомендації з археологічної практики для студентів I курсу історичного факультету. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 54 с.
339. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 852. Історія. Вип. 41 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 416 с.
- Зі змісту:* К вопросу об этногенезе племен бондарихинской культуры / Ю. В. Буйнов. С. 7–17 ; Профессора-иностранцы и местная среда в Харькове в начале XIX в.: взаимодействие и восприятие / В. Ю. Иващенко. С. 315–326 ; Університети: з минулого у майбутнє : [рецензія] / С. І. Посохов. С. 364–365. Рец. на кн.: Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса / Н. В. Поляков, Н. В. Савчук. Дніпропетровськ : Изд-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. 596 с.
340. Вкарбовані в літопис науки / [уклад. С. М. Куделко, А. В. Григор'єв]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 208 с.
341. Задников С. А., Шрамко І. Б. К вопросу о первых контактах населения Бельского городища с античным миром // Боспорский феномен. Искусство на периферии античного мира : материалы науч. конф. / отв. ред. В. Ю. Зуев. Санкт Петербург, 2009. С. 473–477.
342. Зайцев Б. П., Павлова О. Г. Посохов Сергій Іванович // Сергій Іванович Посохов – професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. С. 3–8.
343. Иващенко В. Ю., Посохов С. І. Образы профессор-иностранцев Харьковского университета начала XIX в. в воспоминаниях современников // Наукові записки : зб. молодих вчених та аспірантів / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2009. Т. 19 : Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризація. Кн. 1. С. 631–642.
344. Иващенко В. Ю., Марченко О. С. Історія України : кишеньк. довід. школяра. Харків : Веста ; Ранок, 2009. 386 с.

345. Івашенко В. Ю., Марченко О. С. Історія України : 7–9 класи : короткий довід. Харків : Ранок, 2009. 192 с.
346. Каплин А. Д. Особенности деятельности правых организаций Харькова и Харьковской губернии в общероссийском контексте (нач. ХХ в.) // Юг России и Украина в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : сб. науч. тр. / Белгород. гос. ун-т. Белгород, 2009. С. 138–142.
347. Каплин А. Д. Предисловие // Государство и народ / К. С. Аксаков. Москва, 2009. С. 5–38.
348. Каплин А. Д. Русская идея в контексте истории русского народа (ХІХ – начало ХХІ в.) // Русин : междунар. ист. журн. 2009. № 1. С. 141–144.
349. Каплин А. Д., Сергеев И. П. Полтава: два столетия спустя. Юбилейные празднования в Полтаве (1909) // Моск. журн. : История гос-ва Российского. 2009. № 7 (223). С. 38–46.
350. Каплин А. Д., Сидоров В. И. Въездной туризм в Украине: некоторые тенденции последних лет // Туристичний бізнес: світові тенденції та нац. пріоритети : матеріали конф. Харків, 2009. С. 75–78.
351. Каплин А. Д. Хомяков Алексей Степанович // Русское православие. Москва, 2009. Т. 3. С. 531–551. (Святая Русь : большая энцикл. рус. народа).
352. Каплин О. Д. [Рецензія] // Сіверян. літопис. 2009. № 4. С. 174–175. Рец. на кн.: Східнохристиянська цивілізація: соціокультур. устрій та ідентичність / Д. Є. Муза. Донецьк : Вебер, 2009. 476 с.
353. Киселева Ю. А. Историография в научной и преподавательской деятельности В. П. Бузескула // Древности, 2009 : харьков. ист.-археол. ежегодник. Харків, 2009. Т. 8. С. 207–216.
354. Куделко С. М. Аристократы в Харьковском университете // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2009. № 4. С. 83.
355. Куделко С. М. Археолог-медиевист профессор В. К. Михеев: из калейдоскопа впечатлений // Хазарский альманах. 2009. Т. 8. С. 55–57.
356. Куделко С. М. Историческая память – дело всенародной и государственной важности // Канч / обл. обществ. орг-ция «Армян. нац. община». Харьков, 2009. № 5–6 (май-июнь). С. 1.
357. Куделко С. М., Кашаба О. Ю. Теоретико-методологічні дискусії з питань історичного краєзнавства в 20-ті – на початку 30-х рр. ХХ ст. // Краєзнавство. 2009. № 3–4. С. 21–27.

358. Куделко С. М., Марьонкіна В. Г. Свято-Антоніївська церква – видатна пам'ятка історії культури ансамблю будівель Харківського класичного університету // Шості культурологічні читання пам'яті В. Подкопаєва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів» / [редкол. : О. А. Гриценко, С. Д. Безклубенко, М. К. Дмитренко та ін.]. Київ, 2009. С. 213–214.
359. Куделко С. М. О книге и ее авторе // Харьков, откуда имя твое? / И. Саратов. [Изд. 3-е]. Харьков, 2009. С. 3–8.
360. Куделко С. М., Павлова О. Г. Харьковский Свято-Покровский собор – твердыня православия, символ Слобожанщины и свидетель истории // Новый колегіум. 2009. № 4. С. 62–66.
361. Куделко С. М., Посохов С. И. Почетные члены Харьковского университета (XIX – начало XX века) // Юг России и Украины в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : сб. науч. тр. V Междунар. науч. конф., Белгород, 23–24 янв. 2009 г. Белгород, 2009. С. 238–242.
362. Куделко С. М. Предисловие // Операция «Кулаки» : Книга судеб: 80 лет спустя... / В. И. Сосницкий, Я. О. Чуйкова. Харьков, 2009. С. [6].
363. Афанасій Федорович Луньов : ст., спогади, док., матеріали / Асоц. випускників, викладачів і друзів ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; голов. ред. С. М. Куделко ; упоряд. О. Г. Павлова. Харків : Тимченко А. М., 2009. 194 с. : іл., 14 арк. іл.
Зі змісту: Передмова / С. І. Посохов. С. 5–6 ; Афанасій Федорович Луньов – засновник Пархомівського історико-художнього музею / О. Г. Павлова. С. 8–13 ; Про епістолярну спадщину з архіву Афанасія Луньова / П. П. Луньов, О. Г. Павлова. С. 72–75 ; Пархомовский Третьяков / С. М. Куделко. С. 137–138 ; Учитель!!! / В. Г. Пикалов. С. 143–144 ; Мое понимание А. Ф. Луньова / С. И. Посохов. С. 144–145.
364. Малиновська Н. М. Життєвий шлях і науковий доробок А. П. Ковалівського (1895–1969 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : [Б. в.], 2009. 19 с.
365. Павлова О. Г., Куделко С. М. Методичні рекомендації з проведення музейно-архівної практики для студентів II курсу історичного факультету. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 36 с.

366. Павлова О. Г. Музеї – центри туристсько-екскурсійної діяльності : З досвіду роботи Пархомів. іст.-худож. музею // Туристичний бізнес: світові тенденції та нац. пріоритети : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 28 трав. 2009 р. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. С. 51–54.
367. Павлова О. Г. Народный учитель – учитель для народа // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харьков, 2009. № 3. С. 73–76.
368. Павлова О. Г. Передмова // Млинарство Слобожанщини : (Розвідка про водяні та вітряні млини – дива народної техніки наших пращурів) / І. О. Юхно. Харків, 2009. С. 4–5.
369. Пеляшенко К. Ю., Буйнов Ю. В. Охоронні дослідження на поселеннях доби бронзи. Завод Комсомолец та Мерефа 4 на Харківщині // Археологічні дослідження в Україні : 2008 : зб. наук. пр. Київ, 2009. С. 223–227.
370. Пеляшенко К. Ю., Голубева І. В., Буйнов Ю. В. Охоронні дослідження багатощарового поселення по вул. Примерівська у Харкові // Археологічні дослідження в Україні : 2006–2007 : зб. наук. пр. Київ, 2009. С. 254–258.
371. Петровський В. В. Вища освіта виховання сучасної інтелігенції за вимогами Болонського процесу // Викладання мов у вищих закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XIII Міжнар. наук.-практ. конф., 4–5 черв. 2009 р. Харків, 2009. С. 149–150.
372. Посохов С. И. Болонский процесс и Украина: сложное взаимодействие // V Всерос. науч.-метод. совещание деканов и ведущих кафедр классических университетов и педагогических вузов : тезисы. Москва, 2009. С. 28–35.
373. Посохов С. И. Образы Харьковского университета XIX – начала XX в. в воспоминаниях, публицистике и историографии // «Быть русским по духу и европейцем по образованию» : Ун-ты Рос. империи в образоват. пространстве Центр. и Вост. Европы XVIII – начала XX ст. Москва, 2009. С. 100–113.
374. Посохов С. И. Попечители Харьковского учебного округа первой половины XIX века: попытка реабилитации // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харьков, 2009. № 4. С. 40–50.
375. Посохов С. И. Почетные члены Харьковского университета (XIX – начало XX века) // Юг России и Украина в прошлом

- и настоящем: история, экономика, культура : сб. науч. тр. V Междунар. науч. конф. Белгород, 2009. С. 238–242.
376. Посохов С. И. Путевые заметки В. Д. Спасовича о Болгарии сентября 1878 г. // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2009. Т. 3. С. 109–112.
377. Посохов С. И. Символы и эмблемы Харьковского университета // Вспомогательные исторические дисциплины в пространстве гуманитарного знания : материалы XXI Междунар. конф. Москва, 2009. С. 291–294.
378. Посохов С. И. Творческое наследие Марина Дринова. Попытка систематизации // Сборник на случай 170-годишнината от рождението на проф. Марин Дринов. София, 2009. С. 87–94.
379. Посохов С. И., Павлова О. Г. Учитель мистецтва життя : [про А. Ф. Луньова] // Промінь : громад.-політ. газ. Краснокут. р-ну Харків. обл. 2009. 10 січ. (№ 2–3).
380. Сергій Іванович Посохов – професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова ; наук. ред. канд. іст. наук, проф. С. М. Куделко ; бібліогр. ред. Ю. Ю. Полякова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 52 с.
381. Посохов С. И. Статут 1804 року та становлення університетської традиції // Харків. ун-т. 2009. 27 січ.
382. Посохов С. И. Університет як тип інтелектуального співтовариства: міркування про «університетський дух» // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. Київ, 2009. Вип. 4. С. 125–137.
383. Посохов С. И. Харківська область // Знайома та незнайома Харківщина. Харків, 2009. С. 219–222. Те саме рос. та англ. мовами.
384. Православная энциклопедия Харьковщины / авт. идеи и рук. проекта В. В. Петровский ; сост., отв. ред. А. Д. Каплин. Харьков : Майдан, 2009. 564 с.

Зі змісту:

ст. Зайцева Б. П.:

Могилевский Афанасий Григорьевич / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. С. 313–314 ;

ст. Каплина О. Д.:

Агафангел (Соловьев Алексей Федорович). С. 60 ;

Айвазов Иван Георгиевич. С. 61–62 ;

Аксаков Иван Сергеевич. С. 62–63 ;

Алексий (Дородницын Анемподист Яковлевич). С. 65–67 ;

Антонов Филарет Давидович / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 85–86 ;
Анфимов Яков Афанасьевич. С. 86 ;
Арсений (Жадановский Александр Иванович). С. 91–93 ;
Арсений (Чаговцев (Чаговец?) Андрей Львович). С. 95–96 ;
Бич-Лубенский Иван Михайлович. С. 114–115 ;
Бразоли. С. 119 ;
Буткевич Алексей Тимофеевич. С. 120–121 ;
Буцинский Петр Никитич. С. 122–123 ;
Воронец Евстафий Николаевич. С. 141 ;
Вязигин Андрей Сергеевич / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов. С. 152–155 ;
Гальковский Николай Михайлович. С. 157 ;
Гаршин Всеволод Михайлович. С. 157–158 ;
Гейцыг Евгения Николаевна. С. 159 ;
Говоруха-Отрок Юрий Николаевич. С. 167–168 ;
Гончаревский Иоанн Николаевич. С. 170 ;
Денисов Яков Андреевич / А. Д. Каплин, И. П. Сергеев. С. 178–179 ;
Дмитриевский Иоанн Николаевич. С. 183 ;
Жевахов Николай Давидович / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов. С. 196–198 ;
Задонский Василий Андреевич. С. 199–200 ;
Знаменский Иоанн Павлинович. С. 203 ;
Концевич Иван Михайлович. С. 255–256 ;
Кулжинский Иван Григорьевич. С. 266–267 ;
Кульчицкий Николай Константинович / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов. С. 267–268 ;
Мартынов Александр Васильевич. С. 304 ;
Мелихов Василий Александрович. С. 306 ;
«Мирный труд» / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов. С. 307–308 ;
Митрофан (Абрамов Николай) / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 309–310 ;
Митрофан (Симашкевич Митрофан Васильевич) / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 310–311 ;
Надлер Василий Карлович. С. 317–319 ;
Неофит (Следников Николай Николаевич). С. 325 ;
Павел (Кратиров Павел Федорович) / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 362–363 ;
Павлов Тимофей Степанович. С. 364–365 ;

- Пичета Иоанн Христофорович. С. 382–383 ;
Посельский Сергей Моисеевич / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 394–395 ;
Проскурников Евгений Иванович / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 398–399 ;
Протасьев Николай Васильевич. С. 399 ;
Радзишевский Константин Иванович / А. Д. Каплин, И. П. Сергеев. С. 401 ;
Ребиндер Николай Александрович. С. 407–408 ;
Родион (Гончаров Роман) / прот. М. Матвеевко, А. Д. Каплин. С. 413 ;
Скубачевский Петр Николаевич. С. 445 ;
Соловьев Сергей Викторович / А. Д. Каплин, И. П. Сергеев. С. 451–452 ;
Станевич Евстафий Иванович. С. 457–458 ;
Старынкевич Константин Сократович. С. 460 ;
Страхов Николай Николаевич. С. 464–465 ;
Темниковский Евгений Николаевич. С. 474 ;
Туроверов Иван Михайлович / А. Д. Каплин, И. П. Сергеев. С. 479 ;
Уткин Константин Петрович. С. 482 ;
Феодор (Лебедев Феодор). С. 484–485 ;
Харьковский отдел Русского Собрания / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов. С. 504–508 ;
Чижевский Иоанн Лукич. С. 539–541 ;
Шипулин Сергей Павлович. С. 547 ;
Щоголев Яков Иванович. С. 555 ;
- ст. Куделка С. М.:**
Александр (Петровский Александр Феофилович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 63–64 ;
Амвросий (Ключарев Алексей Иосифович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 71–73 ;
Антоний (Храповицкий Алексей Павлович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 79–82 ;
Аполлос (Терешкевич Тимофей Иванович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 87–88 ;
Арсений (Брянцев Александр Дмитриевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 90–91 ;
Бродович Иосиф Александрович. С. 120 ;

Елпидифор (Бенедиктов Алексей Иванович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 191–192 ;
Иннокентий (Александров Илия Федорович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 212–213 ;
Иннокентий (Борисов Иоанн Алексеевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 214–216 ;
Иустин (Охотин Иоанн Яковлевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 230–231 ;
Леонтий (Гудимов Иван Афанасьевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 286–287 ;
Макарий (Булгаков Михаил Петрович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 299–302 ;
Мелетий (Леонтович Михаил Иванович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 304–306 ;
Нектарий (Надеждин Николай Самуилович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 323–324 ;
Никодим (Руснак Николай Степанович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 327–329 ;
Переяславская епархия. С. 374 ;
Савва (Тихомиров Иоанн Михайлович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 417–418 ;
Свято-Вознесенская (Чернобыльская) церковь в Харькове. С. 422 ;
Смарагд (Крыжановский Александр Петрович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 448–450 ;
Стойкович Афанасий Иванович. С. 464 ;
Филарет (Гумилевский Дмитрий Григорьевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 488–490 ;
Флавиан (Городецкий Николай Николаевич) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 492–493 ;
Христорф (Сулима Харитон Семенович) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, прот. В. Швец. С. 523–525 ;
ст. Павловой О. Г. (див. також вище ст. з Куделком С. М. та прот. В. Швецем):
Алферов Аркадий Николаевич. С. 69–70 ;
Лунев Афанасий Федорович. С. 295–296 ;
Музей церковного искусства в Натальевке. С. 314–316 ;
Пархомовская коллекция икон. С. 369–371 ;
Редин Егор Кузьмич. С. 408–410 ;
Сумцов Николай Федорович. С. 467–469 ;

Черногубов Николай Николаевич. С. 537–538 ;

ст. Посохова С. І.:

Кафедра богословия императорского Харьковского университета. С. 237–238 ;

Кафедра истории церкви императорского Харьковского университета. С. 238–239 ;

Кафедра церковного права императорского Харьковского университета. С. 239 ;

Лебедев Амфиан Степанович. С. 283–284 ;

Яворницкий (Эварницкий) Дмитрий Иванович. С. 560–561 ;

ст. Скирди В. В.:

Первый христианский город Харьковщины. С. 372–373.

385. Скирда В. В. Етнічне визначення середньовічних пам'яток на археологічних з'їздах початку ХХ ст. // Тези Міжнар. наук. конф. «Східноєвропейські старожитності в добу середньовіччя», присвяч. 90-річчю з дня народження видатного вітчизняного археолога Б. О. Тимошука. Чернівці, 2009. С. 57–58.
386. Філіпенко Р. І., Куделко С. М. З історії дослідження візантійського мистецтва у Харківському університеті: Є. К. Редін // Слобожанське культурне надбання : зб. ст. учених з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2009. Вип. 2. С. 326–332.
387. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна : календар на 2009 р. / [авт.-уклад. В. Ю. Іващенко, С. М. Куделко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : [ХНУ ім. В. Н. Каразіна], 2009. [14 с.].
388. Шрамко Б. А. Железные наконечники стрел // Эпоха раннего железа : сб. науч. тр. к 60-летию С. А. Скорого / отв. ред. С. С. Бессонова. Киев ; Полтава, 2009. С. 383–393.
389. Шрамко Б. А., Шрамко І. Б. Культова пластика Більського городища // Poltavika : Полтав. обл. енцикл. : в 12 т. Полтава, 2009. Т. 12 : Релігія та церква. С. 59–60.
390. Шрамко І. Б., Задников С. А. Охранные исследования многослойного поселения Песочин-Мобиль 2 под Харьковом в 2008 г. // Археологічні дослідження в Україні : 2008 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2009. С. 329–331.
391. Шрамко І. Б. Исследование зольника 10 на Западном укреплении Бельского городища в 2008 г. // Археологічні дослідження в Україні : 2008 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2009. С. 323–324.

392. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Результати археологічного дослідження Більського городища в 2007 р. // Археологічні дослідження в Україні : 2006–2007 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2009. С. 363–365.
393. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Розкопки зольника 13 на Західному укріпленні Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2006–2007 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2009. С. 8–10.
394. Шрамко І. Б. Культові споруди та жертівники Більського городища // *Poltavika* : Полтав. обл. енцикл. : в 12 т. Полтава, 2009. Т. 12 : Релігія та церква. С. 60.
395. Юхно І. О. Млинарство Слобожанщини : (Розвідка про водяні та вітряні млини – дива народної техніки наших пращурів) / наук. ред. О. Г. Павлова. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 40 с.
Зі змісту: Передмова / О. Г. Павлова. С.4–5.

2010

396. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 13 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 248 с.
397. Бакиров В. С., Залюбовский И. И., Посохов С. И. Научные школы Харьковского национального университета имени В. Н. Каразіна: из прошлого в будущее // О научных исследованиях и научных школах : Евразийское пространство : [кол. моногр.]. Москва, 2010. С. 61–69.
398. Безсонов П. А. Русский народ и его творческое слово / [предисл., прим., имен. слов. А. Д. Каплина]. Москва, 2010. 608 с.
399. Буйнов Ю. В., Буйнова Н. І., Сушко В. А. Деякі поради організаторам роботи з історичного краєзнавства серед учнівської молоді. Харків : Харків. обл. станція юних туристів, 2010. 44 с.
400. Буйнов Ю. В. До 90-річчя Бориса Андрійовича Шрамка // Археологія. 2010. № 4. С. 136–138.
401. Буйнов Ю. В. К вопросу о генезисе памятников малобудковского типа финала бронзового века // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VII Междунар. науч. конф. (Харьков, 28–29 окт. 2010 г.). Харьков, 2010. С. 16.
402. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 908. Історія. Вип. 42 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 240 с.

- Зі змісту:* Основные вопросы генезиса марьяновской культуры / Ю. В. Буйнов. С. 7–17 ; Універсальна і кредитна кооперація в системі сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу / Ю. В. Буйнов, К. В. Філіппов. С. 71–79.
403. Гречишкіна М. В. Археологічні дослідження О. І. Тереножкіна в Середній Азії (1929–1941) // Археологія. 2010. № 2. С. 102–107.
404. Григор'єва М. В. Історія студентських організацій університетів Наддніпрянської України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : [Б. в.], 2010. 18 с.
405. Дьячков С. В., Скирда В. В. Сапоги точал пирожник... : Заметки на полях «монументальных» трудов Б. Н. Кузыка и Ю. В. Яковца // Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2010. Т. 9. С. 365–370. Рец. на кн.: Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Т. 3. Северное Причерноморье – пространство взаимодействия цивилизаций / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. Москва : Ин-т экон. стратегий, 2008. 908 с.; Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Т. 4. Истоки и вершины восточнославянской цивилизации / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. Москва : Ин-т экон. стратегий, 2008. 520 с.
406. Задников С. А., Шрамко И. Б. Античная керамика по материалам раскопок на Бельском городище // Старожитності Лівобережного Подніпров'я : зб. наук. пр. і матеріалів Х наук.-практ. семінару «Охорона та дослідження пам'яток археології» (м. Комсомольск, 14–16 серп. 2010 р.) / відп. ред. О. Б. Супруненко. Київ ; Полтава, 2010. С. 105.
407. Иващенко В. Ю. Харьковский университет и исследования местного края в первой половине XIX века // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2010. № 4. С. 32–40.
408. История Украины : [учеб. пособие для студентов вузов] / Н. Н. Савченко, Р. И. Филиппенко, С. М. Куделко, О. К. Малютин. Харьков : Тимченко, 2010. 271 с.
409. Иващенко В. Ю. Колекція усноісторичних джерел Музею історії Харківського університету: особливості комплектування та зберігання // Збереження культурної спадщини в інформаційному суспільстві : Слово архівістів : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю ЦДНТА України (15–16 груд. 2009 р.). Харків, 2010. С. 37–38.

410. Іващенко В. Ю., Марченко О. С. Історія солодкого життя : Нариси з історії виробництва солодоців у Харкові / за ред. А. А. Коваленко. Харків : Іріс, 2010. 240 с.
411. Іващенко В. Ю. Тісенівські читання // Харків. ун-т. 2010. 2 листоп. (№ 15). С. 1, 3.
412. Історичні автографи : З фондів Держ. архіву Харків. обл. / Держ. архів Харків. обл., Харків. приват. музей міської садиби ; упоряд. О. С. Гнезділо, О. С. Коптева, Л. А. Панасенко, О. В. Сафонова ; голов. ред. кол. С. І. Посохов. Харків : ХПММС, 2010. 268 с. (Сер. «Харківські колекції» ; вип. 2).
Зі змісту: Передмова / С. І. Посохов. С. 7.
413. Каплин А. Д. Выдающийся русский экономист, счетовод, мыслитель, общественный деятель Ф. В. Езерский (1836–1916) // Российская империя в исторической перспективе : сб. науч. тр. Белгород ; Чернигов, 2010. С. 37–42.
414. Каплин А. Д. И. А. Ильин о «сопротивлении злу мечом» и православное понимание войны // Религия в современной системе международных отношений: Возможности религии в созидании мира и урегулировании конфликтов : материалы V междунар. наук.-практ. конф. (23 окт. 2009 г.). Санкт-Петербург, 2010. С. 212–216.
415. Каплин А. Д. Краткое жизнеописание священника-новомученика И. Н. Жукова // Збереження культурної спадщини в інформаційному суспільстві : Слово архівістів : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю ЦДНТА України (15–16 груд. 2009 р.). Харків, 2010. С. 41–42.
416. Каплин А. Руска Православна мисао о језуитима и њихов однос према Русији // Збиља-Reality. Београд, 2010. № 1.*
Те саме // Борба за веру. Београд, 2010. 15 фебруар.
417. Куделко С. М. Видання про автографи видатних особистостей // Архіви України. 2010. № 3–4. С. 330–331. Рец. на кн.: Історичні автографи : З фондів Держ. архіву Харків. обл. / Держ. архів Харків. обл., Харків. приват. музей міської садиби ; [упоряд. О. С. Гнезділо, О. С. Коптева, Л. А. Панасенко, О. В. Сафонова ; голов. ред. кол. С. І. Посохов]. Харків : ХПММС, 2010. 268 с. (Сер. «Харківські колекції» ; вип. 2).
418. Куделко С. М. Ее ценили и уважали коллеги и ученики // Маслины: античное поселение в Северо-западном Крыму : ст. и воспоминания [о В. А. Латышевой] / В. А. Латышева ; [сост.

- А. П. Мартемьянов, А. Н. Токарев ; отв. ред. А. П. Мартемьянов].
Харьков, 2010. С. 153–154.
419. Куделко С. М. Життєвий шлях археолога, заслуженого діяча науки і техніки України В. К. Міхеєва // Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук.-попул. ст. Харків, 2010. Число 8. С. 55–57.
420. Куделко С. М., Тарасова Л. И. Харьков: хроника столетий. Харьков : САГА, 2010. 391 с.
421. Лешков В. Н. Русский народ и государство / [предисл., примеч., имен. слов. А. Д. Каплин]. Москва, 2010. 688 с.
422. Марьонкіна В. Г., Куделко С. М. Історія відкриття першого православного університетського храму в Україні // Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук.-попул. ст. Харків, 2010. Число 8. С. 70–74.
423. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 9 (12) / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК ; голов. ред. С. І. Посохов. Київ, 2010. 198 с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 7).
424. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 10 (13) / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК ; голов. ред. С. І. Посохов. Київ, 2010. 186 с. (Сер. «Пам'яткознавство Північного регіону України» ; № 3).
425. Окатенко В. М., Буйнов Ю. В. Курган з похованнями скіфського типу біля смт Старий Мерчик // Археологія. 2010. № 1. С. 78–90.
426. Павлова О. Г. Інноваційні можливості історико-культурного туризму в Харківській області // Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку : монографія / за заг. ред. проф. В. В. Александрова. Харків, 2010. С. 105–121.
427. Павлова О. Г. Шануючи пам'ять наших учителів // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2010. № 1. С. 87, 94.
428. Пеляшенко К. Ю., Буйнов Ю. В. Охоронні розкопки на багатшаровому поселенні Харків, пров. Климовського // Археологічні дослідження в Україні : 2009 : зб. наук. пр. Київ, 2010. С. 326–326.
429. Петровський В. В. Використання інформаційних технологій навчання у вищих навчальних закладах // Викладання мов у вищих закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 3–4 черв. 2010 р. Харків, 2010. С. 124–126.

430. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України : Неупереджений погляд : Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 3-тє, випр. та допов. Харків : Школа, 2010. 624 с.
431. Петровський В. В., Семененко В. І. Історія України : Заборонені кохання : Особистості. Долі. Почуття. Харків : Школа, 2010. 432 с.
432. Посохов С. И. Диссертация = бюрократическая наука? (или заметки по поводу «вечных проблем») // Мир историка : историограф. сб. Омск, 2010. Вып. 6. С. 220–232.
433. Посохов С. И. Рассуждение по поводу и без повода : [про С. А. Чернова] // Дніпропетровський історико-археографічний збірник. 2010. Вип. 4. С. 16–18.
434. Посохов С. И. Университеты Украины как центры региональных образовательных систем: история и современность // Труды Первого Всероссийского съезда историков-регионоведов (Санкт-Петербург, 11–13 окт. 2007 г.). Санкт-Петербург, 2010. Т. 1. С. 142–148.
435. Посохов С. І., Іващенко В. Ю. «Вільні семінари»: варіативність навчання при викладанні навчального курсу «Спеціальні історичні дисципліни» // Проблеми дидактики історії. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 2. С. 38–44.
436. Посохов С. І. Історіографічні образи: спроби реконструкції (на матеріалах історіографії університетів) // Укр. соціол. журн. 2010. № 3–4. С. 75–79.
437. Посохов С. І. «Наша історія має бути різнокольоровою» // Слобід. край. 2010. 24 серп.
438. Посохов С. І. «Перше місце для нас не самоціль...» // Харків. ун-т. 2010. 23 лют.
439. Посохов С. І. У пошуках кращого університету (дискусії у російській публіцистиці др. пол. XIX – поч. XX ст. про використання досвіду західних університетів) // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. тр. V междунар. науч. конф. Белгород ; Чернигов, 2010. С. 92–96.
440. Посохова Л. Ю., Посохов С. І. На шляху до університету: православні колегиуми та місцеве суспільство XVIII – початку XIX ст.) // Гуманітарні студії: Україна – Польща. Кам'янець-Подільський ; Жешів, 2010. С. 77–85.
441. Селевич Ю. Л. Діяльність Харківської духовної консисторії в XIX – на початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Харків : [Б. в.], 2010. 19 с.

442. Скирда В. В. Верхньосалтівський комплекс: 110 років досліджень // Старожитності Лівобережного Подніпров'я : зб. наук. пр. і матеріалів X наук.-практ. семінару «Охорона та дослідження пам'яток археології» (м. Комсомольск, 14–16 серп. 2010 р.). Київ ; Полтава, 2010. С. 116–117.
443. Скирда В. В. Определение этнической принадлежности средневековых памятников на I–VII археологических съездах // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VII Междунар. науч. конф. (Харьков, 28–29 окт. 2010 г.). Харьков, 2010. С. 77.
444. Харківський історіографічний збірник. Вип. 10 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 402 с.
Зі змісту: Від редактора / С. І. Посохов. С. 3–7 ; Истоки становления историографии как учебной и научной дисциплины в Харьковском университете: первая треть XIX века / Ю. А. Киселева. С. 244–264 ; Историк в переломную эпоху: перипетии судьбы и зигзаги научного творчества профессора М. В. Ключкова / С. А. Чухлий. С. 265–274 ; Розмова про себе та свій фах / С. І. Посохов. С. 368–371. Рец. на кн.: Вступ до історії / Н. М. Яковенко. Київ : Критика, 2007. 375 с. ; Володимир Кузьмич Міхеєв (1937–2008 рр.) : [некролог] / В. В. Скирда. С. 392–394.
445. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна : календар на 2010 р. / [авт.-уклад. В. Ю. Іващенко, С. М. Куделко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : [ХНУ ім. В. Н. Каразіна], 2010. [14 с.].
446. Харківський університет XIX – початку XX ст. у спогадах його професорів та вихованців : у 2 т. Т. 1 / уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадєєв, С. М. Куделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов ; вступ. ст. В. Ю. Іващенко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : САГА, 2010. 540 с.
Зі змісту: Університетська пам'ять / В. Ю. Іващенко. С. 7–32.
447. Харківський університет XIX – початку XX ст. у спогадах його професорів та вихованців : у 2 т. Т. 2 / уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадєєв, С. М. Куделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов ; вступ. ст. В. Ю. Іващенко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : САГА, 2010. 550 с.
448. Шрамко И. Б. Бельское городище: основные этапы развития // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VII Междунар. науч. конф. (Харьков, 28–29 окт. 2010 г.) / отв. за вып. С. В. Дьячков. Харьков, 2010. С. 38.

449. Шрамко И. Б., Бучастая С. И. Дорогие друзья! : [вступ. слово] // Чугуївське городище. Археологічні дослідження в 2009 р. / Г. Є. Свистун. Харків, 2010. С. 6–8.
450. Шрамко И. Б., Задников С. А. Новые находки ранней античной керамики на Бельском городище // СУМВОЛА. Москва ; Киев, 2010. Вып. 1 / [ред. кол. : А. А. Масленников, Н. А. Гаврилук, А. А. Завойкин]. С. 294–300.
451. Шрамко И. Б., Задников С. А. Поселение XIV века «Олешки» на Северском Донце // Степи Европы в эпоху средневековья. Донецк, 2010. Т. 8 : Золотоордынское время. С. 163–230.
452. Шрамко И. Б. Охранные раскопки поселения скифского времени : Молодежный парк в Харькове // Археологічні дослідження в Україні : 2009 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Луцьк, 2010. С. 477–478.
453. Шрамко И. Б. Работы 2009 г. на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні : 2009 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Луцьк, 2010. С. 479–481.
454. Шрамко И. Б., Голубева И. В., Задников С. А., Пеляшенко К. Ю. Дослідження в м. Харків і Харківській обл. в 2009 р. (за матеріалами експертиз) // Археологічні дослідження в Україні : 2009 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Луцьк, 2010. С. 482–485.
455. Kharkiv : visitor's guide / [project managers G. Kernes, I. Terekhov, V. Rud, S. Gen ; text and compiling : J. Zakhovaeva, I. Baida ; routs : S. Kudelko, J. Zakhovaeva, O. Kravchenko etc.]. Second edition. Kharkiv : Golden Pages, 2010. 224 p. : il.

2011

456. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 14 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 352 с.
Зі змісту: Проблеми жіночої освіти в Російській імперії на сторінках періодичної преси середини XIX ст. / А. Кудь. С. 272–281.
457. Андреев А. Ю., Посохов С. И. Университетская идея в Российской империи XVIII – начала XX веков : антология. Москва : РОССПЭН, 2011. 527 с.
458. Бондаренко Г. А. Проблеми морально-етичного виховання дітей та молоді на сторінках періодичних видань Харківської єпархії (1861–1884 рр.) // Матеріали XXVIII-ї міжнар. наук. краєзнав. конф. молодих учених, 17 груд. 2010 р. Харків, 2011. С. 39–40.

459. Бондаренко Г. А. Проблемы воспитания молодёжи на страницах периодических изданий Харьковской епархии во второй половине XIX века // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования : материалы Всеукр. науч.-практ. конф., 24–25 марта 2011 г. Харьков, 2011. С. 37–39.
460. Бондаренко Г. А. «Харківські єпархіальні відомості» як джерело для вивчення діяльності духовенства (1867–1917 рр.) // Каразінські читання (історичні науки) : матеріали міжнар. наук. конф., 22 квіт. 2011 р. Харків, 2011. С. 277–278.
461. Бондаренко С. К. Бібліотеки в культурному просторі міста Харкова у другій половині XIX – на початку XX століття: історіогр. та джерелознав. аспекти // Каразінські читання (історичні науки) : матеріали міжнар. наук. конф., 22 квіт. 2011 р. Харків, 2011. С. 337–338.
462. Бондаренко С. К. Нові джерела з історії читання XIX – початку XX ст. у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2011. Вип. 14. С. 229–238.
463. Буйнов Ю. В. Разведки в долине р. Харьков // Археологічні відкриття в Україні в 2010 р. : зб. наук. пр. Київ ; Полтава, 2011. С. 50–51.
464. Бутенко В. І., Філіппов К. В. Кооперація, селянин, держава. Історія сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 214 с.
465. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 965. Історія. Вип. 43 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 304 с.

Зі змісту: О роли поздняяковской и марьяновской культур в генезисе памятников малобудковского типа финала бронзового века / Ю. В. Буйнов. С. 7–18 ; Звіти Харківської громадської бібліотеки 1889–1918 рр. як джерело з історії читання / С. К. Бондаренко. С. 204–210 ; Ранний этап научных исследований А. И. Тереножкина / М. В. Гречишкина. С. 211–218 ; Историкографические сюжеты в творчестве ученых-историков Харьковского университета первой половины XIX века / Ю. А. Киселева. С. 219–229 ; Порівняльний аспект університетської історії Європи / С. І. Посохов. С. 244–247. Рец. на кн.: Российские

- университеты XVIII – первой половины XIX века в контексте университетской истории Европы / А. Ю. Андреев. Москва, 2009. 640 с.; Звіт про результати науково-дослідної роботи на історичному факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна за 2010 р. / В. Ю. Іващенко, Д. В. Миколенко. С. 261–266 ; Хроніка подій на історичному факультеті у 2010 р. / В. Ю. Іващенко. С. 267–273.
466. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 982. Історія. Вип. 44 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 264 с.
Зі змісту: «Після нас старе слов'янське варварство повернеться»: професори-іноземці та проблеми європеїзації побуту в Російській імперії на початку XIX ст. / В. Ю. Іващенко. С. 80–87.
467. Древности Восточной Европы : сб. науч. тр. к 90-летию Б. А. Шрамко / отв. ред. С. И. Посохов. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. 340 с.
Зі змісту: Слово о юбиляре / С. И. Посохов. С. 8–9 ; Слово об Учителе / Ю. В. Буйнов. С. 14–16 ; Вспоминаю былые времена / Б. П. Зайцев. С. 17–19 ; Новые данные о земледелии, скотоводстве и охоте у племен бондарихинской культуры / Ю. В. Буйнов, В. Л. Бондаренко. С. 79–86 ; Античный импорт третьей четверти VII – первой четверти VI в. до н. э. на Бельском городище (по материалам 2008 и 2009 гг.) / С. А. Задников, И. Б. Шрамко. С. 138–147.
468. Древности, 2011 : харьков. ист.-археол. ежегодник. Т. 10 / гл. ред. С. И. Посохов. Харьков : НТМТ, 2011. 418 с.
Зі змісту: Вопросы хронологии и периодизации марьяновской культуры эпохи бронзы / Ю. В. Буйнов. С. 102–116 ; Этническое определение средневековых памятников на первых Археологических съездах / В. В. Скирда. С. 322–328 ; Исследования Б. А. Шрамко археологических памятников на новостройках в Харьковской области / Ю. В. Буйнов. С. 405–408.
469. Задников С. А., Шрамко И. Б. К 90-летию Б. А. Шрамко // Шестнадцатые чтения по археологии Средней Кубани : (краткое содержание докл.) / отв. ред. С. Л. Дударев. Армавир, 2011. С. 54–56.
470. Іващенко В. Ю., Куликов В. А., Посохов С. І. Преподавання в школі: на шляху до толерантності : контент-аналіз підручників по історії України // Казахстан и страны СНГ: 20 лет интеграции

в глобальный культурно-исторический контекст : сб. материалов науч.-практ. конф., посвящ. 20-летию независимости Республики Казахстан и 20-летию образования СНГ (20 мая 2011 г.). Алматы, 2011. С. 56–67.

471. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Образы профессоров XIX в. в воспоминаниях преподавателей и воспитанников Харьковского университета // Мир историка. Омск, 2011. Вып. 7. С. 110–139.
472. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Письма Марина Дринова к Константину Гроту (1901–1904) // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2011. Т. 4. С. 506–515.
473. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Профессора-иностранцы и местное общество в университетских городах Российской империи начала XIX в.: взаимодействие и восприятие // Образ «другого» в поликультурных сообществах : материалы Междунар. науч. конф. (Пятигорск, 22–24 апр. 2011 г.). Пятигорск ; Ставрополь ; Москва, 2011. С. 101–106.
474. Иващенко В. Ю. Проблемы европеизации частного быта: семейные отношения и домохозяйство в профессорской среде Харькова в начале XIX в. // Адам и Ева : альм. гендер. истории. 2011. № 19. С. 223–241.
475. Иностранцы профессора российских университетов (вторая половина XVIII – первая треть XIX в.) : биограф. слов. / под общ. ред. А. Ю. Андреева ; сост. А. М. Феофанов. Москва : РОССПЭН, 2011. 207 с.

Зі змісту:

Ст. Иващенко В. Ю.:

- Брандейс Герман Федорович. С. 36–37 ;
Ванноти Людвиг Осипович (Иосифович). С. 48–49 ;
Виллих. С. 53–54 ;
Дегуров (Дюгур, Дегур, Дюгуров) Антон Антонович. С. 76–80 ;
Делавинь (Делявинь) Франц Александрович. С. 80–82 ;
Дрейсиг Василий Федорович. С. 87–89 ;
Коритары Георгий Георгиевич. С. 99–100 ;
Ланг Иосиф (Осип) Матвеевич. С. 100–102 ;
Маурер Эрнест Карлович. С. 110–111 ;
Нельдехен Карл Карлович. С. 116–117 ;
Паки-де-Совиньи Николай Николаевич. С. 117–119 ;
Пильгер Федор Васильевич. С. 123–126 ;
Рейт Бернгард Осипович. С. 134–136 ;

- Роммель Христофор Филиппович. С. 140–143 ;
 Таубер Андрей Михайлович. С. 150–151 ;
 Терлаич Григорий Иванович. С. 151–152 ;
 Умляуф Леопольд Адамович. С. 154–155 ;
 Шад Иван Егорович. С. 172–175 ;
 Швейкарт Фердинанд Львович. С. 184–186 ;
 Шнауберг Иван Андреевич. С. 188–189 ;
ст. Посохов С. І.:
 Белен-де-Баллю Яков Яковлевич. С. 32–34 ;
 Гизе Фердинанд (Федор) Иванович. С. 64–66 ;
 Гут Иван Иванович. С. 75–76 ;
 Дорн Борис Андреевич. С. 85–87 ;
 Дудрович Андрей Иванович. С. 89–90 ;
 Паулович (Павлович) Константин Павлович. С. 121–123 ;
 Стойкович Афанасий Иванович. С. 145–148 ;
 Якоб Людвиг Кондратьевич. С. 202–203.
476. Іващенко В. Ю. Межі автономії університетської корпорації у спогадах професорів та вихованців Харківського університету другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Іст. науки. 2011. Вип. 87, № 8. С. 175–178.
477. Іващенко В. Ю., Посохов С. І. Видатний архівіст [Р. Я. Пиріг] // Харків. ун-т. 2011. 25 жовт.
478. Іващенко В. Ю. Усна історія: теорія та практика : метод. рек. зі спецкурсу. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 26 с.
479. Каплин А. Д. Ю. А. Голубкин как исследователь российской медиевистики ХІХ – начала ХХ вв. // Голубкин Юрий Алексеевич : исслед. о Мартине Лютере : ст. и воспоминания / ХНУ им. В. Н. Каразина ; [сост. А. Н. Токарев, С. А. Кариков ; отв. ред. С. Б. Сорочан]. Харьков, 2011. С. 157–158.
480. Каплин А. Д. И. А. Ильин о «сопротивлении злу мечом» и православном понимании войны // Русский сход как результат национальной катастрофы. Москва, 2011. С. 252–258.
481. Каплин А. Д. В. Н. Лешков и его сочинение «О морском торговом нейтралитете» // *Studia Internationalia* : материалы междунар. науч. конф. Брянск, 2011. С. 50–57.
482. Каплин А. Д. Методологические подходы и источниковедческие приемы в книге В. Суворова (В. Б. Резуна) «Тень победы» // Научный православный взгляд на ложные исторические учения : материалы совмест. конф. Москва, 2011. С. 532–537.

483. Каплин А. Д. Мыслитель, публицист, критик Н. И. Черняев (1853–1910 гг.): краткий очерк жизни и наследия // Юг России в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : сб. науч. тр. Белгород, 2011. С. 58–65.
484. Каплин А. Д. Славянофилы, их сподвижники и последователи. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2011. 624 с.
485. Каплин А. Д., Н. В. Устрялов о «национальной проблеме» у «ранних славянофилов» в контексте историографии славянофильства 1900–1910-х гг. // Калужский сборник. 2011. Вып. 5. С. 14–24.
486. Киселева Ю. А. Новації П. П. Гулака-Артемовського в ході преподавания курса российской истории в Харьковском университете // Проблемы славяноведения. Брянск, 2011. Вып. 13. С. 112–122.
487. Киселева Ю. А., Проценко М. В. Виртуальный тур в рамках сайта Музея истории Харьковского университета: современное состояние и перспективы развития // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2011. № 9. С. 6–8.
488. Кисельова Ю. А. Історіографічні сюжети у викладацькій діяльності О. П. Зерніна // Історичний архів : наук. студії. Миколаїв, 2011. Вып. 6. С. 101–105.
489. Кисельова Ю. А. Харківські сюжети початкової історії історіографії (перша половина XIX ст.) // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Іст. науки. 2011. Вып. 87, № 8. С. 54–58.
490. Куделко С. М. [Аннотация] // Альбом выставки XII археологического съезда в г. Харькове / под ред., коммент. Е. К. Редина. Репринт. изд. Харків, 2011. 56 табл.
491. Куделко С. М. История медицинского факультета Харьковского университета за первые сто лет его существования // Медицинский факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / под ред. И. П. Скворцова, Д. И. Багалея ; [вступ. ст. С. М. Куделко ; редкол. : О. Ю. Багалея, С. А. Голота, Т. Г. Павлова]. Репринт. изд. Харків, 2011. С. 3–10.
492. Куделко С. М. Методика створення реєстру зниклих пам'яток історії та культури України (з досвіду пам'ятокознавців) // Культурна спадщина Слобожанщини. Харків, 2011. Вып. 25. С. 9–13.
493. Куделко С. М., Павлова О. Г. Центр краєзнавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та його участь у навчально-педагогічному процесі // XII Всеукр. наук.

- іст.-краєзнав. конф. «Освітнянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи», присвяч. 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича : зб. матеріалів. Івано-Франківськ, 2011. С. 20–23.
494. Куделко С. М. Памяти коллеги // Голубкин Юрий Алексеевич : исслед. о Мартине Лютере : ст. и воспоминания / ХНУ им. В. Н. Каразина ; [сост. А. Н. Токарев, С. А. Кариков ; отв. ред. С. В. Сорочан]. Харьков, 2011. С. 161–162.
495. Куделко С. М. Последний староста университетской Свято-Антониевской церкви г. Харькова академик А. И. Белецкий (к 180-летию храма) // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования : сб. тез. Харьков, 2011. С. 188–189.
496. Куделко С. М. Путешествовать по-научному // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2011. № 9. С. 229–230. Рец. на кн.: Туристичне країнознавство / А. Ю. Парфіненко. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
497. Куделко С. М., Тарасова Л. И. Харьков: хроника столетий. Харьков : Изд-во САГА, 2011. 394 с.
498. Куделко С. М., Фалько О. С. Повесть о героях края Слобожанского – казаке Харько и кошевом атамане Иване Сирко / рук. проекта А. В. Толстоухов, В. А. Зубанов. Київ : Крион, 2011. 207 с. : фотоил. (Проект «Україна: історія великого народу»).
499. Кудь А. Діловодна документація як джерело вивчення повсякденного життя гімназисток та викладачів харківських гімназій // Каразінські читання (історичні науки) : матеріали міжнар. наук. конф., 22 квіт. 2011 р. Харків, 2011. С. 346–347.
500. Латыши на Харьковщине : сб. док. и материалов / Гос. архив Харьков. обл. ; Центр краеведения ХНУ им. В. Н. Каразина ; Акад. б-ка Латв. ун-та ; гл. ред. С. И. Посохов. Харьков : Контраст, 2011. 160 с.
501. Марьонкіна В. Г., Куделко С. М. Найстаріша університетська церква в Україні (до 180-річчя Свято-Антоніївської університетської церкви) // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2011. № 1. С. 76–80.
502. Мнение эксперта : [проф. С. М. Куделко о создании в Харькове музея техноген. катастроф] // Время. 2011. 3 июня. С. 7 с фот.
503. Музей археології Слобідської України Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна : каталог-проспект /

- Ю. В. Буйнов, С. В. Дьячков, М. В. Любичев, В. В. Скирда, І. Б. Шрамко ; [вступ. слово : В. С. Бакіров ; відп. ред. С. І. Посохов ; фото В. Шуліка]. Харків : Раритети України, 2011. 34 с. (З археологічної колекції ХНУ ім. В. Н. Каразіна).
504. Музейна справа на Харківщині: становлення та розвиток : наук.-допом. покажч. / [уклад. Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик ; наук. ред. С. М. Куделко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 228 с.
Зі змісту: З історії музейної справи на Харківщині / С. М. Куделко, О. Г. Павлова. С. 4–15.
505. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 11 (14) / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПК ; голов. ред. С. І. Посохов. Київ, 2011. 194 с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 8).
506. Павлова О. Г. Музей Слобідської України імені Г. С. Сковороди (січень 1920–1929) // Переяславські Сковородинівські студії : зб. наук. пр. / [за заг. ред. М. П. Корпанюка]. Переяслав-Хмельницький, 2011. С. 304–309.
507. Петровський В. В., Посохов С. І. Термінологічний словник з історіографії: перший досвід // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань. Київ, 2011. С. 22–26.
508. Погорелая А. «Руководство к русской церковной истории» П. В. Знаменского – новое направление в изучении истории Русской Православной Церкви // Каразінські читання (історичні науки) : матеріали міжнар. наук. конф., 22 квіт. 2011 р. Харків, 2011. С. 349–350.
509. Посохов С. И. Механизмы саморепрезентации университета: торжественные акты в университетах Российской империи (вторая половина XVIII – первая половина XIX вв.) // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Іст. науки. 2011. Вип. 87, № 8. С. 15–18.
510. Посохов С. И. Последний из мушкетеров // Голубкин Юрий Алексеевич : исслед. о Мартине Лютере : ст. и воспоминания / ХНУ им. В. Н. Каразина ; [сост. А. Н. Токарев, С. А. Кариков ; отв. ред. С. Б. Сорочан]. Харьков, 2011. С. 168–169.
511. Посохов С. И. Пришло ли время собирать камни? : (О реалиях и перспективах сотрудничества историков на постсоветском пространстве) // Социогуманитарная наука Казахстана: 20 лет самопостижения и интеграции в глобальный культурно-исторический контекст : сб. материалов Междунар. форума. Алматы, 2011. С. 49–58.

512. Посохов С. И. Университетский город в Российской империи второй половины XVIII – первой половины XIX вв. (к вопросу о роли, степени и каналах немецкого культурного влияния) // Диалог со временем. Москва, 2011. Вып. 36. С. 140–165.
513. Посохов С. И. «Университетское пространство»: трактовки, мнения, акценты (на материалах российских университетов XVIII – первой половины XIX вв.) // Юг России в прошлом и настоящем: история, экономика, культура. Белгород, 2011. С. 147–152.
514. Посохов С. И. Харьковский университет как центр региональной образовательной системы: история, проблемы, перспективы // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2011. № 9. С. 51–54.
515. Посохов С. И. Громадська діяльність історика церкви А. С. Лебедева (1833–1910) // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования : тез. конф., 24–25 марта 2011 г. Харьков, 2011. С. 268–270.
516. Премія імені А. Ф. Луньова Міжнародної краєзнавчої конференції молодих вчених Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2004–2010 рр.) : [буклет] / [уклад. О. Г. Павлова] ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Іст. ф-т, кафедра історіографії, джерелознавства та археології, Асоц. випускників, викладачів і друзів ХНУ ім. В. Н. Каразіна, Центр краєзнавства. Харків : [Б. в.], 2011. [8] с.
517. Психологія студентської групи. Вип. 2. На допомогу кураторам / [Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова ... С. М. Куделко та ін.]. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 83 с. (Методична література).
518. Результати досліджень в м. Харків та Харківській області у 2009–2010 рр. (за матеріалами наукових експертиз / І. Б. Шрамко, І. В. Голубева, С. А. Задніков, К. Ю. Пеляшенко // Археологічні дослідження в Україні : 2010 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Полтава, 2011. С. 379–383.
519. Святой праведный отец Иоанн Кронштадтский: «Я предвижу восстановление мощной России» / предисл., сост., примеч. : А. Д. Каплин. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2011. 640 с.
520. Скирда В. В. Вклад А. С. Федоровского в развитие археологии // История археологии: личности и школы. Санкт-Петербург : Нестор-История, 2011. С. 263–267.

521. Скирда В. В. Речі фіно-угорського типу Красногірського могильника // Археологія і давня історія України. Київ, 2011. Вип. 7 : Маляри у Середньому Подніпров'ї. С. 171–174.
522. Скирда В. В. Розвідка у Зміївському районі // Археологічні дослідження в Україні : 2010 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Полтава, 2011. С. 306.
523. Скирда В. В., Скирда І. М. Фіно-угорська проблематика на археологічних з'їздах в Україні // Археологія і давня історія України. Київ, 2011. Вип. 7 : Маляри у Середньому Подніпров'ї. С. 194–197.
524. Туристичний імідж регіону : монографія / [авт. А. М. Байназаров ... С. М. Куделко, О. Г. Павлова та ін.] ; за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.
525. Харьков : справ. по названіям. 7000 улиц, площадей, скверов, районов... / [сост. Е. Н. Дмитриева, Е. В. Дьякова, Н. М. Харченко] ; под общ. ред. С. М. Куделко. Харьков : САГА, 2011. 432 с.
526. Хомяков Д. А. Православие. Самодержавие. Народность / [сост., предисл., примеч., имен. словарь : А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2011. 576 с.
527. Черняев Н. И. Русское самодержавие / [сост., предисл., примеч., имен. словарь : А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2011. 864 с.
528. Шарапов С. Ф. Россия будущего / [сост., предисл., примеч., имен. словарь : А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2011. 720 с.
529. Шрамко Б. А. О назначении новой находки с Мотронинского городища // Полтавський краєзнавчий музей : Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток : зб. наук. ст. / [редкол. Ю. В. Волошин, А. М. Киридон, В. О. Мокляк та ін.]. Полтава, 2011. Вип. 4. С. 80–82.
530. Шрамко І. Б., Задников С. А. Работы на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні : 2010 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Полтава, 2011. С. 384–385.
531. Шрамко І. Б. Охранные исследования поселения скифского времени у с. Новоселовка // Археологічні дослідження в Україні : 2010 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Полтава, 2011. С. 376–377.
532. Шрамко І. Б. Рятівні дослідження курганного могильника Куми на території Красноградського району Харківської області //

Археологічні дослідження в Україні : 2010 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ ; Полтава, 2011. С. 378.

533. Электротряжмаш – флагман отечественного электромашиностроения: страницы истории и современность / [редкол. : В. И. Чередник ... С. М. Куделко, В. В. Скирда и др.]. Харьков : Золотые страницы, 2011. 156 с.

2012

534. Аверкий (Таушев), архиеп. Современность в свете Слова Божия : избр. слова и речи / [предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2012. 576 с.
535. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 15 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 308 с.
Зі змісту: Образовательная деятельность духовенства на страницах «Харьковских епархиальных ведомостей» второй половины XIX – начала XX века / Г. А. Бондаренко. С. 229–238 ; Нові джерела з історії читання XIX – початку XX ст. у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна / С. К. Бондаренко. С. 239–246.
536. Бандурка А. М., Петровский В. В. Правда о сале: в шутку и всерьез. Харьков : Золотая миля, 2012. 242 с.
537. Бондаренко А. А. Образовательная деятельность духовенства на страницах «Харьковских епархиальных ведомостей» второй половины XIX – начала XX века // Белгородский диалог – 2012 : материалы междунар. науч. форума молодых историков, Белгород, 5–6 апр. 2012 г. Белгород, 2012. С. 66–67.
538. Бондаренко Г. А. Газета «Известия по Харьковской епархии» у революції 1905–1907 рр.: сприйняття чи ігнорування? // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 65-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2012 р.). Харків, 2012. С. 376–377.
539. Бондаренко Г. А. Церковна періодика та революція (за матеріалами газети «Известия по Харьковской епархии» 1905–1907 рр.) // 36. наук. пр. Сер. Історія та географія / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2012. Вип. 46. С. 175–181.
540. Бондаренко С. К. Джерела з історії читання XIX – початку XX ст. в архіві Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 65-ї Міжнар. наук. конф. молодих вчених, Харків, 20 квіт. 2012 р. Харків, 2012. С. 44–46.

541. Бондаренко С. К. «Історія читання» між напрямком та спеціальною історичною дисципліною: читачі кінця XIX – початку XX ст. за матеріалами звітів Харківської громадської бібліотеки // *Одиссос : Актуальні проблеми історії, археології та етнології* : [матеріали міжнар. конф. «Одеські читання», 16-17 берез. 2012 р. / Одеса нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, іст. ф-т]. Одеса, 2012. С. 132–135.
542. Бондаренко С. К. Історія читання: теорія, джерела, методи // *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Книга в історії і культурі : міжвуз. зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2012. С. 238–248.*
543. Бондаренко С. К. Культура читання студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів Харкова на початку 2010-х рр. // *Бібліотека у соціокультурному просторі: інноваційні проекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Одеса, 18–19 жовт. 2012 р. Одеса, 2012. С. 21–24.*
544. Буйнов Ю. В. Этносоциальная атрибуция погребения скифского времени в кургане 11 у поселка Старый Мерчик в Харьковской области // *Проблемы истории и археологии Украины : международ. науч. конф. (8 ; 2012 ; Харьков) : материалы. Харьков, 2012. С. 26–27.*
545. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1005. Історія. Вип. 45 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 348 с.

Зі змісту: Матеріали доби бронзи та раннього середньовіччя з поселення Циркуни – 13 на Харківщині / Ю. В. Буйнов, М. А. Сергеев. С. 8–17 ; Археографічна діяльність вчених історичного факультету Харківського університету у другій половині XX ст. / О. Г. Павлова, В. Г. Пікалов. С. 239–249 ; Вчений з великої літери / О. Г. Павлова. С. 272–273. Рец. на кн.: Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України : вибр. праці / М. Ф. Сумцов ; упоряд., підгот. тексту, передм., післям., прим. М. М. Красикова. Харків : Атос, 2008. 558 с. ; Пам'яті вчителя / В. М. Духопельников, С. М. Куделко, С. І. Посохов, В. В. Сичова. С. 282–285 ; Хроніка подій на історичному факультеті в 2011 р. / В. Ю. Іващенко. С. 287–294 ; Звіт про результати науково-дослідної роботи на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 2011 р. / В. Ю. Іващенко, Д. В. Миколенко. С. 287–294.

546. Вовк О. І. Духовно-релігійні пошуки І. Ю. Рєпіна у дзеркалі сучасної біографістики / [наук. ред. С. М. Куделко]. Харків : САГА, 2012. 114 с.
547. Голубева І. В., Задніков С. А., Пеляшенко К. Ю., Шрамко І. Б. Результати досліджень в м. Харків і Харківської обл. у листопаді 2010 – листопаді 2011 рр. (за матеріалами наукових експертиз) // Археологічні дослідження в Україні : 2011 р. / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2012. С. 431–434.
548. Город и война : Харьков в годы Великой Отеч. войны / [сост. С. И. Посохов, С. М. Куделко, Е. В. Дьякова ; науч. ред. С. И. Посохов]. Санкт-Петербург : Алетей, 2012. 568 с.
549. Задніков С. А., Скирда В. В., Хоружая М. В. Деякі дискусійні питання щодо атрибуції предметів з колекції Харківського історичного музею // Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства : XVIII Сумцовські читання : матеріали наук. конф. Харків, 2012. С. 200–205.
550. Борис Петрович Зайцев : Спогади та бібліографія / [уклад. С. І. Посохов, С. М. Куделко, М. В. Гречишкіна ; відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 140 с.
Зі змісту: Предисловие / С. И. Посохов. С. 6–7 ; Краткий очерк жизни и научно-педагогической деятельности Б. П. Зайцева / В. К. Михеев, С. М. Куделко. С. 8–15.
551. Иващенко В. Ю., Костина Т. В., Посохов С. И. Письма М. С. Дринова В. П. Бузескулу (1904–1905 гг.) // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2012. Т. 5. С. 417–427.
552. Иващенко В. Ю. «Местные» исследования харьковских профессоров в начале XIX в.: тематика, формы, методы // История Слобожанщины и Белгородского края : материалы Междунар. науч.-практ. конф. / [редкол. А. И. Папков (отв. ред.) и др.]. Белгород, 2012. С. 50–61.
553. Иващенко В. Ю., Куліков В. О. Викладання історії у школі: на шляху до толерантності : Контент-аналіз підручників з історії України // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2012. № 10. С. 73–86.
554. Каплин А. Д. «Гений Гоголя до сих пор остается неизвестным в желаемой полноте...» // Гоголезнавіч студії = Гоголеведческие студии. Ніжин, 2012. Вып. 2 (19). С. 248–250.
555. Каплин А. Д. Неутомимый собиратель народной старины П. А. Безсонов (1827–1898) : очерк жизни и деятельности //

- Простор. Алма-Ата (Республика Казахстан). 2012. № 8. С. 124–142.
556. Каплин А. Д., Николай (Терновецкий), прот. Свято-Пантелеимоновский храм г. Харькова. История и современность. Харьков : Золотые ворота, 2012. 224 с.
557. Каплин А. «Песни» Пятра Бяссонава // Літаратура і мастацтва (Мінск). 2012. 27 студзеня. (№ 4). С. 4.
558. Ковріжних О. С. Нумізматична наука в Харківському університеті (XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2012. 19 с.
559. Куделко С. М. Авторитетное мнение // Харьков. известия. 2012. 22 авг. Спец. вып. С. 3.
560. Куделко С. М. Татьяна Николаевна Безрукова // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2012. Вип. 2. С. 180.
561. Куделко С. М. Из опыта преподавания исторических дисциплин в Харьковской духовной семинарии // Тезисы Междунар. научн.-практ. конф. «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования». Харьков, 2012. С. 410–411.
562. Куделко С. М. Калініченко Володимир Вікторович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2012. Т. 12. С. 231 з фот.
563. Куделко С. М. Каплин Александр Дмитриевич // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2012. Т. 12. С. 256 з фот.
564. Куделко С. М., Марьонкіна В. Г. Будинок двох академій [рентгенівської та фармацевтичної: вул. Пушкінська, 53] // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2012. Вип. 2. С. 217–220 : іл.
565. Куделко С. М. Нові сторінки історії монументальної скульптури Харкова: пам'ятники Д. І. Багалію та О. М. Ляпунову на майдані Свободи / С. М. Куделко, Н. В. Мархайчук // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2012. Вип. 2. С. 150–152 : іл.
566. Куделко С. М., Павлова О. Г. Музейно-архівна виробнича практика студентів історичних факультетів університетів : практикум. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 82 с. (Методична література).
567. Куделко С. М. Последняя книга в библиотеке вождя (повод к размышлениям о фактах и судьбах историков Харьковского

- университета) : [о Н. М. Пакуле и его работе «Книга: ист. очерк» (Харьков, 1923)] // *Историкографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Книга в історії і культурі : міжвуз. зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2012. [Вип. 25] : Об'єднаний вип. 2011–2012 рр. С. 325–330.*
568. Куделко С. М. Родовід Харківщини бере початок у глибинах історії // *Слобід. край. 2012. 4 лют. С. 6.*
569. Кудь А. О. Спогади гімназисток та викладачів як джерело з вивчення повсякденного життя жіночих гімназій // *Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 65-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2012 р.). Харків, 2012. С. 50–52.*
570. Кудь А. О. Спогади гімназисток та викладачів як джерело із вивчення повсякденного життя жіночих гімназій Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. // *Матеріали V Волинської міжнар. історико-краєзнавчої конф., Житомир, 9–10 листоп. 2012 р. Житомир, 2012. С. 318–321.*
571. Марьонкіна В. Г., Куделко С. М. Свято-Антоніївська церква – найстаріша університетська церква в Україні // *Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2012. Вип. 2. С. 208–216 : іл.*
572. Митрополит Антоній (Храповицький). *Сила Православия / предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2012. 720 с.*
573. Мызгин К. В. *Находки римских республиканских монет на юге Восточной Европы // Stratum plus. 2012. № 4. С. 17–30.*
574. Мызгин К. В., Свистун Г. Е. *Август или Веспасиан? Новые данные о старой находке римской монеты в Чугуеве // Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2012. Т. 11. С. 332–338.*
575. *Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 13 (16) / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК ; голов. ред. С. І. Посохов. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2012. 210 [2] с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 9).*
576. *Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 14 (17) / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК ; голов. ред. С. І. Посохов. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2012. 192 с. (Сер. «Пам'яткознавство Північного регіону України» ; № 5).*
577. Посохов С. И. *Высшее историческое образование в Украине: итоги, факторы, перспективы // Историческая наука и образование*

- в условиях современных вызовов : материалы Междунар. конф. Казань, 2012. С. 9–14.
578. Посохов С. И. Историографические образы: вариант деконструкции (на материалах историографии российских университетов) // Историческое познание и историографическая ситуация на рубеже XX–XXI вв. Москва, 2012. С. 216–238.
579. Посохов С. И. Д. Н. Узнадзе и Харьковский университет: страницы общей биографии // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2012. № 981 : Сер. Психологія. Вип. 47. С. 191–196.
580. Посохов С. І. Замітки на маргінесі однієї книги (Н. М. Яковенко «Вступ до історії») // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Книга в історії і культурі : міжвуз. зб. наук. пр. Днепропетровськ, 2012. С. 140–146.
581. Посохов С. І. Передмова // Борис Кирилович Мигаль : Спогади, документи, матеріали / відп. ред. С. І. Посохов. Харків, 2012. С. 6.
582. Посохов С. І. [Рецензія] // Укр. іст. журн. 2012. № 3 (504). С. 221–224. Рец. на кн.: Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентичності / О. Л. Рябченко. Харків, 2012. 456 с.
583. Посохов С. І. «Університетський простір»: трактування, думки, акценти (на матеріалах російських університетів XVIII – першої половини XIX ст.) // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки / Ін-т історії НАНУ. Київ, 2011/2012. Вип. 6. С. 239–248.
584. Іван Юхимович Саратов / С. І. Посохов, В. О. Ярошик, Н. І. Полянська, С. М. Куделко, О. В. Д'якова // Краєзнавство. 2012. № 1. С. 181.
585. Святитель Феофан Затворник. Добротолюбие / [предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2012. 752 с.
586. Скирда В. В., Скирда І. М. XII Археологічний з'їзду у Харкові: 110 років потому // Проблеми історії та археології України : матеріали VIII Міжнар. наук. конф. Харків, 2012. С. 96.
587. Скирда В. В., Скирда І. М. Дослідження В. О. Городцова на території сучасної України // Проблеми історії та археології України : матеріали VIII Міжнар. наук. конф. Харків, 2012. С. 96–97.
588. Скирда В. В., Скирда І. М. Дослідження В. О. Городцова на Харківщині // Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2012. Т. 11. С. 339–344.

589. Спеціальні історичні дисципліни та пам'ятки християнської культури : програма семінар. занять та метод. рек. / [упоряд. О. Д. Каплін]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 20 с.
590. Университет в Российской империи XVIII – первой половины XIX века / под общ. ред. А. Ю. Андреева, С. И. Посохова. Москва : РОССПЭН, 2012. 671 с.
591. Філіпенко Л. В. Журнал «Женское дело» (1899–1900) як перше російське ідейне періодичне видання для жінок // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. пр. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2012. Вип. 5. С. 114–117.
592. Філіпенко Л. В. Журнали «Женский вестник» (1904–1917) та «Союз женщин» (1907–1909) як новий тип «ідейних» жіночих видань // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. пр. / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2012. Вип. 9. С. 135–141.
593. Філіпенко Л. В. Формування ідеології фемінізму на сторінках «ідейних» жіночих журналів Російської імперії початку XX століття // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Іст. науки. 2012. Вип. 106, № 9. С. 14–18.
594. Харківський історіографічний збірник. Вип. 11 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 308 с.
Зі змісту: Від редактора / С. І. Посохов. С. 3–4 ; Істориографія и етика (харьковские сюжеты) / Ю. А. Киселева. С. 104–116 ; «Считаю для себя неприличным...»: этические аспекты процесса защиты диссертаций в университетах Российской империи XIX – начала XX вв. / С. И. Посохов. С. 131–151 ; Контент-аналіз зображень у підручниках з історії України для старших класів / В. Ю. Іващенко, В. О. Куліков. С. 207–222 ; Естетика професійного об'єднання. Л. П. Калущая / С. М. Куделко. С. 238–245 ; М. В. Ключков та С. Ф. Платонов: матеріали до біографії / С. О. Чухлій. С. 272–285 ; Петро Тимофійович Тронько / С. М. Куделко, С. І. Посохов. С. 299–300.
595. Шрамко Б. А. Важные, но забытые открытия // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VIII Междунар. науч. конф., 9–10 нояб. 2012 г. / отв. за вып. С. В. Д'ячков. Харьков, 2012. С. 35–36.
596. Шрамко Б. А. О значении некоторых находок // Полтавский краеведческий музей : Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток : зб. наук. ст. / [ред. кол. : Ю. В. Волошин,

- А. М. Киридон, В. О. Мокляк и др.] Полтава, 2012. Вып. 7. С. 128–130.
597. Шрамко Б. А. Основні етапи розвитку орного хліборобства // Археологія. 2012. № 1. С. 48–54.
598. Шрамко И. Б. Бельское городище – крупнейший поселенческий комплекс Лесостепной Скифии // Феномен Більського городища: збереження, дослідження та популяризація найбільшої в Європі пам'ятки доби раннього залізного віку : зб. наук. пр. та матеріалів наук. конф. / відп. ред. О. Б. Супруненко. Київ, 2012. С. 5–8.
599. Шрамко И. Б. Большие городища Лесостепной Скифии // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VIII Международ. науч. конф., 9–10 нояб. 2012 г. / отв. за вып. С. В. Дьячков. Харьков, 2012. С. 36.
600. Шрамко И. Б., Буйнов Ю. В. Переход от бронзы к железу в Днепро-Донецкой Лесостепи // Рос. археол. ежегодник. Санкт Петербург, 2012. № 2. С. 309–332.
601. Шрамко И. Б., Задников С. А. Работы на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні : 2011 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2012. С. 391.
602. Шрамко И. Б. Зольники Западного Бельского городища: планиграфия и хронология // Славяне Восточной Европы накануне образования Древнерусского государства : материалы междунар. конф., посвящ. 110-летию со дня рождения И. И. Ляпушкина (1902–1968), 3–5 дек. 2012 г., Санкт-Петербург / ред. О. А. Щеглов. Санкт-Петербург, 2012. С. 168–172.
603. Шрамко И. Б., Пеляшенко К. Ю., Задников С. А. Охранные раскопки поселения скифского времени у с. Новоселовка // Археологічні дослідження в Україні : 2011 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2012. С. 446–447.
604. Шрамко И. Б., Корост І. І. Більське городище: підсумки археологічних досліджень у 2012 р. та перспективи розвитку заповідника // Народна трибуна : газета. Котельва, 2012. 10 жовт. (№ 89–80).
605. Аркадий Исаакович Эпштейн: след на земле / [уклад. І. О. Широкова, С. М. Куделко ; наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; НАУ «ХАІ», 2012. 208 с.

Зі змісту: Краткий очерк жизни и научно-педагогической деятельности А. И. Эпштейна / С. М. Куделко, Ж. С. Тростановский. С. 4–6 ; Был архивистом по призванию / С. М. Куделко.

- С. 89–91 ; Человек-легенда / О. Г. Павлова. С. 111–113 ; Светлый человек / С. И. Посохов. С. 113–115.
606. Besiedlungsgeschichte und Infrastruktur im Gebiet der Wasserscheide zwischen Dnepr und Severskij Donec im 3.–5. Jh. n. Chr. : Archäologische und bodenkundliche Untersuchungen / M. Ljubičev, E. Schultze, K. Myzgin, J. Čendev // *Eurasia Antiqua*. 2012. Bd. 18. S. 153–183.
607. Bursche A., Myzgin K. Imagines Maiestatis: Barbarian imitations of Roman coinage // *Inter Ambo Maria : Northern barbarians from Scandinavia towards the Black Sea : abstracts of presentations*, 3–7 Oct. 2012. Gaspra (Crimea, Ukraine), 2012. P. 58–59.
608. Myzgin K., Beidin G. Findings of Bosporan coins on the territory of Chernyakhov culture // *Notae Numismaticae*. 2012. T. 7. P. 45–79.
609. Myzgin K. Finds of Roman coins of Asia Minor provincial mintage in the territory of Chernyakhiv culture // *The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity : aspects of archaeology and ancient history* BAR International. 2012. Ser. 2432. P. 197–201.
610. Myzgin K. Perioadele și particularitățile de pătrundere a monedelor romane în zona de silvostepă din stânga Niprului // *Al XIII-lea simp. de numismatică: rezumatele comunicărilor*, Chișinău, 5–9 sept. 2012. Chișinău, 2012. P. 17–18.

2013

611. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 16 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 268 с.
- Зі змісту:* До питання про характер стосунків слов'ян з носями салтово-маяцької культури в лісостепу / А. В. Юрченко. С. 67–75 ; Засновник Харківського університету В. Н. Каразін в іконографії (до 240-річчя з дня народження) / О. І. Вовк. С. 178–186 ; Типологія спогадів про Харківський університет 1920–1930-х рр. / О. І. Красько. С. 226–234 ; Об'їзд архівів Польщі українськими та польськими молодими науковцями (архіви, бібліотеки та музеї Варшави, Кракова, Любліна та Сандомира) / Є. С. Рачков, Г. А. Бондаренко, С. В. Лісенко, С. О. Чухлій. С. 252–254.
612. Бондаренко А. А. «Духовенство до поту бється при заведенні школ» : дискуссія вокруг земских и приходских школ на страницах церков. периодики Харьков. епархии второй пол. XIX – нач.

XX вв. // Актуальные проблемы отечественной и зарубежной истории в работах молодых исследователей : междунар. сб. материалов. 2013. Вып. 4. С. 162–167.

613. Бондаренко А. А. К вопросу о духовной цензуре в Российской империи (на примере церковной периодики Харьковской епархии начала XX в.) // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 66-ї міжнар. наук. конф. Харків, 2013. С. 202–203.
614. Бондаренко А. А. «Пастырь добрый полагает душу за овцы своя»: проблема отношений духовенства и прихожан на страницах церков. правосл. периодики Харьков. епархии (втор. пол. XIX – нач. XX вв.) // Белгородский диалог – 2013 : материалы междунар. науч. форума молодых историков, 27–29 марта 2013 г. Белгород, 2013. С. 38–39.
615. Буйнов Ю. В., Окатенко В. Н. К вопросу о социальной структуре населения северскодонецкой Лесостепи V–IV вв. до н. э. // Древности, 2013 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2013. Т. 12. С. 123–136.
616. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1050. Історія. Вип. 46 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 308 с.
Зі змісту: Спогади гімназисток та викладачів як джерело із вивчення повсякденного життя жіночих гімназій Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. / А. О. Кудь. С. 28–40 ; Международная студенческая школа: из опыта сотрудничества исторических факультетов Харьковского и Белгородского университетов / С. М. Куделко, О. Г. Павлова. С. 293–303.
617. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1087. Історія. Вип. 47 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 380 с.
Зі змісту: На зламі епох: викладацька кар'єра М. В. Ключкова / С. О. Чухлій. С. 286–296 ; Звіт про результати науково-дослідної роботи на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 2012 р. / В. Ю. Іващенко, Д. В. Миколенко. С. 320–333 ; Владимир Иванович Кадеев: жизнь, отданная университету / С. И. Посохов, О. А. Ручинская. С. 315–319.
618. Вовк О. И. К вопросу об использовании изобразительных источников в психобиографическом исследовании // Актуальные проблемы источниковедения : материалы междунар. науч.-практ.

- конф. к 135-летию со дня рождения В. И. Пичеты, Минск ; Витебск, 9–11 окт. 2013 г. / ВГУ им. П. М. Машерова. Витебск, 2013. С. 29–32.
619. Вовк О. І. Василь Каразин о духовном образовании в Харьковском университете (к 240-летию со дня рождения) // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2013. С. 33–35.
620. Вовк О. І. В. Н. Каразін (1773–1842) та питання жіночої освіти в Російській імперії // Гендерна політика міст: історія і сучасність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, Харків, 23–25 жовт. 2013 р.) : наук. зб. Харків, 2013. Вип. 4. С. 27–31.
621. Вовк О. І. В. Н. Каразін як краєзнавець // Дні науки історичного факультету : матеріали VI Міжнар. конф. молодих учених (м. Київ, 25 квіт. 2013 р.) / КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2013. Вип. 6, ч. 8. С. 9–10.
622. Вовк О. І. Психобіографічні дослідження як складова української гуманітаристики кінця ХХ – початку ХХІ ст. // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 66-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 26 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 296–297.
623. VIII Международная научная конференция «Проблемы истории и археологии Украины» (Харьков, 9–10 ноября 2012 г) / С. Д. Литовченко, С. И. Берестнев, И. Б. Шрамко, Д. В. Грибанов, А. Н. Токарев, В. В. Колода, В. С. Аксенов, А. Н. Домановский, А. А. Роменский, В. В. Скирда, С. В. Дьячков // Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2013. Т. 12. С. 344–361.
624. Журавльов Д. В., Павлова О. Г. Перлини української історії та культури // Из украинской старины : [альбом] / рис. акад. С. И. Васильковского, Н. И. Самокиша ; поясн. текст проф. Д. И. Эварницкого ; [передм. Д. В. Журавльова, О. Г. Павловой. Репринт. вид.]. Харьков, 2013. С. 3.
625. Засновнику Харківського університету присвячується (до 240-річчя з дня народження В. Н. Каразіна) : каталог виставки / [ред. Л. М. Юдіна ; уклад. О. Сафонова, О. Вовк]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 60 с.
626. Иващенко В. Ю. Образы немецких профессоров начала XIX в. в воспоминаниях преподавателей и студентов Харьковско-го университета // Німецькі поселенці на українських землях:

- історичні та актуальні проблеми і перспективи : зб. наук. пр. за результатами Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 трав. 2013 р. / [ред. кол. О. І. Кобзар, І. М. Петренко, В. В. Сарацин]. Полтава, 2013. С. 90–93.
627. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Письма М. С. Дринова из фондов ИРЛИ (Пушкинского дома) РАН (1878–1903 гг.) // Дриновский збірник. Харків ; Софія, 2013. Т. 6. С. 352–361.
628. Иващенко В. Ю., *уклад.*: Цебриков Р. М. Путешествие из Петербурга в Харьков / [сост., автор вступ. ст. и коммент. В. Ю. Иващенко]. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. 236 с. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; тетрадь 5).
629. Иващенко В. Ю. «Професорські» родини Харкова на початку XIX ст.: від укладання шлюбу до розлучення // Джерела локальної історії : Культурний побут городян XVIII – першої половини XX ст. : зб. наук. пр. / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ, 2013. С. 206–219.
630. Иващенко В. Ю. Усноісторичні джерела: особливості комплектування та зберігання // Архівознавство та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі : матеріали наук. конф. з міжнар. участю, 14 берез. 2013 р. Київ, 2013. С. 62–65.
631. Історики Харківського університету : біобібліогр. довід. (1905–2012 рр.) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; [уклад. О. М. Богдашина, В. І. Бутенко, С. М. Куделко та ін. ; відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 283 с., 10 л. іл.
632. Історія України : навч. посіб. / Р. І. Філіппенко, Н. М. Савченко, С. М. Куделко, О. К. Малютіна. Київ : Алерта, 2013. 352 с.
633. Каплин А. Д., *уклад.*: Васильчиков А. И., кн. Русское самоуправление / [сост., предисл., примеч., именной словарь А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2013. 952 с.
634. Каплин А. Д. Великий благоверный князь Ярослав Мудрый и укрепление духовных основ православной государственности // Крещение Руси в судьбах народов Беларуси, России и Украины: выбор цивилизационного пути. Минск, 2013. С. 174–177.
635. Каплин А. Д. Евразийцы и их предшественники о «туранизме» русских // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. ст. Белгород, 2013. Вып. 8. С. 63–68.
636. Каплин А. Д. Значение богословских воззрений русских православных мыслителей XIX века для современного

- православно-католического диалога // Православие и современность: 400-летие явления Крупецкой иконы Божией Матери. Минск, 2013. С. 118–124.
637. Каплин А. Д., *уклад.*: Игнатий (Брянчанинов), святитель. Особенная судьба народа русского / сост., предисл., примеч., имен. слов. А. Д. Каплин. Мрсква : Ин-т русск. цив., 2013. – 744 с.
638. Каплин А. Д., *уклад.*: Калинин И. П. Церковно-народный месяцеслов на Руси / [сост., предисл., примеч., имен. слов. : А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2013. 373 с.
639. Каплин А. Д., *уклад.*: Коринфский А. А. Народная Русь / [сост., предисл., примеч., имен. слов. А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2013. 936 с.
640. Каплин А. Д., *уклад.*: Максимов С. В. По русской земле / сост., предисл., примеч., имен. слов. А. Д. Каплин. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2013. 953 с.
641. Каплин А. Д. Российская эмиграция (первой волны) о славянофилах и славянофильстве // Русское научное наследие за рубежами России : материалы науч. конф., 24–25 окт. 2013 г. Брянск, 2013. С. 27–38.
642. Киселева Ю. А. Правительственная политика и историографическая составляющая университетского исторического образования // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. ст. Белгород, 2013. Вип. 8. С. 72–79.
643. Кісельова Ю. А. І. І. Срезневський та становлення традиції історичної рефлексії в Харківському університеті // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2013. Т. 6. С. 12–18.
644. Михайло Васильович Ключков (1877–1952) – професор Харківського університету : біобібліогр. покаж. / уклад. Ю. Ю. Полякова, С. О. Чухлій ; наук. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 40 с.
645. Куделко С. М., Вовк О. І. Василь Каразін біля витоків формування науково-технічної інтелігенції // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. Вип. 14. С. 190–193.
646. Куделко С. М., Вовк О. І. Міжнародна студентська школа «Історико-культурна спадщина Єврорегіону „Слобожанщина“» // Тези III Міжнародного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». Луцьк, 2013. С. 92–95.

647. Куделко С. М., Вовк О. И. Монархические имена в урбанонимах Харькова // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. ст. Белгород, 2013. Вып. 8. С. 89–92.
648. Куделко С. М., Вовк О. И. Энциклопедический нарратив: трансформация жанра // Comparative Literature: historiography in literature and cultures: between history, myth and literature : conf. book, Baku, 20–21 Dec. 2013. Baku, 2013. P. 67.
649. Куделко С. М. Как в Харькове учатся на ошибках истории : [«материалы прямой телефонной линии»] // Веч. Харьков. 2013. 5 марта. С. 4–5.
650. Куделко С. М. О пребывании семьи В. И. Пичеты в Харькове // Актуальные проблемы источниковедения : материалы междунар. науч.-практ. конф. к 155-летию со дня рождения В. И. Пичеты, Минск, Витебск, 9–11 окт. 2013 г. Витебск, 2013. С. 96–98.
651. Куделко С. М. Предисловие // Війна очима дітей : зб. архів. док. / Держ. архів Харків. обл. Харків, 2013. С. 4–5.
652. Куделко С. М., Проценко М. В. Гостиничное хозяйство Харькова – от традиционных форм к современной многофункциональности // Традиційні культури в умовах глобалізації: регіональні особливості та розвиток туризму : матеріали наук.-практ. конф. (24–25 трав. 2013 р.). Харків, 2013. С. 103–107.
653. Куделко С. М., Проценко М. В. Непроторенными путями (об опыте работы Международной школы «Историко-культурное наследие Еврорегиона «Слобожанщина») // Традиционные культуры народов мира: история, интерпретация, восприятие : материалы междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2013. С. 75–79.
654. Куделко С. М. Рецензія на другу книгу В. О. Чорноморця «Історія слободи Пісочинської» у серії «Історія Пісочина» // Історія слободи Пісочинської / В. О. Чорноморець. Харків, 2013. Кн. 2. С. 3. Рец. на кн.: Історія слободи Пісочинської. Кн. 2 / В. О. Чорноморець. Харків : С.А.М., 2013. 141 с. (Історія Пісочина).
655. Куделко С. М. Харьков – город-космополит или место встречи национальных культур? // Традиционные культуры народов мира: история, интерпретация, восприятие : материалы междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2013. С. 108–111.
656. Афанасій Федорович Луньов у образотворчому мистецтві : альбом / уклад. О. Г. Павлова ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр краєзнавства ; Укр. т-во охорони пам'яток історії

- та культури (УТОПІК). Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 7 с. : 4 л. іл.
657. Мельникова А. О. До питання про виникнення обряду поховання у колодах у пізніх кочівників // Зб. наук. пр. Сер. Історія та географія / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2013. Вип. 47. С. 65–68.
658. Мельникова А. О. Половці в Угорщині: одна з моделей взаємодії кочівників і осілого населення // Минувле і сучасне Волині і Полісся : Шацьке Поозер'я у світовій та укр. історії : матеріали XLV міжнар. наук. конф., Луцьк, Шацьк, 24–26 трав. 2013 р. С. 101–106.
659. Мызгин К. В. Актуальные проблемы и научные перспективы изучения находок римских монет на территории Восточноевропейского Барбарикума // Al XIV-lea Simpozion de numismatică. Dedicat aniversării a 20-a a leului moldovenesc : progr. și rezumatetele comunicărilor. Chișinău, 25–29 Sept. 2013. Chișinău, 2013. P. 18–20.
660. Мызгин К. В. Клад римских монет из г. Ворожба Сумской области в контексте монетных кладов позднеимского времени Днепровского Левобережья // Древнее Причерноморье. 2013. Вып. 10. С. 445–456.
661. Мызгин К. В. О находке двух боспорских статеров на поселении позднеимского времени Комарив (Черновицкая область) и их возможном культурно-историческом контексте // XIV Боспорские чтения : Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Археологический объект в контексте истории, 20–24 мая 2013 г., Керчь. Керчь, 2013. С. 336–341.
662. Мызгин К. В. Римская власть и варварская знать: нумизматический аспект // Новые материалы и методы археологического исследования : материалы II Междунар. конф. молодых ученых, 19–21 марта 2013 г., Москва / Ин-т археологии РАН. Москва, 2013. С. 119–121.
663. Мызгин К. В. Римские монеты в ареале черняховской культуры: проблема источников поступления // Stratum plus. 2013. № 4. С. 217–233.
664. Мызгин К. В. Римские монеты на территории Днепровского лесостепного Левобережья: общая характеристика, особенности распространения и основные проблемы изучения // Tyragetia. 2013. Vol. 7 [12], N 1. P. 355–368.

665. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 15 (18) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2013. 176 с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 10).
666. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 16 (19) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2013. 184 с. (Сер. «Пам'яткознавство Північного регіону України» ; № 5).
Зі змісту: «А знайшовся вільний час – читай!»: коло читання парафіяльних священників (за матеріалами церковної православної періодики Харківської єпархії другої половини ХІХ – початку ХХ ст.) / Г. А. Бондаренко. С. 25–30.
667. Павлова О. Г. Образцы традиционной культуры Слобожанщины в коллекции Пархомовского художественного музея имени А. Ф. Лунёва // Традиционные культуры народов мира: история, интерпретация, восприятие : материалы междунар. науч.-практ. конф. Белгород, 2013. С. 141–145.
668. Павлова О. Г. Спасопреображенська церква у Наталівці. 100-річна історія і сьогодні // Промінь : громад.-політ. газ. Краснокут. р-ну Харків. обл. 2013. 6 лип.
669. Посохов С. И. Кредо жизни проф. Кадеева: «Я требователен к другим, ну а к себе тем более...» // Владимир Иванович Кадеев. Воспоминания. Харьков, 2013. С. 110–114.
670. Посохов С. И. Литературные салоны и университеты в Российской империи второй половины XVIII – первой половины XIX века // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. ст. Белгород, 2013. Вып. 8. С. 128–131.
671. Посохов С. И. Нужна ли нам история и какая? // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2013. № 1. С. 35–39.
672. Посохов С. И. О памяти и памятниках в университетской истории // История и историческая память. Саратов ; Ставрополь, 2012. Вып. 6. С. 117–131.
673. Посохов С. И. Попечители Харьковского учебного округа XIX – начала XX вв.: состав, деятельность, оценки // Dzieje biurokracji. Lublin ; Toruń ; Wrocław, 2013. Т. 5, cz. 1. S. 357–367.
674. Посохов С. И. Символические действия и ритуалы в контексте развития современных культурных практик и регионального

- туризма на Харьковщині // Традиційна культура в умовах глобалізації: регіональні особливості та розвиток туризму : матеріали наук.-практ. конф., 24–25 трав. 2013 р. Харків, 2013. С. 181–186.
675. Посохов С. І. Професорський стиль життя та міська культура в Росії першої половини XIX ст. // Джерела локальної історії: культурний побут городян XVIII – першої половини XIX ст. : зб. наук. пр. / Ін-т укр. археографії НАНУ. Київ, 2013. С. 186–205.
676. Посохов С. І. «Якби не було Каразіна, не було б і університету» // Уряд. кур'єр. 2013. 9 лют.
677. Производство керамики в Восточной Европе: поздне римское время – раннее средневековье – новое время (материалы полевого семинара у с. Войтенки 17–19 сент. 2012 г.). Вып. 2 / ред. Э. Шульце, М. Любичев, К. Мызгин. Харьков : САМ, 2013. 180 с. (Ostrogothica Serie : hefte).
678. Психологічні особливості студентського віку. Вип. 3 / [Л. М. Яворська, Р. Ф. Камішнікова ... С. М. Куделко та ін.]. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 87 с. (Методична література. На допомогу кураторам).
679. Свято-Антоніївська університетська церква / [уклад. В. В. Петровський, С. М. Куделко ; уклад. і авт. передм. о. Володимир (Швець) ; передне слово Никодима (митроп. Харківського і Богодухівського) ; передм. В. С. Бакірова]. Харків : Вид. Свято-Антоніїв. унів. реліг. громади, 2013. 79 с. : іл.
680. Скирда В. В., Гречко Д. С., Викторова П. Е. Юрию Владимировичу Буйнову – 60 // Древности : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2013. Т. 12. С. 362–366.
681. Університетський некрополь. Історики. Вип. 1 / [уклад. С. М. Куделко, М. В. Проценко] ; ред. С. І. Посохов. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 89 с. : іл., портр.
682. Університетський некрополь. Ректори / [уклад. С. М. Куделко, М. В. Проценко] ; ред. С. І. Посохов. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 46 с. : іл., портр.
683. Філіпенко Л. В. «Жіноче питання» в російській публіцистиці другої половини XIX – поч. XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. : 07.00.02. Харків : [Б. в.], 2013. 20 с.
684. Харківський історіографічний збірник. Вип. 12 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 260 с.
Зі змісту: Від редактора / С. І. Посохов. С. 3–4 ; «Своєвременные размышления» о теориях памяти, типах культуры

- и смыслах истории / С. И. Посохов. С. 24–44 ; Історія читання: контекст і авантекст / С. К. Бондаренко. С. 46–55 ; Російські до-революційні жіночі журнали: проблеми історіографії / Л. В. Філіпенко. С. 129–142 ; Образи В. Н. Каразіна на сторінках енциклопедичних видань кінця ХІХ – початку ХХІ ст. / О. І. Вовк. С. 144–159 ; Заметки к творческой биографии Е. П. Тамма или несколько слов о становлении историографии как учебной и научной дисциплины в Харькове / С. М. Куделко. С. 171–179 ; Інтерв'ю з Войцехом Вжосеком / інтерв'юер С. І. Посохов. С. 181–188 ; Письма В. П. Бузескула к В. С. Иконникову / сост., коммент. Ю. А. Киселева. С. 198–227 ; Памяти Б. А. Шрамко / Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов. С. 249–250.
685. Харламова А. А. Позднекочевническое захоронение с меридиональной ориентацией в среднем течении Северского Донца // Проблемы археологии Восточной Европы : материалы VIII Международ. археол. конф. студентов и аспирантов. Ростов-на-Дону, 2013. С. 203–208.
686. Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина : Экономический факультет за 80 лет со дня основания / [сост. А. И. Давыдов, С. М. Куделко, М. В. Проценко]. Харьков : Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. 87 с. : ил.
687. Шрамко И. Б. Вклад А. О. Зори в исследование археологических памятников Харьковщины // Краеведческие чтения : тез. докл. за 2012 г. Харьков, 2013. С. 54–56.
688. Шрамко И. Б., Новоченко А. В. Конструктивные особенности земляночных жилищ последней четверти VII – первой четверти VI в. до н. э. Западного Бельского городища // Боспорский феномен : Греки и варвары на евразийском перекрестке : материалы междунар. науч. конф. (Санкт-Петербург, 19–22 нояб. 2013 г.) / отв. ред. В. Ю. Зуев. Санкт-Петербург, 2013. С. 361–366.
689. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Роботи на Більському городищі // Археологічні дослідження в Україні : 2012 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2013. С. 291–292.
690. Шрамко І., Корост І. З глибини тисячоліть : підсумки археол. дослідж. на Більському городищі у 2013 р. // Народна трибуна : газета. Котельва, 2013. 8 листоп. (89).
691. Щеблыкина А. А. Женские ученические журналы начала XX в. (по материалам Киевского женского коммерческого училища

- Л. Н. Володкевич) // Российская империя в исторической ретроспективе : сб. науч. ст. Белгород, 2013. Вып. 8. С. 203–208.
692. Kaplin A. Tradycja rozwoju // Przegląd Prawoslawny. Białystok, 2013. No. 1 (331) : Styczeń. S. 15–17.
693. Shramko I. B. Basarabi features in the ceramic complex of the Bilsk settlement // The Tracians and their neighbors in the bronze and iron ages : the 12-th intern. Congr. of Thracology, Târgoviște, 10th – 14th September 2013 : programme, reports and abstracts / ed. V. Sirbu. Brăila, 2013. P. 135–136.

2014

694. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 17 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 332 с.

Зі змісту: «Устные воспоминания» в контексте изучения студенческого строительного движения (по материалам ССО Харьковского университета) / О. И. Красько. С. 265–274 ; Використання корпоративних символів та емблем в обрядах переходу (на матеріалах Харківського університету) / Є. С. Рачков. С. 286–292 ; Проблеми жіночої гімназійної освіти на сторінках «Журнала Министерства народного просвещения» / А. О. Щепликіна. С. 301–309.

695. Бульчева В. В., Мызгин К. В. Римские монеты из собрания Харьковского исторического музея // Зап. отдела нумизматики и торевтики Одес. археол. музея. Одесса, 2014. Вып. 2. С. 75–104.
696. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1117. Історія. Вип. 48 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 340 с.

Зі змісту: Поховання пізніх кочовиків із цілим кістяком коня в басейні середньої течії Сіверського Дінця / А. О. Харламова. С. 47–57 ; Преподавание историографии в Харьковском университете (вторая половина XX – начало XXI вв.): к 50-летию кафедры историографии, источниковедения и археологии / С. М. Куделко. С. 199–208 ; Символи та емблеми Харківського університету кінця XX – початку XXI ст.: на шляху до створення нової корпоративної символіки / Є. С. Рачков. С. 221–228 ; Кошелек полуторных грошей Сигизмунда III с денарием Тита из Житомирской области / А. С. Бойко-Гагарин, К. В. Мызгин. С. 242–248 ; Вшанування в Харківському університеті 240-ї річниці від дня народження

- В. Н. Каразіна / О. І. Вовк. С. 247–249 ; The results of an international research project «Ubi universitas, ibi Europa» / S. I. Posokhov, A. Yu. Andreev. С. 255–261 ; Рецензія / С. І. Посохов. С. 285–287. Рец. на кн.: Kancelaria organów władzy w Galicji / [wybór źródeł, wstęp i oprac. A. Górak, K. Łatawiec]. Lublin 2012. 238 s. ; Борис Петрович Зайцев : [некролог] / С. І. Посохов, В. Ю. Иващенко, А. Д. Каплин, С. М. Куделко, О. Г. Павлова. С. 289–290.
697. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1134. Історія. Вип. 49 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 252 с.
Zi змісту: Деловая активність преподавателей Харьковского Императорского университета в XIX веке (к постановке проблемы) / С. М. Куделко. С. 69–77.
698. Вовк О. І. Деятельность В. Н. Каразина по сохранению культурного наследия Слободской Украины // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті : До 85-річчя Харків. держ. фкад. культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного від-ня ХДАК : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф., 14–15 трав. 2014 р. / [редкол. : В. М. Шейко та ін.]. Харків, 2014. С. 58–59.
699. Вовк О. І. Археографічна діяльність В. Н. Каразіна // Сучасний стан та проблемні питання страхового фонду документації, перспективи розвитку та взаємодії : тези доп. VII наук.-техн. конф. НДІ мікрографії (22–23 трав. 2014 р., м. Харків). Харків, 2014. С. 61–62.
700. Вовк О. І. Внесок В. Н. Каразіна у розвиток лісівництва // Україна і світ: гуманіт.-техн. еліта та соціал. прогрес : тези доп. Міжнар. наук.-теорет. конф. студентів і аспірантів, 8–9 квіт. 2014 р., м. Харків / [ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ]. Харків, 2014. С. 389–391.
701. Вовк О. І. Василь Каразін в інтелектуальному середовищі західної української діаспори: до питання історіогр. образу // Українознавчий альманах / КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. Вип. 17. С. 136–139.
702. Вовк О. І. В. Н. Каразін – видатний український вчений та організатор науки (до 210-ї річниці заснування Харківського університету) // XIX Всеукр. конф. молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвяч. 95-річному ювілею Національної академії наук України : матеріали конф., 18 квіт. 2014 р., м. Київ. Київ, 2014. С. 34–37.

703. Вовк О. І. В. Н. Каразін як електротехнік: дискус. питання історіогр. образу // Вісн. Нац. техн. ун-ту «Харків. політехн. ін-т». Сер. Історія науки і техніки. 2014. № 30 (1073). С. 45–54.
704. Вовк О. І. Світогляд та діяльність В. Н. Каразіна (до 215-ї річниці Харківської єпархії) // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 67-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 25 квіт. 2014 р.). Харків, 2014. – С. 212–213.
705. Голик В. И., Посохов С. И. К читателю // Генералы : харьков. биограф. слов. Харьков, 2014. Т. 2. С. 3.
706. Греков В. Д., Куделко С. М. Заметки о коммерции в Китае российского путешественника Е. П. Ковалевского // Россия и Восток: культурные связи в прошлом и настоящем : материалы Международ. науч. конф. (IX Колосницинские чтения), 16–17 апр. 2014 г. Екатеринбург, 2014. С. 22–25.
707. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Письма М. С. Дринова 1876–1885 гг. из фондов ЦГИАК Украины // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2014. Т. 7. С. 336–344.
708. Историк по призванию : Исай Львович Шерман : (очерки и воспоминания) / [сост. С. М. Куделко ; науч. ред. С. И. Посохов ; библиогр. ред. М. Г. Швалб и др.]. Харьков : Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2014. 148 с. : портр., 16 с. ил.
Зі змісту: Передмова / С. І. Посохов. С. 7–8 ; Исай Львович Шерман – ученый и педагог / С. М. Куделко. С. 9–69 ; Из личных воспоминаний о профессоре И. Л. Шермане / Ю. В. Буйнов. С. 75–76 ; Шерман Исай Львович (краткие воспоминания о нем) / Б. П. Зайцев. С. 79–80 ; Майбутніх спеціалістів-істориків не могли не захопити глибокі і всебічні знання І. Л. Шермана (уривок зі спогадів А. І. Епштейна про історичний факультет) / А. І. Епштейн. С. 81–83 ; Был моим преподавателем / О. Г. Павлова. С. 88–89 ; В последний путь / В. В. Скирда. С. 99–100.
709. Иващенко В. Ю. Музеї ВНЗ Харкова в умовах інформатизації музейного простору // Проблеми музеезнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті : До 85-річчя Харків. держ. акад. культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного від-ня ХДАК) : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф., 14–15 трав. 2014 р. Харків, 2014. С. 18–19.
710. Иващенко В. Ю. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сучасний стан, перспективи // Проблеми збереження і використання культурної

- спадщини в Україні : матеріали II Всеукр. наук.-практич. конф., присвяч. 10-й річниці надання Свято-Успен. монастиреві статусу Лаври (2004), 170-річчю відновлення Святогір. Успен. монастиря (1844), 80-річчю створення краєзнав. музею М. В. Сибільовим у Святогорську (м. Святогірськ, 25–26 верес. 2014 р.). Донецьк, 2014. С. 159–164.
711. Каплин А. Д., Боброва М. И. Исторический контекст появления триады «Православие, самодержавие, народность», её интерпретации и значение // Російська імперія у ХІХ – на початку ХХ ст. Влада і суспільство: механізми взаємодії : зб. наук. ст. Чернігів, 2014. С. 287–298.
712. Каплин А. Д. Гоголь и православие // Православ. кн. обозрение. Москва, 2014. № 9. С. 62–63.
713. Каплин А. Д. Душа и прочное дело жизни // Москва : журн. рус. культуры. 2014. № 8. С. 132–134. Рец. на кн.: Николай Гоголь : Опыт духовной биографии / В. А. Воропаев. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Паломник, 2008. 317 с.
714. Каплин А. Д., *уклад.*: Муравьев А. Н. Путешествие по святым местам русским / [предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2014. 768 с.
715. Каплин А. Д., *уклад.*: Сумцов Н. Ф. Народный быт и обряды / [предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин]. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2014. 688 с.
716. Каплин А. Д., *уклад.*: Шергин Б. В. Отцово знание. Поморские были и сказания / предисл., сост., примеч. А. Д. Каплин. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2014. 704 с.
717. Кириченко М. І. Середньовічний Переяслав в руських літописах // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії». Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 59–61.
718. Киселева Ю. А. Дисциплинизация историографии как эпифеномен профессионализации исторического знания (на материале императорского Харьковского университета) // Люди и тексты : Информ. пространство истории : ист. альм. / Ин-т всеобщей истории РАН. Москва, 2014. С. 219–241.
719. Киселева Ю. А. К вопросу об этическом измерении историографической критики (на материалах Императорского Харьковского университета) // Історіографічні та джерелознавчі проблеми

- історії України : Проф. етика історика у міждисциплінар. просторі. Дніпропетровськ, 2014. С. 211–222.
720. Кісельова Ю. А. Становлення та розвиток історіографії в імператорському Харківському університеті : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 252 с.
721. Кісельова Ю. А. Становлення та розвиток історіографії як навчальної та наукової дисципліни в імператорському Харківському університеті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2014. 21 с.
722. Кодацький С. В., Мизгін К. В. Новий скарб римських денаріїв з околиць села Старі Валки // Від веденів до Русі. Київ ; Харків, 2014. С. 225–244.
723. Куделко С. М. Архіви США у історичному розвитку та на сучасному етапі історії // Історичний архів : наук. студії / Чорномор. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2014. Вип. 12. С. 205–208. Рец. на кн.: Архіви і архівна справа Сполучених Штатів Америки: історія та організація / Лариса Левченко. Миколаїв : Іліон, 2013. 1204 с.
724. Куделко С. М., Вовк О. І. Еврорегион «Слобожанщина»: проблеми трансграничного краєвчення // Родной край: история и современность : материалы Всерос. науч.-практ. конф. (с междунар. участием) : сб. ст. и докл. / ред.-сост. Г. Т. Салахатдинова. Набережные Челны, 2014. С. 25–26.
725. Куделко С. М., Вовк О. І. Народна музика у творчому доробку композиторів та музикознавців Харківського класичного університету // Традиційна культура в умовах глобалізації : Народна музика та декоративне мистецтво в світовому цивілізаційному просторі : матеріали наук.-практ. конф., 22–23 серп. 2014 р. Харків, 2014. С. 161–167.
726. Куделко С. М. Из опыта работы над томом «Харьковская область» Свода памятников истории и культуры Украины // Краеведство і учитель – 2014 : матеріали Міжнар. наук. конф., 28 лют. 2014 р., м. Харків. Харків, 2014. С. 109–110.
727. Куделко С. М. Имя в истории университета // Петр Васильевич Мандрыка: военный хирург : К 130-летию со дня рождения / авт.-сост. Л. В. Раенко ; ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2014. С. 3.
728. Куделко С. М. Колос Борис // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2014. Т. 15. С. 112.

729. Куделко С. М. Крамаренко Олексій Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2014. Т. 15. С. 184 з фот.
730. Куделко С. М. Очерк истории развития психиатрии в Харьковском классическом университете // Психіатрія, неврологія та медична психологія : міжнар. наук.-практ. журн. Харків, 2014. Т. 1, № 1 (1). С. 89–93.
731. Куделко С. М., Петрик М. В. Програмні документи Кирило-Мефодіївського товариства та ідеї федералізму в сучасній Україні // Т. Г. Шевченко: постать на тлі століть : міжвуз. наук.-практ. конф., 5 берез. 2014 р., [присвяч. 200-річчю з дня народж. Т. Г. Шевченка] / Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі ; [редкол. : О. І. Черева та ін.]. Харків, 2014. С. 106–107.
732. Куделко С. М. Польское восстание 1863–1864 гг. и Харьковский Императорский университет // Січневе повстання 1863–1864: історія, люди, мистецтво : матеріали Міжнар. наук. симпоз., Харків, 2013 р. Харків, 2014. С. 68–73.
733. Куделко С. М., Проценко М. В. «Время собирать камни»: к изданию книги «Свято-Антоніївська церква» // Возрождение духовности в современном мире : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харьков, 2014. С. 77–78.
734. Куделко С. М., Проценко М. В. Краеведческие экскурсии по Харьковку : метод. советы (лекция) // Сучасні проблеми науки та освіти : матеріали 14-ї Міжнар. міждисциплінар. наук.-практ. конф., Харків, 2014 р. / Укр. асоц. «Жінки в науці та освіті» ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2014. С. 162–166.
735. Олександр Омелянович Кучер – професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / [уклад. В. Д. Прокопова, С. М. Куделко, С. Р. Марченко ; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька]. Харків : ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 25 с.
736. Любичев М. В., Мизгін К. В., Варацова К. Г. Практикум з основ археології : навч.-метод. посіб. для студентів 1 курсу іст. ф-ту для практ. занять з курсу «Основи археології». Харків : С.А.М., 2014. 132 с.
737. Любичев М. В., Мызгин К. В. Южная граница ареала черняховской культуры в днепро-донецкой лесостепи: современные представления // Черняхівська культура. Київ, 2014. С. 58–71. (ОІУМ ; № 4).
738. Афанасій Федорович Луньов у образотворчому мистецтві : альбом / уклад. О. Г. Павлова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 14 с.

739. «Луньовські читання» : матеріали наук.-практ. семінарів (2010–2014 рр.) / [уклад. С. М. Куделко, О. Г. Павлова ; відп. ред. О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 202 с.
Зі змісту: Вступне слово / С. І. Посохов. С. 3 ; Передмова / уклад. [О. Г. Павлова, С. М. Куделко]. С. 4 ; Основи музейної педагогіки А. Ф. Луньова / О. Г. Павлова. С. 5–14 ; Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сьогодення, перспективи (до 40-річчя урочистого відкриття) / В. Ю. Іващенко, І. В. Калініченко, О. С. Марченко. С. 106–114 ; Атрактивність и содержательность экскурсии: две стороны одной медали / С. М. Куделко, М. В. Проценко. С. 164–166 ; В. Н. Каразін у пам'ятниках та пам'ятних місцях Харкова / О. І. Вовк. С. 168–174 ; П. Т. Тронько и А. Ф. Лунев (к 100-летию со дня рождения П. Т. Тронько) / С. М. Куделко, О. Г. Павлова. С. 196 ; Дмитрий Михайлович Дудко / С. М. Куделко, О. Г. Павлова. С. 197.
740. Мызгин К., Дымовский А. Приток римских денариев I–II веков нашей эры на территорию черняховской культуры в свете хронологической структуры и территориального распределения монетных кладок // Черняхівська культура. Київ, 2014. С. 82–95. (ОІУМ ; № 4).
741. Мызгин К. В. О времени появления подвесок из золотых римских монет в Европейском Барбарикуме // Другія науковоя читанні пам'яті прафесара Валянціна Навумавіча Рабцэвіча (1934–2008) : праграма і тезісы дакладаў, 26–28 лістапада 2014 г. Мінск ; Нясвіж, 2014. С. 17–18.
742. Мызгин К. В. «Обол Харона» в погребальной традиции населения черняховской культуры: а был ли? // ПриРОНТийский меняла: деньги местного рынка : тез. докл. и сообщ. III Междунар. нумизмат. симпоз. Севастополь, 2014. С. 29–31.
743. Мызгин К. В. Римские монеты в позднейших контекстах на территории Восточной Европы // Нумизматические чтения Отдела нумизматики Государственного исторического музея 2014 года : материалы докл. и сообщ., 24–25 нояб. 2014 г. Москва, 2014. С. 9–13.
744. Мызгин К. В., Сидорович В. М. Находки римских монет на территории белорусского и украинского Полесья (бассейн р. Припять) // Другія науковоя читанні пам'яті прафесара Валянціна Навумавіча Рабцэвіча (1934–2008) : праграма і тезісы дакладаў, 26–28 лістапада 2014 г. Мінск ; Нясвіж, 2014. С. 16–17.

745. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 17 (20) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2014. 120 с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 11).
746. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 18 (21) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2014. 224 с. (Сер. «Пам'яткознавство Північного регіону України» ; № 6).
- Зі змісту:* Постаць музеєзнавця А. Ф. Луньова в контексті образотворчого мистецтва: (до 95-річчя від дня народження) / О. Г. Павлова. С. 207–212.
747. Павлова О. Г. Елементи художньо-естетичної освіти у середніх навчальних закладах Харкова першої половини ХІХ ст. // «Краєзнавство і учитель – 2014» : матеріали міжнар. наук. конф., 28 лют. 2014 р., Україна, м. Харків / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2014. С. 88–90.
748. Павлова О. Г. Практичні заняття в системі підготовки архівістів : З досвіду роботи іст. ф-ту ХНУ ім. В. Н. Каразіна // VII наук.-техн. конф. «Сучасний стан та проблемні питання страхового фонду документації, перспективи розвитку та взаємодії» : тези доп., 22–23 трав. 2014 р. Харків, 2014. С. 68–69.
749. Павлова О. Г., Проценко М. В. Тарас Шевченко і Харківський університет (до 200-річчя Кобзаря). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 20 с.
750. Павлова О. Г. Традиції народного мистецтва в творчості Р. Я. Петрової // Традиційна культура в умовах глобалізації: народна музика та декоративне мистецтво в світовому цивілізаційному просторі : матеріали наук.-практ. конф. (22–23 серп. 2014 р.). Харків, 2014. С. 230–233.
751. Павлова О. Г. У гостях у муз: із досвіду проведення музейної практики на іст. ф-ті ХНУ ім. В. Н. Каразіна // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті : До 85-річчя Харків. держ. акад. культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного від-ня ХДАК) : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф., 14–15 трав. 2014 р. Харків, 2014. С. 86–87.
752. Павлова О. Г. Шевченкіана Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова // Краєзнавча Шевченкіана України : матеріали ХІІІ Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., присвяч. 200-річчю

- від дня народж. Т. Г. Шевченка, м. Канів, 24–25 жовт. 2014 р. / за заг. ред. О. П. Реєнта. Черкаси, 2014. С. 210–215.
753. Посохов С. И., Андреев А. Ю. Результаты реализации международного исследовательского проекта «Ubi universitas, ibi Europa» // *Tractus aevorum*. Белгород, 2014. № 1 (2). С. 239–244.
754. Посохов С. И. Киевский университет // *Россия в Первой мировой войне, 1914–1918 : энциклопедия : в 3 т.* Москва, 2014. Т. 2. С. 56–57.
755. Посохов С. И. Между сакральным и светским: мемориальные практики в российской университетской традиции XIX – начала XX века // *Російська імперія у XIX – на початку XX ст. Влада і суспільство: механізми взаємодії*. Чернігів, 2014. С. 125–141.
756. Посохов С. И. Профессорский стиль и качество жизни в университетских городах Российской империи первой половины XIX в. // *Tractus aevorum*. Белгород, 2014. Т. 1. С. 78–96.
757. Посохов С. И. Современная культура и исторический оптимизм: вместе или врозь? // *Люди и тексты : Информ. пространство истории : ист. альм. / Ин-т всеобщей истории РАН.* Москва, 2014. С. 28–50.
758. Посохов С. И. Университет и город в Российской империи (вторая половина XVIII – первая половина XIX вв.). Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2014. 364 с.
759. Посохов С. И. Университетская реформа 1863 г. в ряду Великих реформ: историогр. аспект // *Мир историка : историогр. сб.* Омск, 2014. Вып. 9. С. 81–102.
760. Посохов С. И. Уставы университетов Российской империи XIX века как законы и как символы // *Bellicum Diplomaticum v Lublinense*. Lublin, 2014. С. 115–130.
761. Посохов С. И. Харьковский университет // *Россия в Первой мировой войне, 1914–1918 : энциклопедия : в 3 т.* Москва, 2014. Т. 3. С. 502–503.
762. Посохов С. И. Этические проблемы исторической имагологии // *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Проф. етика історика у міждисциплінар. Просторі : [міжвуз. зб. наук. пр.] / [ред. кол. : О. І. Журба (відп. ред.) та ін.]*. Дніпропетровськ, 2014. С. 115–130.
763. Посохов С. И. Этические проблемы исторической имагологии // *Новая локальная история: по следам интернет-конференций. 2007–2014.* Ставрополь, 2014. С. 273–281.
764. Посохов С. І. Іноземні професори на етапі становлення Харківського університету // *Харків. ун-т.* 2014. 30 груд.

765. Приймак В. В., Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження курганів у могильнику Скоробір // Археологічні дослідження в Україні : 2013 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2014. С. 212–213.
766. Рачков Є. С. Символи та емблеми Харківського університету ХІХ – початку ХХ ст.: державні чи корпоративні? // Російська імперія у ХІХ – на початку ХХ ст. : Влада і суспільство: механізми взаємодії : зб. наук. ст. Чернігів, 2014. С. 141–151.
767. Рачков Є. С. Університетські історії та їх символи (на прикладі символів та емблем Харківського університету ХХ – початку ХХІ ст.) // Шевченківська весна – 2014: історія : матеріали ХІІ Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Київ, 25–28 берез. 2014 р. Київ, 2014. С. 538–541.
768. Скирда В. В., Скирда І. М. Археологічна проблематика на ХІІ археологічному з'їзді // Проблемы истории и археологии Украины : материалы ІХ Междунар. науч. конф., 30–31 окт. 2014 г. Харьков, 2014. С. 79–80.
769. Філіпенко Л. В. Становлення та еволюція «ідейних» жіночих журналів у Російській імперії початку ХХ ст. / наук. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 368 с.
770. Харківський історіографічний збірник. Вип. 13 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 328 с.
Зі змісту: Кафедра как институциональная общность: юбилейные заметки / С. И. Посохов. С. 4–19 ; Автобиографические тексты историка – значимые элементы жанрового разнообразия историографии : заметки к теме / С. М. Куделко. С. 156–165 ; Дмитриев Александр Николаевич : [интервью] / интервьюер С. И. Посохов. С. 205–212 ; Воспоминания о Харьковском университете профессора Людвиг Якоба / предисл., коммент. С. И. Посохов, ред. текста С. А. Чухлий. С. 218–259 ; Лев Зиновьевич Копелев и Харьковский университет: воспоминания и док. / сост., предисл., коммент. : С. И. Посохов. С. 285–315.
771. Харківщина : енцикл. слов. / КП «Реґіон. інформ. центр» Харків. обл. ради ; [редкол. : (голова) С. І. Посохов ; ред. К. В. Астахова, С. М. Куделко, В. О. Куліков, Д. М. Чорний]. Харків : Золоті сторінки, 2014. ХХХІІ, 439 с., 16 л. іл.

Зі змісту:

Ст. Бондаренко Г. А.:

«Вера и разум». С. 65 ;

«Духовный вестник». С. 119 ;

- «Духовный дневник». С. 119 ;
«Харьковские епархиальные ведомости». С. 405–406 ;
ст. Бондаренка С. К.:
Алчевські / С. Бондаренко, Г. Дедурін, В. Куліков, Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 11–13 ;
Бібліотека ім. К. С. Станіславського. С. 39 ;
Бібліотечна справа на Харківщині. С. 40 ;
Водопостачання та водовідведення Харківщини / І. Скубій, С. Бондаренко. С. 76 ;
Ізюмський оптико-механічний завод-холдинг, ДП. С. 146 ;
Ізюмський приладобудівний завод. С. 146 ;
Ізюмський тепловозоремонтний завод, ВАТ. С. 147 ;
Кременець, гора. С. 193 ;
Літературний музей. С. 210 ;
Марко Вовчок. С. 222 ;
Рубинський Костянтин Іванович. С. 316 ;
Справа харківських банків 1901 р. С. 342 ;
Телевежа харківська. С. 356 ;
Телефонний зв'язок на Харківщині. С. 356 ;
Хавкіна Любов Борисівна. С. 387 ;
Центральна наукова бібліотека ХНУ ім. В. Н. Каразіна. С. 411–412 ;
ст. Вовк О. І.:
Арістов Василь Михайлович. С. 15–16 ;
Астрономам, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни, пам'ятний знак. С. 21 ;
Бабецький Юхим Мусійович. С. 22 ;
Бернес Марк Наумович. С. 36 ;
Бондаренко Григорій Антонович. С. 48 ;
ВАПЛІТЕ. С. 58 ;
Васильчиков Дмитро Федорович. С. 59 ;
Верхо-Харківський Миколаївський жіночий монастир. С. 66 ;
Веске Тамара Яківна. С. 66 ;
Войтенко Василь Андрійович. С. 77 ;
ВУСПП. С. 80 ;
«Гарт». С. 82 ;
Головко Андрій Васильович. С. 88 ;
Дайц Йосип Абрамович. С. 100 ;
Данилевський Григорій Петрович / С. Куделко, О. Вовк. С. 101 ;
Данилов Федір Іванович. С. 101 ;

Дашкевич Михайло Іродіонович / В. Марьонкіна, О. Вовк. С. 101–102 ;
Двігубський Іван Олексійович. С. 102 ;
Декабристам пам'ятники. С. 104 ;
Денисенков Яків Іванович. С. 105 ;
Десняк Олекса. С. 108 ;
Дмитрієв Олександр Іванович. С. 111 ;
Докучаєв Василь Васильович / В. Лужанчук, О. Вовк. С. 112–113 ;
Долинін Олександр Єрмолайович. С. 114 ;
Донченко Олесь Васильович. С. 115 ;
Досвітній Олесь. С. 115–116 ;
Друян Михайло Захарович. С. 116–117 ;
Дубинін Андрій Дмитрович. С. 117 ;
Ейнгорн Олександр Львович. С. 120 ;
Єременко Віктор Валентинович. С. 125 ;
Загоскін Іліодор Іліодорович. С. 132 ;
Зеленський Віктор Федорович / Б. Зайцев, О. Вовк. С. 136–137 ;
Зойфер Юра. С. 140 ;
Каразін Василь Назарович / О. Вовк, С. Куделко. С. 156–157 ;
Каразіни. С. 157 ;
Кирпичов Віктор Львович / В. Астахова, О. Вовк. С. 165 ;
Кіноконцертний зал «Україна». С. 166 ;
Ковач Ігор Костянтинівич. С. 170 ;
Козака Шульги могила. С. 171–172 ;
Кокель Олексій Опанасович. С. 172 ;
Кононенко Митрофан Тадейович. С. 177 ;
Конопльова Євгенія Олексіївна. С. 177 ;
Кончак. С. 180 ;
Коровай Федір Гнатович. С. 183 ;
Костенко Валентин Григорович. С. 184–185 ;
Котляров Борис Іванович. С. 186–187 ;
Крамаренко Андрій Іванович. С. 188 ;
Крижевський Григорій Зіновійович. С. 193–194 ;
Либа Сергій Онufrійович / О. Дьякова, О. Вовк. С. 207 ;
Лисенко Євген Васильович. С. 208 ;
Лозинський Іван Олександрович. С. 211 ;
Малишеву В. О. пам'ятник. С. 221 ;
Маяк Ганна Степанівна. С. 225 ;
Медичним сестрам пам'ятник. С. 226 ;

Мечеть соборна. С. 229–230 ;
Миколаївська церква (Жихор). С. 231 ;
Мироненко Василь Федорович. С. 232 ;
Мізиненко Віктор Микитович. С. 234 ;
Мірошников Іван Іванович. С. 234 ;
Мокієвська Людмила Георгіївна / А. Шмалько, О. Вовк. С. 238–239 ;
«Молодняк». С. 239 ;
Молокін Олександр Георгійович. С. 239 ;
Музичної комедії театр. С. 241 ;
Народний будинок / О. Вовк, С. Куделко. С. 244 ;
Недбайло Анатолій Костянтинович / О. Дьякова, О. Вовк. С. 247 ;
Недержавні театри. С. 247–248 ;
Незалежності пам'ятники. С. 248 ;
Овчаренко Дмитро Павлович. С. 254 ;
Олександр (Петровський Олександр Феоділович) / О. Вовк,
О. Павлова. С. 255–256 ;
«Особистості фармації» скульптурна композиція. С. 259 ;
Пактовський Леонід Федорович. С. 262 ;
Палатник Лев Самійлович. С. 262 ;
Первомайський Леонід Соломонович. С. 268 ;
Персанов Леонтій Іванович. С. 271 ;
Петкер Борис Якович. С. 272–273 ;
Петренко Олексій Васильович. С. 273 ;
Петров Василь Володимирович. С. 273 ;
Петров Василь Родіонович. С. 273–274 ;
Петрова Євгенія Олексіївна. С. 274 ;
Пилипенко Сергій Володимирович. С. 277 ;
Підгорний Володимир Якович. С. 280 ;
Планетарій. С. 282–283 ;
Платонов Костянтин Іванович. С. 283 ;
«Плуг», Спілка селянських письменників. С. 283 ;
Правдюк Юрій Олексійович. С. 294 ;
Преображенський собор (Ізюм). С. 294 ;
Природи музей ХНУ ім. В. Н. Каразіна / С. Куделко, О. Вовк.
С. 296 ;
Провіантських складів будинок. С. 297 ;
«Пролітфронт». С. 297–298 ;
Раєвська-Іванова Марія Дмитрівна. С. 305 ;
Репресованим кобзарям пам'ятний знак. С. 308–309 ;

Репрев Олександр Васильович. С. 309 ;
Решін Ілля Юхимович. С. 310 ;
Решіна І. Ю. музей. С. 310–311 ;
Різдва Пресвятої Богородиці церква. С. 312 ;
Робітничий будинок. С. 313–314 ;
Рубінштейн Іда Львівна. С. 316 ;
Руднев Микола Олександрович / Л. Добрунова, О. Вовк. С. 316–317 ;
Сахненко Данило Федорович. С. 320–321 ;
Світличний Іван Олексійович. С. 322–323 ;
Світломузичний фонтан. С. 323 ;
Святого Воскресіння церква (Сурб Арутюн). С. 323–324 ;
Серебрякова Зінаїда Євгенівна. С. 326–327 ;
Синагога хоральна. С. 328 ;
Сковорода Григорій Савич / Л. Посохова, О. Вовк. С. 332 ;
«Слово о полку Ігоревім». С. 336–337 ;
Смерека Антоніна Михайлівна. С. 337 ;
Смолич Юрій (Георгій) Корнійович. С. 337–338 ;
Смородін Віктор Олексійович. С. 338 ;
Сомова М. М. будинок. С. 340–341 ;
Спасів Скит. С. 341–342 ;
«Співочі тераси». С. 342 ;
Станішевський Юрій Олександрович. С. 342–343 ;
Студенту-програмісту пам'ятник. С. 347 ;
Тимченко Йосип Андрійович / С. Куделко, О. І. Вовк. С. 358 ;
ОТіц Михайло Дмитрович. С. 360 ;
Толстой Лев Миколайович. С. 363 ;
Тон Андрій Андрійович. С. 364 ;
Трублаїні Микола Петрович. С. 368 ;
Тюльпа Леонід Матвійович. С. 371 ;
Успіння Пресвятої Діви Марії костьол. С. 378 ;
Федецький Альфред-Люціан Костянтинович. С. 381 ;
Фонтан-каскад. С. 385 ;
Футбольному м'ячу пам'ятний знак. С. 386 ;
Харитонов Дмитро Іванович. С. 388 ;
Хлебніков Велимир. С. 408 ;
Цапок Георгій Антонович. С. 410 ;
Цветков Ігор Аркадійович. С. 411 ;
Чайкін Всеволод Костянтинович. С. 414 ;

Черногубов Микола Миколайович. С. 416 ;
Чистякова Валентина Миколаївна. С. 416 ;
Шевченка Тараса інститут. С. 424 ;
Штабів військових поселень будівля. С. 430 ;
Юзефовича будинок з флігелем (Палац одруження). С. 434 ;
Ющенко Олександр Іванович. С. 435 ;
Яворницький Дмитро Іванович / К. Астахова, О. Вовк. С. 436 ;
Ярославу Мудрому пам'ятник. С. 438 ;
ст. Зайцева Б. П.:
Аделунг Федір (Фрідріх) Павлович. С. 8 ;
Александров (Александрів) Володимир Степанович. С. 10 ;
Асеев Микола Миколайович. С. 20 ;
Бакуменко Данило Олександрович. С. 26 ;
Бедзик Дмитро Іванович. С. 33 ;
Боровиковський Левко Іванович. С. 51 ;
Вейнберг Петро Ісайович. С. 61 ;
Гнедич Микола Іванович. С. 87 ;
Гнилосиров Василь Степанович. С. 87 ;
Гонорський Розумник Тимофійович. С. 90 ;
Джанелідзе Юстин Юліанович. С. 108–109 ;
Доленго (Клоков) Михайло Васильович. С. 113 ;
Зеленський Віктор Федорович / Б. Зайцев, О. Вовк. С. 136–137 ;
Йогансен Михайло (Майк) Гервасійович. С. 151 ;
Каврайський Володимир Володимирович. С. 152–153 ;
Каневський Давид Ісакович. С. 155 ;
Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович / Б. Зайцев, С. Куделко. С. 161–162 ;
Ключарьов Олексій Павлович. С. 168 ;
Маслович Василь Григорович. С. 223 ;
Метлинський Амвросій Лук'янович. С. 223 ;
Мисик Василь Олександрович. С. 232–233 ;
Мова (псевд. – Лиманський) Василь Семенович. С. 238 ;
Муратов Ігор Леонтійович. С. 242 ;
Нахімов Яким Миколайович. С. 246 ;
Петренко Михайло Миколайович. С. 273 ;
Росковшенко (Розковшенко) Іван Васильович. С. 315 ;
Семирадський Генріх (Хенрік) Іполитович / Б. Зайцев, В. Марьонкіна. С. 325 ;
Склябовський Олександр Васильович. С. 332 ;

Сомов Орест Михайлович. С. 340 ;
Філомафітський Євграф Матвійович. С. 384 ;
Хиждеу Олександр Фаддійович. С. 407 ;
Христенко Інна Митрофанівна. С. 409 ;
Цертелев (справж. – Церетелі) Микола Андрійович. С. 413 ;
Чичагов Павло Васильович, с. 416–417 ;
Щербина Микола Федорович. С. 432 ;
Щоголев (Щоголів) Яків Іванович. С. 433 ;
ст. Іващенко В. Ю.:
Бісквітна фабрика, ПуАТ / В. Іващенко, О. Марченко. С. 42 ;
Борман Григорій Миколайович / В. Іващенко, О. Марченко. С. 51 ;
Ванцетті Тіт Лаврентійович. С. 58 ;
«Ведмедик» / В. Іващенко, О. Марченко. С. 61 ;
Кромський Дмитро Костянтинович / В. Іващенко, О. Марченко.
С. 194–195 ;
Ланг Йосип. С. 204 ;
Миський електротранспорт Харкова. С. 236 ;
Пільгер Федір Васильович. С. 281–282 ;
«Харків'янка», кондитерська фабрика, ПуАТ / В. Іващенко,
О. Марченко. С. 403 ;
Шад Йоганн. С. 420–421 ;
ст. Красько О. І.:
Біблик Валентин Васильович. С. 38 ;
Борисюк Михайло Дем'янович. С. 49 ;
Бугаєць Анатолій Олександрович. С. 54 ;
Гулий Іван Михайлович. С. 97 ;
Гуровий Юрій Андрійович. С. 98 ;
Євель Сергій Михайлович. С. 124 ;
Жданов Олександр Андрійович. С. 127 ;
Златкін Юрій Михайлович. С. 138 ;
Ісаєв Леонід Олексійович. С. 150 ;
Кроленко Юрій Якович. С. 194 ;
Неман Йосип Григорович. С. 248–249 ;
Овечкін Анатолій Петрович. С. 254 ;
Остапчук Віктор Миколайович. С. 259 ;
Пивоваров В'ячеслав В'ячеславович. С. 277 ;
Піліграм Сергій Сергійович. С. 281 ;
Свистун Пантелеймон Іванович. С. 322 ;
Соколовський Степан Миколайович. С. 340 ;

Твердохліб Катерина Гнатівна. С. 355 ;
Трусов Костянтин Ананійович. С. 369 ;
Харченко Олександр Михайлович. С. 404 ;
Шпейер Олександр Пантелійович. С. 429 ;
Шрамко Юрій Меркурійович. С. 430 ;
ст. Куделка С. М.:
Аверін Всеволод Григорович. С. 5 ;
Альошин Павло Федотович. С. 13 ;
Антоніївська університетська церква. С. 15 ;
Антонов-Дружинін Павло Павлович. С. 15 ;
Афанасьєв Віктор Андрійович. С. 21–22 ;
Бабенко Василь Олексійович. С. 23 ;
Багалій Дмитро Іванович / С. Посохов, С. Куделко. С. 23–24 ;
Багмут Іван Андрійович. С. 24 ;
Бажан Микола Платонович. С. 24–25 ;
Бекетов Андрій Миколайович. С. 34 ;
Беклемішев Володимир Олександрович. С. 34–35 ;
Биков Леонід Федорович. С. 37–38 ;
Блакитний (Еллан-Блакитний) Василь Михайлович. С. 42–43 ;
Богатиков Юрій Йосипович. С. 44 ;
Борисов Валентин Тихонович. С. 49 ;
Борцям Жовтневої революції пам'ятник. С. 51 ;
Борцям за владу Рад пам'ятник. С. 51–52 ;
Бугримова Ірина Миколаївна. С. 54 ;
Васильєв Євген Олексійович. С. 59 ;
«Велесова книга». С. 61 ;
Величко Віктор Валер'янович. С. 64 ;
Вербицький Василь Дмитрович. С. 65 ;
Високов Василь Федорович. С. 70 ;
Вітковський Іван Матвійович. С. 72 ;
Воронович Олександра Петрівна. С. 79 ;
Вчених будинок / С. Куделко, Н. Мархайчук. С. 80 ;
Гагаріну Ю. О. пам'ятник. С. 81 ;
Гайсинський Мойсей. С. 81 ;
Гесс де Кальве Густав Густавович. С. 84 ;
Гінзбург Олександр Маркович. С. 86 ;
Гоголь Микола Васильович / О. Козак, С. Куделко. С. 87 ;
Головний корпус ХНУ ім. В. Н. Каразіна. С. 88–89 ;
Гордієнко Кость Олексійович. С. 91 ;

Горький Максим / С. Куделко, О. Павлова. С. 92 ;
Грабовський Павло Арсенійович / С. Куделко, О. Павлова. С. 92 ;
Гримайло Ярослав Васильович. С. 95 ;
Губернатора будинок / С. Куделко, Н. Мархайчук. С. 96–97 ;
Данилевський Григорій Петрович / С. Куделко, О. Вовк. С. 101 ;
2000-річчя Різдва Христового на честь пам'ятний знак / Н. Мархайчук, С. Куделко. С. 103–104 ;
Держпром. С. 108 ;
Дике поле. С. 110 ;
Дрімцов Сергій Прокопович. С. 116 ;
Дудинська Наталія Михайлівна. С. 117–118 ;
Душкін Олексій Миколайович. С. 119 ;
Єгоров Євген Павлович. С. 124–125 ;
Єрмилов Василь Дмитрович. С. 126 ;
Жбаков Юрій Павлович. С. 127 ;
Жертвам нацистських переслідувань – мешканцям Харківщини пам'ятний знак. С. 128 ;
Жертвам Чорнобильської трагедії пам'ятний знак. С. 128–129 ;
Жорданія Вахтанг Георгійович. С. 129–130 ;
Жуковському М. Є. пам'ятник. С. 130 ;
Заграничний Зіновій Давидович. С. 132–133 ;
Зарудний Іван Петрович. С. 134–135 ;
Іванов Валентин Гаврилович. С. 143 ;
Івицький Ростислав Георгійович. С. 144 ;
Івченко Віктор Іларіонович. С. 144 ;
Іоанн (Максимович Михайло Борисович). С. 149 ;
Кавалерідзе Іван Петрович. С. 152 ;
Каразін Василь Назарович / О. Вовк, С. Куделко. С. 156–157 ;
Каринська Варвара Андріївна. С. 158 ;
Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович / Б. Зайцев, С. Куделко. С. 161–162 ;
Климовський Семен. С. 167 ;
Кожедуб Іван Микитович / А. Меляков, С. Куделко. С. 171 ;
Колосова Рея Олександрівна. С. 174 ;
Константинов Трохим Васильович. С. 178 ;
Константинопольський Адольф Маркович. С. 178 ;
Корнеєнко Борис Миколайович. С. 182–183 ;
Корсун Олександр Олексійович. С. 183 ;
Косевич Арнольд Маркович. С. 184 ;

Костенко Веніамін Павлович. С. 185 ;
Костянтино-Єленінська церква. С. 185–186 ;
Котлов Іван Федорович / Л. Добрунова, С. Куделко. С. 186 ;
Крамов Олександр Григорович. С. 188 ;
Кропивницький Марко Лукич. С. 195 ;
Крушельницький Мар'ян Михайлович. С. 195 ;
Купецького клубу будівля. С. 198 ;
Курбас Лесь Степанович. С. 200 ;
Лансере Євген Олександрович. С. 205 ;
Лейбфрейд Олександр Юрійович. С. 206 ;
Леніну В. І. пам'ятник. С. 207 ;
Леснікова Олександра Петрівна. С. 207 ;
Литвиненко-Вольгемут Марія Іванівна. С. 208–209 ;
Лінецький Олександр Васильович. С. 209 ;
Ловцов Михайло Іванович. С. 211 ;
Любич Іван Сергійович. С. 216 ;
Ляпунов Олександр Михайлович / Д. Підлісний, С. Куделко.
С. 217–218 ;
Майзель Веніамін Михайлович. С. 218–219 ;
Мар'яненко Іван Олександрович. С. 223 ;
Мещеряков Валерій Федорович. С. 230–231 ;
Минко Василь Петрович. С. 232 ;
Морачевський Пилип Семенович. С. 239 ;
Мулерман Вадим Йосипович. С. 241 ;
Народний будинок / О. Вовк, С. Куделко. С. 244 ;
Овсянкін Михайло Федорович. С. 254 ;
Оперний театр / Г. Дедурін, С. Куделко. С. 257–258 ;
Пам'яті жертв Голодомору в Україні меморіальний комплекс.
С. 263 ;
Пассек Вадим Васильович. С. 266 ;
Паторжинський Іван Сергійович. С. 266 ;
Переяславське князівство (XI–XIV ст.). С. 269–270 ;
Перовська Софія Львівна. С. 270 ;
Петрусенко Оксана Андріївна. С. 275 ;
Північний корпус ХНУ ім. В. Н. Каразіна. С. 280 ;
Подвигу гвардійців-широнінців меморіальний комплекс.
С. 284–285 ;
Покотило Михайло Федорович. С. 286 ;
Покровський Борис Семенович. С. 286 ;

Попеску Теодор Костянтинович. С. 290–291 ;
«Почесний громадянин міста Харкова». С. 293 ;
«Почесний громадянин Харківської області». С. 293 ;
Природи музей ХНУ ім. В. Н. Каразіна / С. Куделко, О. Вовк.
С. 296 ;
Прохоров Семен Маркович. С. 300 ;
Пушкіну О. С. пам'ятник. С. 302 ;
50-й паралелі пам'ятний знак. С. 302 ;
Радчук Федір Іванович. С. 305 ;
Ржепішевський Олександр Іванович. С. 311 ;
Рибаков Микола Хрисанфович. С. 311 ;
Різниченко Володимир Васильович. С. 313 ;
Рябінін Микола Леонідович. С. 319 ;
Сабінін (Сабін-Гус) Юрій Давидович. С. 319 ;
Саблуков (Саблучок) Іван Семенович. С. 319 ;
Світлорусов Сергій Гаврилович. С. 323 ;
Серафимов Сергій Савич. С. 326 ;
Сердюк Олександр Олександрович. С. 326 ;
Сизиков Валентин Васильович. С. 328 ;
Сірко Іван Дмитрович / В. Греченко, С. Куделко. С. 331 ;
Скаба Андрій Данилович / С. Куделко, Б. Мигаль. С. 331 ;
Скрипник Микола Олексійович / Т. Павлова, С. Куделко. С. 333 ;
Слуцкін Абрам Олександрович. С. 337 ;
Соболь Федір Мусійович. С. 338 ;
Соленик Карпо Трохимович. С. 340 ;
Страхов Адольф Йосипович. С. 345–346 ;
Страхового товариства «Росія» будинок (Палац праці). С. 346 ;
Струве Отто Людвігович / С. Куделко, С. Посохов. С. 347 ;
Тимченко Йосип Андрійович / С. Куделко, О. І. Вовк. С. 358 ;
Тихонов Микола Олексійович / Д. Чорний, С. Куделко. С. 358–
359 ;
Тичина Павло Григорович. С. 359 ;
Тіц Олексій Олексійович. С. 360 ;
Трегуб Євген Захарович. С. 367 ;
Треньов Костянтин Андрійович. С. 367 ;
Троценко Віктор Карпович. С. 368 ;
Ужвій Наталія Михайлівна. С. 372 ;
Урюпін Єгор Єгорович / О. Яцина, С. Куделко, Н. Мархайчук.
С. 376–377 ;

Файнтух Соломон Овсійович. С. 379 ;
«Фармація у віках» скульптурна композиція. С. 379–380 ;
Фігнер Віра Миколаївна. С. 382 ;
Фрадкін Мойсей Залманович. С. 385 ;
Хвильовий Микола Григорович / С. Куделко, В. Марьонкіна. С. 406 ;
Цауне Юлій Семенович. С. 411 ;
Ципін Савелій Якович. С. 413 ;
Частій Микола Андрійович. С. 414 ;
Черкашин Роман Олексійович. С. 415 ;
Чичибабін Борис Олексійович. С. 417 ;
Чишко Олесь (Олександр) Семенович. С. 417 ;
Шагайда Степан Васильович. С. 420 ;
Шевченко Олександр Васильович. С. 425 ;
Шевченку Т. Г. пам'ятник. С. 426 ;
Шиллінгер Йосип Мойсейович. С. 427–428 ;
Шутов Іван Микитович. С. 432 ;
Щербінін Євдоким Олексійович / С. Посохов, С. Куделко. С. 432–433 ;
Яновський Юрій Іванович. С. 437 ;
Яшинов Федір Дмитрович. С. 438 ;
ст. Кудь А. О.:
Важпромелектропроект, ПуАТ. С. 56 ;
«Енергопроект», ВАТ. С. 123 ;
Люлька Архип Михайлович. С. 217 ;
Раєвський Олександр Сергійович. С. 305 ;
«Укргідропроект», ПуАТ. С. 375 ;
ст. Павлової О. Г.:
Агібалов Василь Іванович. С. 7 ;
Айвазовський Іван Костянтинович. С. 9 ;
Алфьоров Аркадій Миколайович. С. 11 ;
Алчевські / С. Бондаренко, Г. Дедурін, В. Куліков, Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 11–13 ;
Антоній (Храповицький Олексій Павлович). С. 14–15 ;
Архівна справа на Харківщині. С. 17–18 ;
Архіву Харківського міськвиконкому будівля. С. 18 ;
Архірейський будинок / Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 18 ;
Архітектора будинок / Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 19 ;
Архітектурний комплекс у с. Володимирівка / Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 19 ;

Архітектурний комплекс у смт Шарівка / Н. Мархайчук, О. Павлова. С. 19–20 ;

Бекетов Олексій Миколайович / Г. Дедурін, О. Павлова. С. 34 ;

Беркос Михайло Андрійович / О. Павлова, Н. Мархайчук. С. 36 ;

Беседін Сергій Фотійович. С. 36–37 ;

Бецький Іван Євгорович. С. 37 ;

Благовіщенський кафедральний собор / о. Володимир (Швець), О. Павлова, Н. Мархайчук. С. 42 ;

Бондаренко Євген Васильович. С. 48 ;

Бронзов-Єгоров Іван Лаврентійович. С. 53 ;

Васильєв Вадим Сергійович. С. 59 ;

Васильєв Микола Васильович. С. 59 ;

Визжев Олександр Миколайович. С. 69 ;

Витончених мистецтв та старожитностей музей Харківського університету. С. 70–71 ;

Волненко Анатолій Никонович. С. 78 ;

Гіршман Леонард Леопольдович / І. Робак, О. Павлова. С. 86 ;

Горький Максим / С. Куделко, О. Павлова. С. 92 ;

Грабовський Павло Арсенійович / С. Куделко, О. Павлова. С. 92 ;

Давньоруського мистецтва музей. С. 100 ;

Дворянського зібрання будинок / О. Павлова, В. Марьонкіна. С. 103 ;

Дерегус Михайло Гордійович. С. 107 ;

Дмитрівська церква. С. 111 ;

Довгаль Олександр Михайлович. С. 112 ;

Долинін Євген Іванович. С. 113 ;

Дудинська-Тальйорі Наталія Олександрівна. С. 118 ;

Естрович Віктор Абрамович. С. 123 ;

Єсенін Сергій Олександрович. С. 126 ;

Засновникам м. Харкова пам'ятник. С. 135 ;

Зміївський Миколаївський Преображенський чоловічий монастир. С. 139 ;

Івашутич Олександр Григорович. С. 144 ;

Інокентій (Борисов Іван Олексійович). С. 148–149 ;

Інокентій (Летяєв Іннокентій Іванович). С. 149 ;

Інокентій (Тихонов Борис Дмитрович). С. 149 ;

Іоанно-Богословська церква / О. Павлова, Н. Мархайчук. С. 149 ;

Іоанно-Усікновенська церква. С. 149–150 ;

Кадміна Євлалія Павлівна. С. 153 ;

Казанська (Серафимівська) церква. С. 153 ;
Карась Йосип Ілліч. С. 157 ;
Каргальський Сергій Іванович. С. 158 ;
Касіян Василь Ілліч. С. 159–160 ;
Касьянов Олександр Михайлович. С. 160 ;
Кірову С. М. пам'ятники. С. 167 ;
Комерційного училища будівля. С. 174–175 ;
Концевич Максим Прохорович. С. 180 ;
Косарев Борис Васильович. С. 184 ;
Костянтин (Д'яків Костянтин Григорович). С. 185 ;
Коцюбинському М. М. пам'ятник. С. 187 ;
Краснокутськ. С. 190–191 ;
Краснокутський район. С. 191 ;
Краснокутського району символіка. С. 191–192 ;
Курязький Преображенський чоловічий монастир. С. 200 ;
Левченко Петро Олекійович. С. 206 ;
Лимар Євген Овксентійович. С. 208 ;
Пам'ятник Ломоносову М. В. С. 213–214 ;
Луньов Афанасій Федорович. С. 215 ;
Любимський Олександр Павлович. С. 215 ;
Лютерансько-католицька каплиця. С. 217 ;
Магмедов Георгій Іванович. С. 218 ;
Макогон Іван Васильович. С. 220 ;
Мартинович Порфирій Денисович. С. 222 ;
Маяковський Володимир Володимирович. С. 225–226 ;
Мелетій (Леонтович Михайло Іванович). С. 227 ;
Миколаївська церква (Григорівка). С. 231 ;
Миколаївський собор. С. 231–232 ;
Михаловський Болеслав Георгійович. С. 234 ;
Млотковська Любов Іванівна. С. 238 ;
Млотковський Людвиг Юрійович. С. 238 ;
Музейна справа на Харківщині. С. 240–241 ;
Озерянська (Свято-Озерянська, Озерянської ікони Божої матері) церква. С. 255 ;
Озерянська ікона Божої матері / О. Павлова, Т. Безрукова. С. 255 ;
Озерянська церква [при Покровському монастирі]. С. 255 ;
Озерянська церква у Харкові / О. Павлова, Н. Мархайчук. С. 255 ;

Олександр (Петровський Олександр Феофілович) / О. Вовк, О. Павлова. С. 255–256 ;
Олександро-Невська церква. С. 256 ;
Олександрю Невському пам'ятник. С. 256 ;
Олесь Олександр Іванович. С. 257 ;
Орджонікідзе Г. К. пам'ятник. С. 258 ;
Островському М. О. пам'ятник. С. 260 ;
Падалка Іван Іванович. С. 262 ;
Паліцин Олександр Олександрович. С. 263 ;
Пантелеймонівська церква. С. 264 ;
Панч Петро Йосипович. С. 264 ;
Пархомівський історико-художній музей ім. А. Ф. Луньова. С. 266 ;
Петрицький Анатолій Галактіонович. С. 273 ;
Петропавлівська церква. С. 274–275 ;
Пестріков Михайло Родіонович. С. 276 ;
Підгорний Ной Мойсейович. С. 281 ;
Піщанська чудотворна ікона Божої Матері. С. 282 ;
Пожежна охорона на Харківщині / С. Труш, О. Павлова. С. 285–286 ;
Покровська церква. С. 286 ;
Полтавець Віктор Васильович. С. 289 ;
Пономаренко Дмитро Дмитрович. С. 290 ;
Преображенська церква (Харків). С. 294 ;
Проголошення Радянської влади в Україні монумент. С. 297 ;
Рейзен Марко Йосипович. С. 308 ;
Редін Єгор Кузьмич. С. 309–310 ;
Репнін-Фомін Фрол Пилипович. С. 311 ;
Різдва Христового церква (Павлово Поле). С. 312 ;
Різдва Христового церква. С. 312–313 ;
Самокиш Микола Семенович. С. 320 ;
Священномученика Олександра церква. С. 324 ;
Серова Валентина Василівна. С. 327–328 ;
Сковороди Г. С. Музей. С. 332–333 ;
Слобідської України ім. Г. С. Сковороди музей. С. 335 ;
Спаса Нерукотворного ікона. С. 341 ;
Сядристий Микола Сергійович. С. 352 ;
Таранушенко Стефан Андрійович. С. 353–354 ;
Терещенко Марко Степанович. С. 357 ;

Титаренко Надія Калістратівна. С. 358 ;
Ткаченко Михайло Степанович. С. 360 ;
Томенко Григорій Олексійович. С. 364 ;
Троїцька церква. С. 367 ;
Трьохсвятительська церква. С. 369 ;
Успенська церква. С. 377 ;
Успенського собору дзвіниця. С. 378 ;
Філонов Борис Григорович. С. 384 ;
Харитоненки. С. 388 ;
Харківський художньо-промисловий музей. С. 401 ;
Хвостенко-Хвостов Олександр Веніамінович. С. 407 ;
Чайковський Петро Іванович / В. Осадча, О. Павлова. С. 414 ;
Чернов Леонід Іванович. С. 416 ;
Чорноморченко Микола Федорович. С. 417 ;
Шигимага Петро Антонович. С. 427 ;
Шматько Леонід Олександрович. С. 429 ;
Шувалов Іван Михайлович. С. 431 ;
Шульга Іван Миколайович. С. 431 ;
Шульженко Клавдія Іванівна / В. Осадча, О. Павлова. С. 431 ;
Щепкін Михайло Семенович. С. 432 ;
Щусев Олексій Вікторович. С. 433 ;
Яловий Михайло Омелянович. С. 437 ;
Ярошенко Лаврентій Артемович. С. 438 ;
Яценко Володимир Федосійович. С. 438 ;
ст. Петровського В. В.:
Гольф-клуб харківський. С. 89–90 ;
Посольський приказ. С. 291 ;
Сердюк Олександр Іванович / Н. Мархайчук, В. Петровський.
С. 326 ;
Ушаков Дмитро Андрійович. С. 379 ;
ст. Посохова С. І.:
Акуленко Валерій Вікторович. С. 10 ;
Алексєнко Михайло Мартинович. С. 10–11 ;
Альперн Данило Овсійович. С. 13 ;
Анреп Василь Костянтинович. С. 14 ;
Ахматов Олексій Петрович. С. 22 ;
Багалій Дмитро Іванович / С. Посохов, С. Куделко. С. 23–24 ;
Бахтін Іван Іванович. С. 33 ;
Бездітко Андрій Павлович. С. 33 ;

Білецький Олександр Іванович. С. 40 ;
Білоус Дмитро Григорович. С. 41 ;
Богданов (Малиновський) Олександр Олександрович. С. 44–45 ;
Боголюбов Олексій Миколайович. С. 46–47 ;
Булаховський Леонід Арсенійович. С. 55 ;
Валь Віктор Вільгельмович фон. С. 57–58 ;
Водяницький Володимир Олексійович. С. 76 ;
Волков Дмитро Васильович. С. 77 ;
Воскресенський Олександр Абрамович. С. 79 ;
Генерал-губернаторство. С. 83 ;
Гербель Сергій Миколайович. С. 84 ;
Гізе Фердинанд. С. 85 ;
Головкін Юрій Олександрович. С. 88 ;
Гончар Олесь Терентійович. С. 90 ;
Грессер Петро Аполлонович. С. 93 ;
Грибовський Михайло Кирилович. С. 94 ;
Гут Йоган. С. 98–99 ;
Дзюба Іван Михайлович. С. 109 ;
Дзюба Петро Петрович. С. 109 ;
Долгоруков Микола Андрійович. С. 113 ;
Доленко Григорій Назарович. С. 113 ;
Дондуков-Корсаков Олександр Михайлович. С. 114 ;
Дорн Бернгард. С. 115 ;
Дурново Петро Павлович. С. 118 ;
Єременко Валентин Никифорович. С. 125 ;
Зайцев Володимир Терентійович. С. 133 ;
Зарудний Сергій Іванович. С. 135 ;
Затула Дмитро Григорович. С. 135 ;
Звягін Анатолій Іларіонович. С. 136 ;
Іваненко Оксана Дмитрівна. С. 143 ;
Ікскуль фон-Гільденбандт Олександр Олександрович. С. 147–
148 ;
Калачов Віктор Васильович. С. 154 ;
Канер Емануїл Айзикович. С. 155 ;
Карнеєв (Карнеєв) Єгор Васильович. С. 159 ;
Карнеєв (Карнеєв) Захар Якович. С. 159 ;
Катеринич Митрофан Кирилович. С. 160 ;
Каховський Михайло Іванович. С. 160 ;
Кіпріанов Андрій Іванович. С. 166 ;

Кокошкін Сергій Олександрович. С. 172 ;
Кондратюк Юрій Васильович. С. 176 ;
Кондуфор Юрій Юрійович. С. 176–177 ;
Копелев Лев Зіновійович. С. 180 ;
Короїд Олексій Степанович. С. 183 ;
Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович. С. 183 ;
Кропоткін Дмитро Миколайович. С. 195 ;
Кульчицький Микола Костянтинович. С. 197–198 ;
Лазаренко Євген Костянтинович. С. 204 ;
Латишев Георгій Дмитрович. С. 205 ;
Левашов Василь Васильович. С. 205–206 ;
Левченко Анатолій Семенович. С. 206 ;
Левшин Дмитро Сергійович. С. 206 ;
Лоріс-Меліков Михайло Таріелович. С. 214–215 ;
Макаренко Антон Семенович / С. Посохов, В. Марьонкіна. С. 219 ;
Мандрика Петро Васильович. С. 721 ;
Манжелій Вадим Григорович. С. 721 ;
Марченко Володимир Олександрович. С. 222–223 ;
Матяш Іван Васильович. С. 224 ;
Муратов Василь Гаврилович. С. 242 ;
Муханов Сергій Миколайович. С. 243 ;
Нікітін Олексій Петрович. С. 250 ;
Оболенський Іван Михайлович. С. 253 ;
Обреїмов Іван Васильович. С. 253–254 ;
Пелетмінський Сергій Володимирович. С. 267 ;
Перовський Олексій Олексійович. С. 270–271 ;
Перший всеросійський студентський страйк у Харкові 1899 р.
С. 271–272 ;
Петров Олександр Іванович. С. 274 ;
Пешков Микола Миколайович. С. 276–277 ;
Підгорний Анатолій Миколайович. С. 280 ;
Полонська-Василенко Наталя Дмитрівна. С. 288–289 ;
Поляков Ілля Михайлович. С. 290 ;
Потоцький Северин Йосипович. С. 292 ;
Потьомкін-Таврійський Григорій Олександрович. С. 292–293 ;
Проскура Георгій Федорович. С. 298–299 ;
Протасєв Микола Васильович. С. 299 ;
Пушкарьов Сергій Германович. С. 302 ;
Розальон-Сошальський Олександр Григорович. С. 314 ;

Румянцев-Задунайський Петро Олександрович. С. 317 ;
Сабуров Петро Федорович. С. 319 ;
Свіренко Дмитро Онисифорович. С. 322 ;
Святополк-Мирський Дмитро Іванович. С. 324 ;
Ситенко Олексій Григорович. С. 329 ;
Сіверс Олександр Карлович. С. 329 ;
Слобідсько-Українська губернія. С. 335 ;
Соболь Микола Олександрович. С. 338 ;
Соколянський Іван Опанасович. С. 340 ;
Степанов Костянтин Миколайович. С. 344 ;
Стойкович Афанасій [Іванович]. С. 345 ;
Строганов Олександр Григорович. С. 346–347 ;
Струве Отто Людвігович / С. Куделко, С. Посохов. С. 347 ;
Сухомлинов Михайло Іванович. С. 351 ;
Теплов Олексій Григорович. С. 356 ;
Тобізен Герман Августович фон. С. 360–361 ;
Толок Володимир Тарасович. С. 363 ;
«Топографическое описание Харьковского наместничества».
С. 365 ;
Траскін Олександр Семенович. С. 367 ;
Трубецької Петро Іванович. С. 368 ;
Турчанинов Микола Степанович. С. 371 ;
Тютюнник Григій Михайлович. С. 371 ;
Тютюнник Григорій Михайлович. С. 371 ;
Узнадзе Дмитро Миколайович. С. 372–373 ;
Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова. С. 374 ;
Український фізико-технічний інститут. С. 374 ;
Фесенков Василь Григорович. С. 381–382 ;
Філіппов Анатолій Петрович. С. 383–384 ;
Францевич Іван Микитович. С. 386 ;
Харківська область (Харківщина). С. 393–396 ;
Харківський навчальний округ. С. 400 ;
Хармандар'ян Гурген Ованесович. С. 404 ;
Чертков Василь Олексійович. С. 416 ;
Шамов Володимир Миколайович. С. 421 ;
Шевельов Юрій Володимирович. С. 424 ;
Щербінін Євдоким Олексійович / С. Посохов, С. Куделко. С. 432–
433 ;
Якоб Людвіг. С. 436 ;

ст. Рачкова Є. С.:

Конструкторське бюро з машинобудування ім. О. О. Морозова, ДП. С. 178 ;

Панчішна фабрика, ЗАТ / Є. Рачков, К. Ю. Сегіда. С. 264 ;

Пивзавод «Нова Баварія». С. 277 ;

Транспортного обладнання завод, ДП. С. 366–367 ;

«Харківенергоремонт», ВАТ. С. 390 ;

Шкіряний завод Харкова. С. 428 ;

ст. Скурди В. В.:

Археології музей ХНУ ім. В. Н. Каразіна. С. 16–17 ;

Верхньосалтівський історико-археологічний музей-заповідник. С. 66 ;

Донецьке городище. С. 114 ;

Середньовічні археологічні пам'ятки Харківщини. С. 327.

772. Харламова А. О. Торчеські поховання в середній течії Сіверсько-го Дінця // Проблеми збереження і використання культурної спадщини в Україні : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці надання Свято-Успен. монастиреві статусу Лаври (2004), 170-річчю відновлення Святогір. Успен. монастиря (1844), 80-річчю створення краєзнав. музею М. В. Сібільовим у Святогірську (1934), 25–26 верес. 2014 р., м. Святогірськ Донецької обл. Донецьк, 2014. С. 233–237.
773. Хоружа М. В. Кільцеподібні та солярно-зооморфні амулети салтово-маяцької культури в колекції Харківського історичного музею // Двадцять Сумцовські читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій». Харків, 2014. С. 287–295.
774. Хоружа М. В. Поховання в дромосі катакомб Верхньосалтівського могильника // Археологія. Київ, 2014. № 2. С. 99–108.
775. Хоружая М. В. Бронзовые подвески в виде коней из катакомбных захоронений салтово-маяцкой культуры (по коллекции Харьковского исторического музея) // Проблемы истории и археологии Украины : материалы IX Междунар. науч. конф. Харьков, 2014. С. 58.
776. Хоружая М. В. Половозрастная дифференциация детских погребений по материалам катакомбных могильников Верхне-Салтовского археологического комплекса // Верхнедонской археологический сборник. Липецк, 2014. Вып. 6. С. 438–448.

777. Чухлій С. О. Історик Михайло Васильович Ключков (1877–1952): життєвий шлях та творча спадщина : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ : [б. в.], 2014. 19 с.
778. Шрамко І. Б. Землянка раннескифського часу із зольника № 28 Західного Бельська // Проблеми історії та археології України : матеріали ІХ Міжнарод. науч. конф., 30–31 окт. 2014 г. Харків, 2014. С. 33.
779. Шрамко І. Б. Новый погребальный комплекс среднескифского времени могильника Скоробор // Феномен Бельского городища – 2014 : До 70-річчя відділу археології раннього залізного віку Ін-ту археології НАН України та 80-річчя від дня народж. видатного укр. археолога проф. Є. В. Черненка (1934–2007) : зб. матеріалів науч. конф. / відп. ред. О. Б. Супруненко. Київ ; Полтава, 2014. С. 128–130.
780. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2013 / голов. ред. Д. Н. Козак. Київ, 2014. С. 225–226.
781. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження Більського городища у 2013 р. // Археологічні дослідження Більського городища – 2013 / ЦП НАН України, УТОПІК ; відп. ред. О. Б. Супруненко. Київ ; Котельва, 2014. С. 5–61.
782. Bursche A., Myzgin K. Alexandria Troas, Goths and gold coins or how Roman technologies spread to the Barbarians // Abstracts of European association of archaeologists 20th annual meeting, 10–14 September, 2014. Istanbul, 2014. P. 47–48.
783. Liubichev M., Myzgin K. Monuments of the late Roman period – early Great Migration period in the Dnieper-Donets forest-steppe: main results and problems of studying // J. of ancient history and archaeology. 2014. Vol. 1, No. 3. P. 44–79.

2015

784. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Вип. 18 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 168 с.

Зі змісту: Створення університетської символіки як приклад саморефлексії (на матеріалах конкурсів на створення символіки Львівського та Харківського університетів 1990-х рр.) / Є. С. Рачков. С. 78–90.

785. Бейдин Г. В., Мызгин К. В. Клад позднебоспорских медных статуров из Ксизово // Острая Лука Дона в древности. Археологический комплекс памятников гуннского времени у с. Ксизово (конец IV–V вв.) // Раннеславянский мир / ИА РАН ; ред. А. М. Обломский. Москва, 2015. Вып. 16. С. 165–180.
786. Бібліографія праць О. О. Кучера / [уклад. В. Д. Прокопова, С. М. Куделко, С. Р. Марченко] // Олександр Омелянович Кучер: спогади, док., матеріали / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; [уклад. В. В. Сичова, Н. В. Шевченко]. Харків. 2015. С. 265–289.
787. Бондаренко Г. А. Проблеми освіти та виховання на сторінках православних періодичних видань Харківської єпархії 1862–1917 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Харків, 2015. 20 с.
788. Бондаренко С. К. Становлення модерної культури читання в Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX ст. (на матеріалах Харківської губернії) / [наук. ред., передм. С. М. Куделко]. Харків : Вид-во ХДНБК, 2015. 219 с.
789. Буйнов Ю. В. Восточнополесский вектор генезиса памятников малобудковского типа финала бронзового века // Древности, 2014–2015 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2015. Т. 13. С. 150–165.
790. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1145. Історія. Вип. 50 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 336 с.

Зі змісту: Від редактора / С. І. Посохов. С. 5–6 ; Археологічна наука в Харківському університеті / В. В. Скирда, І. Б. Шрамко. С. 8–26 ; Розвиток історіографії на історичному факультеті Харківського університету / Ю. А. Кісельова. С. 123–133 ; Дослідження в галузі джерелознавства, архівознавства та спеціальних історичних дисциплін на історичному факультеті Харківського університету / В. Ю. Іващенко, О. І. Красько. С. 134–144 ; Музеєзнавство, мистецтвознавство та пам'яткознавство на історичному факультеті ХНУ ім. В. Н. Каразіна / О. Г. Павлова, С. М. Куделко. С. 145–152 ; Організаційні аспекти функціонування православної періодики Харківської єпархії (1862–1917 рр.) / Г. А. Бондаренко. С. 161–170 ; До питання критики нумізматичних джерел (на прикладі вивчення знахідок античних монет на території Східноєвропейського Барбарікуму) / К. В. Мизгін. С. 179–188 ; Погребення женщин в курганах скифского времени северскодонецкой Лесостепи: палеосоциологический анализ /

- Ю. В. Буйнов, Д. С. Гречко. С. 190–199 ; Нова книга в факультетській серії видань / С. І. Посохов. С. 286. Рец. на кн.: Георгий Николаевич Попов – профессор Харьковского университета : биобиблиография ; воспоминания / [сост. М. Г. Станчев, Ю. Ю. Полякова ; науч. ред. С. Ю. Страшнюк ; библиограф. ред. С. Б. Глибицкая]. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2015. 64 с.
791. Вовк О. І. Белорусские урбанонимы на карте Харькова как источник по истории украинно-белорусских отношений // Актуальные проблемы источниковедения : материалы III Международ. науч.-практ. конф., Витебск, 8–9 окт. 2015 г. / Витебск. гос. ун-т ; [редкол. : А. Н. Дулов, М. Ф. Румянцева (отв. ред.) и др.]. Витебск, 2015. С. 332–335.
792. Вовк О. І. До 210-річчя Харківського університету. Особистість В. Н. Каразіна: спроба психобіографічного дослідження // Психіатрія, неврологія та медична психологія / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. Т. 2, № 1 (3). С. 131–139.
793. Вовк О. І. В. Н. Каразін (1773–1842) в історико-біографічних наративах : автореф. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ : [Б. в.], 2015. 20 с.
794. Вовк О. І. Павло Іванович Ковалевський – вітчизняний психіатр, професор Харківського університету (до 165-річчя з дня народження) // Психіатрія, неврологія та медична психологія / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. Т. 2, № 2 (4). С. 135–139.
795. Вовк О. І. Постать В. Н. Каразіна в історіографії та публіцистиці середини ХІХ – початку ХХ ст. // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 68-ї Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 24 квіт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 16–17.
796. Вовк О. І. Репрезентація постаті В. Н. Каразіна в історіографії країн Європи та Північної Америки // *Evropský filozofický a historický diskurz*. Brno, 2015. Sv. 1, vyd. 2. S. 7–13.
797. Вовк О. І. «Усе життя моє ... належить моїй Вітчизні»: Василь Каразін та його роль в історії України // Тези доп. III Міжнар. форуму студентів, аспірантів і молодих учених / [ред. кол. : М. В. Поляков та ін.]. Дніпропетровськ, 2015. С. 33–35.
798. Голик В. И., Меляков А. В., Каплин А. Д. Суседзі – наша люстэрка // Літаратура і мастацтва. Минск, 2015. 4 верасня (№ 35). С. 8.
799. Давидов О. І., Куделко С. М., Проценко М. В. Роль Харківщини та Харківського університету у формуванні світогляду М. І. Туган-Барановського // М. І. Туган-Барановський: творча

- спадщина та сучасна економічна наука : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 150-річчя з дня народж. М. І. Туган-Барановського (Харків, 15–16 жовт. 2015 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; відп. ред. О. І. Давидов. Харків, 2015. С. 30–34.
800. IX Международная научная конференция «Проблемы истории и археологии Украины» / С. И. Берестнев, С. В. Дьячков, В. В. Колода, В. В. Котенко, А. А. Роменский, В. В. Скирда, И. Б. Шрамко // Древности, 2014-2015 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2015. Т. 13. С. 363–374.
801. Дьячков С. В., Посохов С. И. Харьковскому областному историко-археологическому обществу 20 лет // *Laurea I : Античный мир и Средние века : чтения памяти проф. В. И. Кадеева*. Харьков, 2015. С. 4–10.
802. Иващенко В. Ю. Идеал чиновника и российская действительность начала XIX в. в записках Р. М. Цебрикова // *Res Historica*. 2015. Т. 39. S. 59–69.
803. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Заграничные поездки ученых Харьковского университета в первой половине XIX в. // В. И. Григорович и развитие славяноведения в России : материалы «круглого стола» с междунар. участием, посвящ. 200-летию со дня рождения ученого, Казань, 10 апр. 2015 г. / [сост., отв. ред. Г. П. Мягков, Е. А. Чиглинцев]. Казань, 2015. С. 95–107.
804. Иващенко В. Ю., Посохов С. И. Письма М. С. Дринова из фондов украинских и российских архивов // *Дриновський збірник*. Харків ; Софія, 2015. Т. 8. С. 367–374.
805. In memoriam : Памяти Б. П. Зайцева / О. С. Гнездило, А. Д. Каплин, С. М. Куделко, О. Г. Павлова, С. И. Посохов, В. В. Резникова, Л. Н. Юдина // *Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн.* 2013–2014 рр. Харків, 2015. С. 286–287.
806. Каплин А. Д. Алексей Хомяков в воспоминаниях, дневниках, переписке современников. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2015. 608 с.
807. Каплин А. Д. Черниговский губернский тюремный инспектор Д. В. Краинский и его записки как источник по истории гражданской войны (1919–1920 гг.) // *Studia internationalia*. Брянск, 2015. № 4. С. 203–210.
808. В. Н. Каразін : Діалоги у часі й просторі : дослідж. і матеріали / [уклад., авт. перед. слова О. І. Вовк, С. М. Куделко ; наук. ред. проф. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 272 с.

- Зі змісту:* Від укладачів / О. І. Вовк, С. М. Куделко. С. 5 ; «Непонятный» versus «непонятый» В. Н. Каразин: коментарии, ремарки, апология / С. И. Посохов. С. 249–271.
809. Кириченко М. И. Savrica и Sorices Певтингеровой карты и их интерпретация как северян в историографии // IV Міждисциплінарні гуманітарні читання : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 28 жовт. 2015 р. / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2015. С. 11–13.
810. Киселева Ю. А. К вопросу о роли научных ценностей в профессиональной культуре гуманитариев классического университета // Суспільна місія класичного університету: історія, сучасність, перспективи : зб. тез доп. круглого столу, 20 лют. 2015 р. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. С. 29–33.
811. Киселева Ю. А. Публикация историографических источников на историческом факультете Харьковского университета (1991–2014): итоги и перспективы // Актуальные проблемы источниковедения : материалы III Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 8–9 окт. 2015 г. Витебск, 2015. С. 101–104.
812. Кисельова Ю. А. Інтелектуальне середовище історико-філологічного факультету Харківського університету та його вплив на становлення Д. І. Яворницького як ученого // Надніпрянська Україна: іст. процеси, події, постаті. Дніпропетровськ, 2015. Вип. 13. С. 11–21.
813. Куделко С. М. Был интересным человеком // Георгий Николаевич Попов – профессор Харьковского университета : биобиблиография ; воспоминания / [сост. М. Г. Станчев, Ю. Ю. Полякова ; науч. ред. С. Ю. Страшнюк]. Харьков, 2015. С. 44–47.
814. Куделко С. М. Вместо предисловия // Варвара. Karinska. Интерпретации / Н. Н. Шемет. Харьков, 2015. С. 4.
815. Куделко С. М., Вовк О. І. Внесок Харківського класичного університету в професійну музичну культуру українського народу // Харківський університет і українська культура (до 210-ліття від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна) : монографія / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; за ред. Ю. М. Безхутрого ; [передм. В. С. Бакірова]. Харків, 2015. С. 251–271.
816. Куделко С. М. Его знали, уважали, с ним считались // Олександр Омелянович Кучер: спогади, док., матеріали / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; [уклад. В. В. Сичова, Н. В. Шевченко]. Харків, 2015. С. 65–70.

817. Куделко С. М. І перший, і найвідоміший // Монументальна шевченкіана Харківщини : за матеріалами до Харків. тому «Зводу пам'яток історії та культури України» / [упоряд. В. Г. Марьонкіна]. Харків, 2015. С. 4.
818. Куделко С. М. Краєзнавство між одиничним і загальним // Краєзнавство і учитель – 2015 : тези доп. міжнар. наук. конф. (27 лют. 2015 р., Україна, м. Харків) / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2015. С. 107–108.
819. Куделко С. М., Павлова О. Г. Методичні рекомендації до навчально-виробничої краєзнавчої практики (для студентів III курсу історичного факультету). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 20 с.
820. Куделко С. М., Проценко М. В. Э. Н. Коменская – заслуженный мастер народного творчества Украины // Польські рефлексії в літературі та мистецтві Слобожанщини : матеріали Міжнар. наук. симпоз., Харків, 2014 р. Харків, 2015. С. 129–134. (Польський альманах ; вип. 7).
821. Куделко С. М. 70 лет Великой Победы // Применение лазера в медицине и биологии : материалы XLIII Междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 27–30 мая 2015 г. Харьков, 2015. С. 10.
822. Куделко С. М. Сила и вера // Ученики об Учителе : очерки о науч.-пед. и обществ. деятельности д-ра ист. наук, проф., первого ректора Харьков. гуманит. ун-та «Нар. укр. акад.» В. И. Астаховой (к 80-летию со дня рождения) / [авт.-сост. Е. В. Астахова, В. В. Астахов]. Харьков, 2015. С. 72–74.
823. Куделко С. М., Скирда В. В. Дмитрий Михайлович Дудко (09.12.1956–24.04.2014) // Древности, 2014–2015 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2015. Т. 13. С. 382–383.
824. Куделко С. М. К. К. Шиян як архівіст // Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2013–2014 рр. 2015. С. 168–169.
825. Куделко С., Щербак Л. Ієремія Якович Айзеншток // Харків. ун-т. 2015. 10 берез.
826. Куделко С., Щербак Л. Микола Феофанович Кащенко // Харків. ун-т. 2015. 7 квіт.
827. Куделко С., Щербак Л. Тимофій Федорович Осиповський // Харків. ун-т. 2015. 24 лют.
828. Марьонкіна В., Куделко С. Деякі нотатки щодо створення реєстру зниклих пам'яток історії та культури України (з досвіду пам'яткоохоронців) // Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2013–2014 рр. 2015. С. 38–44.

829. Мызгин К. В., Бейдин Г. В. О позднебоспорских монетах на территории Барбарикума // XVIII Всерос. нумизматическая конф. : тез. докл. и сообщ. Москва, 2015. С. 30–32.
830. Мызгин К. В. Готские войны III в. в свете нумизматических источников с территории Восточной Европы // Новые материалы и методы археологического исследования : материалы III Междунар. конф. молодых ученых. Москва, 2015. С. 151–153.
831. Мызгин К. В. О времени появления ушек на золотых римских монетах в Барбарикуме // *Stratum plus*. 2015. № 6. С. 131–140.
832. Мызгин К. В. О новой находке бронзового медальона Элагабала чеканки г. Филиппополь // Восемнадцатая Всерос. нумизматическая конф. : тез. докл. и сообщ., 20–25 апр. 2015 г., Москва, Коломна. Москва, 2015. С. 32–34.
833. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 19 (22) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2015. 162 с. (Сер. «Ніжинознавчі студії» ; № 12).
834. Ніжинська старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. Вип. 20 (23) / голов. ред. С. І. Посохов ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України, 2015. 208 с. (Сер. «Пам'яткознавство Північного регіону України» ; № 7).
835. Павлова О. Г. Внесок Харківського університету в культурно-мистецький розвиток України // Харківський університет і українська культура (до 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна) : монографія / [кол. авт ; передм. В. С. Бакірова] ; за ред. Ю. М. Безхутрого. Харків, 2015. С. 234–250.
836. Ольга Григорівна Павлова – історик, мистецтвознавець та музеєзнавець : біобібліогр. покажч. / [уклад. Ю. Ю. Полякова ; наук. ред. С. М. Куделко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 44 с.
837. Павлова О. Г. Мотиви традицій народного розпису в творчості А. І. Матвієнко // Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу : матеріали наук.-практ. конф. (22–23 трав. 2015 р.). Харків, 2015. С. 148–151.
838. Павлова О. Г. Ілля Рєпін та християнство // Краєзнавство. 2015. № 1/2. С. 280. Рец. на кн.: Духовно-релігійні пошуки І. Ю. Рєпіна у дзеркалі сучасної біографістики / О. І. Вовк ; наук. ред. С. М. Куделко. Харків : САГА, 2012. 114 с.

839. Павлова О. Г. Тема Т. Шевченка в епістолярній спадщині А. Луньова // Київська археографічна комісія в історії українського національного відродження : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж. Тараса Шевченка (м. Київ, 9 жовт. 2014 р.) / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; [відп. ред. д-р іст. наук Г. В. Папакін ; упоряд. Д. Гордієнко, В. Корнієнко]. Київ, 2015. С. 106–119.
840. Павлова О. Уклін Кобзарю Слобожанського краю // Україна Тараса Шевченка : краєзнав. нариси / М-во культури України, Нац. спілка краєзнавців України ; [упоряд. Р. В. Манківська, В. М. Мельниченко ; передм. О. П. Реєнта, Л. М. Новохатька ; голова ред. ради Л. М. Новохатько ; голов. ред. О. П. Реєнт]. Харків, 2015. С. 500–511.
841. Павлова О. Г. Художник вшановує пам'ять учителя : (До 10-річчя заснування премії ім. А. Ф. Луньова живописцем Н. С. Вербук) // Краєзнавство і учитель : тези доп. міжнар. наук. конф. (27 лют. 2015 р., Україна, Харків). Харків, 2015. С. 88–90.
842. Павлова О. Шості Луньовські читання // Промінь : громад.-політ. газ. Краснокут. р-ну Харків. обл. 2015. 4 квіт. (№ 27–28). С. 4.
843. Посохов С. И. «Актывые речи» профессоров российских университетов вт. пол XVIII – перв. трети XIX в как исторический источник и памятник культуры // Актуальные проблемы источниковедения : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. Витебск, 2015. С. 197–200.
844. Посохов С. И. Астаховский стиль // Ученики об Учителе : очерки о науч.-пед. и обществ. деятельности д-ра ист. наук, проф., первого ректора Харьков. гуманит. ун-та «Нар. укр. акад.» В. И. Астаховой (к 80-летию со дня рождения) / [авт.-сост. Е. В. Астахова, В. В. Астахов]. Харьков, 2015. С. 75–80.
845. Посохов С. И. Биографии генералов в серии «Харьковский биографический словарь» // «Великая Победа»: история и современность : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 14–15 мая 2015). Минск, 2015. С. 402–409.
846. Посохов С. И. «Непонятный» versus «непонятый» В. Н. Каразин: комментарии, ремарки, апология // Диалог со временем. 2015. Вып. 51. С. 64–93.
847. Посохов С. И. Слово о юбиляре. Вместо предисловия // Библиотеквед и библиограф Нина Михайловна Березюк (к 80-летию со дня рождения): биобиблиогр. указ. Харьков, 2015. С. 6–8.

848. Посохов С. И. Д. Н. Узнадзе и Харьковский университет: страницы общей биографии // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2015. № 1. С. 52–69.*
849. Посохов С. И. Университет и война: к 70-летию Великой Победы // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2015. № 2 (61). С. 4–11.*
850. Посохов С. И. Университетская кафедра исторического профиля: характеристики, проблемы, перспективы // *Историческая наука и образование в начале XXI века. Ставрополь, 2015. С. 184–187.*
851. Посохов С. И. Университетская юбилейная культура на Востоке Европы // *Res historica. 2015. № 39. С. 171–190.*
852. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. І. Посохов та ін.] ; голов. ред. В. С. Бакіров. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 356 с.
853. Рачков Є. С. Документ в університетських ритуалах // *Наддніпряньська Україна: іст. процеси, події, постаті. 2015. Вип. 13. С. 143–150.*
854. Рачков Є. С. «Символи та емблеми Харківського університету»: музейна виставка до Дня архівіста // *Харків. архівіст : наук.-інформ. вісн. 2015. С. 150–156.*
855. Рачков Є. С. Сучасні тенденції розвитку символіки класичних університетів України: між брендом та традицією // *Суспільна місія класичного університету: історія, сучасність, перспективи : зб. тез доп. круглого столу (м. Харків, 20 лют. 2015 р.). Харків, 2015. С. 53–57.*
856. Ректори Харківського університету (1805–2014) : біобібліогр. довід. / [уклад. В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. І. Посохов, С. Б. Глибицька, Ю. Ю. Полякова ; ред. кол. : В. С. Бакіров (голов. ред.) ; наук. ред. С. М. Куделко ; ред. Н. М. Березюк, А. О. Давидова, О. С. Журавльова ; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька, С. Р. Марченко, Ю. Ю. Полякова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 192 с.
857. Скирда В. В. Археологічна наука в Харківському університеті (1805–1920-і рр.) / наук. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 188 с.
858. Скирда В. В., Скирда І. М. Музеефікація археологічних старожитностей // *Археологічний альманах. Комсомольск, 2015. Вип. 15. С. 129–130.*

859. Харківський історіографічний збірник / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. Вип. 14. 232 с.
Зі змісту: От редактора / С. И. Посохов. С. 4 ; Методи та підходи візуальної історії: аналіз історіографії / Є. С. Рачков. С. 27–41 ; Особенности рефлексии в автобиографических текстах историков: на материалах интервью выпускников Харьковского университета (конец 1980-х – начало 2000-х годов) / О. И. Красько. С. 93–101 ; До питання про використання кількісних методів в історіографічному дослідженні (на прикладі історії вивчення біографії В. Н. Каразіна) / О. І. Вовк. С. 127–140 ; Интервью с В. И. Астаховой / интервьюер С. И. Посохов. С. 167–177 ; В. Э. Крусман: новые его-документы / Ю. А. Киселева, Т. Н. Попова. С. 179–190 ; Лист А. П. Ковалівського: до історії видання в Харківському університеті першого фундаментального бібліографічного довідника праць Г. С. Сковороди та літератури про нього / С. М. Куделко. С. 191–195 ; Источниковедение как основание строгого исторического знания: заметки на полях книги С. И. Маловичко и М. Ф. Румянцевой «История как строгая наука vs социально ориентированное историописание» (Орехово-Зуево, 2013, 252 с.) / В. Ю. Иващенко. С. 207–211 ; Портрет историков в интерьере Императорского Варшавского университета / Ю. А. Киселева. С. 212–216.
860. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991–2014 рр.) / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Иващенко, Ю. А. Кисельова, С. М. Куделко, В. О. Куліков]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 92 с.
861. Шрамко И. Б., Задников С. А. Результаты исследований могильника Скоробор в 2014 г. // Археологічні дослідження в Україні : 2014 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2015. С. 198–199.
862. Шрамко И. Б. Работы на Западном Бельском городище в 2014 г. // Археологічні дослідження в Україні : 2014 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2015. С. 197–198.
863. Шрамко И. Б. Роговые наконечники луков с Западного Бельского городища // Археология без границ : Коллекции, проблемы, исследования, гипотезы. Санкт-Петербург, 2015. С. 487–511. (Труды Государственного Эрмитажа ; LXXVII).
864. Шрамко І. Б. Дослідження Західного укріплення Більського городища на ділянці розкопу 2 // Археологічні дослідження Більського городища – 2014 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2015. С. 18–34.

865. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Результати археологічних досліджень кургану скіфського часу в урочищі Марченки // Археологічні дослідження Більського городища – 2014 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2015. С. 56–67.
866. Bursche A., Myzgin K. Gold coins, Alexandria Troas and Goths // *Studies in ancient coinage in honour of Andrew Burnett*. London, 2015. P. 237–257.
867. Bursche A., Myzgin K. The origin of early Germanic coinage // *XV Intern. numismatic Congr., Taormina, 21–25 Sept. 2015 : congress book*. Messina, 2015. P. 104–105.
868. Kudelko S., Vovk O. The value of Kharkiv University in formation the modern Ukrainian literature // *Müqayisəli ədəbiyyat və mədəniyyət: Ədəbiyyatın və mədəniyyətin başlanğıc meyarları*. Bakı, 2015. P. 54.
869. Myzgin K. Finds of Roman republican coins on the territory of Ukraine and Belarus (poster) // *XV Intern. Messina, al numismatic Congr. Taormina, 21–25 Sept. 2015 : congress book*. Taormina, 2015. P. 166.
870. Myzgin K. Hoards of the Roman Republican coins on the territory of Ukraine // *Peníze v proměnách času X : Nové výsledky v numismatických výzkumech*. Ostrava, 2015. P. 15–17.
871. Myzgin K. New finds of Roman provincial bronze medallions on the territory of Ukraine // *Notae numismatae*. Kraków, 2015. T. 9. P. 103–114.
872. Shramko I. Dog in the cult practice inhabitants Bilsk hillfort of Early Iron Age // *Intern. symp. on funerary anthropology «Homines, Funera, Astra»*. Alba Iulia, 2015. Fifth edition : *Death and animals from Prehistory to Middle Ages (abstracts)*, Univ. of Alba Iulia, 18–21 Oct. 2015. Alba Iulia, 2015. P. 46–47.
873. Szramko I. Obiekty grobowe cmentarzyska Skorobor w świetle nowych badań // *Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białousi i Ukrainie w roku 2014 : streszc. ref. XXXI konf. / red. A. Zakościelnej*. Lublin, 2015. P. 37.
874. Vovk O. The image of Vasyl' Karazin in memoirs of the first half of the 19th century // *Краєзнавство і учитель – 2015 : тези доп. міжнар. наук. конф. (27 лют. 2015 р., Україна, м. Харків) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2015. С. 95–96.

875. Бакіров В. С., Куделко С. М. Нобелівські лауреати в історії Харківського університету // Екон. Нобел. вісн. 2016. № 1/9. С. 18–25.
876. Буйнов Ю. В. Памятники бондарихинской культуры в Среднем Поочье // Древности, 2016 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2016. Т. 14. С. 74–89.
877. Буйнов Ю. В. Этнокультурные процессы в бассейне Ворсклы в период до возникновения Бельского городища (XII–IX вв. до н. э.) // Феномен Більського городища – 2016 : До 95-річчя від дня народж. визнач. укр. археолога проф. Б. А. Шрамка (1921–2012) та 110-річчя від початку археол. дослідж. Більського городища : зб. наук. пр. і матеріалів конф. Київ ; Полтава, 2016. С. 19–34.
878. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 51 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 240 с.
Зі змісту: [Рецензія] / С. М. Куделко. С. 192–193. Рец. на кн.: Олександр-Невська церква Новоросійського університету: історія, персоналії, док. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 360 с. ; Марія Антонівна Литвиненко [некролог] / М. З. Бердута, С. М. Куделко, С. І. Посохов. С. 195–196.
879. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 52 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 140 с.
Зі змісту: Університетські «місця пам'яті» у спогадах професорів та вихованців Харківського університету XIX – початку XX ст. / В. Ю. Іващенко. С. 44–55 ; Образ Харківського університету, віддзеркалений у мистецтві / О. Г. Павлова. С. 81–89 ; «Испытание севером»: очерк истории студ. строит. отрядов Харькова в Тюмен. обл. / В. В. Петровский. С. 90–99 ; Корпоративна символіка як складова практик саморепрезентації Харківського університету кінця XX – початку XXI ст. / Є. С. Рачков. С. 109–117 ; Новая книга в серии «Ubi, universitas, ibi Europa» / С. И. Посохов. С. 133–139. Рец. на кн.: «Барометръ» или «ма-яки» общества? : избр. ст. по социал. истории рус. и нем. ун-тов / Т. Мауер. Москва : Полит. энцикл., 2015. 527 с.
880. Вовк О. І. Постать Василя Каразіна в історіографії / наук. ред. С. М. Куделко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 321 с.
881. Гистолог Н. К. Кульчицкий: научная и общественно-политическая деятельность (к 160-летию со дня рождения) /

- Е. С. Проценко, В. И. Падалко, Н. А. Ремнёва, М. И. Кириченко // *Morphologia*. 2016. Т. 10, № 3, ч. 2. С. 404–415.
882. Гончаренко О. П., Куделко С. М., Павлова О. Г. Теоретико-методологічні засади краєзнавства // *Основи краєзнавства : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; Нац. спілка краєзнавців України ; за заг. О. П. Реєнта. Харків, 2016. С. 16–44.*
883. Екскурсійна практика : метод. вказівки / С. М. Куделко, А. Ю. Парфіненко, А. С. Перепелиця, П. О. Подлепіна. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 27 с. (Методична література).
884. Задніков С. А., Шрамко І. Б., *уклад.*: Більське городище в наукових працях Б. А. Шрамка : зб. наук. пр., присвяч. 95-річчя від дня народж. вченого / [уклад. С. А. Задніков, І. Б. Шрамко ; відп. ред. І. І. Корост]. Котельва ; Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Більськ ; Майдан, 2016. 606 с.
Зі змісту: Б. А. Шрамко – дослідователь Бельського / І. Б. Шрамко. С. 14–26.
885. Ивашенко В. Ю., Посохов С. И. Символы и эмблемы Харьковского университета: проблемы типологии и эволюции // *Znaki i symbole w przestrzeni publicznej : Od średniowiecza do czasów współczesnych. Warszawa, 2016. S. 113–124.*
886. Історичний. Феномен любові... : [з С. І. Посоховим, С. М. Куделком та ін. спілкувалася Ліна Тимарська] // Харків. ун-т. 2016. 17 листоп. (№ 13–14). С. 4 з фот. (Рейтинг кафедр).
У 2016 р. у рейтингу кафедр гуманітарного профілю усі рекорди побив історичний факультет. Перше місце 9 років поспіль посідає кафедра історіографії, джерелознавства та археології (завідувач – проф. С. І. Посохов).
887. Каплин А. Д. Западноевропейское влияние на ценностные ориентиры российской общественной мысли XVIII – середины XIX вв. // *Studia internationalia. Брянск, 2016. С. 163–171.*
888. Каплин А. Д. Славянофилы в воспоминаниях, дневниках, переписке современников. Москва : Ин-т рус. цивилизации, 2016. 648 с.
889. Кафедра общей и клинической патологии: от истоков к современности / Е. С. Проценко, М. И. Кириченко, Н. А. Ремнёва, В. И. Падалко ; под ред. В. Н. Савченко. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2016. 188 с.

890. Кириченко М. И. Повесть временных лет как источник по истории северян // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 104 (1). С. 8–11.
891. Кириченко М. И. Повесть временных лет как источник по истории северян // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 69-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 29 квіт. 2016 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2016. С. 31–32.
892. Кириченко М. И. Северяне в датированной части «Повести временных лет» // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 106 (3). С. 22–25.
893. Кириченко М. И. Северяне в еврейско-хазарской переписке: проблемы историографии // Сіверщина в історії України : зб. наук. пр. Київ ; Глухів, 2016. Вип. 9. С. 140–143.
894. Киселева Ю. А., Посохов С. И. Модусы вольнодумства: заметки о развитии диссертационной культуры в Российской империи // Диссертация по истории в контексте российской научной культуры XIX – середины XX вв.: опыт и перспективы изучения : сб. ст. / под ред. Е. Н. Алеврас, Н. В. Гришиной. Челябинск, 2016. С. 50–68.
895. Кісельова Ю. А. Комунікативні стратегії історіографів у добу позитивізму (на матеріалах імператорського Харківського університету) // Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання : матеріали круглого столу (Харків, 29 листоп. 2016 р.). Харків : Апостроф, 2016. 280 с.
896. Кісельова Ю. А. Перспективи дослідження співтовариства істориків як «емоційного співтовариства» // Історик і влада : кол. моногр. / Ін-т історії України НАН України ; відп. ред. В. Смолій ; творч. кер. проекту І. Колесник. Київ, 2016. С. 287–301.
897. Красько О. І. In темогія: стилістика та емотивність меморіальних спогадів про істориків Харківського університету другої половини XX ст. // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 111 (8). С. 82–85.
898. Красько О. І. Межі приватного та публічного життя в мемуарах та усних спогадах вихованців Харківського університету др. пол. XIX – др. пол. XX ст. // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. 2016. Вип. 46. С. 59–61.
899. Куделко С. М. До питання про прогностичну функцію історіографії : тези доп. // Позитивізм і рефлексії щодо класичної моделі історіописання : матеріали круглого столу (Харків, 29 листоп.

- 2016 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. С. 65–68.
900. Куделко С. М. Композитор К. П. Вільбоа і українська культура (до 200-річчя з дня народження) // Традиційні культури в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь : матеріали наук.-практ. конф. (20–21 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 143–145.
901. Куделко С. М. Куличенко Михайло Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 16. С. 71–72.
902. Куделко С. М. Курщина // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 16. С. 255–256.
903. Куделко С. М. Лавський Віктор Михайлович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 16. С. 399.
904. Куделко С. М. Лантух Валерій Васильович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 16. С. 526 з фот.
905. Куделко С. М. Лебедев Амфіан Степанович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 16. С. 599 з фот.
906. Куделко С. М. Отдавай долг прошлому : [о С. И. Сидельникове] // «Я ученый. Этим и интересен» : Профессор С. И. Сидельников: выдающийся болгарист и ЧЕЛОВЕК / А. А. Чувпило. Харьков, 2016. С. 115–117.
907. Куделко С. М., Павлова О. Г. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: перспективи розвитку // Двадцять другі Сумцовські читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій», присвяч. 25-річчю незалежності України, 18 квіт. 2016 р. / Харків. іст. музей ім. М. Ф. Сумцова. Харків, 2016. С. 19–21.
908. Куделко С. М. [Рецензія] // Експерим. і клініч. медицина. 2016. № 4. С. 165. Рец. на кн.: Олександрівська перша міська клінічна лікарня Харкова: півтора століття історії : кол. моногр. / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко, В. Г. Ільїн ; заг. ред. д-ра іст. наук, проф. І. Ю. Робака. Харків : Колегіум, 2016. 296 с.
909. Куделко С. М. Элементы традиционной народной культуры в экскурсионных маршрутах по современной Слобожанщине // Традиційна культура в умовах глобалізації : Платформа для міжнар. та міжрегіон. суспіл. діалогу : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 22–23 трав. 2005 р.). Харків, 2016. С. 96–99.

910. Павлова О. Г. Ловцов Михайло Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 17. С. С. 583.
911. Павлова О. Г. Ломаев Гнат Олександрович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2016. Т. 17. С. 646.
912. Павлова О. Г. Луньовські читання // Промінь : громад.-політ. газ. Краснокут. р-ну Харків. обл. 2016. 9 квіт. (№ 30–31).
913. Павлова О. Г. Мотиви традицій народного розпису в творчості А. І. Матвієнко // Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультур. і міжрегіонал. суспіл. діалогу : матеріали наук.-практ. конф. (22–23 трав. 2015 р.). Харків, 2016. С. 152–156.
914. Павлова О. Г. Музейний педагог Афанасій Луньов (1919–2004): до 60-річчя Пархомів. худож. музею ім. А. Ф. Луньова // Наук. вісн. Нац. музею історії України зб. наук. пр. : у 2 ч. Київ, 2016. Ч. 2, вип. 1 / відп. ред. Б. К. Патриляк. С. 42–44.
915. Павлова О. Г. Родинні цінності сім'ї Луньових: унікальні і типові традиції // Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь : матеріали наук.-практ. конф. (20–21 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 187–193.
916. Павлова О. Г. Федір Іванович Шміт і його внесок в теорію мистецтва // Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання : матеріали круглого столу (Харків, 29 листоп. 2016 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. С. 113–120.
917. Петровський В. В., Семененко В. І. Повсякденна поведінка студентства університетів України першої половини ХІХ століття // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. 2016. Вип. 25. С. 18–26.
918. Письма к А. Ф. Лунёву / [сост., автор вступ. ст. и коммент. О. Г. Павлова ; гл. ред. С. И. Посохов]. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2016. 320 с. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; тетрадь 7).
Зі змісту: Слово к читателю / С. И. Посохов. С. 3–4 ; Предисловие / О. Г. Павлова. С. 5–10.
919. Поляки на Харківщині: огляд джерел / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 123 с. : табл. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; зошит 6).
Зі змісту: Сергей Борткевич: источники к биографии / С. М. Куделко. С. 53–57 ; Комплекс источников по истории

- польской профессуры и студенчества в Харьковском университете (XIX – начало XX в.): возможности биограф. и просопографич. анализа / В. Ю. Иващенко. С. 63–76.
920. Посохов С. И. В поисках «своих» и «чужих»: проблемы теории и практики имагологии // «Свое – чужое» в социокультурном пространстве Северного Кавказа : хрестоматия / отв. ред. Т. А. Булыгина. Ставрополь, 2016. С. 17–44.
921. Посохов С. И. Коммеморативные практики и проблемы актуализации исторического наследия (на материалах Харьковщины 1990-х – начала 2000-х гг.) // История, память, идентичность: теорет. основания и исслед. практики : материалы Междунар. науч. конф. Москва, 2016. С. 319–322.
922. Посохов С. И. Профессорско-преподавательский состав Харьковского университета второй половины XIX – начала XX вв.: попытка актуализации ист. опыта // Кадровый потенциал современных образовательных систем: состояние и перспективы : материалы междунар. науч-практ. конф., 17–18 февр. 2016 г. / Харьков. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др. ; редкол. : В. И. Астахова (гл. ред.) и др.]. Харьков, 2016. С. 22–26.
923. Посохов С. І. Життєвий і творчий шлях Віля Савбановича Бакірова // Академік Віль Савбанович Бакіров – заслужений професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. нарис / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; [уклад. бібліогр. С. Б. Глибицька, А. О. Давидова ; бібліогр. ред. С. Р. Марченко]. Харків, 2016. С. 9–10.
924. Посохов С. І. Метаморфози історичної справедливості // Філософія язика: в границях і вне границ / науч. ред. С. А. Заветный. Харьков, 2016. Т. 9. С. 14–26.
925. Посохов С. І. Позитивізм та марксизм: ремарки до відомих тверджень // Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання : матеріали круглого столу. Харків, 2016. С. 121–127.
926. Рачков Є. С. Емблеми класичних університетів України кінця XX – початку XXI ст.: генезис, класифікація, функції : автореф. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпро : [Б. в.], 2016. 22 с.
927. Семененко В. І., Петровський В. В. «Єврейське питання» в діяльності дореволюційних університетів України (80-ті рр. XIX ст. – початку XX ст.) // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. 2016. Вип. 23. С. 34–36.

928. Скирда В. В. Дослідження харківських археологів у 40–50-х роках ХХ ст. // Проблеми історії та археології України : матеріали Х Міжнар. наук. конф., присвяч. 125-річчю проф. К. Е. Гриневича. Харків, 2016. С. 72–73.
929. Скирда В. В. Попытки определения этнического состава населения салтовской культуры в первые десятилетия ее изучения // ВТУ «Св. св. Кирил и Методий» и болгарската археология / Великотърн. ун-т. Велико Търново, 2016. Т. 2 : Проф. д-р Борис Д. Борисов – ученици и приятели. С. 453–458.
930. Скирда І. М. XII Археологічний з'їзд: передумови, перебіг подій, історичне значення : автореф. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпро : [Б. в.], 2016. 21 с.
931. Харківський історіографічний збірник. Вип. 15 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 340 с.
Зі змісту: «Свої», «чужі», «інші»: проблеми та перспективи імагології / С. І. Посохов. С. 28–41 ; Славянофили и западники во взаимных оценках 1850-х гг. / А. Д. Каплин, И. М. Харченко. С. 79–89 ; Эмоциональное маркирование в историографических текстах (на примере историографических работ В. П. Бузескула) / Ю. А. Киселева. С. 90–102 ; «Свої» та «чужі» в університетській пам'яті (на матеріалах спогадів про Харківський університет 1920 – 1930-х рр.) / В. Ю. Іващенко. С. 174–187 ; Проблеми кордонів Східної України: історіогр. нотатки / С. М. Куделко. С. 201–209 ; Из истории моей жизни : Воспоминания, навеянные моими беседами с внуками / М. И. Бочаров ; коммент. С. М. Куделко. С. 286–298 ; Л. М. Баткин: материалы к биографии / коммент., вступ. часть и подгот. к печати С. М. Куделко. С. 300–303 ; Историк і час / Ю. А. Кисельова. С. 315–318. Рец. на кн.: Іван Васильович Лучицький: історик і час / Л. В. Пирогова-Таран, Н. А. Логунова. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 210 с.
932. Харківський університет (1917–1941 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / [уклад. В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, Ю. А. Кисельова, С. М. Куделко, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, Є. С. Рачков ; вступ. ст. В. Ю. Іващенко, О. І. Красько ; наук. ред. В. Ю. Іващенко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 432 с.
933. VI Луньовські читання : Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомів. худож. музею ім. А. Ф. Луньова) : матеріали наук.-практ. семінару,

27 берез. 2015 р. / відп. ред., уклад. О. Г. Павлова. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 192 с.

Зі змісту: Передмова / О. Г. Павлова. С. 3–6 ; Листи як засіб музейної комунікації (на матеріалах епістолярної спадщини А. Ф. Луньова) / О. Г. Павлова. С. 54–59 ; Досвід використання програмного забезпечення «Хронозумер» у виставковій діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна / О. І. Красько. С. 103–110.

934. Шрамко И. Б. Вещевой комплекс помещения № 4 зольника № 13 Западного Бельского городища // Проблемы истории та археології України : матеріали Х Міжнар. наук. конф., присвяч. 125-річчю проф. К. Е. Гриневича (Харків, 4–5 листоп. 2016 р.). Харків, 2016. С. 28.
935. Шрамко И. Б. Восточное укрепление Бельского городища: тридцать лет исследований // Феномен Більського городища – 2016 : До 95-річчя від дня народж. визначного укр. археолога, проф. Б. А. Шрамка (1921–2012) та 110-річчя від початку археол. досліджень Більського городища : зб. наук. пр. і матеріалів конф. / відп. ред. О. В. Супруненко. Київ ; Полтава, 2016. С. 15–18.
936. Шрамко И. Б. Колчанный набор из погребения конца VI в. до н. э. могильника Скоробор // Археологія і давня історія України. Київ, 2016. Вип. 2 (19) : Старожитності раннього залізного віку. С. 270–279.
937. Шрамко И. Б. Предварительные итоги работ 2015 г. на зольнике № 13 Западного Бельского городища // Археологічні дослідження Більського городища – 2015 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва ; Харків, 2016. С. 28–37.
938. Шрамко И. Б. Дослідження Західного Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2015 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2016. С. 156.
939. Якоб Л. Спогади про моє життя / [упоряд., комент. С. О. Синюрка ; наук. ред. С. І. Посохов ; пер. з нім. О. М. Белозьорової]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 300 с.
- Зі змісту:* Професор Людвіг Генріх фон Якоб та його спогади / С. І. Посохов, С. О. Синюрка. С. 6–16.
940. Rachkov Ye. University corporate culture investigation using a database technology (based on materials of Ukrainian classical universities) // Humanistyka cyfrowa – badanie tekstów, obrazów i dźwięku. Lublin, 2016. С. 132–146.

941. Szramko I. B. Zolnik 13 w obrębie zachonich umocnień grodziska w Bielsku: wyniki i perspektywa badan // Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białousi i Ukrainie w roku 2015 : streszc. ref. XXXII konf. / red. A. Zakościelnej. Lublin, 2016. P. 25–26.

2017

942. Тетяна Миколаївна Безрукова – педагог і краєзнавець : біобібліогр. покажч. / [уклад. О. М. Дмитрієва ; наук. ред. С. М. Куделко ; вступ. ст. І. Ю. Можейко, Г. І. Іванцової]. Харків : Вид-во ХДНБК, 2017. 71 с. : портр. (Краєзнавці Слобожанщини ; вип. 13).
943. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 53. 244 с.
Зі змісту: Памятники с керамикой позднеосеницкого типа в верховьях Северского Донца / Ю. В. Буйнов. С. 6–17 ; Юбилейные размышления над биографическими параллелями: Д. И. Каченовский и В. Ф. Мещеряков / С. М. Куделко. С. 205–212 ; Досліджуючи міське розмаїття : Огляд чотирьох випусків журналу «Місто: історія, культура, суспільство» / В. В. Петровський. С. 219–224.
944. Володарец-Урбанович Я. В., Буйнов Ю. В. Литейные формочки с поселения Циркуны-13 // Stratum plus. 2017. № 5. С. 57–86.
945. Задников С. А., Шрамко И. Б. Археологические разведки на Бельском городище в 2016 г. // Археологічні дослідження Більського городища – 2016 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2017. С. 245–264.
946. Иващенко В. Ю. Фонд устноисторических источников в музее истории Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина: особенности комплектования и хранения // Актуальные проблемы источниковедения : материалы IV междунар. науч.-практ. конф. к 420-летию дарования городу Витебску магдебургского права, Витебск, 20–21 апр. 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; под ред. А. Н. Дулова, М. Ф. Румянцевой. Витебск, 2017. С. 128–130.
947. Киселева Ю. А. Ценности университетской культуры сквозь призму чувств (по воспоминаниям воспитанников и профессоров Императорского Харьковского университета) // Диалог со временем. Москва, 2017. Вып. 60. С. 111–127.

948. Кісельова Ю. А. Зміна траєкторій історіографічної творчості у добу історичних переломів початку ХХ ст. (на прикладі творчості Д. І. Багалія та В. П. Бузескула) // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Історик на зламах історії: досвід переживання : [міжвуз. зб. наук. пр.] / [ред. кол. : О. І. Журба (відп. ред.) та ін.]. Дніпро, 2017. С. 181–193.
949. Красько О. І. Джерела мемуарного характеру другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. з історії Харківського університету : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро : [Б. в.], 2017. 20 с.
950. Куделко С. М. Владыка Никодим (Руснак): встречи, которые нельзя забыть // Матеріали наук.-практ. конф. до 25-річчя Харківського Архієрейського Собору 1992 року (Харків, 27 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 45–47.
951. Куделко С. М. Борис Петрович Зайцев : До 90-річчя від дня народження // Краєзнавство і учитель – 2017 : матеріали Міжнар. наук. конф., 24 лют. 2017 р., м. Харків. Харків, 2017. С. 18–20.
952. Куделко С. М. Профессор Ю. А. Голубкин (1941–2010) и Православная церковь // Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 1900-річчя преставлення св. ап. і ев. Іоанна Богослова. Харків, 2017. С. 110–111.
953. Марьонкіна В. Г., Куделко С. М. З історії церкви казанської ікони Божої Матері (Серафимівської) у місті Харків // Матеріали наук.-практ. конф. до 25-річчя Харківського Архієрейського Собору 1992 року (Харків, 27 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 101–104.
954. Павлова О. Г. Викладання історії християнського мистецтва в навчальних курсах Харківського університету ХІХ – початку ХХ ст. // Матеріали наук.-практ. конф. до 25-річчя Харківського Архієрейського собору 1992 року, 27 квітня 2017 р., м. Харків. Харків, 2017. С. 159–161.
955. Павлова О. Г. Книга в житті педагога-музейника А. Ф. Луньова // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. 2017. Вип. 24. С. 51–55.
956. Павлова О. Г. Луньов Афанасій Федорович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2017. Т. 18. С. 121 з фот.
957. Павлова О. Г. Свято-Антонієвський храм м. Харкова у образотворчому мистецтві // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.

- «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 1900-річчя преставлення св. ап. і св. Іоанна Богослова, 5 жовт. 2017 р., м. Харків. Харків, 2017. С. 114–117.
958. Посохов С. И. Ректор университета в бюрократической системе Российской империи XIX – начала XX века // *Res historica*. 2017. № 44. С. 115–136.
959. Посохов С. И. «Фрагментация» как историографический диагноз // *Профессия – историк (к 70-летию Л. П. Репиной)*. Москва, 2017. С. 152–177.
960. Посохов С. І. Професійні історики і політика пам'яті в харківському регіоні (доба незалежної України) // *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Історик на зламах історії: досвід переживання : [міжвуз. зб. наук. пр.] / [ред. кол. : О. І. Журба (відп. ред.) та ін.]*. Дніпро, 2017. С. 277–291.
961. Посохов С. І. Харківський університет у роки Першої світової війни // *Харків. ун-т*. 2017. 28 берез.
962. Посохов С. І., Шрамко І. Б. Погляд скрізь роки : [некролог О. М. Лескову] // *Древности*, 2017 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2017. Т. 15. С. 234–236.
963. Рачков Є. С. Символічні прояви кризи університетської ідентичності в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. // *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Історик на зламах історії: досвід переживання : [міжвуз. зб. наук. пр.] / [ред. кол. : О. І. Журба (відп. ред.) та ін.]*. Дніпро, 2017. С. 165–180.
964. VII Луцьовські читання : Музейний колектив і його проблеми : матеріали наук.-практ. семінару 24 берез. 2016 р. / [уклад. О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 192 с.
Зі змісту: Музей vs соціальні мережі: можливості музейної комунікації / О. І. Красько. С. 23–29 ; Петр Андреевич Зайончковский как руководитель группы преподавателей-музееведов ФПК при МГУ имени М. В. Ломоносова / С. М. Куделко. С. 98–100 ; Професійна майстерня А. Ф. Луцьова / О. Г. Павлова. С. 100–107 ; Роль Ассоциации вузовских музеев г. Харькова в консолидации музейного сообщества / В. Ю. Иващенко, И. В. Калининченко. С. 140–147.
965. Скирда В. В. Відновлення колекції Археологічного музею Харківського університету в другій половині 1940-х – 1950-х рр. // *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині /*

Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2017. Вип. 21 : Історія археології: архівна і музейна спадщина Центральної та Східної Європи. С. 249–257.

966. Скирда В. В. Маловідомі польові дослідження В. К. Міхеєва // В. К. Міхеєв : Учні та послідовники : до 80-річчя з дня народження. Харків, 2017. С. 109–114.
967. Скирда В. В., Нестеренко М. С. Глиняные кружки салтовского могильника Красная Горка // История. Общество. Политика. Брянск, 2017. № 2 (2). С. 54–64.
968. Харківський історіографічний збірник. Вип. 16 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 312 с.
Зі змісту: Дві автобіографії М. І. Костомарова: проблеми конструкції та реконструкції / В. Ю. Іващенко. С. 83–99 ; Емоційний вимір автобіографії М. І. Костомарова / Ю. А. Кісельова. С. 101–121 ; Н. И. Костомаров и его творчество в оценках историков Харьковского университета / С. М. Куделко. С. 122–132 ; Постать Миколи Івановича Костомарова в образотворчому мистецтві / О. Г. Павлова. С. 141–151 ; Погляди М. І. Костомарова на шляхи реформування російських університетів: коментарі до дискусії початку 1860-х років / С. І. Посохов. С. 152–167 ; Емблеми як об'єкт візуальних досліджень (до питання про зв'язок емблематики та візуальної історії) / Є. С. Рачков. С. 208–228 ; Інтерв'ю с Андреасом Буллером / інтерв'юер С. І. Посохов. С. 283–289 ; Методологический и этический потенциал биоисториографии: впечатления от книги / Ю. А. Киселева. С. 291–295. Рец. на кн.: Жизнеописание ученого-историка на перекрестке историографических традиций. Теория. Методология. Практика / Т. Н. Попова. Одесса, 2017. 456 с. ; Нове дослідження з інтелектуальної історії / Ю. А. Кісельова. С. 296–299. Рец. на кн.: Любити і навчати: селянство в уявленнях української інтелігенції другої половини ХІХ століття / Т. Портнова. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 240 с. ; «Історіографічний переворот» та Інститут історії України: роздуми над новою книгою / С. І. Посохов. С. 300–304. Рец. на кн.: Інститут історії України : Нове українське відродження / І. Колесник. Київ, 2016. 273 с.
969. Харківський університет в образотворчому мистецтві : альбом / за заг. ред. В. С. Бакірова ; наук. ред. С. І. Посохов ; уклад. М. І. Боброва, І. М. Дончик, С. М. Куделко, О. Г. Павлова, С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 148 с.

- Зі змісту:* Вступ / С. М. Куделко, О. Г. Павлова, С. І. Посохов. С. 5–7.
970. Харківщина: туристичні відкриття / [уклад. С. М. Куделко, О. І. Вовк ; фото С. Рижкова, О. Кащавцева, А. Засипка та ін.] ; Упр. культури і туризму Харків. обл. держ. адміністрації. Харків, 2017. 77 с. : ил., карта.
 Те саме, англ. мовою: Kharkiv region: tourist routes / compl. S. M. Kudelko, O. I. Vovk. Kharkiv, 2017. 77 p., map.
971. Шрамко И. Б. Взгляд через десятилетия // Соціальний склад населення басейну р. Ворскли за скіфської доби / Ю. М. Бойко. Київ, Котельва, 2017. С. 10.
972. Шрамко И. Б., Задников С. А. Новая информация об известной литейной форме с территории Бельского городища // Археологічні дослідження Більського городища – 2016 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2017. С. 325–334.
973. Шрамко И. Б., Задников С. А. Предварительные итоги исследования могильника Скоробор в 2016 г. // Археологічні дослідження Більського городища – 2016 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2017. С. 9–20.
974. Шрамко И. Б. Новый погребальный комплекс раннескифского времени в могильнике Скоробор // Археологія і давня історія України. Київ, 2017. Вип. 2 (23) : Старожитності раннього залізного віку. С. 368–380.
975. Шрамко И. Б. Результаты работ на Западном укреплении в 2016 г. // Археологічні дослідження Більського городища – 2016 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2017. С. 66–79.
976. Янкул А. Н. Ежегодник «Харьковский календарь» (1869–1917 гг.) в контексте процессов модернизации второй половины XIX – начала XX в. // XI Машеровские чтения : материалы междунар. науч.-практ. конф. студентов, аспирантов и молодых учёных (г. Витебск, Республика Беларусь, 18 окт. 2017 г.). Витебск, 2017. С. 198–199.
977. Янкул О. М. Видання-попередники «Харьковского календаря» // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. 2017. Вип. 24. С. 14–18.
978. Янкул О. М. Премії Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька ХНУ імені В. Н. Каразіна // Матеріали XXXIV-ї Міжнар. краєзнавчої конф. молодих вчених, присвяч.

- 50-річчю Українського товариства охорони пам'яток історії і культури / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2017. С. 92–94.
979. Янкул О. М. Реклама банківських, кредитних і страхових установ на сторінках «Харьковского календаря» (1869–1917 рр.) // Історія та географія. 2017. Вип. 54. С. 157–161.
980. Янкул О. М. Статистика церковного життя Харківської губернії на сторінках «Харьковского календаря» (1869–1917 рр.) : До 150-річчя видання // Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання Богослов'я та історії Церкви» : до 1900-річчя преставлення святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова, 5 жовт. 2017 р., м. Харків. Харків, 2017. С. 149–151.
981. Янкул О. М. Церковне життя Харківщини другої половини XIX – початку XX ст. у відображенні «Памятной книжки Харьковской губернии» і «Харьковского календаря» (1862–1917 рр.) // Матеріали наук.-практ. конф. до 25-річчя Харківського Архієрейського Собору 1992 року : зб. матеріалів конф. (27 квітня 2017 р., м. Харків). Харків, 2017. С. 119–120.
982. Bakirov V., Posokhov S. Universities during World War 1: common trends and Ukrainian experience // IUIES j. / Intern. Univ. Inst. for European Studies. 2017. Vol. 4, No. 1, March. P. 85–99.
983. Kiseliova Iu., Posokhov S. Nikolai Ivanovich Kostomarov's scholarship as seen two hundred years after his birth (the academic seminar in Kharkiv) // Tractus aevorum. 2017. № 4 (2). P. 181–183.
984. Shramko I., Zadnikov S. Rich grave of early Scythian period at Bilsk necropolis Skorobor // Ukrainian archaeology, 2016. 2017. P. 47–53.
985. Szramko I. Cmentarzysko kurhanowe Skorobor: wyniki badan archeologicznych w 2016 // Badania archeologiczne w Polsce ńrodkowoschodniej, zachodniej Biaiousi i Ukrainie w roku 2016 : streszc. ref. XXXIII konf. Lublin, 2017. P. 28.

2018

986. Буйнов Ю. В. К вопросу о выделении локальных вариантов бондарихинской культуры в бассейне Северского Донца // Актуальні питання історії, археології, науки і техніки: методологія, пошуки, роздуми, знахідки : матеріали XI Міжнар. наук. конф., Северодонецьк, 11–12 квіт. 2018 р. Северодонецьк, 2018. С. 49–50.
987. Буйнов Ю. В. К вопросу о генезисе юхновской культуры // Феномен Більського горидища – 2018 : Пам'яті П. Я. Гавриша

- (1956–2018) : зб. наук. пр. / [відп. ред. О. Б. Супруненко]. Харків ; Котельва, 2018. С. 17–37.
988. Буйнов Ю. В. К вопросу о локализации очага формирования традиций бондарихинской культуры // Проблемы історії та археології України : матеріали XI Всеукр. наук. конф., до 50-річчя від початку дослідж. Більського городища Харків. ун-том, 14–15 груд. 2018 р. Харків, 2018. С. 7.
989. Буйнов Ю. В., Левченко Н. Ю. Первые самостоятельные полевые исследования В. П. Андриенко (к истории изучения бондарихинской культуры) // Старожитності Лівобережного Подніпров'я : зб. наук. пр. : До 80-річчя В. П. Андриєнка. Київ ; Полтава, 2018. С. 32–42.
990. Буйнов Ю. В. О миграционном характере сложения ареала памятников малобудковского типа // Старожитності Лівобережжя Дніпра : зб. наук. пр. / [відп. ред. І. І. Корост]. Київ ; Котельва, 2018. С. 50–60.
991. Буйнов Ю. В. Поселення Мала Рублівка I, ранній та пізній бронзовий вік – ямна і бережнівсько-маївська зрубна культури: передскіфський та ранньоскіфський часи // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область. Котелевський район : [зб. ст.] / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненка]. Полтава, 2018. С. 558–119.
992. Буйнов Ю. В. Поселення Мала Рублівка II, фінальний бронзовий вік – бондарихинська культура: передскіфський час // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область. Котелевський район : [зб. ст.] / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненка]. Полтава, 2018. С. 559.
993. Буйнов Ю. В. Поселення Мала Рублівка III, бронзовий вік // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область. Котелевський район : [зб. ст.] / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненка]. Полтава, 2018. С. 559–560.
994. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 54 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 236 с.

Зі змісту: Міжнародна наукова конференція «Історія археології: механізми управління та форми організації науки (до 115-річчя проведення XII археологічного з'їзду в Харкові)» / С. І. Посохов, В. В. Скирда, І. М. Скирда. С. 5–11 ; XII археологічний з'їзд як форма організації науки / І. М. Скирда,

- В. В. Скирда. С. 12–26 ; Виставка XII археологічного з'їзду як форма репрезентації наукових результатів та взаємодії з громадськістю / В. В. Скирда, І. М. Скирда. С. 27–40.
995. VIII Луньовські читання : Проблеми збереження музейних колекцій : матеріали наук.-практ. семінару 30 берез. 2017 р. / [уклад. О. Г. Павлова ; голов. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 228 с.
- Зі змісту:* Внесок А. Ф. Луньова в збереження історико-культурної спадщини / О. Г. Павлова. С. 99–107 ; Об историзме музейных и ландшафтных экспозиций (на материалах Харькова) / С. М. Куделко. С. 171–176 ; Микола Матвійович Железняк : [некролог] / М. З. Бердута, С. М. Куделко, О. Г. Павлова, С. І. Посохов. С. 217–218.
996. Задніков С. А., Шрамко І. Б. Поселення скіфського часу в урочищі Барвінкова Гора: загальний огляд досліджень // Старожитності Лівобережжя Дніпра / ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2018. С. 14–18.
997. Иващенко В. Ю. Заграничные поездки молодых ученых и профессоров Харьковского университета в первой половине XIX в. // Европейские традиции в истории высшей школы в России: от доуниверситетской модели к университетам : сб. ст. Великий Новгород, 2018. С. 118–127.
998. Иващенко В. Ю. «Събитията от живота» в епистолярното наследство на Марин Дринов : (Харковският период) // Списание на Българската академия на науките. 2018. № 5. С. 27–34. Болгар. мовою.
999. Иващенко В. Ю. Конструювання «життєвого шляху» в автобіографіях українських істориків XIX – початку XX ст. // Історіографічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. 2018. Вип. 29. С. 50–65.
1000. Иващенко В. Ю. Особливості вивчення джерел мемуарного характеру в радянській історіографії // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріж. нац. ун-ту. 2018. Вип. 50. С. 371–377.
1001. Иващенко В. Ю. Пошуки національної ідентичності в університетському середовищі (на матеріалах спогадів про Харківський та Київський університети першої половини XIX ст.) // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2018. Т. 11. С. 205–212.
1002. Качало С., Куделко С. Пам'ятне місце Туган-Барановських // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область.

- м. Куп'янськ і Куп'янський район : енцикл. вид. / [упоряд. В. Г. Марьонкіна, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2018. С. 91–92.
1003. Кісельова Ю., Посохов С. XV Астаховські читання «Символічний капітал історика» // Укр. іст. журн. 2018. № 5. С. 226–229.
1004. Куделко С. М., Вовк О. І. Видатні постаті Каразінського університету XIX–XX століття : [буклет]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 35 с. Текст паралельно укр. та англ. мовами.
1005. Куделко С. М., Вовк О. І. Історії невелемовний звіт : [найважливіші ювіл. та пам'ят. дати в ун-ті в 2018 р.] // Харків. ун-т. 2018. 13 лют.
1006. Куделко С. М., Вовк О. І. Історія Каразінського університету : Друге півріччя 2018 р. // Харків. ун-т. 2018. 17 верес.
1007. Куделко С. М. До читача // Книга пам'яті : смт Пісочин / упоряд. В. О. Черноморець. Харків, 2018. С. 3.
1008. Куделко С. М. Изучение церковно-исторических древностей студентами-историками Харьковского университета во время музейно-архивной практики // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 1030-річчя хрещення Київ. Русі, 25-річчя канонізації Слобожан. новомучеників та 25-річчя відновлення духовної освіти на Слобожанщині, 9 черв. 2018 р. м. Харків. Харків, 2018. С. 123–125.
1009. Куделко С. М. Виктор Иванович Ковтун. Три встречи // Симфонія кольорів Віктора Ковтуна : альбом. Харків, 2018. С. 51–52.
1010. Куделко С. М. Масельський Олександр Степанович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 19. С. 364 з фот.
1011. Куделко С. М. Межлаук Валерій Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 20. С. 51 з фот.
1012. Куделко С. М. Межлаук Іван Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 20. С. 51 з фот.
1013. Куделко С. М. Мерef'янська скляна компанія // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 19. С. 215 з фот.
1014. Куделко С. М. Мещеряков Валерій Федорович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 19. С. 319 з фот.
1015. Куделко С. М. Предисловие к первому выпуску «Святогорский летописец» // Святогорский летописец : альманах. Святогорск, 2018. Вып. 1. С. 7–8.
1016. Куделко С. М. [Рецензія] // Ярміла Капланова – Ярошева медсестра / М. В. Ручкін. Харків, 2018. С. 4.

1017. Куделко С. М., Рогожин Б. А. Отчет о научно-практической конференции «История медицины и проблемы современного здравоохранения», 17 апреля 2018 г. // Східноєвроп. журн. внутр. та сімейної медицини. 2018. № 1. С. 95–97, 3 фот.
1018. Куделко С. М. Харьков – город на перекрестке дорог и цивилизаций // Харьков многонациональный / Харьков. гор. совет, Отд. по работе с объединениями граждан. Харьков, 2018. С. 2–4.
1019. Куделко С. М., Янкул А. Н. Иностранцы студенты в Императорском Харьковском университете (1805–1917) // Новый коллегіум. 2018. № 4. С. 56–60.
1020. Куліков В. О. Вугільна промисловість та металургія Донецько-Придніпровського економічного району Російської імперії впродовж 1870–1915 рр. // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. 2018. № 28. С. 63–89.
1021. Куліков В. О. Соціальне страхування промислових робітників Донбасу та Придніпров'я на початку ХХ ст. // Вісн. Маріуп. держ. ун-ту. Сер. Історія. Політологія. 2018. Вип. 22–23. С. 42–50.
1022. Мар'єнко М. Ю. Писаные и «неписаные» дуэльные кодексы в Российской империи // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 71-ї міжнар. наук. конф. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2018. С. 26–27.
1023. Павлова О. Г. Вклад Харьковского университета в художественное образование восточной Украины (ХІХ – начало ХХ в.) // Актуальные вопросы изучения и преподавания истории, социально-гуманитарных дисциплин и права : Междунар. науч.-практ. конф. к 100-летию ист. ф-та, 26–28 апр. 2018. Витебск, 2018. С. 137–139.
1024. Павлова О. Г. Из досвіду викладання краєзнавства в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти : матеріали та док., Київ, 24 трав. 2018 р. / [наук. ред. О. П. Реєнт ; відп. ред. О. А. Удод]. Київ, 2018. С. 46–48.
1025. Павлова О. Г. Колекціонування як форма збереження пам'яток церковного мистецтва (з досвіду роботи Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова) // Матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 1030-річчя Хрещення Київ. Русі, 25-річчя канонізації Слобожан. новомучеників та 25-річчя відновлення духовної

- освіти на Слобожанщині, 9 жовт. 2018 р., м. Харків. Харків, 2018. С. 237–241.
1026. Політика і пам'ять. Дніпро – Запоріжжя – Одеса – Харків. Від 1990-х до сьогодні / О. Гайдай, М. Кавун, Е. Петровський, С. Посохов, О. Репан, І. Склокіна, С. Терно, Ф. Турченко, В. Хмарський. Львів : ФОП Шумилович, 2018. 240 с.
1027. Посохов С. І. Марин Дринов и Харьковскія университет: историогр. бележки // Списание на БАН. 2018. № 5. С. 18–26. Болгар. мовою.
1028. Посохов С. І., Рачков Е. С. Электронный документ в системе управления (на материалах университетов Украины) // Wschodni Rocznik Humanistyczny. 2018. Т. 15, № 3 : Belliculum diplomaticum VII Lublinense. Od pergaminu i papieru do e-Government. S. 129–142.
1029. Посохов С. І. Университеты Российской империи в советской историографии // Вестн. Санкт-Петерб. ун-та. [Сер.] История. 2018. Т. 63. Вып. 4. С. 1238–1255.
1030. Посохов С. І. Университеты Российской империи в советской историографии: системообразующие метафоры и тематические сдвиги // Мавродинские чтения, 2018 : материалы Всерос. науч. конф. Санкт-Петербург, 2018. С. 604–606.
1031. Посохов С. І. Университеты Российской империи: историографические мифы и данные просопографии // Актуальные вопросы изучения и преподавания истории, социально-гуманитарных дисциплин и права : материалы междунар. науч.-практ. конф. : к 100-летию ист. ф-та ВГУ им. П. М. Машерова, Витебск, 26–28 апр. 2018 г. Витебск, 2018 С. 64–67.
1032. Посохов С. І. Дегуманізація суспільства чи криза гуманітаристики: що первинне з точки зору ризиків? // Образовательные риски: суть и подходы к решению : материалы ежегод. Междунар. науч.-практ. конф., [Харьков], 15 февр. 2018 г. / Ин-т высшего образования НАПН Украины ; Харьков. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др. ; редкол. : Е. В. Астахова (гл. ред.) и др.]. Харьков, 2018. С. 232–235.
1033. Посохов С. І. «Державний» VS «національний»: еволюція класичного університету у «довгому» ХІХ столітті // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2018. Т. 11. С. 195–204.
1034. Посохов С. І., Рачков Е. С. «У пошуках обличчя міста»: про мету та завдання нового наукового проекту // Традиційна культура

- в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій : матеріали наук.-практ. конф. (22–23 черв. 2018 р.). Харків, 2018. С. 318–322.
1035. Посохова Л. Ю., Посохов С. И. На пути к университету: православные коллегіумы и местное общество (XVIII – начала XIX в.) // Европейские традиции в истории высшей школы в России: от доуниверситетской модели к университетам : сб. ст. / [сост. В. В. Грохотова, Н. В. Салоников ; отв. ред. Н. В. Салоников] ; НовГУ им. Ярослава Мудрого. Великий Новгород, 2018. С. 103–111.
1036. Рачков Е. С. Статусные отличия и ритуалы в знаковой среде классических университетов Украины конца XX – начала XXI вв. // Dzieje Biurokracji. Lublin ; Toruń ; Wrocław, 2018. T. 8. S. 189–210.
1037. Рачков Е. С. Знакове середовище імператорських російських університетів XIX – початку XX ст. (до питання про когерентність університетської традиції) // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2018. Т. 11. С. 130–140.
1038. Рачков Е. С. Процеси саморефлексії та саморепрезентації університетської спільноти в сучасній Україні (на матеріалах Харківського університету) // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. 2018. Вип. 26. С. 135–141.
1039. Рачков Е. С. Символи та емблеми класичних університетів України (кінець XX – початок XXI ст.) : монографія / [наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 204 с.
1040. Симфонія кольорів Віктора Ковтуна : альбом / за заг. ред. В. С. Бакірова ; [уклад. О. Й. Денисенко, С. М. Куделко, О. Г. Павлова ; уклад. бібліогр. В. Р. Антонова, О. О. Кучеренко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 288 с.
1041. Скирда В. В., Каргіна Д. О. Козацькі старожитності в фондах Музею археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна // Заповідна Хортиця : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2018. Вип. 7. С. 101–111.
1042. Скирда В. В. Маловідомі харківські археологи: Є. В. Пузаков // Проблеми історії та археології України : матеріали XI Всеукр. наук. конф. : до 60-річчя від початку дослідж. Більського городища Харків. ун-том (Харків, 14–15 груд. 2018 р.). Харків, 2018. С. 42.

1043. Скирда В. В. Сіверянська проблематика на археологічних з'їздах // Старожитності Лівобережжя Дніпра : зб. наук. пр. / ЦП НАН України і УТОПШ. Київ ; Котельва, 2018. С. 206–215.
1044. Скирда В. В., Шрамко Б. А. Історія первісного суспільства. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 172 с.
1045. Скирда І. М. XII Археологічний з'їзд: передумови, перебіг подій, історичне значення / наук. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 252 с.
1046. Харківський історіографічний збірник. Вип. 17 / голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 160 с.
Зі змісту: Образи «Учителя» та «Учня» в автобіографіях істориків другої половини XIX – початку XX ст. / В. Ю. Іващенко. С. 65–75 ; Професор П. А. Безсонов (1827–1898): мнєня друзей и недругов, самооценка / А. Д. Каплин, Л. В. Новикова. С. 77–95 ; Символический капитал профессора В. И. Астахова: наследие и наследники / С. М. Куделко. С. 94–102 ; Інтерв'ю з Джоном-Полом Химкою / інтерв'юєр С. І. Посохов. С. 124–129.
1047. Харківський університет і література : антол. творів випускників, викладачів і студентів / [уклад. П. М. Бабай ... О. І. Вовк, С. М. Куделко та ін.] ; за заг. ред. В. С. Бакірова та Ю. М. Безхутрого. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 452 с.
1048. Харламова А. А. Половецкий костюм XI–XIII вв. на территории восточноевропейских стезей // *Stratum plus*. 2018. № 5. С. 345–366.
1049. Харламова А. О. Колекція середньовічної кам'яної скульптури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна // *Гілея* : наук. вісн. 2018. Вип. 138 (№ 11), ч. 1 : Історичні науки. С. 141–145.
1050. Харламова А. О. Результати картографування середньовічних кам'яних статуй в басейні середньої течії Сіверського Дінця // *Стародавнє Причорномор'я* / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2018. Вип. 12. С. 558–565.
1051. Художник Віктор Іванович Ковтун : персон. бібліогр. покажч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. В. Р. Антонова, ред. О. О. Кучеренко ; наук. ред. О. Г. Павлова]. Харків, 2018. 55 с.
1052. Шрамко Б. А., Шрамко І. Б., Задніков С. А. Західне укріплення: зольник № 11 (1958 р.). Харків ; Котельва : ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Більськ ; Майдан, 2018. 300 с. (Сер. Археологічний комплекс «Більське городище» ; вип. 1).

1053. Шрамко И. Б. Новые исследования курганного могильника Скоробор // Ольвійський форум (пам'яті В. В. Крапівіної) : матеріали II міжнар. археол. конф. : До 150 річчя дослідж. Ольвії, м. Миколаїв, 2018. С. 111–113.
1054. Шрамко І. Б. Головні підсумки вивчення Більського городища вченими Харківського університету (до 60-річчя від початку перших досліджень пам'ятки) // Проблеми історії та археології України : матеріали XI Всеукр. наук. конф., до 60-річчя від початку дослідж. Більського городища Харків. ун-том (Харків, 14–15 груд. 2018 р.) / відп. ред. С. В. Д'ячков. Харків, 2018. С. 26.
1055. Шрамко І. Б. Дослідження Західного укріплення Більського городища у 2017 році // Археологічні дослідження Більського городища – 2017 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2018. С. 24–39.
1056. Шрамко І. Б. Дослідження зольника 13 на Західному Більському городищі // Археологічні дослідження в Україні : 2016 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2018. С. 210–211.
1057. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження курганів на некрополі Скоробор у 2017 р. // Археологічні дослідження Більського городища – 2017 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2018. С. 6–22.
1058. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження поселення Лазьківські Ставки I у 2017 році // Археологічні дослідження Більського городища – 2017 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2018. С. 95–125.
1059. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Результати досліджень могильника Скоробір / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2018. С. 209–210.
1060. Шрамко І. Б., Колода В. В., Скирда В. В. XI Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми історії та археології України» // Древности, 2018 : харьков. ист.-археол. ежегодник. 2018. Вып. 16. С. 79–84.
1061. Шрамко І. Б., Корост І. І. До 60-річчя від початку археологічних досліджень Західного укріплення Більського городища вченими Харківського університету // Феномен Більського городища – 2018 : [пам'яті П. Я. Гавриша (1956–2018)] / відп. ред. О. Б. Супруненко. Харків ; Котельва, 2018. С. 9–10.
1062. Шрамко І. Б., Корост І. І., Задніков С. А. Оборонительная система Восточного укреплениа Бельского городища // Археологія

- і давня історія України. Київ, 2018. Вип. 2 (27) : Старожитності раннього залізного віку. С. 77–100.
1063. Шрамко І. Б. Підсумки досліджень курганного некрополю Ско-робір у 2013–2018 рр. // I Всеукр. археологічний з'їзд : програма роботи та анотації доп. (Ніжин, 23–25 листоп. 2018 р.) / Ін-т археології НАН України. Київ, 2018. С. 133.
1064. Янкул А. Н. Из области «чистой науки» – в повседневность: стат. данные губерн. календарей (на примере «Харьковского календаря» на 1869–1917 гг.) // Актуальные вопросы изучения и преподавания истории, социально-гуманитарных дисциплин и права : материалы междунар. науч.-практ. конф. к 100-летию ист. ф-та ВГУ им. П. М. Машерова (г. Витебск, Республика Беларусь, 26–28 апр. 2018 г.). Витебск, 2018. С. 48–50.
1065. Янкул А. Н. «Харьковский календарь» (на 1869–1917 гг.): структура, направленность и информативность // Копытинские чтения – I, II : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. (г. Могилёв, Республика Беларусь). Могилёв, 2018. С. 104–106.
1066. Янкул О. М. Біля витоків статистико-інформаційних видань на Харківщині стояв Університет // Харків. ун-т. 2018. 16 жовт. (№ 14). С. 4.
1067. Янкул О. М. До питання про точність губернської статистики у світлі даних загального перепису населення Російської імперії 1897 р. (на матеріалах Харківської губернії) // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 71-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 27 квіт. 2018 р.). Харків, 2018. С. 145–146.
1068. Янкул О. М. Інформація про православні чудотворні ікони у виданні «Харьковский календарь» (кінець XIX – початок XX ст.) // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 1030-річчя Хрещення Київ. Русі, 25-річчя канонізації Слобожан. новомучеників та 25-річчя відновлення духовної освіти на Слобожанщині, м. Харків, 9 жовт. 2018 р. Харків, 2018. С. 168–171.
1069. Янкул О. М. Публікації краєзнавчого характеру в «Харьковском сборнике» (до 130-річчя видання) // Краєзнавство у вимірах сучасної науки (до 90-річчя з дня народження Б. П. Зайцева) : матеріали XXXV-ї Міжнар. краєзнав. конф. молодих учених (м. Харків, 8 груд. 2017 р.). Харків, 2018. С. 81–82.
1070. Kocere V., Kudelko S. Participants in 10th all-Russian archaeological congress from Kharkiv // Arheoloģija un etnogrāfija. Riga, 2018. [T.] 30. S. 102–112.

1071. Posochow S. Rektor uniwersytetu w systemie biurokratycznym Imperium Rosyjskiego w XIX i na początku XX wieku // *Dzieje biurokracji*. Lublin ; Toruń ; Włocławek, 2018. T. 7. С. 145–161.
1072. Shramko I. Unikalny kompleks grzebalny z końca VI w. p.n.e. na cmentarzysku Skorobor // *Badania archeologiczne w Polsce Środkowo-Wschodniej, Zachodniej Białousi i Ukrainie w roku 2017*, 26–27 квіт. 2018 р. Р. 25–26.

2019

1073. Березюк Н. М. Вчений і бібліографія : XIX – середина XX століття : нариси, бібліографія бібліографії / [наук. ред. С. І. Посохов, С. М. Куделко]. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 200 с. (Видатні постаті в історії Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна).
Зі змісту: Вчені у витоків вітчизняної бібліографії / С. М. Куделко. С. 11–12.
1074. Богдашина О. М., Куделко С. М. Василь Якович Білоцерківський (1928–2018) : [некролог] // *Зб. наук. пр. Сер. Історія та географія / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2019. Вип. 56. С. 126–127.
1075. Бондаренко Г. А., Куделко С. М. Співробітництво Харківського і Познанського університетів у 1967–1991 рр. // *Каразінський університет у Харкові – університет ім. Адама Міцкевича в Познані : 50 років співпраці (1967–2017) = Uniwersytet Karaziński w Charkowie – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu : 50 lat współpracy (1967–2017) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна*. Харків ; Познань, 2019. С. 142–159.
Те саме, пол. мовою: Bondarenko A., Kudelko S. Wspolprace Uniwersytetu Charkowskiego i Uniwersytetu Poznanskiego w latach : 1967–1991 // Там само. С. 151–159.
1076. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 56 / [відп. ред. В. О. Куліков]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 154 с.

Зі змісту: Університети Російської імперії в автобіографіях істориків XIX – початку XX ст.: «події», «дійові особи», «історії» / В. Ю. Іващенко. С. 46–55 ; Правила про розгляд сварок, що трапляються в офіцерському середовищі: значення та наслідки зміни дуельного законодавства у 1894 р. / М. Ю. Мар'єнко. С. 78–87 ; Створення цифрових образів документів та фотоматеріалів

- в музейній практиці за технологіями державної системи страхового фонду документації України / А. В. Савич, В. Ю. Іващенко, О. О. Тімов, І. І. Надточій, В. В. Бабенко. С. 88–102.
1077. Вовк О. І., Посохов С. І. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: сторінки історії // Каразінський університет у Харкові – університет ім. Адама Міцкевича в Познані : 50 років співпраці (1967–2017) = Uniwersytet Karaziński w Charkowie – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu : 50 lat współpracy (1967–2017) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків ; Познань, 2019. С. 10–36.
- Те саме, пол. мовою: Wowk O., Posochow S. Karty z historii Charkowskiego uniwersytetu narodowego imienia W. N. Karazina // Там само. С. 37–62.
1078. Водотика С., Петровський В., Куделко С. Краєзнавець за покликанням долі : Микола Железняк // Краєзнавство : наук. журн. 2019. № 2 (107). С. 203–207.
1079. Гела О. М. «Дисертація у нього, звичайно, безглузда, але ж він дуже проситься на наукову роботу»: образи радян. дисертанта в карикатурах журн. «Крокодил» // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 72-ї Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 26 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 20.
1080. Гела О. М. «Навіть не знаю, чим мені сьогодні зайнятися: чи то на танці піти, чи то в ресторан... або для різноманіття на лекції в інститут сходити...»: студентство очима радян. карикатури // Проблеми історії і культури пограниччя : (II Верхнедвин. ист.-краевед. чтения) : сб. науч. ст. II Междунар. науч. конф. Верхнедвинск, 2019. С. 78–81.
1081. Гела О. М. Перцепція проблеми бюрократії советским обществом на матеріалах карикатур журналу «Крокодил» // Актуальні питання сучасної науки : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 квіт. 2019 р. Київ, 2019. Ч. 1. С. 24.
1082. Гела О. М. Радянська сільськогосподарська інтелігенція крізь призму візуальної культури // Матеріали підсумкової наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу і здобувачів наукових ступенів, 19–20 березня 2019 р. : у 2 ч. Харків, 2019. Ч. 1. С. 46–48.
1083. Гела О. М. «Фізики» чи «лірики»? : відображення дискусії 1960-х рр. у радян. карикатурі // Наук. зап. Вінниц. держ. пед.

- ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Сер. Історія : зб. наук. пр. Вінниця, 2019. Вип. 28. С. 95–100.
1084. Денисенко О. Й. І. Ю. Репін і духовні святині Слобожанщини : До 175-річчя від дня народження / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; наук. ред. О. Г. Павлова ; вступ. слово В. С. Бакірова. Харків, 2019. 40 с.
1085. Зеленина Е. Л. Мировой город Харьков : кн. для школьников и их родителей / под ред. С. М. Куделко, В. П. Семиноженко. Харьков : Фолио, 2019. 106 с.
1086. Зеленина О. Л. Світове місто Харків : кн. для школярів та їх батьків / за ред. С. М. Куделка, В. П. Семиноженка. Харків : Фоліо, 2019. 106 с.
1087. Иващенко В. Ю. «События жизни» в эпистолярном наследии М. С. Дринова // *Bulgarica, Slavica et Rossica* : науч. сб. в честь заслуж. проф. Моск. ун-та Л. В. Гориной. Санкт-Петербург, 2019. С. 130–145. (Тр. ист. ф-та МГУ ; [вып. 135]. Сер. 2 : Ист. исслед. ; [вып.] 79).
1088. Иващенко В. Ю., Кадеєв В. І., Посохов С. І. Міжнародні зв'язки Харківського університету у ХІХ – на початку ХХ століття // Обличчям до світу: історія міжнар. зв'язків Каразін. ун-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; за заг. ред. проф. В. С. Бакірова. Харків, 2019. С. 6–72.
1089. Каплин А. Д. И. В. Киреевский о значении монастырей и монашества для просвещения России // *Духовное и культурное наследие монастырей Русской Православной Церкви* / Ин-т мировой лит. РАН. Москва, 2019. С. 84–86.
1090. Каплин А. Д., Петровский В. В., Сергеев И. П. Свято-Георгиевский храм в с. Дунаец : История и современность. Харків : Майдан, 2019. 92 с.
1091. Каплин А. Д., Харченко И. М. Выдающийся историк В. К. Надлер: актуальность его наследия для изучения европ. междунар. отношений // *Європейська дипломатія у ХХІ столітті : матеріали наук.-практ. круглого столу (21 груд. 2018 р.)* / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. С. 57–61.
1092. Каплин О. Д., Петровський В. В., Сергеев І. П. Свято-Георгіївський храм в с. Дунаець : Історія і сучасність. Харків : Майдан, 2019. 92 с.
1093. Каплин О. Д., Харченко І. М. Ювілейна доповідь Римського клубу (2017/2018 рр.) як одне з джерел сенсів і цінностей зовнішньої

- політики ЄС // Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (11 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 87–90.
1094. Кириченко М. І. Східнослов'янські сіверяни (VIII–XI ст.) в джерелах та історіографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро : [Б. в.], 2019. 20 с.
1095. Киселева Ю. А., Антощенко А. В. Эмоциональный мир автобиографии С. М. Соловьева // Отечественная культура и историческая мысль XVIII–XX вв. : сб. ст. и материалов. Брянск, 2019. Вып. 5. С. 30–53.
1096. Кісельова Ю. А. Вступ до спеціальності : метод. рек. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 28 с.
1097. Колесникова Л., Кондрашова С., Куделко С. Меморіальний комплекс на честь загиблих воїнів-визволителів, 1943, 1949, 1991 // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 67–68.
1098. Колесникова Л., Куделко С., Ліхолетов Я. Нарис про Чугуївський район // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 97–107.
1099. Кот С., Куделко С. Братська могила радянських воїнів 1943 р. // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 46.
1100. Куделко С. М., Вовк О. І. Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Каразінського університету в науковому й освітньому процесі // Проблеми сучасної освіти : зб. наук.-метод. пр. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. Вип. 10. С. 15–23.
1101. Куделко С. М., Вовк О. І. Ювілейні дати Каразінського університету (друга половина 2019 року) // Харків. ун-т. 2019. 10 трав.
1102. Куделко С. М. Его уважали студенты, ценили коллеги, знали в Харькове // Из истории украинской индологии : Ю. Г. Литвиненко / О. О. Чувпило. Харків, 2019. С. 117–118.
1103. Куделко С. М., Мархайчук Н. В. Могила Грота О. М., 1965 // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 142–143.

1104. Куделко С. М. Мемуари, що сколихнули пам'ять // Іван Климентійович Рибалка: життя, творчість, дослідження : матеріали наук. читань пам'яті проф. І. К. Рибалка (м. Харків, 26 черв. 2019 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. С. 14–15.
1105. Куделко С. М. Мостовий Павло Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2019. Т. 21. С. 664.
1106. Куделко С. М., Павлова О. Г., Вовк О. І. Методичні рекомендації з навчально-виробничої краєзнавчої практики для студентів 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія», денної форми навчання. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 24 с.
1107. Куделко С. Пам'ятне місце страти жертв нацистської окупації, 1942 // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 73.
1108. Куделко С., Погорілий В. Могила Грота О. М., 1899 // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 141.
1109. Куделко С. М. Харків дипломатичний : календар. Харків, 2019. 16 с.
1110. Куліков В. О. Забезпечення робочою силою підприємств важкої промисловості Донбасу в період імперської індустріалізації // Вчені зап. Тавр. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. Історичні науки. 2019. Т. 30, № 1. С. 24–28.
1111. Курганний могильник Скоробір (Скоробір, Осняги, Марченки), ранній залізний вік, козацький час / О. В. Коротя, І. І. Корост, І. Б. Шрамко, С. А. Задніков // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область : Котелевський район / упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненко. Полтава, 2019. С. 443–454.
1112. Афанасій Федорович Луньов – засновник Пархомівського художнього музею : (до 100-річчя від дня народж.) : біобібліогр. покажч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. В. Р. Антонова, С. О. Бикова ; наук. ред. О. Г. Павлова]. Харків, 2019. 72 с.
- Зі змісту:* Афанасій Федорович Луньов: людина і справа / О. Г. Павлова. С. 4–6.
1113. Марьенко Н. Ю. Pro et contra: дискусии о дуэли в российской публицистике конца XIX – начала XX вв. // Вісн. Харків. нац.

- ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія / [відп. ред. І. П. Сергєєв]. 2019. Вип. 55. С. 21–29.
1114. Мигаль Б. К., Зайцев Б. П., Куделко С. М. Міжнародні зв'язки Харківського університету (1933–1991 рр.) // Обличчям до світу : Історія міжнар. зв'язків Каразін. ун-ту / за заг. ред. проф. В. С. Бакірова. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 96–131.
1115. Михайлов О. В. Історія Харківської обласної організації українського товариства охорони пам'яток історії та культури в період з 1966 по 1971 рр. // Альманах науки. 2019. № 9 (вересень). С. 45–47.
1116. Михайлов О. В. Правовий захист історико-культурної спадщини в УРСР (1960–1991 рр.) // Міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, фінансів та права: теорія і практика» / Центр фінанс.-екон. наук. дослідж. Полтава, 2019. Ч. 2. С. 38–40.
1117. Нарис про місто Чугуїв / С. Бучаста, Н. Касьян, Л. Колесникова, С. Куделко // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 7–19.
1118. Опарин А. А., Робак І. Ю., Рогожин Б. А., Куделко С. М., Корж О. М. История медицины в современных условиях // Новини медицини та фармації. 2019. № 2 (679). С. 10–11.
1119. Павлова О. Г. Зачарована Слобожанщиною: сторінки біографії та творчості З. Серебрякової // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія / [відп. ред. І. П. Сергєєв]. 2019. Вип. 55. С. 105–106. Рец. на кн.: Нескучне: зустріч через століття : кн.-альбом / [упоряд. М. М. Красиков, Н. Ю. Саліна ; авт. передм. і приміт. М. М. Красиков]. Харків, 2015. 204 с.
1120. Павлова О. Г. Музейна педагогіка на сторінках збірника «Луньовські читання» // Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доп. учасників I Всеукр. наук.-практ. конф., 28 листоп. 2019 р., м. Київ. Біла Церква, 2019. С. 140–145.
1121. Павлова О. Г. Преподаватель, учитель и человек (памяти Юрия Григорьевича Литвиненко) // Із історії української індології: Ю. Г. Литвиненко / О. О. Чувпило. Харків, 2019. С. 119–120.
1122. Володимир Володимирович Петровський – професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / уклад. С. М. Куделко ; наук. ред. О. Г. Павлова ;

авт. вступ. ст. С. І. Посохов ; уклад. бібліографії С. Р. Марченко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 24 с.

Зі змісту: Предисловие / С. И. Посохов. С. 4–5.

1123. Посохов С. І. Місія та завдання вузівського музею: проблеми теорії і практики // Праці Центру пам'яткознавства. Київ, 2019. Вип. 36. С. 119–135.
1124. Посохов С. І. Музеї ЗВО та позашкільна освіта: проблеми теорії та практики // Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доп. учасників I Всеукр. наук.-практ. конф., 28 листоп. 2019 р., м. Київ. Біла Церква, 2019. С. 227–231.
1125. Посохов С. І. Музей закладу вищої освіти в контексті позашкільної освіти: актуальні завдання // Наук. зап. каф. педагогіки / Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна]. 2019. Т. 1, № 45. С. 47–58.
1126. Посохов С. І. Музей природи в системі музейно-виставкового комплексу Харківського національного університету імені Василя Каразіна: традиції та новації // Природничка музеологія. Київ, 2019. Вип. 5 : Природничі музеї в Україні: становлення та перспективи розвитку / за ред. І. Загороднюка ; Нац. акад. наук України, Нац. наук.-природн. музей. С. 113–134.
1127. Посохов С. І. Перший модерний університет // Харків. ун-т. 2019. 31 груд.
1128. Посохов С. І. Традиції проповіді в актових речах професорів університетів Російської імперії (вторая половина XVIII – первая треть XIX в.) // Диалог со временем. 2019. Вып. 66. С. 154–176.
1129. Премія імені А. Ф. Луньова для учасників науково-практичного семінару «Луньовські читання» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2012–2019) / [упоряд. О. Г. Павлова]. Харків, 2019. 20 с.
1130. Скирда В. В., Володарець-Урбанович Я. В. Знахідки пенківської культури із поселення Черемушна // Археологія. 2019, № 3. С. 83–97.
1131. Скирда В. В., Кириченко М. И. Исследования северянских памятников харьковскими учеными во второй половине XX – начале XX вв. // За покликом предків : матеріали П'ятих Самоквасів. читань, присвяч. пам'яті В. П. Коваленка. Чернігів, 2019. С. 123–131.
1132. Скирда В. В., Приймак В. В. Памяткознавчі аспекти історії досліджень археологічного комплексу біля с. Ницаха //

- Археологічні дослідження Більського городища – 2018 = Archeological research of Bilsk hillfort – 2018 : зб. наук. пр. Київ ; Котельва: ЦП НАН України і УТОПК, 2019. С. 220–229.
1133. Школа з ескадронним комітетом 1824–26, в якій перебував Репін І. Ю. / С. Бучаста, С. Кондрашова, С. Куделко [та ін.] // Звід пам'яток історії та культури України : Харківська область : м. Чугуїв і Чугуївський район : енцикл. вид. / [упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов]. Харків, 2019. С. 61–63.
1134. Шрамко И. Б., Задников С. А. Междисциплинарные исследования Бельского городища (VIII–IV вв. до н. э.) // Pontica et Caucasia. Warszawa, 2019. Vol. 2 : Interdisciplinary research on the antiquity of the Black Sea, Warsaw 14–17.05.2019. P. 53–54.
1135. Шрамко И. Б. Культурные объекты второй половины VI в. до н. э. по материалам новых раскопок на Западном укреплении Бельского городища // Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białousi i Ukrainie w roku 2018 : streszc. ref. XXXV konf. / red. A. Zakościelnej. Lublin, 2019. P. 28–29.
1136. Шрамко І. Б. Археологічні дослідження Західного укріплення Більського городища Харківським університетом у 2018 році // Археологічні дослідження Більського городища – 2018 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2019. С. 35–45.
1137. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Археологічні дослідження в окрузі Більського городища в 2018 році // Археологічні дослідження Більського городища – 2018 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2019. С. 99–132.
1138. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження В. П. Андрієнка на Більському городища // Старожитності Лівобережного Подніпров'я – 2019 : До 80-річчя В. П. Андрієнка / відп. ред. О. Б. Супруненко. Київ ; Полтава, 2019. С. 16–31.
1139. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження могильника Скоробір // Археологічні дослідження в Україні : 2017 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2019. С. 213–214.
1140. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження округи Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2017 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2019. С. 213.
1141. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження ранньоскіфського поселення Лазьківські Ставки І експедицією Харківського університету в 2018 р. // Археологічні дослідження Більського городища – 2018 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2019. С. 78–88.

1142. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Західне укріплення Більського городища, пізній бронзовий вік, скіфський час, козацька доба // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область : Котелевський район / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненко]. Полтава, 2019. С. 306–320.
1143. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Поселення Пристань (скіфський час) // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область : Котелевський район / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненко]. Полтава, 2019. С. 410–411.
1144. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Східне укріплення Більського городища, скіфський і пізньоримський час, пеньківська культура // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область : Котелевський район / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненко]. Полтава, 2019. С. 320–332.
1145. Шрамко І. Б., Корост І. І., Задніков С. А. Оборонні споруди Більського городища, скіфський час // Звід пам'яток історії та культури України : Полтавська область : Котелевський район / [упоряд., ред., підгот. до друку О. Б. Супруненко]. Полтава, 2019. С. 332–350.
1146. Шрамко І. Б. Роботи на Західному укріпленні Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2017 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2019. С. 212.
1147. Шрамко І. Б. Рогове завершення лука з Більського городища // Археологія. 2019. № 4. С. 52–59.
1148. Шрамко І. Б. 60 років досліджень Більського городища Харківським університетом // Археологія. 2019. № 1. С. 144–147.
1149. Янкул А. Н. «Памятная книжка Харьковской губернии» (1862–1868 гг.) как источник по изучению края // Віцебскі край : матэрыялы IV Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 80-годдзю ўтварэння Віцебскай вобласці, (г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь, 22 лістап. 2018 г.). Мінск, 2019. Т. 4. С. 156–160.
1150. Янкул О. М. Біографічні матеріали на сторінках «Харківського збірника» (1887–1898 рр.): джерелознавчий аспект // Зб. наук. пр. Сер. Історія та географія / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2019. Вип. 56. С. 102–109.
1151. Янкул О. М. Роль Харківського університету у виданні «Памятной книжки Харьковской губернии» (1862–1868 рр.) // Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 72-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 26 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 37–38.

1152. Янкул О. М. «Харьковский календарь» як атрибут губернського міста другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Краєзнавство в системі історичного знання (до 10-річчя Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька) : матеріали ХХХVІ-ї Міжнар. краєзнав. конф. молодих учених (м. Харків, 7 груд. 2018 р.). Харків, 2019. С. 130–131.
1153. Kašuba M., Lehnhardt E., Šramko I., Zadnikov S. Eisen metallurgie in der Bronzezeit Osteuropas. Die archäologischen Quellen und ihre Interpretation. Praehistorische Zeitschrift. 2019. Vol. 40, Heft 1. S. 158–209.
1154. Kulikov V. Necessity or Luxury? : Welfare Work in the Company Towns of the Russian Empire // Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte : Economic history yearbook. 2019. Vol. 60, Iss. 2. S. 449–472.
1155. Posokhov S. Territorial heraldry of the Kharkiv region: Tradition and innovation // Roc. Polskiego t-wa heraldycznego. Warszawa, 2019. Nowej serii. T. 18 (29). S. 209–222.
1156. Rachkov Ye. Symbols and emblems as Part of the Sign-Space of Ukrainian Universities, Late 20th to Early 21st Centuries // Rocznik Polskiego towarzystwa heraldycznego nowej serii. 2019. T. 18 (29). S. 265–278.
1157. Shifts in the genetic landscape of the Western Eurasian steppe associated with the beginning and End of the Scythian Dominance / M. Jarve, L. Saag, C. L. Scheib, A. K. Pathak, F. Montinaro, L. Pagani, R. Flores, M. Guellil, K. Tambets, A. Kushniarevich, A. Solnik, L. Varul, S. Zadnikov, O. Petrauskas, M. Avramenko, B. Magomedov, S. Didenko, G. Toshev, I. Bruyako, D. Grechko, V. Okatenko, K. Gorbenko, O. Smyrnov, A. Heiko, R. Reida, S. Sapiehin, S. Sirotin, A. Tairov, A. Beisenov, M. Starodubtsev, V. Vasilev, A. Nechvaloda, B. Atabiev, S. Litvinov, N. Ekomasova, M. Dzhaubermezov, S. Voroniatov, O. Utevska, I. Shramko, E. Khusnutdinova, M. Metspalu, N. Savelev, A. Kriiska, T. Kivisild, R. Villems // Current Biology. 2019. Vol. 29, Iss. 14. P. 2430–2441.
1158. Shramko I., Zadnikov S. To the question of the connection of the Bilsk hillfort (Ukraine) with the Hallstatt world // Early Iron Age in Central Europe, Wrocław, 4–6 th July, 2019 : programme and abstracts. Wrocław, 2019. P. 14–15.
1159. Zadnikov S., Shramko I. Amphora near the village of Lutyshche and the problem of the antique import of the Hellenistic period in the Forest-steppe Scythia (Northern Black sea region) // 4th

IARPotHP conf. : Manufactures and markets: the contributions of the Hellenistic pottery to the economies large and small, November 11–14.11.2019, Athens, Greece : programme, abstracts. P. 61.

2020

1160. Аксьонов В. С., Скирда В. В. Дослідження Верхньо-Салтівського катакомбного могильника // Археологічні дослідження в Україні : 2019 / Ін-т археології НАН України. Київ, 2020. С. 279–281.
1161. Бакиров В. С., Посохов С. И. Классический университет как культурный хаб // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2020. № 1. С. 62–77.
1162. Богдашина О. М., Куделко С. М. Василь Якович Білоцерківський (1928–2018) : [некролог] // Харків. архівіст 2018–2019 рр. : наук.-інформ. вісн. 2020. С. 240–242.
1163. Богдашина О. М., Куделко С. М. Харківський класичний університет і Харківський інститут народної освіти: проблеми спадкоємності (історіогр. сюжети) : до 100-річчя реформи університет. освіти в Україні // Вісн. Дніпров. ун-ту. [Сер.] Universum Historiae et Archeologiae = The Universe of History and Archeology = Універсум історії та археології = Універсум истории и археологии. 2020. Т. 3 (28), вип. 1. С. 16–27.
1164. Юрій Володимирович Буйнов – доцент Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. О. Г. Павлова ; наук. ред. С. І. Посохов ; авт. вступ. ст. С. І. Посохов, О. Г. Павлова ; уклад бібліографії С. Р. Марченко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 36 с.
Зі змісту: Передмова / С. І. Посохов, О. Г. Павлова. С. 4–6.
1165. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 57 / [відп. ред. В. О. Куліков]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 330 с.
Зі змісту: У пошуках «обличчя» міста (передмова) / С. І. Посохов, Е. С. Рачков. С. 11–12 ; Технології баз даних у збереженні та дослідженні міської культурної спадщини / Е. С. Рачков. С. 28–57 ; Початок формування «харківського пантеону» (на матеріалах путівників другої половини ХІХ – початку ХХ ст.) / С. І. Посохов. С. 74–87 ; Монументальні місця пам'яті Харкова: сучасні медійні практики репрезентації / Ю. А. Кісельова. С. 247–280 ; Промоматеріали як інструмент формування

- візій міста Харкова в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. / О. М. Гела. С. 301–315 ; Масове мистецтво або мистецтво для мас: стрит-арт у Харкові / О. М. Янкул. С. 316–330.
1166. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 58 / [відп. ред. В. О. Куліков]. Харків : [Б. в.], 2020. 140 с.
1167. Вкарбовані в літопис науки / [уклад. О. І. Вовк, А. В. Григор'єв, С. М. Куделко ; вступ. слово В. С. Бакіров ; голов. ред. В. С. Бакіров]. 2-ге вид. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 376 с.
1168. Вовк О. І., Куделко С. М. Краєзнавча практика в умовах карантину (досвід, проблеми, погляд у майбутнє) // Проблеми сучасної освіти. 2020. № 11. С. 70–74.
1169. ІХ Луньовські читання. Вип. 5. Проблеми музейної освіти в Україні : матеріали наук.-практ. семінару, 30 берез. 2018 р. / голов. ред. С. І. Посохов ; відп. ред., уклад. О. Г. Павлова. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 200 с.
Зі змісту: Передмова / О. Г. Павлова. С. 3–4 ; Основи музейної освіти в педагогічно-виховній діяльності А. Ф. Луньова / О. Г. Павлова. С. 135–141.
1170. До питання про збереження інформації з фотоматеріалів фондів Музею історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за технологіями державної системи страхового фонду документації України / А. Савич, О. Тімров, І. Надточій, В. Іващенко // Харків. архівіст : 2018–2019 рр. : наук.-інформ. вісн. Харків, 2020. С. 65–72.
1171. Задніков С. А., Шрамко І. Б. До питання про локалізацію зольників Західного Більського городища // Проблеми історії та археології України : тези доп. XII Міжнар. наук. конф., присвяч. 125-річчю Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна (Харків, листоп. 2020) / ред. С. В. Д'ячков. Харків, 2020. С. 19.
1172. Иващенко В. Ю. Между наукой и религией? : Рефлексии о религиозной идентичности в автобиографиях историков XIX – начала XX вв. // Aftobiografія. 2020. № 9. С. 101–124.
1173. Каплин А. Д., Петровский В. В. Где дорога, там и путь : Драбиновка на путях и перепутьях истории. Харків : Майдан, 2020. 123 с.
1174. Каплин А. Д., Петровский В. В. Земли родной минувшая судьба : Решетилровка и её окрестности в середине XVII – начале XX вв. Харків : Майдан, 2020. 88 с.

1175. Каплін О. Д., Гончарова О. А. Мюнхенська конференція з безпеки 2020 р. : Ключові положення основної доповіді, їх дискусійні обговорення і актуальний розвиток подій // II Міжнар. наук.-практ. конф. «Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу», Харків, 16 квіт. 2020 р. Харків, 2020. С. 55–61.
1176. Каплін О. Д., Петровський В. В. Де дорога, там і шлях: Драбівка на шляхах і роздоріжжях історії. Харків : Майдан, 2020. 123 с.
1177. Каплін О. Д., Харченко І. М. Від «публічної дипломатії» ЄС до «стратегічних комунікацій» XXI століття: Еволюція термінології в контексті змін інформ. суспільства // Європейська дипломатія у XXI столітті : матеріали II наук.-практ. круглого столу (10 груд. 2019 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2020. С. 55–58.
1178. Кириченко М. І. Історіографія історії сіверян: питання іст. реконструкції / [наук. ред. С. М. Куделко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 211 с.
1179. Класика, що випереджає час : до 215-річчя Каразінського університету / [редкол. : В. С. Бакіров (голов. ред.), С. І. Посохов (кер. авт. кол.) та ін.]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 212 с.
Зі змісту: Біля витоків наук / В. Ю. Іващенко. С. 30–47 ; Вихованці Харківського університету / С. М. Куделко. С. 48–59 ; Каразінський університет: перші та вперше / В. Ю. Іващенко. С. 60–71 ; Університетський простір / Ю. А. Кісельова. С. 164–182 ; Харківський університет – центр сучасної української культури / О. Г. Павлова. С. 182–195 ; Корпоративна символіка та університетські традиції / Є. С. Рачков. С. 196–204.
1180. Куделко С. М. Воспоминания // Высшая школа Харьковщины : 80-е годы XX – начало XXI века (воспоминания, интервью, документы) : монография / Нар. укр. акад. ; [сост. канд. ист. наук Ю. А. Конюшенко ; под общ. ред. Е. В. Астаховой]. Харьков, 2020. С. 220–228.
1181. Куделко С. М. Василий Назарович Каразин и его эпоха // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харьков, 2020. № 2. С. 4–5.
1182. Куделко С. М. І. І. Мечников і культурно-історичний контекст Харківщини // Universitates =Університети : Наука та просвіта. 2020. № 1 (70). С. 8–9.

1183. Куделко С. М. Музей археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2020. Т. 22. С. 30.
1184. Куделко С. М. Навроцький Олексій Ігорович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2020. Т. 22. С. 290 з фот.
1185. Куделко С. М. Отражение духовной жизни Харькова в топонимике города // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 220-річчя створення Харків. єпархії, м. Харків, 5 листоп. 2019 р. Харків, 2020. С. 36–38.
1186. Куделко С. М., Парфіненко А. Ю. Туристичними маршрутами столиці Слобожанщини : «Харків вірменський» // Україна – Вірменія: історія, культура, туризм : [матеріали і тези Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 15–16 квіт. 2019 р.]. Вінниця, 2020. С. 188–192.
1187. Медицинский факультет Каразинского университета 1805–1820 годов / И. В. Белозеров, С. И. Посохов, Е. С. Проценко, М. И. Кириченко. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2020. 336 с.
1188. Павлова О. Г. Засновник Харківського університету у дзеркалі історіографії // Харківський архівіст : 2018–2019 рр. : наук.-інформ. вісн. Харків, 2020. С. 243–244. Рец. на кн.: Постать Василя Каразіна в історіографії / О. І. Вовк ; наук. ред. С. М. Куделко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 328 с.
1189. Павлова О. Г. Зібрання іконопису в колекції Пархомівського художнього музею імені П. Ф. Луньова // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» : до 220-ліття створення Харків. єпархії, 5 листоп. 2019 р., м. Харків. Харків, 2020. С. 375–379.
1190. Павлова О. Г. І. І. Мечников в образотворчому мистецтві // Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2020. № 1. С. 11–13.
1191. Павлова О. Г. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в культурно-освітньому просторі // Topical aspects of modern science and practice : abstr. of I Intern. sci. and practical conf., Frankfurt am Main, Germany, Sept. 21–24, 2020. Frankfurt am Main, 2020. P. 90–93.
1192. Павлова О. Г. Шедевр пластичного мистецтва [про скульптора І. І. Андріолетті : інтерв'ю] // Харків. ун-т. 2020. 17 листоп. (№ 15). С. 4.

1193. Посохов С. И. Благодарность судьбе // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2020. № 2. С. 80–81* : ил. Рец. на кн.: Авто-био-историографические заметки / Т. Н. Попова. Одесса : Бондаренко М. А., 2020. 396 с.
1194. Посохов С. И. Интервью на заданную тему // *Высшая школа Харьковщины : 80-е годы XX – начало XXI века (воспоминания, интервью, документы) : монография / Нар. укр. акад. ; [сост. канд. ист. наук Ю. А. Коношенко ; под общ. ред. Е. В. Астаховой]. Харьков, 2020. С. 333–367.*
1195. Посохов С. И. В. Н. Каразин и проблемы социального управления: десять тезисов // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2020. № 2. С. 5–9.*
1196. Посохов С. И. ТОП-особи харківського локусу, або Про роль імен у конструюванні образів міста // *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол. : М. Г. Палієнко (голов. ред.) та ін.]. Київ, 2020. Вип. 20. С. 193–212.*
1197. Посохов С. И. «Фрагментация» как историографический диагноз // *Профессия – историк / отв. ред. О. В. Воробьева. 2-е изд. Москва, 2020. С. 152–177. (Сер. «Профессия – историк» / отв. ред. серии О. В. Воробьева ; вып. 1).*
1198. [Посохов С. І.] Діяльність вишівських музеїв у контексті позашкільля // *Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ, 2020. Розд. 4.5. С. 210–250.*
1199. Посохов С. І. Люди-епохи: учені-довгожителі та Каразинський // *Харків. ун-т. 2020. 15 верес.*
1200. Посохов С. І. І. Мечніков: епізоди з біографії // *Universitates = Университеты : Наука и просвещение / ХНУ им. В. Н. Каразина. Харьков, 2020. № 1. С. 13–15.*
1201. Посохов С. І. Музеї Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та позашкільна освіта: досвід, проблеми, перспективи // *Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доп. II Всеукр. наук-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 278–282.*
1202. Посохов С. І. Обличчям до світу: з історії міжнар. зв'язків Каразин. ун-ту // *Харків. ун-т. 2020. 28 січ.*

1203. Посохов С. І. Проблеми визначення «місцевих героїв» (на матеріалах харківських путівників другої половини ХІХ – початку ХХ ст.) // *Ab urbe condita: Урбаніст. простір Півден. України в останній третині ХVІІІ – першій половині ХХ ст.* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 250-й річниці м. Запоріжжя. Запоріжжя, 2020. С. 171–174.
1204. Посохов С. І. Проблеми теорії та практики історичної імагології: укр. вимір // *Ideology and polit. j.* 2020. No. 2 (16). Р. 7–29.
1205. Посохов С. І., Рачков Є. С. Колективний портрет очільників міста Харків (ХVІІІ – початок ХХІ ст.) // *Dzieje biurokracji. Lublin ; Toruń ; Włocławek*, 2020. Т. 11. S. 243–253.
1206. Посохов С. І., Рачков Є. С. У пошуках обличчя міста (передмова) // *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія.* 2020. Вип. 57. С. 11–12.
1207. Приймак В. В., Скирда В. В. Городище і курганне поховання біля с. Кошари (деякі уточнення до хронології та атрибуції) // *Іллінська Варвара Андріївна – видатна дослідниця Скіфії (до 100-річчя від дня народження) : Всеукр. археол. конф. : тези доп. / Ін-т археології НАН України ; ред. С. А. Скорий. Київ, 2020. С. 70–73.*
1208. Рачков Є. С. Технології баз даних у дослідженнях міської історії // *Ab urbe condita: Урбаніст. простір Півден. України в останній третині ХVІІІ – першій половині ХХ ст.* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 250-й річниці м. Запоріжжя. Запоріжжя, 2020. С. 93–97.
1209. Скирда В., Іськов І. Розвідки у Дергачівському районі 2018 р. // *Археологічні дослідження в Україні : 2019 / Ін-т археології НАН України. Київ, 2020. С. 299–302.*
1210. Скирда В. В. Початок вивчення старожитностей римської доби на Слобожанщині (ХІХ – перш. пол. ХХ ст.) // *Між Сходом та Заходом (= Inter Orientem et Occidentem) : ювіл. зб. до 65-річчя з дня народж. д-ра Ердмуте Шультце та 20-річчя Германо-Слов'янської археологічної експедиції / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; за ред. М. В. Любичева, К. В. Мизгіна. Харків, 2020. Т. 3. С. 352–375.*
1211. Скирда В. В., Скирда І. М. ХІІ Археологічний з'їзд на шпальтах газет і журналів // *Проблеми історії и археології України : тез. докл. ХІІ Междунар. науч. конф., посвящ. 215-летию Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразина (Харьков, нояб. 2020). Харьков, 2020. С. 73–74.*

1212. Скрижалі історії Харкова. Т. 1 / [уклад. О. І. Вовк, А. А. Козіна ... О. М. Янкул ; редкол. : С. М. Куделко (голов. ред.) та ін.]. Харків : Раритети України, 2020. 400 с.
1213. Скрижалі історії Харкова. Т. 2 / [уклад. Г. А. Бондаренко, О. І. Вовк ... О. М. Янкул ; редкол. : С. М. Куделко (голов. ред.) та ін.]. Харків : Раритети України, 2020. 372 с.
1214. Скрижалі історії Харкова. Т. 3 / [уклад. Г. А. Бондаренко, О. І. Вовк ... О. М. Янкул ; редкол. : О. М. Новак (голов. ред.), С. М. Куделко (заст. голов. ред.) та ін.]. Харків : Раритети України, 2020. 400 с.
1215. Шрамко І. Б. Зеркала из погребений VI в. до н. э. могильника Скоробор // FORUM OLBICUM III: до 70-річчя з дня народж. В. В. Крапівіної, 4–6 трав. 2020 р. / відп. за вип. О. І. Смирнов. Миколаїв, 2020. С. 124–125.
1216. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження некрополю скоробірів у 2019 р. // Археологічні дослідження Більського городища – 2019 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2020. С. 5–13.
1217. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження округи Більського городища // Археологічні дослідження в Україні : 2018 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2020. С. 168.
1218. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Дослідження поселення ранньоскіфського часу Лазьківські Ставки 1 // Археологічні дослідження в Україні : 2018 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2020. С. 169.
1219. Шрамко І. Б., Задніков С. А., Корост І. І. Захисні споруди Західного укріплення Більського городища: дослідження та інтерпретації // Феномен Більського городища – 2020 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2020. С. 22–70.
1220. Шрамко І. Б., Задніков С. А., Кушнір А. С. Дослідження ділянки валу на Західному в'їзді до Східного укріплення (розкоп 37) // Археологічні дослідження Більського городища – 2019 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2020. С. 95–110.
1221. Шрамко І. Б. Західне укріплення Більського городища: підсумки досліджень // Археологічні дослідження в Україні : 2018 / голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2020. С. 167–168.
1222. Шрамко І. Б. Металеві вироби з розкопок зольника 7 Західного Більського городища (дослідження П. Я. Гавриша) // Археологічні дослідження Більського городища – 2019 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2020. С. 231–265.

1223. Шрамко І. Б. Про один вид залізних знарядь Більського городища // Іллінська Варвара Андріївна – видатна дослідниця Скіфії (до 100-річчя від дня народження) : Всеукр. археол. конф. : тези доп. / Ін-т археології НАН України ; ред. С. А. Скорий. Київ, 2020. С. 83–85.
1224. Шрамко І. Б. Роботи Скіфської експедиції Харківського університету на Західному укріпленні Більського городища у 2019 р. // Археологічні дослідження Більського городища – 2019 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2020. С. 75–81.
1225. Янкул О. М. До питання про співвідношення загальноімперської та місцевої інформації в «Харьковском календаре» (на 1869–1917 pp.) // *Evropský filozofický a historický diskurz*. 2020. Vol. 6, Iss. 3. S. 59–64.
1226. Янкул О. М. До питання про типологізацію «Харьковского календаря» (на 1869–1917 pp.) як історичного джерела // Сучасне краєзнавство в міждисциплінарному вимірі (присвячується 175-річчю з дня народження І. Ю. Репіна) : матеріали XXXVII-ї Міжнар. краєзнав. конф. молодих учених. Харків, 2020. С. 67–69.
1227. Янкул О. М. З історії довідкових видань на Харківщині: «Харьковский календарь» (на 1869–1917 роки) // Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст. : зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. 2020. Вип. 6. С. 255–260.
1228. Янкул О. М. Наконечний Володимир Васильович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2020. Т. 22. С. 399 з фот.
1229. Янкул О. М. Наукові та науково-популярні матеріали у виданні «Харьковский календарь» (на 1871–1891 pp.) // Каразинські читання (історичні науки) : тези доп. 73-ї Міжнар. конф. (м. Харків, 24 квіт. 2020 р.). Харків, 2020. С. 102–103.
1230. Kiselyova Ju. The ethical aspects of historiographical criticism // *Między wolnością a zniewoleniem: wartości w historiografii polskiej i środkowoeurop. od końca XVIII po początki XXI wieku* / red. nauk. Barbara Klasa, Leonid Zaszkilniak. Gdańsk, 2020. S. 11–25.
1231. Kulikov V. Policies and practices against labor movement in the late Russian empire // *Corporate policing, yellow unionism, and strikebreaking, 1890–1930: in defence of freedom* / ed. Matteo Milan, Alessandro Saluppo. Routledge, 2020. P. 23–43.
1232. Posokhov S., Rachkov Ye. Kharkiv as a University City: the Evolution of Symbolic Space // *East / West : j. of Ukr. studies*. 2020. Vol. 7, N 1. P. 129–167.

1233. Rachkov Ye. Mitologia trzeciego semestru pracy. Symbole i obrzędy studenckich brygad budowlanych w ZSRS od początku lat sześćdziesiątych do końca lat osiemdziesiątych // Środowisko studenckie w krajach bloku sowieckiego 1945–1990. Wrocław ; Warszawa, 2020. S. 477–493.

2021

1234. Бердуга М. З. Сторінки мого життя: спогади і роздуми / відп. ред. С. І. Посохов. ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 112 с.
1235. «Буремні 90-ті»: надії та розчарування на шляху до модерності / В. Давидюк, І. Кривошея, В. Куліков, Т. Портнова, А. Харченко // Умань: (не)знані історії міста. Львів, 2021. С. 75–93.
1236. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 59 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 192 с.
- Зі змісту:* Особливості кооперації університетських музеїв в Україні / В. Ю. Іващенко. С. 7–22 ; Дуель у Російській імперії: закони та покарання / М. Мар'єнко. С. 42–70 ; Враження від книги / Ю. А. Кісельова. С. 169–174. Рец. на кн.: Из двух углов: отеч. историогр. процесс в оценке эмигрант. и совет. историков (1920–1930-е гг.) / В. Ю. Волошина, В. С. Груздинская, Д. М. Колеватов, В. П. Корзун. Омск, 2020. 336 с. ; Роздуми про життя / С. М. Куделко. С. 175–177. Рец. на кн.: Сторінки мого життя: спогади і роздуми / М. З. Бердуга ; [С. І. Посохов (відп. ред.) ; С. Б. Глибицька, А. О. Давидова, Ю. Ю. Полякова, В. В. Федоренко (уклад. бібліогр.)]. Харків, 2021. 112 с. ; «Урбанізм для всіх» / Є. С. Рачков. С. 182–188. Рец. на кн.: Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними / Річард Флорида ; пер. з англ. : Ірина Бондаренко. Київ, 2019. 320 с.
1237. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 60 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 160 с.
1238. Вовк О. І., Куделко С. М. Краєзнавча навчально-виробнича практика : навч.-метод. посіб. / [наук. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 123 с.
1239. Гончаренко О. П., Куделко С. М., Павлова О. Г. Теоретико-методологічні засади краєзнавства // Основи краєзнавства : підруч. для студентів закладів вищ. освіти / НАН України ; Нац. спілка

- краєзнавців України ; за ред. О. П. Реєнта. Вид. 2-ге, доп. Київ, 2021. С. 16–51.
1240. Гончаров Г. В., Каплін О. Д., Файер О. А. Збігнев Бжезінський і місце України у його геостратегічній концепції (1940–2017 рр.) // Грані : наук.-теорет. альм. 2021. Т. 24, № 12. С. 43–50.
1241. Иващенко В. Ю. Археографические особенности публикации источников личного происхождения // Актуальные проблемы источниковедения : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 23–24 апр. 2021 г. / Витеб. гос. ун-т ; [редкол. : А. Н. Дулов (отв. ред.) и др.]. Витебск, 2021. С. 79–82.
1242. Каплин А. Д., Гончаров Г. В. Создание сценария к кинофильму «Александр Невский» и М. Н. Тихомиров в контексте событий 1930-х гг. // Актуальные проблемы источниковедения : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 23–24 апр. 2021 г. / Витеб. гос. ун-т ; [редкол. : А. Н. Дулов (отв. ред.) и др.]. Витебск, 2021. С. 132–135.
1243. Каплин А. Д. По дороге домой. Харьков : Майдан, 2021. 232 с.
1244. Каплин О. Д., Гончаров Г. В. Енцикліка Папи Римського Франциска «*fratelli tutti*» («усі – брати») і актуальні смисли внутрішньої і зовнішньої політики ЄС // Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2021. С. 125–132.
1245. Киселева Ю. А., Посохов С. И. «Я был близок к отчаянию... спасла меня работа»: историограф. быт В. П. Бузескула в 1920-е гг. // *Laurea* : Исследования и материалы в честь на 80-та годишнина на доцент доктор Владимир Попов. Великотърново, 2021. С. 289–306.
1246. Куделко С. М. Неймер Юрій Львович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2021. Т. 23. С. 94 з фот.
1247. Куделко С. М., Павлова О. Г. Борис Андрійович Шрамко // Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст. : зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2021. Вип. 7. С. 4–5.
1248. Куделко С. М. Рецензія на серію нарисів М. Ручкіна-Онищенка // Берега. История фашистского расстрела 15–16 февраля 1943 года. Эпопея народной трагедии / Н. В. Ручкин-Онищенко. Харьков, 2021. С. 4.
1249. Куделко С. М. Рецензія на ювілейну книгу мистецтвознавця В. Д. Путятіна (до 80-річчя з дня народження) // Міська скульптура Харкова. Портрети майстрів / В. Д. Путятін. Харків, 2021. С. 4.

1250. Куделко С. М. Спілкування з минулим / [відп. ред. С. І. Посохов ; уклад. О. І. Вовк, О. Г. Павлова ; уклад. бібліограф. Г. В. Штан, С. Б. Глибицька]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 300 с.
Зі змісту: Сергій Михайлович Куделко: віхи біографії та творчі здобутки / С. І. Посохов. С. 8–11.
1251. Міхеевські читання. Вип. 2 / відп. ред. В. С. Аксьонов, В. В. Колода, В. В. Скірда. Харків : Майдан, 2021. 108 с.
Зі змісту: Новий катакомбний могильник на Харківщині / В. В. Скірда, І. В. Іськов. С. 79–91.
1252. От метеорита до крицы. Железо III – первой половины I тыс. до н. э. в Восточной Европе. Т. 1. Историография, База данных-1, начало новых исследований : кол. моногр. / М. Т. Кашуба, И. Б. Шрамко, М. А. Кулькова, Э. Ленхардт, С. А. Задников, Н. Л. Моргунова, А. М. Кульков, М. А. Стрельцов, М. Н. Ветрова ; отв. ред. М. Т. Кашуба, М. А. Кулькова. Санкт-Петербург ; Берлин : ИИМК РАН, 2021. 216 с.
1253. Павлова О. Г., Куделко С. М. Музейно-архівна виробнича практика студентів історичних факультетів університетів : навч.-метод. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 136 с.
1254. Павлова О. Г. Личные письма как источник по изучению социальных связей деятелей культуры второй половины XX века (на примере переписки музееведа и педагога А. Ф. Лунева) // Актуальные проблемы источниковедения : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 23–24 апр. 2021 г. / Витеб. гос. ун-т ; [редкол. : А. Н. Дулов (отв. ред.) и др.]. Витебск, 2021. С. 384–386.
1255. Павлова О. Г. 100-річний ювілей А. Ф. Луньова: підсумки та завдання вивчення музейно-пед. спадщини // Тези доп. до XXV Міжнар. наук. конф. «Слобожанські читання» / Харків. наук.-метод. центр охорони культур. спадщини. Харків, 2021. С. 79–80.
1256. Посохов С. И. Остров Мартемьянова : мемориал. эссе // Ветераны римской армии – магистраты и жрецы в Нижней Мёзии : монография / А. П. Мартемьянов ; Алексей Павлович Мартемьянов : биобиблиография, интервью, воспоминания / [ред. С. Д. Литовченко]. Харьков, 2021. С. 199–206.
1257. Посохов С. І. Політика (не)довіри в системі «школа – заклад вищої освіти»: сторінки історії та сучасність // Абітурієнтське середовище періоду глокалізації: шляхи формування та тенденції розвитку : матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2021. С. 22–25.

1258. Посохов С. І. Путеводитель как историографический источник // Актуальные проблемы источниковедения : материалы VI Международ. науч.-практ. конф., Витебск, 23–24 апр. 2021 г. / Витеб. гос. ун-т ; [редкол. : А. Н. Дулов (отв. ред.) и др.]. Витебск, 2021. С. 117–119.
1259. Посохов С. І. «Харків в дзеркалі світової літератури»: погляд історика // Істориографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Доля історичного пізнання та долі істориків. Дніпро, 2021. С. 49–72.
1260. Премія імені А. Ф. Луньова Міжнародної краєзнавчої конференції молодих вчених Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2004–2020). Друге вид., доп. / упоряд. О. Г. Павлова. Харків, 2021. 12 с.
1261. «Прошу не отказать...»: звернення до влади вчених-гуманітаріїв Харків. ун-ту та членів їхніх родин на початку 1920-х рр. / [уклад. Ю. А. Кісельова, ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 116 с. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; зошит 7).
1262. Рачков Є. С. Архивы и музеи истории университетов Украины в советский период: идеологич. диктат и корпоратив. нормы // *Archiwa polskie i sowieckie w realiach systemu komunistycznego* / red. Janusz Łosowski, Mirosław Szumiło / Inst. pamięci narodowej. Warszawa, 2021. 352 s.
1263. Скирда В. В. Зміна поколінь у харківській археології (др. пол. 40-х – поч. 60-х років ХХ ст.) // Тези доп. до XXV Міжнар. наук. конф. «Слобожанські читання». Харків, 2021. С. 34–35.
1264. Скирда В. В., Скирда І. М. Археологічні дослідження Євгена Трифільєва й Олександра Покровського // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2021. Вип. 25. С. 288–298.
1265. У пошуках обличчя міста : Практики саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу / заг. ред. В. Кравченка, С. Посохова. Харків : Точка, 2021. 564 с.
Зі змісту: Передмова / В. Кравченко, С. Посохов. С. 6–7 ; Вступ / С. Посохов. С. 8–17 ; Метафори як засіб репрезентації міста в путівниках по Харкову / С. Посохов. С. 183–201 ; Пам'ятники історичним діячам: основні тедненції комеморації в Харкові / Ю. Кісельова. С. 253–269 ; Особистості в мережі топонімів Харкова / С. Куделко. С. 269–279 ; ТОП-особи харківського локусу (на

- матеріалах путівників по місту) / С. Посохов. С. 293–312 ; Міські «предмети гордості» на видових листівках, конвертах, марках і монетах / О. Гела. С. 263–380 ; Монументальна комеморація в Харкові: символічні значення / Ю. Кісельова. С. 380–398 ; Когерентність символічних і ритуальних практик пострадянських міст / Є. Рачков. С. 429–447.
1266. Усадьба раннескифского времени Западного Бельского городища / И. Б. Шрамко, И. А. Снитко, С. А. Задников, А. А. Маляревская // *Stratum plus*. 2021. № 3. С. 357–397.
1267. Борис Андрійович Шрамко: сторінки біографії, підсумки досліджень, спогади про вченого / відп. ред. С. І. Посохов. Харків ; Котельва : ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Майдан, 2021. 276 с.
Зі змісту: Вступне слово / С. І. Посохов. С. 5 ; Шляхами війни / І. Б. Шрамко. С. 25–31 ; Перші кроки Бориса Шрамка в науці / І. Б. Шрамко. С. 32–37 ; Исследования Б. А. Шрамко археологических памятников на новостройках Харьковской области / Ю. В. Буйнов. С. 50–54 ; Средневековые памятники в исследованиях Б. А. Шрамко / В. В. Скирда. С. 110–120 ; Б. А. Шрамко – исследователь Бельского городища / И. Б. Шрамко. С. 141–151 ; Слово об учителе / Ю. В. Буйнов. С. 167–169 ; Профессор Б. А. Шрамко как преподаватель / С. Куделко. С. 191–192 ; Йому підвладні роки та століття / С. І. Посохов, Ю. В. Буйнов. С. 199–200 ; Документи. Борис Андрійович Шрамко – професор Харківського університету / підгот. до друку О. Г. Павлова. С. 255–274.
1268. Шрамко І. Б. Дослідження Західного укріплення Більського городища експедицією Каразінського університету у 2020 році // Археологічні дослідження Більського городища – 2020 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2021. С. 67–76.
1269. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Нові дослідження курганного могильника Скоробір (ур. 6-те поле) // Археологічні дослідження Більського городища – 2020 / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2021. С. 7–15.
1270. Kulikov V., Skubii I. Overview of business archives in Ukraine // *Business archives in International comparison. Section on Business Archives* / ed. by Alison Turton ; Intern. council on archives. 3rd ed. Paris, 2021. P. 109–112.
1271. Rachkov Ye. Symbolic and ritual practices in the post-soviet urban world : Symbolic space and festivity in the cities of Eastern and Southern Ukraine, 1990s–2010s. // *Colloquia humanistica*. 2021.

- Iss. 10. Art. 2521. DOI: <https://doi.org/10.11649/ch.2521> (retrieved: 28.09.2023).
1272. Shramko I. Bilsk (Belsk) City-site – the largest fortified settlement of Scythia // *Ancient West & East*. 2021. Vol. 20. P. 171–218.
1273. Shramko I. Research of Skorobir cemetery Karazin University in 2020 // XXXVI Lubelska konf. «Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białorusi i Ukrainie», 26–27 maja 2021 roku / Inst. archeologii Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ; Muzeum narodowe w Lublinie ; ed. M. Stasiak-Cyran, S. Sadowski. Lublin, 2021. P. 35.
1274. Shramko I., Zadnikov S. The Bilsk fortified settlement and the Hallstatt world // *Śląskie sprawozdania archeologiczne*. 2021. T. 63. S. 123–148.
1275. Slavic scholar and educator Pyotr Bezsonov (1827–1898): A Life and Legacy / Alexander Kaplin, Olha Honcharova, Valentyna Hlushych, Halyna Marykivska, Viktoriia Budianska, Svitlana Lavinda // *Acad. j. of Interdisciplinary studies*. 2021. Vol. 10, Iss. 3. P. 134–142.
1276. Zadnikov S., Shramko I. Greek pottery 7–6 centuries BC on Bilsk fortified settlement // *Connecting the ancient world West and East*. Leuven, 2021. P. 878–892.

2022

1277. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 61 / [відп. ред. С. І. Посохов]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 292 с.
- Зі змісту*: Exploring the face of the city / S. Posokhov. С. 10–28 ; «Класичні», «істинні» слов'янофіли і слов'янофільство у спадщині, тлумачінні і розумінні російських емігрантів (1920-ті рр.) / О. Каплін, Г. Гончаров. С. 219–242 ; Сучасні напрями в економічній та бізнесовій історії: аналіз найвпливовіших статей за 2016–2020 рр. / В. Куліков, І. Скубій. С. 243–267.
1278. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 62 / [відп. ред. С. І. Посохов ; ред. вип. Є. С. Рачков]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 271 с.
- Зі змісту*: Місто і війна (передмова) / С. Посохов, Є. Рачков. С. 9–10 ; Знищення, збереження та переосмислення міської культурної спадщини України під час російсько-української війни / Є. Рачков. С. 12–48 ; Монументальні місця пам'яті в умовах війни: практики медійної репрезентації / Ю. Кісельова.

- С. 86–112 ; Музей археології Каразінського університету в умовах війни: виклики та відповіді / І. Шрамко. С. 232–247.
1279. Гольдін Микола Сергійович : бібліогр. покажч. / [уклад. О. Г. Павлова ; наук. ред. С. І. Посохов ; авт. вступ. ст. С. І. Посохов, О. Г. Павлова ; уклад. бібліогр. С. Р. Марченко]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 22 с.
1280. Х Луньовські читання. Вип. 6. Музей в епоху глобальних трансформацій: проблеми і перспективи (до 100-річчя від дня народж. А. Ф. Луньова) : матеріали наук.-практ. семінару, 29 берез. 2019 р. / [уклад. О. Г. Павлова ; ред. С. І. Посохов ; відп. ред. О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 104 с.
- Зі змісту:* Передмова / О. Г. Павлова. С. 3–4 ; Луньов Афанасій Федорович: життєві стежки – подарунок долі чи випробування? : (До 100-річчя від дня народження) / О. Г. Павлова. С. 61–67 ; До 100-річчя від дня народження А. Ф. Луньова. Листи до А. Ф. Луньова (з неопублікованого) / О. Г. Павлова. С. 80–89 ; Документи з особової справи А. Ф. Луньова (архів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна) / О. Г. Павлова. С. 89–93.
1281. Задніков С. А. Шрамко І. Б. До питання про архітектуру захисних споруд Східного укріплення Більського городища // Археологія і давня історія України. 2022. Вип. 1 (42). С. 203–233.
1282. Задніков С. А., Шрамко І. Б., Коротя О. В. Оновлений план розташування зольників у межах Західного укріплення Більського городища // Феномен Більського городища – 2022 : До 85-річчя від дня народж. відомої археологині, д-ра іст. наук Алли Моруженко (1937–1991) / відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2022. С. 81–115.
1283. Каплін О. Д., Гончаров Г. В. «Класичні», «істинні» слов'янофіли і слов'янофільство у спадщині, тлумаченні і розумінні російських емігрантів (1920-ті рр.) // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія. 2022. Вип. 61. С. 219–224.
1284. Кісельова Ю. А. Емоційна самопрезентація автобіографічних текстів істориків ХІХ ст. // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Доля іст. пізнання та долі істориків : [кол. моногр.]. Дніпро, 2022. С. 106–120.
1285. Кравченко В. В., Посохов С. І. (Пере)винайдення мультикультуралізму в Україні: моделі, практики та дискурси : Передмова // Ideology and politics j. 2022. Iss. 2 (21). P. 4–7.

1286. Куделко С. М. *Iniuriarum remedium est oblivio* // Наука і наукознавство. 2022. № 3 (117). С. 139–141. Рец. на кн.: Астрономічні дослідження в Харкові наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст. / М. А. Балишев. Київ : Наук. думка, 2022. 560 с.
1287. Куделко С. М. *Окладной Георгій Михайлович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 267–268 з фот.
1288. Куделко С. М., Янкул О. *Передмова* // Протоколи засідань Громадської комісії з найменувань вулиць при відділі культури Харківського міськвиконкому (1988–1990 рр.) / уклад. О. С. Новак ; голов. ред. С. І. Посохов. Харків, 2022. С. 4–5.
1289. ХІ–ХІІ Луньовські читання. Вип. 7. *Музейні будівлі та примузейний простір : матеріали наук.-практ. семінару, 25 берез. 2021 р.* / [уклад. О. Г. Павлова ; ред. С. І. Посохов ; відп. ред. О. Г. Павлова]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 168 с.
Зі змісту: Передмова / О. Г. Павлова. С. 3–4 ; Музейна будівля Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова / О. Г. Павлова. С. 96–103.
1290. Павлова О. Г. *Луньов Афанасій Федорович: життєві стежки – подарунок долі чи випробування? : (До 100-річчя від дня народження) // Х Луньовські читання.* Харків, 2022. Вип. 6: Музей в епоху глобальних трансформацій: проблеми і перспективи (до 100-річчя від дня народження А. Ф. Луньова) : матеріали наук.-практ. семінару, 29 берез. 2019 р. / уклад. О. Г. Павлова ; ред. С. І. Посохов. С. 61–67.
1291. Павлова О. Г. *Овчарук Олександр Іванович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 115 : іл.
1292. Павлова О. Г. *Огнівцев Микола Петрович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 132 : іл.
1293. Павлова О. Г. *Олемпійук-Винникова Валентина Геннадіївна* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 341–342 : іл.
1294. Павлова О. Г. *Олефір Олександр Миколайович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 357 : іл.
1295. Павлова О. Г. *Оруджев Рашид Елдарович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 716 : іл.
1296. Посохов С. І. *Історична легітимація як напрям діяльності національно-культурних товариств (на матеріалах великих міст Південно-Східної України)* // *Ideology and politics j.* 2022. Iss. 2 (21). Р. 57–88.
1297. Посохов С. І. *Оболенський Іван Михайлович* // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2022. Т. 24. С. 39 з портр.

1298. Посохов С. І. Про автора та цю книгу // Студентський рух в Харківському університеті напередодні та в період Першої російської революції (1895–1907 рр.) / В. І. Астахов ; Нар. укр. акад. Харків, 2022. С. 3–16.
1299. Посохов С. І. Университеты Российской империи в украинской историографии // J. of modern Russ. history and historiography. 2022. Vol. 15. P. 223–241.
1300. Посохов С. І. «Харків в дзеркалі світової літератури»: погляд історика // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : Доля іст. пізнання та долі істориків. Дніпро, 2022. С. 65–85.
1301. Початок шляху до Нюрнберга. Харківський судовий процес (15–18 грудня 1943 року) : зб. док. і матеріалів / упоряд., авт. передм. та комент. В. М. Яковлев ; голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 316 с. : іл. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; зошит 9).
1302. Протоколи засідань Громадської комісії з найменувань вулиць при відділі культури Харківського міськвиконкому (1988–1990 рр.) / уклад. О. С. Новак ; голов. ред. С. І. Посохов. Харків : ФОП Бровін О. В., 2022. 124 с. : іл. (Сер. «Джерелознавчі зошити» ; зошит 10).
1303. Рачков Є. С. Бунтівне право на місто, або Як урбаністична криза структурує соціальні відносини та змінює міський простір // Ideology and politics j. 2022. Iss. 2 (21). P. 152–161. Рец. на кн.: Бунтівні міста. Від права на місто до міської революції / Девід Гарві. Київ : Медуза, 2021. 295 с.
1304. Скирда В., Іськов І. Дослідження пам'яток салтівської культури на Харківщині // Археологічні дослідження України : 2021 / Ін-т археології НАН України. Київ, 2022. С. 158–159.
1305. Скирда В., Іськов І. Дослідження Середньовічної експедиції ХНУ ім. В. Н. Каразіна // Археологічні дослідження в Україні : 2020 / Ін-т археології НАН України ; голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2022. С. 289–291.
1306. Скирда В., Іськов І. Роботи Середньовічної експедиції Харківського університету ім. В. Н. Каразіна в 2019 році // Археологічні дослідження в Україні : 2020 / Ін-т археології НАН України ; голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2022. С. 291–293.
1307. Шрамко І., Задніков С. Дослідження Більського археологічного комплексу Харківським університетом // Археологічні

- дослідження в Україні : 2020 / Ін-т археології НАН України ; голов. ред. Ю. В. Болтрик. Київ, 2022. С. 232–234.
1308. Шрамко І., Задніков С., Снітко І. Досвід архітектурної реконструкції житлових об'єктів скіфського часу за матеріалами розкопок 1959–1960 рр. на Більському городищі // Матеріали 77-ї наук.-техн. конф. Харківського національного університету будівництва та архітектури : тези доп., 15–16 листоп. 2022 р. / Харків. нац. ун-ту буд-ва та архітектури. Харків, 2022. С. 13–14.
1309. Ideology and politics journal. 2022. Iss. 2 (21) / ed. Volodymyr Kravchenko, Sergiy Posokhov. Milan, 2022. 167 p. URL: <https://www.ideopol.org/category/archive/page/2/> (retrieved: 10.01.2024).
1310. Kiselyova Yu. «Biohistoriographical» dissertations in Ukraine since independence. A quantitative approach // Res historica. 2022. No. 54. S. 2–22.
1311. Magier D., Posokhov S. Crossing the Rubicon in archival sciences. Redefining the scope of state archivists in the 21st century Poland (with Ukrainian reflection) // Historia i świat. 2022. T. 11. S. 291–309.
1312. Population history of Ukraine / L. Saag, O. Utevska, S. Zadnikov, I. Shramko, M. Järve, C. L. Scheib, K. Anastasiadou, M. Kelly, M. Williams, A. Gilardet, P. Skoglund, M. Thomas // Reconstructing the human past: using ancient and modern genomics : EMBO/EMBL symp. : abstr. of papers., 13–16 Sept. 2022, Heidelberg / EMBL Advanced Training Centre. Heidelberg, 2022. P. 109.
1313. Shramko I., Tarasenko M. Egyptian imports of 6th century BC in the materials of forest-steppe Scythia // Shodoznavstvo (The Oriental Studies). 2022. No. 89. P. 139–180.
1314. Shramko I., Zadnikov S. Female burials with gold jewellery in forest-steppe Scythia // Seventh intern. Congr. on Black Sea antiquities : The Black Sea: hub of peoples and cultures (8th century BC–5th/6th century AD) : Dedicated to the memory of prof. Alexandru Avram : abstr. of papers (Thessaloniki, 26–30 Sept. 2022) / The Intern. Hellenic univ. (Thessaloniki). Thessaloniki, 2022. P. 98–99.
1315. Shramko I., Zadnikov S. The results of research of the Bilsk hillfort in 2021 // XXXVII lubelska konf. «Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białorusi i Ukrainie», 7–8 list. 2022 r. : streszc. wystąpięń. Lublin, 2022. P. 39.
1316. Vovk O., Kudelko S. Local history practice in the system of bachelors-historians training: experience and prospects // J. of curriculum and teaching. 2022. Vol. 11, No. 1. P. 129–141.

1317. Vovk O., Kudelko S. Memorial plaques in urban space of East-European cities: case of Kharkiv // 8th Intern. e-conf. on studies in humanities and social sciences : conf. proc., 28 June 2022, Belgrade. URL: <https://www.centerprode.com/conferences/8LeCSHSS/coas.e-conf.08.02019v.pdf> (retrieved: 30.09.2023).
1318. Zadnikov S., Shramko I. Greek pottery 7th–6th centuries BC on Bilsk fortified settlement // Connecting the Ancient World West and East : Studies presented to prof. Gocha R. Tsetskhladze / ed. J. Boardman, J. Hargrave, A. Avram, A. Podossinov. Leuven, 2022. Vol. 1. P. 877–892.
1319. Zadnikov S., Shramko I. Rhodian amphora from Lutishche and the question of the Greek imports of the Hellenistic period in the forest-steppe Scythia // Manufacturers and markets : The contributions of Hellenistic pottery to economies large and small : proc. of the 4th conf. of IARPotHP, Athens, Nov. 2019, 11th–14th. Wien ; Verlag, 2022. Vol. 4. P. 813–822.

2023

1320. Вибрані цитати, максими і афоризми вихованців, викладачів та почесних членів Харківського університету / [уклад. О. І. Вовк, С. М. Куделко, С. О. Синюрка, О. М. Янкул ; пер. С. Г. Бутко, Г. А. Губарева, О. М. Гурова [та ін.] ; вступ. сл. Т. Є. Кагановської]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. 196 с.
1321. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. Вип. 63 / [відп. ред. С. І. Посохов ; ред. вип. Є. С. Рачков]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. 224 с. URL: <https://periodicals.karazin.ua/history/issue/view/1337> (дата звернення: 10.01.2024).
1322. Марин Дринов : писма, телеграми, докл. зап. 1859–1905 гг. / сост. Д. Христов, Л. Соленкова, М. Левакова-Мучинова, П. Божинов, В. Иващенко, С. Посохов. София : Изд-во на БАН «Проф. Марин Дринов», 2023. 925 с. Болгар. мовою.
1323. Іващенко В. Ю. Образки на маргінесах: жінки в автобіографіях учених другої половини ХІХ – початку ХХ століття // Жіночі виміри минулого: уявлення, досвіди, репрезентації : [кол. моногр.] / за наук. ред. О. Кісь ; Ін-т народознавства НАН України, Центр міської історії. Львів, 2023. С. 20–35.
1324. Каплін О. Д. Жак Атталі: «Хвилі майбутнього» і сучасний контекст // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія. 2023. Вип. 63. С. 202–208.

1325. Кісельова Ю. А. Біографічні дисертації українських історіографів (1991–2021) крізь призму кількісних методів дослідження // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica. Київ, 2023. Вип. 24. С. 174–195.
1326. Кісельова Ю. А. Доленосний вибір Андрея Шептицького : [рецензія] // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Історія. 2023. Вип. 64. С. 210–216. Рец. на кн.: Два світи : Проблема нац. ідентифікації Андрея Шептицького в 1865–1914 роках / Магдалена Новак. Львів : Свічадо, 2023. 640 с.
1327. Куделко С. М. Посохова Людмила Юріївна // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2023. Т. 25. URL: <https://esu.com.ua/article-880495> (дата звернення: 2.01.2024).
1328. Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук. ст. Число 52 / голов. ред. С. М. Куделко. Харків : Курсор, 2023. 212 с. ; Число 53 / голов. ред. С. М. Куделко. Харків : Курсор, 2023. 216 с., 160 іл.
1329. Мистецька стилістика, техніка та змістовність за доби раннього заліза Євразії / С. Задніков, В. Панковський, І. Шрамко, Л. Бабенко, Г. Базарбаєва, М. Бандрівський, А. Бейсенов, М. Білик, Г. Вертієнко, Г. Джумабекова, Л. Клочко, Р. Литвиненко, О. Могилов, М. Трейстер, О. Фіалко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Майдан ; Котельва : Іст.-культур. заповідник «Більський», 2023. 284 с.
1330. Павлова О. Г. Петровський Володимир Володимирович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2023. Т. 25. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file?id=880166.pdf> (дата звернення: 2.01.2024).
1331. Павлова О. Г. Попов Георгій Миколайович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2023. Т. 25. URL: <https://esu.com.ua/article-880222> (дата звернення: 2.01.2024).
1332. Павлова О. Г. Специфіка сприйняття міського простору художниками Харкова // Тези доп. учасників XXVII Міжнар. наук. конф. «Слобожанські читання». Харків, 2023. С. 75–77.
1333. Посохов С. И. Протоколы заседаний Совета Харьковского университета 1860-х – начала 1880-х годов как исторический источник // Res historica. 2023. № 55. S. 483–498.
1334. Посохов С. І. Історія університету як бренд: критичні нотатки // Привабливість навчального закладу: складові та тренди : матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 10 лют. 2023 р. / Ін-т вищої освіти НАПН України ; Харків. гуманіт. ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. Харків, 2023. С. 19–23.
Те саме // Новий колегіум. 2023. № 3 (111). С. 12–15.

1335. Посохов С. І. Передмова // Харківський університет (1941–1945 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / [уклад. О. І. Вовк, В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, С. М. Куделко, Є. С. Рачков, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, О. М. Янкул ; вступ. ст. С. І. Посохов ; наук. ред. В. Ю. Іващенко, С. І. Посохов]. Харків, 2023. С. 5–12.
1336. Скирда В. В. Исследования грунтовых погребений Салтовской культуры // Сборник в чест на 70-годовщина на проф. д-р Борис Д. Борисов. София, 2023. С. 161–168.
1337. Скирда В. В. Борис Шрамко – дослідник широкого хронологічного діапазону (до 100-річчя з дня народження) // Археологія. 2023. № 1. С. 134–141.
1338. Харківський університет (1941–1945 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / [уклад. О. І. Вовк, В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, С. М. Куделко, Є. С. Рачков, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, О. М. Янкул ; вступ. ст. С. І. Посохов ; наук. ред. В. Ю. Іващенко, С. І. Посохов]. Харків : Майдан, 2023. 514 с.
1339. Шрамко І. Б. Дослідження Західного укріплення Більського городища експедицією Каразінського університету в 2021 році // Археологічні дослідження Більського городища 2021–2022 рр. / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК ; відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2023. С. 33–41.
1340. Шрамко І. Б., Задніков С. А. Археологічні дослідження курганного могильника Скоробір // Археологічні дослідження Більського городища 2021–2022 рр. / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК ; відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2023. С. 12–20.
1341. Шрамко І. Б. Курган 1/2021 некрополю Скоробір в окрузі Більського городища // Археологія і давня історія України. 2023. Вип. 2 (47). С. 174–189.
1342. Шрамко І. Б. Мідний казан ранньоскіфського часу з округи Більського городища // Археологія. 2023. № 4. С. 104–126.
1343. Шрамко І. Б. Рідкісний артефакт серед нових поповнень фондів ІКЗ «Більськ» // Археологічні дослідження Більського городища 2021–2022 рр. / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК ; відп. ред. І. І. Корост. Київ ; Котельва, 2023. С. 214–221.
1344. Analysis of vitreous beads from the Iron Age site of Bilsk hillfort (Ukraine): an insight into glass-making technology and trade networks / O. Yatsuk, S. Molinaro, P. Davit, A. Kolesnychenko, S. Zadnikov, I. Shramko, L. C. Giannossa, A. Mangone, G. Berruto,

- R. Giustetto, M. Gulmini // *TECHNART2023 : Non-destructive and microanalytical techniques in art and cultural heritage : book of abstr.*, Lisboa, 7th–12th May 2023 / Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências e Tecnologia. Lisbon (Portugal), 2023. P 415.
1345. Genetic and social diversity in Iron Age Scythian communities of Eastern Europe / O. Utevskaja, I. Shramko, S. Zadnikov, L. Saag, A. Kushniarevich, K. Tambets // *Biologija (Biology)*. 2023. Vol. 69, No. 1. P. 114.
1346. Vasili Nazarovici Karazin : biobibliografie / Inst. patrimoniului cultural ; [alcăt. Esfir Berkovici, Lazar Gurevici, Olga Vovk et al. ; colegiul de red. : Sergiy Posokhov (red.-șef) [et al.] ; red. bibliogr. Svetlana Glibițka ; trad. Nadia Cerkașina [et al.] ; art. introd. Olga Vovk. Chișinău (Moldova) : Lexon-Prim, 2023. 275 p. Румун., укр., болг., рос., англ. мовами.
1347. Latawiec K., Kiselyova Yu. Funkcjonowanie administracji celnej z Królestwa Polskiego w Rosji w latach 1914–1917 (do upadku monarchii Romanowów) // *Przegląd nauk historycznych*. 2023. T. 22, Nr 1. S. 107–133.
1348. Posokhov S. In Search of 'Your Own' 19th Century // *Wschodni roc. humanistyczny*. 2023. T. 20, No 3. S. 9–20.
1349. Protsenko M. V., Kudelko S. M. Jāņa Endzelīna dzīve un darbs Harkivā (1909–1920) // *Endzelīns. Language. Time : Intern. sci. conf. to commemorate the 150th anniversary of acad. Jānis Endzelīns / Univ. of Helsinki. Helsinki, 2023. C. 60–61. Латис. мовою.*
1350. Rachkov Ye. Urban cultural heritage endangered by the Russo-Ukrainian war // *Forum for Ukrainian Studies*. 12 Jan. 2023. URL: <https://ukrainian-studies.ca/2023/01/12/urban-cultural-heritage-endangered-by-the-russo-ukrainian-war/> (retrieved: 2.01.2024).
1351. Shramko I. Early Scythian metalware from the territory of Forest-Steppe Scythia // XXXVIII lubelska konf. badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białorusi i Ukrainie, 7–8 list. 2022 r. : streszcz. wystąpień. Lublin, 2023. P. 41.
1352. *Wschodni rocznik humanistyczny*. T. 20, No 3 / pod red. Sierhieja Posochowa. Lublin : Libra, 2023. 274 c.
1353. Zadnikov S., Shramko I. Early Greek pottery in the context of settlements and burials: Northern Black Sea region // *Tios/Tie-ion on the Southern Black Sea in the Broader Context of Pontic Archaeology / ed. G. R. Tssetskhladze, S. Yildirim. Oxford, 2023. P. 237–272.*

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Август, імп. (574)
Аверін В. Г. (771)
Аверкий (Таушев), архиеп. 534
Авксентьева О. О. 225
Агафангел (Соловьев А. Ф.) (384)
Агібалов В. І. (771)
Аделунг Ф. П. (771)
Айвазов И. Г. (384)
Айвазовський І. К. (771)
Айзеншток І. Я. (825)
Аксаков И. С. (384)
Аксаков К. С. (157), 347
Аксенов (Аксѣонов) В. С. 623, 1160, 1251
Акуленко В. В. (11, 771)
Алеврас Е. Н. 894
Александров В. В. 426, 771
Александров (Александрів) В. С. (11, 771)
Александр (Петровский А. Ф.) (384)
Алексеевко М. М. (11, 771)
Алексій (Дородницін А. Я.) (384)
Алферов А. Н. (Алфѣоров А. М.) (384, 771)
Алчевські (771)
Альошин П. Ф. (771)
Альперин Э. Г. 116, 264
Альперн Д. О. (11, 771)
Амвросій (Ключарев А. И.) (384)
Андреев А. Ю. 457, (465), 475, 590, 696, 753
Андрей (Шептицький), митроп. (1326)
Андрієнко (Андрієнко) В. П. (989, 1138)
Андріолетті І. І. (1192)
Анеп В. К. (771)
Антоній (Храповицький А. П.), Антоній (Храповицький О. П.), прот. (384, 572, 771)
Антонов А. Л. 34
Антонов Ф. Д. (384)
Антонов-Дружинін П. П. (771)
Антонова В. Р. 1040, 1051, 1112
Антощенко А. В. 1095
Анфимов Я. А. (279, 384)
Аполлос (Терешкевич Т. И.) (384)
Арістов В. М. (771)
Арсеній (Брянцев Я. Д.) (384)
Арсеній (Жадановский А. И.) (384)
Арсеній (Чаговец Чаговец?) А. Л.) (384)
Асеев М. М. (11, 771)
Астахов В. В. 822, 844, 1003
Астахов В. И. (В. І.) (231, 329, 1003, 1046), 1298
Астахова В. И. (771), (822, 844), 859, 922
Астахова Е. В. (К. В.) 26, 140, 194, 771, 822, 844, 1032, 1180, 1194
Атталі Ж. (1324)
Афанасьев В. А. (771)
Ахматов О. П. (771)
Бабай П. М. 1047
Бабенко В. О. (771)
Бабенко В. В. 1076

- Бабенко Л. И. 93, 1329
 Бабецький Ю. М. (771)
 Багалеї Д. І. – див.: Багалій Д. І.
 Багалеї О. Ю. 491
 Багалій Д. І. (48, 164), 491, (565, 771, 948)
 Багмут І. А. (771)
 Бажан М. П. (771)
 Базарбаєва Г. 1329
 Байназаров А. М. 524
 Бакиров (Бакіров) В. С. 11, 72, 212, 234, 245, 397, 503, 679, 815, 835, 852, 856, 875, (923), 969, 982, 1040, 1047, 1084, 1088, 1114, 1161, 1167, 1179
 Бакуменко Д. О. (11, 771)
 Балишев (Бальшев) М. А. 129, 1286
 Бандрівський М. 1329
 Бандурка А. М. 536
 Бандуровський А. В. 87
 Бар'яхтар В. Г. (11)
 Баткин Л. М. (931)
 Бауман З. (147)
 Бахтін І. І. (771)
 Баш Я. В. (11)
 Бедзик Д. І. (11, 771)
 Бездітко А. П. (771)
 Бездрабко В. В. 211
 Безклубенко С. Д. 358
 Безрукова Т. М. (Т. Н.) (560), 771, (942)
 Безсонов П. А. 398, (555, 557, 1046, 1275)
 Безхутрий Ю. М. 815, 835, 1047
 Бейдин Г. В. 193, 785, 829
 Бейсенов А. 1329
 Бекетов Андр. Мик. (771)
 Бекетов Олекс. Мик. (771)
 Беклемішев В. О. (771)
 Белен-де-Баллю Я. Я. (475)
 Белецький А.І. (495)
 Белогуб А. Л. 296
 Белозеров И. В. 1187
 Бердута М. З. 3, 85, 165, 878, 995, 1234, (1236)
 Березюк Н. М. 141, 196, 265, (847), 856, 1073
 Берестнев С. И. 623, 800
 Беркос М. А. (771)
 Бернес М. Н. (771)
 Бессонов С. С. 388
 Бессуднов А. Н. 199, 200
 Бецький І. Є. (771)
 Белозорова О. М. 939
 Беседін С. Ф. 771
 Бжезіньський З. (1240)
 Биков Л. Ф. (771)
 Биков П. В. (11)
 Бикова С. О. 1112
 Биц-Лубенский И. М. (384)
 Біблик В. В. (771)
 Білецький О. І. (11, 771)
 Білик М. 1329
 Білоус Д. Г. (11, 771)
 Білоцерківський В. Я. (1074, 1162)
 Блакитний (Еллан-Блакитний) В. М. (771)
 Боброва М. И. (М. І.) 266, 711, 969
 Богатиков Ю. Й. (771)
 Богданов (Малиновський) О. О. (11, 771)
 Богдашина О. М. 631, 1074, 1162, 1163
 Боголюбов О. М. (11, 771)
 Божинов П. 1322
 Божко (Григор'єва) М. В. 67
 Бойко Ю. М. 971
 Бойко-Гагарин А. С. 696
 Болебрух А. Г. 86
 Болтрик Ю. В. 861, 862, 938, 1056, 1059, 1139, 1140, 1146, 1217, 1218, 1221, 1305–1307
 Бондаренко А. А. – див.:
 Бондаренко Ганна Анат.
 Бондаренко В. А. 1, 199, 771, 1236

- Бондаренко В. Л. 199, 211, 467, 771, 1236
Бондаренко Ганна Анат. 458–460, 535, 537, 538, 539, 611–614, 666, 771, 787, 790, 1075, 1213, 1214, 1236
 Бондаренко Гр. Антон. (771)
 Бондаренко Є. В. (771)
 Бондаренко І. (1236)
 Бондаренко М. І. 28, 83
Бондаренко С. К. 461, 462, 465, 535, 540–543, 684, 771, 788
 Борисенко О. А. (11)
 Борисов Б. Д. (929, 1336)
 Борисов В. Т. (771)
 Борисюк М. Д. (771)
 Борман Г. М. (771)
 Боровиковський Л. І. (11, 771)
 Борткевич С. Э. (919)
 Бочаров М. І. 931
 Бразоли (384)
 Брандейс Г. В. (475)
 Брауде С. Я. (11)
 Бродович І. А. (384)
 Бронзов-Єгоров І. Л. (771)
 Бронський А. В. (11)
 Брюховецький І. М. (3)
 Бугаєць А. О. (771)
 Бугримова І. М. (771)
 Бузескул В. П. (267, 300, 333, 353, 551, 684, 931, 948, 1245)
Буйнов Ю. В. 4–7, 12, 87–95, 101, 142–145, 147, 211, 236, 267, 268, 270, 324, 336–339, 369, 370, 399–402, 425, 428, 463, 465, 467, 468, 503, 544, 545, 600, 615, (680), 708, 789, 790, 876, 877, 943, 944, 986–993, (1164), 1267
 Буйнова Н. І. 399
 Буланкин И. Н. (1)
 Булаховський Л. А. (11, 771)
 Буллер А. 968
 Булыгина Т. А. 920
 Бульчева В. В. 695
Бутенко В. І. 3, 8–10, 96–101, 147, 207–210, 269, 270, 464, 631
 Буткевич А. Т. (384)
 Бутко С. Г. 1320
 Буцинский П. Н. (227, 281, 384)
 Бучаста С. І. (Бучастая С. І.) 449, 1117, 1133
 Бяссовав П. – див. Безсонов П. А.
 Вагилевич І. М. (493)
 Валь В. В. фон (771)
 Вальшонок З. М. (11)
 Валюконіс М. П. 225
 Ванноти Л. О. (І.) (475)
 Ванцетті Т. Л. (771)
 Варацова К. Г. 736
 Васильєв В. С. (771)
 Васильєв Є. О. (771)
 Васильєв М. В. (771)
 Васильковский С. И. 624
 Васильчиков А. И. 633
 Васильчиков Д. Ф. (771)
 Вейнберг П. І. (11, 771)
 Величко В. В. (771)
 Вербицький В. Д. (771)
 Вербук Н. С. (841)
 Вертієнко Г. 1329
 Веске Т. Я. (771)
 Веспасіан (574)
 Ветрова М. Н. 1252
 Веркін Б. І. (11)
 Вжосек В. 684
 Виезжев О. М. (771)
 Викторова П. Е. 680
 Виллих (475)
 Високов В. Ф. (11, 771)
 Вільбоа К. П. (900)
 Вітковський І. М. (771)
 Вітченко В. І. 148
 Вовк О. Б. 25
Вовк О. І. 546, 611, 618–622, 625, 645–648, 684, 696, 698–704, 724, 725, 739, 771, 791–797, 808, 815,

- (838), 859, 868, 874, 880, 970, 1004–1006, 1047, 1077, 1100, 1101, 1106, 1167, 1168, (1188), 1212–1214, 1238, 1250, 1316, 1317, 1320, 1335, 1338, 1346
- Вовчок М. (771)
 Водотика С. 1078
 Водяницький В. О. (771)
 Войтенко В. А. (771)
 Воліс В. (36)
 Волков Д. В. (11, 771)
 Волненко А. Н. (771)
 Володарець-Урбанович Я. В.,
 Володарець-Урбанович 944, 1130
 Володимир (Швець) В., о. 384, 679, 771
 Володкевич Л. Н. (691)
 Волошин Ю. В. 529, 596
 Волошина В. Ю. (1236)
 Воробьева О. В. 1197
 Воронец Е. Н. (280, 384)
 Воронович О. П. (771)
 Воропаев В. А. (713)
 Воропаева В. В. (209)
 Воскресенський О. А. (771)
 Вучичевічі В. та Є. (47)
 Вязигин А. С. (194, 290, 384)
 Гаврилюк Н. А. (Н. О.) 201, 203, 206, 258, 260, 261, 450
 Гавриш П. Я. (198, 987, 1061, 1222)
 Гагарін Ю. О. (771)
 Гайдай О. 1026
 Гайсинський М. (11, 771)
 Галкін О. О. (11)
 Гальковский Н. М. (384)
 Ганнопольський Є. М. (11)
 Гарві Д. (1303)
 Гаршин В. М. (384)
 Гейцыг Е. Н. (384)
Гела О. М. 1079–1083, 1165, 1265
 Генкин О. Л. 297
 Георгиев Л. 233
 Гербель С. М. (771)
 Гесс де Кальве Г. Г. (771)
 Гизе Ф. И. (Гізе Ф. І.) (475, 771)
 Гінзбург О. М. (771)
 Гіршман Л. Л. (771)
 Гладкий Й. М. (8)
 Глибицкая (Глибицька) С. Б. 156, 196, 216, 225, 250, 735, 790, 856, 923, (1236), 1250, 1346
 Гнездило (Гнезділо) О. С. 12, 69, 71, 82, 412, 417, 805
 Гнедич М. І. (771)
 Гнилосиров (Гнилосир) В. С. (11, 771)
 Говоруха-Отрок Ю. Н. (384)
 Гоголь М. В. (Н. В.) (554, 712, 713, 771)
 Голик В. И. 705, 798
 Головкін Ю. О. (771)
 Головка А. В. (771)
 Голота С. А. 491
 Голубева І. В. 201, 206, 335, 370, 454, 518, 547
 Голубкин Ю. А. (479, 494, 510, 952)
 Гольдин М. С. (1279)
 Гонорський Р. Т. (11, 771)
 Гончар О. Т. (11, 771)
 Гончаревский И. Н. (384)
 Гончаренко О. П. 882, 1239
 Гончаров Г. В. 271, 1240, 1242, 1244, 1277, 1283
 Гончарова О. А. 1175, 1275
 Гордієнко Д. 839
 Гордієнко К. О. (771)
 Горина Л. В. (1087)
 Городцов В. О. (198, 587, 588)
 Горький М. (771)
 Грабовський П. А. (771)
 Грамма В. Н. 196
 Гребник Ю. Л. 307
 Гредескул М. А. (11)
 Грезе В. М. (11)
 Греков В. Д. 706
 Грессер П. А. (771)

- Гречишкіна (Гречишкіна) М. В.** 263, 403, 465, 550
Гречко Д. С. 89, 147, 211, 272, 680, 790, 1157
Грибанов Д. В. 623
Грибовський М. К. (771)
Григор'єв А. В. 340, 1167
Григор'єва (Божко) М. В. 205, 248, 404
Григорович В. И. (803)
Григорьянц М. Н. 193
Гримайло Я. В. (11, 771)
Гриневиц К. Е. (928, 934)
Гринько Г. Ф. (11)
Гриньов Б. В. (11)
Гриценко О. А. 358
Гришина Н. В. 894
Грот К. К. (472)
Грот О. М. (1103, 1108)
Грохотова В. В. 1035
Груздинская В. С. (1236)
Губарева Г. А. 1320
Гулак-Артемовский П. П. (486)
Гулий І. М. (771)
Гурова О. М. 1320
Гуровий Ю. А. (771)
Гут І. (Й.) І. (475, 771)
Д'якова О. В. 584
Д'ячков С. В. 595, 599, 1054, 1171
Давидов О. І. 799
Давидова А. О. 856, 923, (1236)
Давидюк В. 1235
Давыдов А. И. 686
Дайц Й. А. (771)
Данилевський Г. П. (771)
Данилов Ф. І. (771)
Данилюк Ю. З. (319)
Дашкевич М. І. (771)
Двігубський І. О. (771)
Дегтярь А. К. 101
Дегуров (Дюгур, Дегур, Дюгуров) А. А. (475)
Дедурин (Дедурін) Г. Г. 297, 771
Делаविнь (Делявинь) Ф. А. (475)
Демочко Г. Л. 908
Денисенко О. Й. 1040, 1084
Денисенков Я. І. (771)
Денисов Я. А. (384)
Дерегус М. Г. (771)
Десняк О. (771)
Джанелідзе Ю. Ю. (11, 771)
Джумабекова Г. 1329
Джунковский В. Я. (265)
Дзюба І. М. (771)
Дзюба П. П. (771)
Дмитренко М. К. 358
Дмитриев А. Н. (770)
Дмитриева Е. Н. – див.:
Дмитрієва О. М.
Дмитриевский И. Н. (384)
Дмитрієв О. І. (771)
Дмитрієва О. М. 525, 942
Дмитрук В. І. 319
Добреля Л. П. 69
Добрунова Л. 771
Довгаль О. М. 771
Довгий С. О. 1198
Докучаєв В. В. (771)
Долгоруков М. А. (771)
Доленго (Клоков) М. В. (11, 771)
Доленко Г. Н. (11, 771)
Долинін О. Є. (771)
Доломан Є. М. (11)
Домановский А. Н. 623
Дондуков-Корсаков О. М. (771)
Донченко О. В. (771)
Дончик І. М. 969
Досвітній О. (771)
Дорн Б. А. (101, 475, 771)
Дрейсиг В. Ф. (475)
Дринов М. С. (302, 378, 472, 551, 627, 707, 804, 998, 1027, 1087, 1322)
Дрімцов С. П. (771)
Дрокін Д. Г. 327
Друян М. З. (771)
Дубинін А. Д. (771)

- Дударев С. Л. 469
 Дудинська Н. М. (771)
 Дудинська-Тальйорі Н. О. (771)
 Дудко Д. М. (739, 823)
 Дудрович А. И. (475)
 Дулов А. Н. 791, 946, 1241, 1242, 1254, 1258
 Дурново П. П. (771)
 Духопельников В. М. 24, 72, 75, 545
 Душкін О. М. (771)
 Дымовский А. 740
 Дьякова Е. В. (Дякова О. В.) 525, 548, 584
 Дьячков (Дячков) С. В. 212, 234, 245, 405, 448, 503, 595, 599, 623, 800, 801, 1054, 1171
 Егилев В. Е. 102, 149, 273
 Егорова М. О. 66, 195
 Езерский Ф. В. (413)
 Ейнгорн О. Л. (771)
 Елпидифор (Бенедиктов А. И.) (384)
Епштейн А. И. 1, 13, 24, 26, 82, 83, 84, (101, 194, 605), 708
 Естрович В. А. (771)
 Євель С. М. (771)
 Єгоров Є. П. (771)
 Єременко В. В. (11, 771)
 Єременко В. Н. (11, 771)
 Єрмилов В. Д. (771)
 Єсенін С. О. (771)
 Жбаков Ю. П. (771)
 Жданов О. А. (771)
 Жевахов Н. Д. (384)
 Железняк (Железняк) М. М. (995, 1078)
 Жорданія В. Г. (771)
 Жуков И. Н. (415)
 Жуковський М. Є. (771)
 Журавлев Д. В. – див.:
 Журавльов Д. В.
 Журавлева И. К. 196, 274
 Журавльов Д. В. 116, 147, 211, 624
 Журавльова О. С. 225, 856
 Журавський Ю. Й. (275)
 Журба О. І. 762, 948, 960, 963
 Заветный С. А. 924
 Завойкин А. А. 450
 Загороднюк І. 1126
 Загоскін І. І. (771)
 Заграничний З. Д. (771)
 Задников (Задніков) С. А. 79, 193, 199–203, 206, 258–260, 324, 335, 341, 390, 392, 393, 406, 450, 451, 454, 467, 469, 518, 530, 547, 549, 601, 603, 689, 765, 780, 781, 861, 865, 884, 945, 972, 973, 984, 996, 1052, 1057–1059, 1062, 1111, 1134, 1137–1145, 1153, 1157–1159, 1171, 1216–1220, 1252, 1266, 1269, 1274, 1276, 1281, 1282, 1307, 1308, 1312, 1314, 1315, 1318, 1319, 1329, 1340, 1344, 1345, 1353
 Задонский В. А. (282, 384)
 Зайончковский П. А. (964)
Зайцев Б. П. 11, 12, 14–19, 24, 26, 27, 61, 62, 71, 72, 74, 82, 104, 105, 139, 146, 150–153, 172, 194, 211, 213–215, (216), 217–220, 236, (238), 275–278, 323, 329, 331, 342, 380, 384, 446, 447, 467, (550), 684, (696), 708, 771, (805), 852, 856, 860, (951, 1069), 1114
 Зайцев В. Т. (771)
Зайцева (Селевич) Ю. Л. 25, 194
 Залеський В. К. (11)
 Залюбовский И. И. 397
 Залюбовський І. І. (11)
 Зарудний І. П. (771)
 Зарудний С. І. (771)
 Засипко А. 970
 Затула Д. Г. (771)
 Зашкільняк Л. О. (329), 1230
 Звягін А. І. (11, 771)
 Зеленина Е. Л. 1085
 Зеленина О. Л. 1086

- Зеленський В. Ф. (11, 771)
 Зернін О. П. (488)
 Златкін Ю. М. (771)
 Змій Л. М. 299
 Знаменский И. П., о. (283, 384)
 Знаменский П. В. (508)
 Зозуля С. Ю. 187
 Зойфер Ю. (771)
 Зоря А. О. 79, (687)
 Зубанов В. А. 498
 Зуев В. Ю. 341, 688
 Иващенко В. Ю. – див.:
 Иващенко В. Ю.
 Игнатий (Брянчанинов) (271), 637
 Иконников В. С. (684)
 Ильин И. А. (414, 480)
 Иннокентий (Александров И. Ф.) (384)
 Иннокентий (Борисов И. А.) (384)
 Иоанн Кронштадтский (519)
 Иустин (Охотин И. Я.) (384)
 Іваненко О. Д. (11, 771)
 Іванов В. Г. (771)
 Іванцова Г. І. 942
 Івашутич О. Г. (771)
Іващенко В. Ю. 12, 21, 22, 23, 25, 71, 106, 116, 139, 146–148, 154, 155, 170, 194, 211, 214, 215, 221–224, 237, 256, 330, 331, 339, 343–345, 387, 407, 409–411, 435, 445–447, 465, 466, 470–478, 545, 551–553, 594, 617, 626–630, 696, 707, 709, 710, 739, 771, 790, 802–804, 859, 860, 879, 885, 919, 931, 932, 946, 964, 968, 997–1001, 1046, 1076, 1087, 1088, 1170, 1172, 1179, 1236, 1241, 1322, 1323, 1335, 1338
 Івицький Р. Г. (771)
 Івченко В. І. (771)
 Іккуль фон-Гільденбандт О. О. (771)
 Іллінська В. А. (1207, 1223)
 Ілїн В. Г. 908
 Інокентій (Борисов І. О.) (771)
 Інокентій (Летяев І. І.) (771)
 Інокентій (Тихонов Б. Д.) (771)
 Іоанн (Максимович М. Б.) (11, 771)
 Іоанн Богослов (952, 957, 980)
 Ісаєв Л. О. (771)
Іськов І. В. 1209, 1251, 1304–1306
 Йогансен М. Г. (11, 771)
 Йолкін А. І. 31
 Кавалерідзе І. П. (771)
 Каврайський В. В. (11, 771)
 Кавун М. 1026
 Каганович Н. А. (11)
 Кагановська Т. Є. 1320
 Кадеєв В. І. (Кадеєв В. І.) 11, 61, 194, (236), 323, 331, 446, 447, (617, 669, 801), 1088
 Кадміна С. П. (771)
 Калакура Я. С. (108, 194)
 Калачов В. В. (771)
 Калиниченко І. В. (І. В.) 170, 237, 739, 964
 Калининский И. П. 638
 Калініченко В. В. (226, 562)
 Калущая Л. П. (594)
 Каменский А. Б. (37)
 Камишнікова Р. Ф. 517, 678
 Каневський Д. І. (11, 771)
 Канер Е. А. (11, 771)
 Капланова Я. (1016)
Каплін А. Д. (Каплін О. Д.) 12, 71, 101, 139, 157–163, 194, 227–229, 236, 266, 271, 279–292, 346–352, 384, 398, 413–416, 421, 479–485, 519, 526–528, 534, 554–556, 572, 585, 589, 633–641, 692, 696, 711–716, 798, 805–807, 887, 888, 931, 1046, 1089–1093, 1173–1177, 1240, 1242–1244, 1275, 1277, 1283, 1324
 Каразин (Каразін) В. Н. (86, 109, 230, 233, 299, 611, 620, 621, 645, 676, 684, 696, 698–703, 739, 771, 793, 796, 797, 808, 846, 859, 874, 1346)

- Каразіни (771)
 Карась Й. І. (771)
 Каргальський С. І. (771)
 Каргіна Д. О. 1041
 Кариков С. А. 479, 494, 510
 Каринська В. А. (771, 814)
 Карнеєв (Корнеєв) Є. В. (771)
 Карнеєв (Корнеєв) З. Я. (771)
 Касіян В. І. (771)
 Касьян Н. 1117
 Касьянов О. М. (771)
 Катеринич М. К. (771)
 Каховський М. І. (771)
 Качало С. 1002
 Каченовский Д. И. (943)
Кашаба О. Ю. 101, 293, 357
 Кашуба М. Т. 1153, 1252
 Кашавцев О. 970
 Кашченко М. Ф. (11, 826)
 Квітка-Основ'яненко Г. Ф. (771)
 Киреевский И. В. (1089)
 Киридон А. М. 529, 596
Кириченко М. И. (М. І.) 717, 809,
 881, 889, 890, 891, 892, 893, 1094,
 1131, 1178, 1187
 Кирпичов В. Л. (771)
 Киселева Ю. А. – див.:
 Кисельова Ю. А.
 Кисіль Ю. І. 26
 Кіпріанов А. І. (771)
 Кіров С. М. (771)
Кисельова (Киселева) Ю. А. 164,
 334, 353, 444, 465, 486–489, 594, 642,
 643, 684, 718–721, 790, 810–812, 859,
 860, 894–896, 931, 932, 947, 948, 968,
 983, 1003, 1095, 1096, 1165, 1179,
 1230, 1236, 1245, 1261, 1265, 1278,
 1284, 1310, 1325, 1326, 1347
 Кісь О. 1323
 Климовський С. (428, 771)
 Клочко Л. 1329
 Клочков М. В. (444, 594, 617, 644,
 777)
- Ключарьов О. П. (11, 771)
 Кобенко А. А. (165)
 Кобзар О. І. 626
 Ковалевский Е. П.
 (Ковалевський Є. П.) (11, 706)
 Ковалевський М. М. (11)
 Ковалевський П. І. (794)
 Коваленко А. А. 410
 Коваленко В. П. (1131)
 Ковалівський А. П. (364, 859)
 Ковач І. К. (771)
Коврижных А. С.
(Ковріжних О. С.) 101, 558
 Ковтун В. И. (В. І.) (1009, 1040,
 1051)
 Ковтун Г. О. (113)
 Кодацький С. В. 722
 Кожедуб І. М. (771)
 Козак Д. Н. 335, 390–393, 452–454,
 518, 522, 530–532, 547, 601, 603,
 689, 765, 771, 780
 Козак О. В. 294, 300, 771
 Козіна А. А. 1212
 Кокель О. О. (771)
 Кокошкін С. О. (771)
 Колеватов Д. М. (1236)
 Колесник В. Ф. 135
 Колесник І. 896, (968)
 Колесникова Л. М. 1097–1099,
 1103, 1107, 1108, 1117, 1133
 Колода В. В. 95, 623, 800, 1060,
 1251
 Коломієць О. Ф. (11)
 Колос Б. (728)
 Колосова Р. О. (771)
 Коменская Э. Н. (820)
 Кондратьев М. С. (11)
 Кондратюк Ю. В. (771)
 Кондрашова С. 1097, 1133
 Кондуфор Ю. Ю. (13, 771)
 Кононенко И. И. 194
 Кононенко М. Т. (771)
 Коношльова Є. О. (771)

- Кондратюк Ю. В. (771)
 Константинов Т. В. (771)
 Константинопольський А. М. (771)
 Концевич И. М. (384)
 Концевич М. П. (771)
 Кончак (771)
 Конощенко Ю. А. 1180, 1194
 Копелев Л. З. (770, 771)
 Коштова О. С. 412, 417
 Корецький В. М. (11)
 Корж О. М. 1118
 Корзун В. П. (1236)
 Коринфський А. А. 639
 Коритарі Г. Г. (475)
 Корнеєнко Б. М. (771)
 Корнилова В. А. 102, 149, 273
 Корнієнко В. 839
 Коровай Ф. Г. (771)
 Короїд О. С. (771)
 Короливський С. М. (24)
 Корост І. І. 604, 690, 864, 865, 884,
 937, 945, 972, 973, 975, 990, 996,
 1055, 1057, 1058, 1061, 1062, 1111,
 1136, 1137, 1141, 1145, 1216, 1219,
 1220, 1222, 1224, 1268, 1269, 1282,
 1339, 1340, 1343
 Коротя О. В. 1111, 1282
 Корохина (Корохіна) А. В. 147, 261
 Корпанюк М. П. 506
 Корсун О. О. (11, 771)
 Корчак-Чепурківський О. В. (11,
 771)
 Косарев Б. В. (771)
 Косевич А. М. (11, 771)
 Косиков В. А. (326)
 Косинський К. (9)
 Костенко В. Г. (771)
 Костенко В. П. (771)
 Костина Т. В. 551
 Костомаров М. І. (Н. І.) (968, 983)
 Костянтин (Д'яків К. Г.) (771)
 Костянтин (Смирнов) (11)
 Кот С. 1099
 Котенко В. В. 800
 Котлов І. Ф. (771)
 Котляров Б. І. (771)
 Коцур А. П. 135
 Коцюбинський М. М. (771)
 Кравцов В. С. 194
 Кравченко В. В. 1265, 1285, 1309
 Краинский Д. В. (807)
 Крамаренко Ан. І. (771)
 Крамаренко Ол. І. (729)
 Крамов О. Г. (771)
 Крашвіна В. В. (1053, 1215)
 Красиков М. М. 225, 545, 1119
Красько О. И. (О. І.) 611, 694, 771,
 790, 859, 897, 898, 932, 933, 949,
 964, 1335, 1338
 Кривошея І. 1235
 Крижевський Г. З. (771)
 Кроленко Ю. Я. (771)
 Кромський Д. К. (771)
 Кропивницький М. Л. (771)
 Кропоткін Д. М. (771)
 Крупа Т. Н. 295
 Крусман В. Э. (859)
 Крушельницький М. М. (771)
Куделко С. М. 1, 11, 12, 24–26,
 28–33, 61, 66, 70–72, 74, 82, 86, 95,
 101, 103, 108–115, 136, 146, 147,
 156, 165–168, 192, 194–196, 211,
 212, 214, 216, 226, 230–235, 245,
 250, 256, 264, 270, 274, 275, 294,
 296–304, 319, 323, 324, 328–331,
 340, 354–363, 365, 380, 384, 386,
 387, 408, 417–420, 422, 445–447,
 455, 490–498, 501, 502, 504, 517,
 524, 525, 533, 545, 546, 548, 550,
 559–568, 571, 584, 594, 605, 616,
 631, 632, 645–655, 678, 679, 681,
 682, 684, 686, 696, 697, 706, 708,
 723–735, 739, 770, 771, 786, 788,
 790, 799, 805, 808, 813–828, 836,
 838, 852, 856, 859, 860, 868, 875,
 878, 880, 882, 883, 886, 899–909,

- 919, 931, 932, 942, 943, 950–953,
964, 968–970, 995, 1002, 1004–1019,
1040, 1046, 1047, 1070, 1073–1075,
1078, 1085, 1086, 1097–1109, 1114,
1117, 1118, 1122, 1133, 1162, 1163,
1167, 1168, 1178–1186, 1188, 1212–
1214, 1236, 1238, 1239, 1246–1249,
(1250), 1253, 1265, 1267, 1286–1288,
1316, 1317, 1320, 1327, 1328, 1335,
1338, 1349
- Кудь А. О.** 456, 499, 569, 570, 616,
771
- Кузык Б. Н. 332, (405)
- Кулжинский И. Г. (384)
- Кулик І. О. (11)
- Куликов В. А. – див.: Куліков В. О.
- Куличенко М. І. (901)
- Куліков В. О.** 270, 470, 553, 594,
771, 860, 1020, 1021, 1076, 1110,
1154, 1165, 1166, 1231, 1235, 1270,
1277
- Куліш С. М. 169
- Кульков А. М. 1252
- Кулькова М. А. 1252
- Кульчицкий Н. К. (Кульчицкий
М. К.) (291, 384, 771, 881)
- Куракин І. А. (11)
- Курбас Л. С. (771)
- Кучер О. О. 225, (735, 786, 816)
- Кучеренко О. О. 1040, 1051
- Кущнір А. С. 1220
- Лавський В. М. (903)
- Лазаренко Є. К. (11, 771)
- Ланг И. (Й., О.) М. (475, 771)
- Лансере Є. О. (771)
- Лантух В. В. (904)
- Лапина М. С. 265
- Лапчинська Н. В. 98
- Латишев Г. Д. (771)
- Латышева В. А. (418)
- Лашкевич В. В. (11)
- Лебедев (Лебедев) А. С. (384, 515,
905)
- Левакова-Мучинова М. 1322
- Левашов В. В. (771)
- Левенко В. П. (199, 200)
- Левченко А. С. (771)
- Левченко И. Г. 141
- Левченко Л. (723)
- Левченко Н. Ю. 989
- Левченко П. О. (771)
- Левшин Д. С. (771)
- Лейбфрейд О. Ю. (771)
- Ленін В. І. (771)
- Ленхардт Э. 1252
- Леонтий (Гудимов И. А.) (384)
- Лешков В. Н. 421, (481)
- Лесков О. М. (962)
- Леснікова О. П. (771)
- Либа С. О. (771)
- Лимар Є. О. (771)
- Лисенко Є. В. (771)
- Литвиненко Л. Микол. (11)
- Литвиненко Л. Мих. (11)
- Литвиненко М. А. (878)
- Литвиненко Р. 1329
- Литвиненко Ю. Г. (1102, 1121)
- Литвиненко-Вольгемут М. І. (771)
- Литовченко С. Д. 95, 623, 1256
- Лінецький О. В. (771)
- Лісенко С. В. 611
- Ліфшиць І. М. (11)
- Ліхолетов Я. В. 1002, 1097–1099,
1103, 1107, 1108, 1117, 1133
- Ловцов М. І. (771, 910)
- Логунова Н. А. (931)
- Лозинський І. О. (771)
- Лозинський М. М. (98)
- Лойко Л. И. 75
- Ломаев Г. О. (911)
- Ломоносов М. В. (771)
- Лоріс-Меліков М. Т. (771)
- Лужанчук В. 771
- Лунев (Лунёв) А. Ф.,
- Луньов А. Ф. (П. Ф.) (131, 363, 379,
384, 516, 656, 667, 738, 739, 746,

- 752, 771, 839, 841, 842, 914, 915,
918, 933, 955, 964, 995, 1025, 1112,
1120, 1129, 1169, 1189, 1254, 1255,
1260, 1280, 1289, 1290)
Луньов П. П. 363
Луньови (915)
Лучицький І. В. (931)
Любимський О. П. (771)
Любич І. С. (771)
Любичев М. В. 63, 64, 101, 503, 606,
677, 736, 737, 783, 1210
Люлька А. М. (771)
Лютер М. (479, 494, 510)
Ляцунов О. М. (565, 771)
Ляпушкин І. І. (602)
Магмедов Г. І. (771)
Майзель В. М. (11, 771)
Майорченко В. Н. 70
Макаренко А. С. (771)
Макарий (Булгаков М. П.) (384)
Макогон І. В. (771)
Максимов С. В. 640
Малиновська Н. М. 364
Малишев В. О. (771)
Маловичко С. І. (859)
Малущенко М. Є. (11)
Малютина (Малютіна) О. К. 408,
632
Маляревская А. А. 1266
Мандрика (Мандрыка) П. В. (11,
727, 771)
Манжелій В. Г. (11, 771)
Манківська Р. В. 840
Мар'єнко М. Ю. 1022, 1076, 1113,
1236
Маркович В. (11)
Мартемьянов А. П. 418, (1256)
Мартинович П. Д. (771)
Мартынов А. В. (384)
Мархайчук Н. В. 565, 771, 1103
Марченко В. О. (11, 771)
Марченко Е. С. (О. С.) 154, 170,
223, 237, 323, 344, 345, 410, 739, 771
- Марченко С. Р. 735, 786, 856, 923,
1122, 1164, 1279
Мар'єнко Н. Ю. – див.:
Мар'єнко М. Ю.
Марьонкіна В. Г. 358, 422, 501, 564,
571, 771, 817, 828, 953, 1002
Мар'яненко І. О. (771)
Масельський О. С. (1010)
Масленников А. А. 450
Маслійчук (Маслійчук) В. Л.
34–45
Маслович В. Г. (11, 771)
Матвеенко М. П., прот. 284, 384
Матвієнко А. І. (837, 913)
Матяш І. Б. 231
Матяш І. В. (11, 771)
Маурер Т. (879)
Маурер Э. К. (475)
Махашев Н. М. 305
Маяк Г. С. (771)
Маяковський В. В. (771)
Межлаук В. І. (1011)
Межлаук І. І. (1012)
Мелетій (Леонтович М. І.),
Мелетій (Леонтович М. І.) (384,
771)
Мелихов В. А. (384)
Мельник С. Н. 156
Мельникова А. О. 657, 658
Мельниченко В. М. 840
Меляков А. В. 771, 798
Метлинський А. Л. (11, 771)
Мечников І. І. (Мечніков І. І.)
(1182, 1190, 1200)
Мещеряков В. Ф. (212, 234, 245,
771, 943, 1014)
Мигаль Б. К. 11, 15, 26, 71, 72, 74,
82, 104, 146, 151, 152, 211, 217, 218,
277, 323, 331, 384, 446, 447, (581),
771, 1114
Мизгін К. В. 573, 574, 606–610,
659–664, 677, 695, 696, 722, 736,
737, 740–744, 782, 783, 785, 790,

- 829–832, 866, 867, 869–871, 1210
 Миколенко Д. В. 465, 545, 617
 Минко В. П. (771)
 Мироненко В. Ф. (771)
 Мирський (Святополк
 Мирський) Д. П. (11)
 Мисик В. О. (11, 771)
 Митрофан (Абрамов Н.) (384)
 Митрофан (Симашкевич М. В.)
 (384)
Михайлов О. В. 1115, 1116
 Михаловський Б. Г. (771)
 Михеев В. К. – див.: Михеев В. К.
 Мізиненко В. М. (771)
 Мірошников І. І. (771)
 Мірошниченко В. Ю. 315
Міхеев В. К. 216, (250, 355, 419,
 444), 550, (966, 1251)
 Млотковська Л. І. (771)
 Млотковський Л. Ю. (771)
 Мова (псевд. – Лиманський) В. С.
 (11, 771)
 Могилевский А. Ф. (384)
 Могилев О. 1329
 Можейко І. Ю. 942
 Мокієвська Л. Г. (771)
 Мокляк В. О. 529, 596
 Молокін О. Г. (771)
 Момот Л. М. 69
 Морачевський В. С. (771)
 Моргунова Н. Л. 1252
 Мостовий П. І. (1105)
 Муза Д. Є. (352)
 Мулерман В. Й. (771)
 Муравьев А. Н. 714
 Муратов В. Г. (771)
 Муратов І. Л. (11, 771)
 Муханов С. М. (771)
 Мушник С. М. (11)
 Мызгин К. В. – див.: Мизгін К. В.
 Мягков Г. П. 803
 Навроцький О. І. (1184)
 Надлер В. К. (236, 384, 1091)
 Надточій І. 1076, 1170
 Назорбаев Н. А. (305)
 Найко Р. Г. 225
 Наконечний В. В. (1228)
 Наливайко С. (99)
 Наумов С. О. 117
 Нахімов Я. М. (11, 771)
 Невский А. Я. (771, 1242)
 Невський В. І. (11)
 Невський О. Я. – див.:
 Невский А. Я.
 Недбайло А. К. (771, 1242)
 Неймер Ю. Л. (1246)
 Нектарий (Надеждин Н. С.) (384)
 Нельдехен К. К. (475)
 Неман Й. Г. (771)
 Неофит (Следников Н. Н.) 384
 Нестеренко М. С. 967
 Никодим (Руснак Н. С.), митроп.
 (384), 679, (950)
 Николай (Терновецкий), прот. 556
 Нікітін О. П. (771)
 Новак М. 1326
 Новак О. М. 1214
 Новак О. С. 1288, 1302
 Новикова Л. В. 1046
 Новохатько Л. М. 840
 Новоченко А. В. 688
 Обломский А. М. 785
 Оболенський І. М. (771, 1297)
 Обреїмов І. В. (771)
 Овечкін А. П. (771)
 Овсянкін М. Ф. (771)
 Овчаренко (103)
 Овчаренко Д. П. (771)
 Овчарук О. І. (1291)
 Огнівцев М. П. (1292)
 Окатенко В. М. (В. Н.) 6, 87, 91,
 147, 206, 335, 425, 615, 1157
 Окладной Г. М. (1287)
 Олександр (Петровський О. Ф.),
 священимуч. (771)
 Олемпюк-Винникова В. Г. (1293)

- Олесь О. І. (771)
 Олефір О. М. (1294)
 Онацька Л. І. (276)
 Опарин А. А. 1118
 Орджонікідзе Г. К. (771)
 Орлик П. С. (3)
 Оруджев Р. Е. (1295)
 Осадча В. М. 771
 Осиповський Т. Ф. (827)
 Остапчук В. М. (771)
 Островський Й. В. (11)
 Островський М. О. (771)
 Остроградський М. В. (11)
 Павел (Кратиров П. Ф.) (384)
 Остроумов М. А. (287)
 Павлов Т. Ф. (384)
Павлова О. Г. 12, 25, 27, 46–50, 101, 111, 131, 139, 146, 153, 165, 166, 172, 173, 214, 238, 275, 306–308, 328, 342, 360, 363, 365–368, 379, 380, 384, 395, 426, 427, 493, 504, 506, 516, 524, 545, 566, 605, 616, 624, 656, 667, 668, 696, 708, 738, 739, 746–752, 771, 790, 805, 819, 835–842, 879, 882, 907, 910–916, 918, 933, 954–957, 964, 968, 969, 995, 1023–1025, 1040, 1051, 1084, 1106, 1112, 1119–1122, 1129, 1164, 1169, 1179, 1188–1192, 1239, 1247, 1250, 1253–1255, 1260, 1267, 1279, 1280, 1289–1295, 1330–1332
 Павлова Т. Г. 491
 Падалка І. І. (771)
 Падалко В. І. 881, 889
 Паки-де-Совиньї Н. Н. (475)
 Пактовський Л. Ф. (771)
 Пакуль Н. М. (567)
 Палатник Л. С. (771)
 Палієнко М. Г. 1196
 Паліцин О. О. (771)
 Панасенко Л. А. 412, 417
 Панковський В. 1329
 Панч П. Й. (771)
 Папакін Г. В. 839
 Папков А. І. 552
 Парамонов А. Ф. 16, 34, 62
Парфиненко (Парфіненко) А. Ю. 25, 82, 101, 211, 239, 309, 496, 524, 883, 1186
 Пассек В. В. (771)
 Паторжинський І. С. (771)
 Патриляк Б. К. 914
 Паулович (Павлович) К. П. (475)
 Пелетмінський С. В. (771)
 Пеляшенко К. Ю. 206, 258, 324, 335, 369, 370, 428, 454, 518, 547, 603
 Первомайський Л. С. (771)
 Перепелиця А. С. 883
 Перовська С. Л. (771)
 Перовський О. О. (771)
 Персанов Л. І. (771)
 Петкер Б. Я. (771)
 Петренко І. М. 626
 Петренко М. М. (11, 771)
 Петренко О. В. (771)
 Петрик М. В. 731
 Петрицький А. Г. (771)
 Петров В. В. (771)
 Петров В. Р. (771)
 Петров О. І. (771)
 Петрова Є. О. (771)
 Петрова Р. Я. (750)
Петровский (Петровський) В. В. 26, 85, 102, 118–122, 135, 139, 140, 149, 169, 174–182, 194, 240–244, 273, 305, 310–315, 329, 371, 429–431, 507, 536, 679, 771, 879, 917, 927, 943, 1078, 1090, 1092, 1122, 1173, 1174, 1176
 Петровський Е. 1026
 Петровський О. І. 182
 Петрусенко О. А. (771)
 Пестріков М. Р. (771)
 Пешков М. М. (771)
 Пивоваров В. В. (771)
 Пикалов В. Г. – див.: Пікалов В. Г.

- Пилипенко С. В. (771)
 Пильгер Ф. В. – див.: Пильгер Ф. В.
 Пименов В. В. 268
 Пиріг Р. Я. (477)
 Пирогова-Гаран Л. В. (931)
 Пичета В. И. (618, 650)
 Пичета И. Х. (384)
 Підгорний А. М. (771)
 Підгорний В. Я. (771)
 Підгорний Н. М. (771)
 Підлісний Д. 771
Пікалов В. Г. 25, 71, 123, 139, 194, 275, 329, 363, 545
 Піліграм С. С. (771)
 Пильгер Ф. В. (475, 771)
 Платонов К. І. (771)
 Платонов С. Ф. (594)
 Плахтін І. О. (11)
 Погорелая А. 508
 Погорелов О. В. (11)
 Погорілий В. 1108
 Погорілий Д. Є. 210
 Подкопаев В. (358)
 Подкур Р. Ю. 319
 Подлепіна П. О. 883
 Покотило М. Ф. (771)
 Покровський Б. С. (771)
 Покровський О. (1264)
 Полонська-Василенко Н. Д. (771)
 Полтавець В. В. (771)
 Поляков І. М. (771)
 Поляков М. В. (Н. В.) (339), 797
 Полякова Ю. Ю. 11, 156, 196, 216, 225, 250, 380, 644, 790, 813, 836, 856, (1236)
 Полянська Н. І. 584
 Пономаренко Д. Д. (771)
 Попеску Т. К. (771)
 Попов В. (1245)
 Попов Г. М. (Г. Н.) (790, 813, 1331)
 Попов М. К. (11)
 Попов Т. І. (11)
 Попова Т. Н. (329), 859, 968, 1193
 Портнова Т. 968, 1235
 Посельський С. М. (384)
Посохов С. И. (С. І.) 1, 2, 11, 12, 17, 20, 24–27, 51–59–61, 67, 69–75, 82, 100, 101, 104, 105, 117, 124–134, 139, 141, 144, 147, 165, (167), 171, (181), 183–191, 194, 205, 211, 212, 214, 225, 226, 234, 236, 245–252, 256, 263–265, 270, 275, 278, 302, 309, 316–324, 329–331, 334, 339, (342), 343, 361, 363, 372–379, (380), 381–384, 387, 396, 397, 402, 412, 417, 423, 424, 432–440, 444–447, 456, 457, 465, 467, 468, 470–473, 475, 477, 500, 503, 505, 507, 509–515, 535, 545, 548, 550, 551, 575–584, 590, 594, 605, 611, 616, 617, 627, 631, 644, 665, 666, 669–676, 681, 682, 684, 694, 696, 697, 705, 707, 708, 739, 745, 746, 753–764, 769–771, 784, 790, 801, 803–805, 808, 833, 834, 843–852, 856, 857, 859, 878, 879, 885, 886, 894, 918–925, 931, 939, 943, 958–962, 968, 969, 982, 983, 994, 995, 1003, 1026–1035, 1039, 1045, 1046, 1071, 1073, 1077, 1088, 1122–1128, 1155, 1161, 1164, 1165, 1169, 1179, 1187, 1193–1206, 1232, 1234, 1236, 1238, 1245, 1250, 1256–1259, 1261, 1265, 1267, 1277–1280, 1285, 1288–1290, 1296–1302, 1309, 1311, 1321, 1322, 1333–1335, 1338, 1346, 1348, 1352
 Посохова Л. Ю. 440, 771, 932, 1035, (1327), 1335, 1338
 Потоцький С. Й. (771)
 Потьомкін-Таврійський Г. О. (771)
 Правдюк Ю. О. (771)
 Приймак В. В. 765, 1132, 1207
 Приходько Я. М. 25
 Прокопова В. Д. (61), 67, (194), 196, 216, 225, 250, 275, 735, 786, 856
 Проскура Г. Ф. (771)

- Проскурников Е. И. (384)
 Протасьев Н. В. (Протасьев М. В.) (384, 771)
 Прохоров С. М. (771)
 Проценко Е. С. 881, 889, 1187
 Проценко М. В. 166, 487, 652, 653, 681, 682, 686, 733, 734, 739, 749, 799, 820, 1349
 Пугач Е. П. (Є. П.) 74, 170, 237
 Пузаков Є. В. (1042)
 Пуятін В. Д. (1249)
 Пушкарьов С. Г. (771)
 Пушкін О. С. (771)
 Рабцэвіч В. Н. (741, 744)
 Радзишевский К. И. (384)
 Радченко Л. О. 244, 314, 430
 Радченко Ю. Ю. 264
 Радчук Ф. І. (771)
 Раенко Л. В. 727
 Раевська-Іванова М. Д. (46, 771)
 Раевський О. С. (771)
 Рахліна М. Д. (11)
Рачков Е. С. (Є. С.) 611, 694, 696, 766, 767, 771, 784, 853–855, 859, 879, 926, 932, 940, 963, 968, 1028, 1034, 1036–1039, 1156, 1165, 1179, 1205, 1206, 1208, 1232, 1233, 1236, 1262, 1265, 1271, 1278, 1303, 1321, 1335, 1338, 1350
 Ребиндер Н. А. (384)
 Редин Е. К. – див.: Редін Є. К.
 Реєнт О. П. 752, 840, 882, 1024, 1239
 Резникова В. В. – див.:
 Резнікова В. В. 58, 220, 805
 Рейзен М. Й. (771)
 Рейт Б. О. (475)
 Ремнёва Н. А. 881, 889
 Репан О. 1026
 Решина Л. П. (959)
 Репрев О. В. (771)
 Редін Є. К. (68, 192, 270, 328, 384, 386), 490, (771)
 Резнікова В. В. 58, 220, 805
 Репін І. Ю. (546, 771, 838, 1084, 1133, 1226)
 Респін-Фомін Ф. П. (771)
 Ржепішевський О. І. (771)
 Рибаків М. Х. (771)
 Рибалка І. К. (1104)
 Рижинашвілі У. І. (11)
 Рижков С. 970
 Різниченко В. В. (11, 771)
 Робак І. Ю. (І. Ю.) 771, 908, 1118
 Рогожин Б. А. 1017, 1118
 Родіон (Гончаров Р.) (384)
 Розальон-Сошальський О. Г. (11, 771)
 Ролл Я. В. (11)
 Роменский А. А. 623, 800
 Роммель Х. Ф. (475)
 Росковшенко (Розковшенко) І. В. (11, 771)
 Рубинський К. І. (771)
 Рубінштейн І. Л. (771)
 Руднев М. О. (771)
 Румянцев-Задунайський П. О. (771)
 Румянцева М. Ф. 791, (859), 946
 Ручинская (Ручинська) О. А. 12, 235, 617
 Ручкин-Онищенко Н. В. (Ручкін-Онищенко М. В.) – див.: Ручкін М. В.
 Ручкін М. В. (1016, 1248)
 Рябінін М. Л. (771)
 Рябченко О. Л. 72, (582)
 Сабінін (Сабін-Гус) Ю. Д. (11, 771)
 Саблуков (Саблучок) І. С. (771)
 Сабуров П. Ф. (771)
 Савва (Тихомиров И. М.) (384)
 Савич А. В. 1076, 1170
 Савченко В. Н. 889
 Савченко Н. М. (Н. Н.) 303, 408, 632
 Савчук Н. В. (339)

- Сагановіч Г. М. (43)
 Салахатдінова Г. Т. 724
 Саліна Н. Ю. 1119
 Салоников Н. В. 1035
Саманцов О. П. 253
 Самойлов Ф. А. (71)
 Самокиш М. С. (771)
 Самокиш Н. И. 624
 Саррапин В. В. 626
 Саратов И. Ю. (І. Ю.) 114, 359, (584)
 Сафонова О. В. 412, 417, 625
 Сахненко Д. Ф. (771)
 Свистун Г. Е. (Г. Є.) 449, 574
 Свистун П. І. (771)
 Свіренко Д. О. (11, 771)
 Світличний І. О. (771)
 Світлорусов С. Г. (771)
 Святополк-Мирський Д. І. (771)
 Святополк-Мирський Д. П. – див. Мирський (Святополк-Мирський) Д. П. (11)
 Седых В. В. 141
Селевич (Зайцева) Ю. Л. 441
 Семененко В. І. 180, 244, 314, 315, 430, 431, 917, 927
 Семиноженко В. П. (11), 1085, 1086
 Семирадський Г. (Х.) І. (11, 771)
 Серафимов С. С. (771)
 Сергеев И. П. (Сергеев І. П.) 159, 160, 163, 349, 384, 1090, 1092, 1113, 1119
 Сердюк О. І. (771)
 Сердюк О. О. (771)
 Серебрякова З. Є. (215, 771, 1119)
 Сергеев М. А. 545
 Серова В. В. (771)
 Сибільов М. В. (710)
 Сигизмунд III. (696)
 Сидельников С. И. (906)
 Сидоров В. И. 350
 Сидорович В. М. 744
 Сизиков В. В. (771)
 Синюрка (Чухлій) С. О. 939, 1320
 Сирко И. Д. – див.: Сірко І. Д.
 Ситенко О. Г. (11, 771)
 Сичова В. В. 545, 786, 816
 Сібільов М. В. (772)
 Сіверс О. К. (771)
 Сірко І. Д. (35, 498, 771)
 Скаба А. Д. (11, 771)
 Скворцов И. П. 491
Скирда В. В. 24, 62–65, 78, 101, 136, 139, 193, 236, 254, 295, 324–327, 338, 384, 385, 405, 442–444, 468, 503, 520–523, 533, 549, 586–588, 623, 680, 708, 768, 771, 790, 800, 823, 857, 858, 928, 929, 965–967, 994, 1041–1044, 1060, 1130–1132, 1160, 1207, 1209–1211, 1251, 1263, 1264, 1267, 1304–1306, 1336, 1337
Скирда І. М. 523, 586–588, 768, 858, 930, 994, 1045, 1211, 1264
 Склябовський О. В. (11, 771)
 Склокіна І. 1026
 Склярєнко Є. М. (30, 58)
 Склярєв Ю. О. (11)
 Скворода Г. С. (506, 771, 859)
 Скорий (Скорый) С. А. 76, 80, (388), 1207, 1223
 Скрипник М. О. (771)
 Скубачевский П. Н., о. (289, 384)
 Скубій І. В. 771, 1270, 1277
 Слуцкін А. О. (11, 771)
 Смарагд (Крыжановский А. П.) (384)
 Смерека А. М. (771)
 Смирнов О. І. 1157, 1215
 Смолич Ю. (Г.) К. (771)
 Смолій В. 896
 Смородін В. О. (771)
 Снитко И. А. (І. А.) 1266, 1308
 Соболь М. О. (771)
 Соболь Ф. М. (11, 771)
 Соколова М. 44

Соколовський С. М. (771)
 Соколянський І. О. (771)
 Соленик К. Т. (771)
 Соленкова Л. 1322
 Соловьев С. В. (384)
 Соловьев С. М. (1095)
 Солошенко О. М. 3
 Сомов М. М. (771)
 Сомов О. М. (11, 771)
 Сорочан С. Б. 479, 494, 510
 Сосницький В. И. 362
 Сосновська Т. О. 504
 Спасович В. Д. (376)
 Срезневський І. І. (11, 643)
 Ставинська Р. А. 225, 856
 Ставнюк І. І. 319
 Станевич Е. И. (266, 384)
 Станішевський Ю. О. (771)
 Станко В. Н. (222, 254)
 Станчев М. Г. 790, 813
 Старынкевич К. С. (384)
 Степанов А. Д. 290, 291
 Степанов К. М. (11, 771)
 Стерин А. Л. 66, 195
 Стойкович А. И. (А. І.) (384, 475, 771)
 Страхов А. Й. (771)
 Страхов Н. Н. (384)
 Страшнюк С. Ю. 790, 813
 Стрельцов М. А. 1252
 Строганов О. Г. (771)
 Струве О. Л. (129, 771)
 Струтинський В. М. (11)
 Суворов В. (Резун В. Б.) (482)
 Сумцов М. Ф. (Н. Ф.) (12, 50, 384, 545), 715
 Супруненко О. Б. 406, 598, 779, 781, 935, 987, 991–993, 1061, 1111, 1138, 1142–1145
 Сухомлинов М. І. (771)
 Сушко В. А. 399
 Сядристий М. С. (771)
 Тамм Е. П. (684)
 Таранушенко С. А. (771)
 Тарасова Л. И. 420, 497
 Татаринов В. М. (209)
 Таубер А. М. (475)
 Твердохліб К. Г. (771)
 Темниковський Е. Н. (384)
 Теплов О. Г. (771)
 Тереножкин А. И.
 (Тереножкін О. І.) (263, 403, 465)
 Терес Н. В. 122, 135
 Терехов Ю. И. (28, 83)
 Терещенко М. С. (771)
 Терлаич Г. И. (475)
 Терно С. 1026
 Тимарська Л. 886
 Тимошук Б. О. (385)
 Тимченко Й. А. (11, 771)
 Тит (696)
 Титаренко Н. К. (771)
 Тихомиров М. Н. (1242)
 Тихонов М. О. (771)
 Тичина П. Г. (771)
 Тімов О. 1076, 1170
 Тіц М. Д. (771)
 Тіц О. О. (771)
 Ткаченко М. С. (771)
 Тобізен Г. А. фон (771)
 Товажнянський Л. Л. 700
 Токарев А. Н. 418, 479, 494, 510, 623
 Толок В. Т. (11, 771)
 Толстой Л. М. (771)
 Толстоухов А. В. 498
 Томенко Г. О. (771)
 Тон А. А. (771)
 Траскін О. С. (771)
 Трегуб Є. З. (771)
 Трейстер М. 1329
 Треньов К. А. (771)
 Трифільев Є. (1264)
 Тронько П. Т. (112, 115, 594, 739)
 Тростановський Ж. С. 605
 Троценко В. К. (771)

- Трубецкой Е. Н. (194)
Трубецькой П. І. (771)
Трублаїні М. П. (771)
Трусов К. А. (771)
Труш С. О. 771
Туган-Барановський М. І. (270, 799, 1002)
Туроверов И. М. (384)
Турчанинов М. С. (771)
Турченко Ф. 1026
Тюльпа Л. М. (771)
Тютюнник Григiр М. (11, 771)
Тютюнник Григорій М. (11, 771)
Уваров О. В. 136
Удод О. 194, 1024
Ужвій Н. М. (771)
Узнадзе Д. Н. (579, 771, 848)
Умляуф Л. А. (475)
Уразовський С. С. (11)
Урюпін Є. Є. (771)
Усанов С. А. 64
Усиков О. Я. (11)
Устрялов Н. В. (485)
Утевський А. М. (11)
Уткин К. П. (384)
Ушаков Д. А. (771)
Файер О. А. 1240
Файнберг Я. Б. (11)
Файнтух С. О. (771)
Фалько О. С. 498
Федецький А.-Л. К. (771)
Федоренко В. В. (1236)
Федорищева В. О. 327
Федоровский А. С. (520)
Феодор (Лебедев Ф.) (384)
Феофан Затворник 585
Феофанов А. М. 475
Фердман Д. Л. (11)
Фесенков В. Г. (771)
Филарет (Гумилевский Д. Г.), (384)
Филипенко Р. И. – див.:
Філіпенко (Філіппенко) Р. І.
Фіалко О. 1329
Фігнер В. М. (771)
Філіпенко Л. В. 591–593, 683, 684, 769
Філіпенко (Філіппенко) Р. І. 68, 192, 270, 303, 328, 386, 408, 632
Філіппов А. П. (11, 771)
Філіппов К. В. 101, 210, 270, 402, 464, 771
Філомафітський Є. М. (11, 771)
Філонов Б. Г. (771)
Фірсов Г. А. (11)
Флавиан (Городецкий Н. Н.) (384)
Флорида Р. (1236)
Фомін П. І. (11)
Фрадкін М. З. (771)
Францевич І. М. (11, 771)
Франциск, Папа Римський (1244)
Фролов С. В. 255
Хавкіна Л. Б. (771)
Харитоненки (771)
Харитонов Д. І. (771)
Харламова А. А. (А. О.) 685, 696, 772, 1048, 1049, 1050
Хармандар'ян Г. О. (11, 771)
Харченко А. 1235
Харченко И. М. (І. М.) 931, 1091, 1093, 1177
Харченко М. Ф. (11)
Харченко Н. М. 525
Харченко О. М. (771)
Хвильовий М. Г. (771)
Хвостенко-Хвостов О. В. (771)
Хиждеу (Хишдеу) А. Ф. (О. Ф.) (11, 771)
Химка Дж.-П. 1046
Хлебніков В. (771)
Хмарський В. 1026
Хмельницький Ю. Б. (3)
Хомяков А. С. (229, 351, 806)
Хомяков Д. А. (229, 292), 526, (806)
Хоружа (Хоружая) М. В. 549, 773–776
Христенко І. М. (11, 771)

- Христов Д. 1322
Христофор (Сулима Х. С.) (384)
Хрідочкін А. В. 86
Цапок Г. А. (771)
Цауне Ю. С. (771)
Цветков І. А. (771)
Цебриков Р. М. 628, (802)
Цертелев (справж. –
Церетелі) М. А. (771)
Цимбал Л. Т. (11)
Ципін С. Я. (11, 771)
Цих В. Ф. (334)
Чайкін В. К. (771)
Чайковський П. І. (771)
Чала О. Є. 25
Частій М. А. (771)
Черева О. І. 731
Чередник В. И. 533
Черкашин Р. О. (771)
Черненко Є. В. 197, 204, (779)
Чернов Є. А. (433)
Чернов Л. І. (771)
Черногубов М. М. (Н. Н.) (384, 771)
Черноморець В. О. 232, 1007
Чернявська Т. В. 69
Черняев Н. И. (483), 527
Чертков В. О. (771)
Чиглинцев Е. А. 803
Чигринова Р. П. 141
Чижевский И. Л. (384)
Чистякова В. М. (771)
Чичагов П. В. (771)
Чичибабін Б. О. (11, 771)
Чишко О. С. (771)
Чорний Д. М. 771
Черноморець В. О. 94, 232, 654
Черноморченко М. Ф. (771)
Чувпило А. А. (О. О.) 906, 1102,
1121
Чуйкова Я. О. 362
Чухлий С. А. (Чухлій С. О.) 444,
594, 611, 617, 644, 770, 777
Шабельська О. Є. 27, 139
Шагайда С. В. (771)
Шад И. (Й.) Е. (475, 771)
Шамов В. М. (771)
Шарапов С. Ф. 528
Шаховський О. І. (42)
Шашкевич М. С. (493)
Швалб М. Г. 156, (196), 225, 708,
856
Швейкарт Ф. Л. (475)
Шевельов Ю. В. (771)
Шевченко В. Б. 7
Шевченко Н. В. 786, 816
Шевченко О. В. (771)
Шевченко Т. Г. (50, 731, 749, 752,
771, 839, 840)
Шевченко Ю. Г. 226
Шейко В. М. 698
Шемет Н. Н. 814
Шептицький А. – див.: Андрей
(Шептицький), митроп.
Шергин Б. В. 716
Шерман И. Л. (708)
Шигимага П. А. (771)
Шиллінгер Й. М. (771)
Шипулин С. П. (384)
Широбокова І. О. 605
Шиян К. К. (824)
Шліхтер О. Г. (11)
Шмалько А. В. 771
Шматько Л. О. (771)
Шміт Ф. І. (916)
Шнауберт И. А. (475)
Шпейер О. П. (771)
Шрамко Б. А. 76–78, 95, 137,
(144), 197, 198, 257, (324), 332, 388,
389, (400, 467–469), 529, 595–597,
(684, 877, 884, 935), 1044, 1052,
(1247, 1267, 1337)
Шрамко И. Б. (І. Б.) 79–81, 95,
138, 139, 199, 200–204, 206, 258–262,
324, 333, 335, 338, 341, 389–394, 406,
448–454, 467, 469, 503, 518, 530–532,
547, 598–604, 623, 687–690, 693, 765,

- 778–781, 790, 800, 861–865, 872, 873, 884, 934–938, 941, 945, 962, 971–975, 984, 985, 996, 1052–1063, 1072, 1111, 1134–1148, 1153, 1157–1159, 1171, 1215–1224, 1252, 1266, 1268, 1269, 1272–1274, 1276, 1278, 1281, 1282, 1307, 1308, 1312–1315, 1318, 1319, 1329, 1339, 1340–1345, 1351, 1353
- Шрамко Ю. М. (771)
 Штан Г. В. 1250
 Шувалов І. М. (771)
 Шулік В. 503
 Шульга В. М. (11)
 Шульга І. М. (771)
 Шульга, казак (771)
 Шульженко К. І. (771)
 Шульман Г. Є. (11)
 Шульцце Е. (Э.) 606, 677, (1210)
 Шутов І. М. (771)
 Щєбликіна А. О.
 (Щєблькіна А. А.) 691, 694
 Щєблькіна А. А. 691
 Щєглов О. А. 602
 Щєпкін М. С. (771)
 Щєрбак Л. 825–827
 Щєрбіна В. П. 182
 Щєрбіна М. Ф. (11, 771)
 Щєрбінін Є. О. (771)
 Щоголев Я. І. (Щоголев,
 Щоголів Я. І.) (11, 384, 771)
 Щусєв О. В. (771)
 Эварницький Д. И. –
 див.: Яворницький Д. И.
 (Яворницький Д. І.)
 Элагабал, имп. (832)
 Эпштейн А. И. – див.:
 Епштейн А. І.
 Юдина Л. Н. (Юдіна Л. М.) 625, 805
 Юзефович О. О. (771)
 Юрченко А. В. 611
 Юхно І. О. 368, 395
 Ющенко О. І. (11, 771)
 Яблучанский Н. И. (Яблучанський М. І.) 265, 327
 Яворницький Д. И.
 (Яворницький Д. І.) (168, 384), 624,
 (771, 812)
 Яворовська Л. М. 517, 678
 Якоб Л. Г. фон (Л. К.) (475), 770,
 (771), 939
 Яковенко В. М. (11)
 Яковенко Н. М. (444, 580)
 Яковец Ю. В. 332, (405)
 Яковлев В. М. 1301
 Яловий М. О. (771)
Янкул А. Н. (О. М.) 976–981,
 1019, 1064–1069, 1149–1152, 1165,
 1212–1214, 1225–1229, 1288, 1320,
 1335, 1338
 Яновський Ю. І. (771)
 Янсон І. К. (11)
 Ярошик В. О. 584
 Ярмиш О. Н. 26
 Ярослав Мудрий (634, 771)
 Ярошенко Л. А. (771)
 Ярошик В. О. 50, 504, 584
 Яценко В. Ф. (771)
 Яцина О. А. 771
 Яшинов Ф. Д. (771)
 Anastasiadou К. 1312
 Andreev A. Yu. – див.:
 Андреев А. Ю.
 Atabiev V. 1157
 Avram A. (1314), 1318
 Avramenko M. 1157
 Baida I. 455
 Bakirov V. – див.: Бакиров
 (Бакиров) В. С.
 Beidin G. 608
 Beisenov A. 1157
 Berkovici E. 1346
 Berruto G. 1344
 Bezsonov P. – див.: Безсонов П. А.
 Boardman J. 1318
 Bondarenko A. – див.:
 Бондаренко А. А., Бондаренко

Ганна Анат.
 Bruyako I. 1157
 Budianska V. 1275
 Bursche A. 607, 782, 866, 867
 Čendev J. 606
 Cerkašina N. 1346
 Davit P. 1344
 Didenko S. 1157
 Dzhaubermezov M. 1157
 Ekomasova N. 1157
 Endzelin J. (1349)
 Flores R. 1157
 Gen S. 455, 1345
 Giannossa L. C. 1344
 Gilardet A. 1312
 Giustetto R. 1344
 Glibiřka S. – див.: Глибицкая
 (Глибицька) С. Б.
 Górak A. (696)
 Gorbenko K. 1157
 Grechko D. – див.: Гречко Д. С.
 Guellil M. 1157
 Gulmini M. 1344
 Gurevici L. 1346
 Hargrave J. 1318
 Heiko A. 1157
 Hlushych V. 1275
 Honcharova O. – див.:
 Гончарова О. А.
 Jarve (Järve) M. 1157
 Karlin A. – див.: Каплин А. Д.
 (Каплин О. Д.)
 Karazin V. N. – див.: Каразин
 (Каразин) В. Н.
 Karinska – див.: Каринська В. А.
 Kašuba M. – див.: Кашуба М. Т.
 Kelly M. 1312
 Kernes G. 455
 Khusnutdinova E. 1157
 Kiselyova Yu. (Kiselyova Ju.,
 Kiseliova Iu.) – див.:
 Кисельова Ю. А.
 Kivisild T. 1157
 Klassa B. 1230
 Kocere V. 1070
 Kolesnychenko A. 1344
 Kostomarov N. I. – див.:
 Костомаров М. И. (Н. И.)
 Kravchenko O. 455
 Kravchenko V. – див.:
 Кравченко В. В.
 Kriiska A. 1157
 Kudelko S. M. – див.: Куделко С. М.
 Kulikov V. – див.: Куликов В. О.
 Kushniarevich A. 1157, 1345
 Latawiec K. (696), 1347
 Lavinda S. 1275
 Lehnhardt E. 1153
 Litvinov S. 1157
 Liubichev (Ljubičev) M. – див.:
 Любичев М. В.
 Łosowski J. 1262
 Lower W. (180)
 Magier D. 1311
 Magomedov B. 1157
 Mangone A. 1344
 Marykivska H. 1275
 Metspalu M. 1157
 Millan M. 1231
 Molchanov M. A. 242, 313
 Molinaro S. 1344
 Montinaro F. 1157
 Myzgin K. – див.: Мизгин К. В.
 Nechvaloda A. 1157
 Okatenko V. – див.:
 Окатенко В. М. (В. Н.)
 Pagani L. 1157
 Pathak A. K. 1157
 Petrauskas O. 1157
 Podossinov A. 1318
 Posochov (Posokhow) S. I. – див.:
 Посохов С. И. (С. И.)
 Protsenko M. V. – див.:
 Проценко М. В.
 Rachkov Ye. – див.:
 Рачков Е. С. (Е. С.)

Reida R. 1157
Rud V. 455
Saag L. 1157, 1312, 1345
Sadowski S. 1273
Saluppo A. 1231
Sapiehin S. 1157
Savelev N. 1157
Scheib C. L. 1157, 1312
Schultze E. – див.: Шульце Е. (Э.)
Shramko I. B. – див.:
Шрамко И. Б. (И. Б.)
Širbu V. 693
Sirotn S. 1157
Skoglund P. 1312
Skubii I. – див.: Скубий И. В.
Smurnov O. – див.: Смирнов О. И.
Solnik A. 1157
Šramko I. – див.:
Шрамко И. Б. (И. Б.)
Starodubtsev M. 1157
Stasiak-Gyran M. 1273
Szramko I. – див.:
Шрамко И. Б. (И. Б.)
Szumilo M. 1262
Tairov A. 1157
Tambets K. 1157, 1345
Tarasenko M. 1313
Terekhov I. 455
Thomas M. 1312
Toshev G. 1157
Tsetskhladze G. R. (1318), 1353
Turton A. 1270
Utevska O. 1157, 1312, 1345
Varul L. 1157
Vasilev V. 1157
Villems R. 1157
Voroniatov S. 1157
Vovk O. I. – див.: Вовк О. И.
Williams M. 1312
Wowk O. – див.: Вовк О. И.
Yatsuk O. 1344
Yildirim S. 1353
Zadnikov S. – див.:
Задников (Задніков) С. А.
Zakhovaeva J. 455
Zakościelna A. 873, 941, 1135
Zaszkilniak L. – див.:
Запкільняк Л. О.

ЗМІСТ

<i>Посохов С. І.</i> 60-річний ювілей кафедри	3
<i>Іващенко В. Ю.</i> (Анти)автобіографія	8
<i>Каплін О. Д.</i> З джерел пам'яті	18
<i>Кісельова Ю. А.</i> Автобіографія	32
<i>Куделко С. М.</i> Це було нещодавно, це було давно... Це було! . . .	44
<i>Павлова О. Г.</i> Моїй кафедрі 60... Нотатки до автобіографії	51
<i>Посохов Сергій.</i> Про моїх вчителів та про себе	60
<i>Рачков Євген.</i> Дослідження міського символічного простору та культурної спадщини	73
<i>Скирда В. В.</i> Мої перші кроки в археології	78
<i>Шрамко І. Б.</i> Нотатки до автобіографії	85
Бібліографія праць вчених кафедри історіографії, джерелознавства та археології	91
Іменний покажчик	271

Наукове видання

**КАФЕДРА ІСТОРИОГРАФІЇ,
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА АРХЕОЛОГІЇ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА:
автобіографічні нариси та бібліографія
(2004–2023)**

Комп'ютерна верстка: Є. В. Онишко

Підписано до друку 12.04.24. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Century Schoolbook. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 18,38. Наклад 300 прим. Зам. № 24-03.

Видання і друк ТОВ «Майдан»
61002, Харків, вул. Чернишевська, 59
E-mail: maydan.stozhuk@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.